

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09494

FUN HERTSLS TOG-BIKHER

Theodor Herzl

•



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org



פון
הערצלס טאג-ביכער

איבערזעצונג און קאמענטארן

פון

א. אלפערין



הספרייה הציונית
על יד הנהלת ההסתדרות הציונית
ירושלים תשכ"ה

פון הערצלס טאג-ביכער
איבערזעצונג און קאמענטארן
פון א. אַלפערין
ביכער-סעריע
רעדאָגירט פון א. שמרי

נדפס בדפוס "ארזי" בע"מ, תל-אביב
באמצעות הוצאת הספרים של הסוכנות היהודית

Printed in Israel, 1965

הערצלס טאג-ביכער זענען די מעמוארן, וואס דער גרינדער פון דער ציוניסטישער וועלט-ארגאניזאציע און טרוימער פון דער יידישער מדינה האט איבערגעלאזט, וועגן זיין גרויסן היסטארישן קאמף פאר דער ווידעראויפריכטונג פון יידישן היימלאנד.

דר. בנימין זאב (טעאדאר) הערצל האט אָנגעהויבן זיינע טאג-ביכער אין יוני 1895, בערך 2 יאר פאר דעם ערשטן ציוניסטישן קאנגרעס אין באזעל, וועלכן ער האט צונויפגערופן און ווו ער האט געגרינדעט די ציוניסטישע וועלט-ארגאניזאציע, פראקלאַ-מירנדיק עפנטלעך די אידעע פון ייִדנשטאַט.

אויף די ערשטע זייטן פון זיינע טאג-ביכער באשרייבט דר. הערצל, וואס ער האט איבערגעלעבט, ווען ער האט זיך פארטראכט טיפער וועגן דער לאגע פון די יידן אין דער וועלט, און ווי עס האט אין אים אויפגעוואכט די אידעע וועגן דער נויטווענדיקייט פון אַ גרויסער פאליטישער אַקציע ביי די פארשידענע מלוכות פאר ווידעראויפריכטן די יידישע מדינה אין ארץ־ישראל. און ביז די לעצטע שורות פון זיינע טאג-ביכער, ביים סוף פון הערצלס לעבן, איז יעדעס ווארט אַ צייכן פון כסדרדיקן געראנגל און געוואגטע שריט פאר דער רעאליזירונג פון די ציוניסטישע אי-דעאלן, ווי זיי האבן וויזיאנעריש דערוואכט ביים יונגן הערצל.

[א]

די ערשטע מחשבה וועגן ווערק "דער יידנשטאט"
צווישן הערצל און באראן הירש
די נישט־געהאלטענע רעדע צו דער פאמיליע ראטשילד
פארצייכענונגען צום פלאן וועגן א יידנשטאט
די ערשטע באגעגעניש מיט מאקס נארדוי
פארהאנדלונגען מיט יידישע באנקירן און עסקנים
ביים קאלאנעל גאלדסמיט אין לאנדאן
קאנפליקטן מיט דער "נייע פרייע פרעסע"
פאר דער דערשיינונג פון "יידנשטאט"

פאריז, אנהייב יוני, 1895.

שוין א געוויסע צייט, ווי איך בין פאָרנומען מיט אַ ווערק, וואָס זיין באַדייט איז נישט אַפּצושאַצן. איך קאָן נישט זאָגן שוין איצט, צי איך וועל עס דערפירן ביז צום סוף; עס זעט אויס ווי אַ גיגאַנטישער חלום. אָבער זינט טעג און וואָכן פילט עס מיך אָן אין גאַנצן. ס'האַט פאַרכאַפט מיין אונטערבאַווסטזיין און עס באַגלייט מיך אומעטום, וווּ איך גיי. עס שוועבט איבער מייע געוויינלעכע, טאַג-טעגלעכע געשפרעכן און דער-הייבט זיך העכער, אַריבער מיין קליינלעכער, קאַמישער זשורנאַליסטישער אַרבעט. עס צערודערט מיך און באַרוישט מיך.

צו וואָס עס וועט ברענגען, איז נאָך איצט אוממעגלעך זיך פאַרזושטעלן, אָבער מיר דאַכט, אַז דאָס איז עפעס ווונדערלעכס, און אַפילו בלויז ווי אַ חלום, דאַרף איך עס אויפשרייבן — אויב נישט אַלס אַ ווערק צום זכרון פאַר דער מענטשהייט, איז פאַר מיין אייגענעם פאַרגעניגן, אַדער פאַר מייע מחשבות אין די קומענדיקע יאָרן. און אפשר גאָר עפעס אַזעלכעס, וואָס צווישן ביידע מעגלעכקייטן — פאַר דער באַרייכערונג פון דער ליטע-ראַטור. אויב דער דאָזיקער ראַמאַן וועט נישט ווערן אַ פאַקט, קאָן דער פאַקט, לכל הפחות, ווערן אַ ראַמאַן.

דער נאָמען איז: דאָס צוּגֶעזאַגטֶע לֶאָנֶד.

פון ווען אַז האָב איך זיך אָנגעהויבן צו באַשעפטיקן מיט דער יידן-פראַגע? געוויס זינט איך האָב געלייענט דירינגס * בוך. אין איינעם פון * ע. ק. דירינג, אַ דייטשער פּילאָזאָף, אַן אַנטיסעמיט, האָט אָנגעשריבן אַ בוך: "די יידן-פראַגע אַלס אַ פראַגע פון ראַסן-שעדלעכע פאַר דער עקזיסטענץ, זיטן און קולטור פון די פעלקער".

מיינע אלטע נאטיץ־ביכער, וואס ליגן פארפאקט ערגעץ ווו אין ווין, גע-
פונען זיך עטלעכע פון מיינע ערשטע באמערקונגען וועגן דירינגס בוך.
אין יענער צייט האב איך נאך נישט געפונען קיין זשורנאל ווו צו פאר-
עפנטלעכן מיינע ליטערארישע ארבעטן. איך גלייב, אז דאס איז געווען
אין 1881 אדער 1882. אבער איך ווייס, אז אפילו היינט־צו־טאג לאז איך
אפט הערן די ווערטער, וועלכע איך האב דעמאלט פארצייכנט. און מיט
דער צייט, אין לויף פון די יארן, האט די יידן־פראגע זיך טיפער איינ-
געגעסן אין מיר, מיך אויפגעטרייסלט און מיר גורם געווען א סך צער.
און אין דער אמתן האב איך זיך אומגעקערט צו איר נאך א מאל און
ווידער א מאל. תמיד ווען איך האב מיין אייגענע פערזענלעכע דער-
פארונג, פיין און פרייד, צונויפגעפירט מיטן כלל.

די יידן־פראגע האט נאטירלעך ארויסגעקוקט צו מיר פון יעדן ווינקל.
איך האב געזיפצט וועגן איר און געשפאסט. איך האב זיך געפילט אומ-
גליקלעך. אבער זי האט מיך קיין מאל אין דער אמתן נישט אנגעריירט
שטארק, הגם, נאך איידער איך בין געקומען אהער קיין פאריז, האב איך
שוין געוואלט אנשרייבן א יידישן ראמאן. איך האב געהאט בדעה צו
שרייבן דעם ראמאן בעת מיין רייזע איבער שפאניע, אין 1891. די הויפט-
פיגור האט געזאלט זיין מיין טייערער פריינד היינריך קאנא*, וועלכער
האט זיך דערשאסן אין בערלין, אין פעברואר, 1891. איך גלייב, אז איך
האב געוואלט זיך באפרייען פון זיין געשפענסט מיטן אנשרייבן דעם
ראמאן.

דאן האט מיך די "נייע פרייע פרעסע" גערופן קיין פאריז אלס איר
קארעספאנדענט. אין פאריז בין איך אריינגעגאנגען — לכל הפחות אלס
א באאבאכטער — אין פאליטישן לעבן. איך האב געזען די וועלט, ווי זי
ווערט רעגירט. איך בין אויך געשטאנען א פארהידושטער פאר דער
דערשיינונג פון א גרויסן המון, נישט באגרייפנדיק אים א לאנגע צייט.
דא האב איך זיך אויך באקענט מיט א מילדערער און העכערער באציונג
צום אנטיסעמיטיזם, פון וועלכן איך אליין האב לכל הפחות דירעקט נישט

* היינריך קאנא איז געווען הערצלס פריינד פון די סטודענטן־יארן. ער האט אים פאר-
אייביקט אין דעם ראמאן "אלט־ניי־לאנד", אין זיין העלד פרידריך לעווענבערג.

געליטן. אין עסטרייך און אין דייטשלאנד האָב איך שטענדיק געדאַרפט ציטערן, צי עמעצער וועט מיר נישט נאַכשריייען: "העפ! העפ!" * דאָ בין איך פאַרבייגעגאַנגען "נישט דערקענט" אין דער מאַסע. אין דעם דאָזיקן וואָרט "נישט דערקענט" ליגט אַ שרעקלעכער פאַר-וורף קעגן די אַנטיסעמיטן.

דער "העפ! העפ!" האָט זיך צו מיינע אויערן דערטראָגן בלויז צוויי מאל. צום ערשטן מאל אין מיינן, ווען איך בין געפאַרן דורך דער שטאָט אין 1888. אין די אַוונט-שעהן בין איך געקומען אין אַ ביליקן קאַנצערט-לאַקאַל, כ'האַב דאָרט געטרונקען ביר און ווען איך בין אויפגעשטאַנען און זיך געלאָזט צו דער טיר דורכן טומל און רויך האָט אַ יונגער חברה-מאַן מיר נאַכגעשרייען: "העפ! העפ!".

דאָס צווייטע מאל איז עס געווען אין באַדען, ווען עמעצער האָט מיר נאַכגעשרייען "שוויינישער ייד", בעת איך בין דורכגעפאַרן אין אַ קאַ-רעטע — —

פון אַנהייב אָן האָב איך פאַרשטאַנען די פוסטקייט און די נוצלאָזיקייט פון די אַנשטרענגונגען פאַר דעם "קאַמף קעגן אַנטיסעמיטיזם". מיט פאַפירענע דעקלאַמאַציע אַדער אַרגומענטן אין אַ געשלאָסענעם קרייז קאָן מען דאָ גאַרנישט אויפטאָן. עס ווירקט אַפילו קאַמיש. צוזאַמען מיט אַזעלכע, וואָס ווילן זיך שטופן פאַרויס, און סתם קרענקלעכע באַשעפּע-נישן, קאָן מען געפיינען זייער ערלעכע מענטשן אין אַזעלכע "הילפס-קאַ-מיטעטן". זיי זענען ענלעך צו די "הילפס-קאַמיטעטן", וואָס ווערן געשאַפן נאָך — און אויך פאַר! — פאַרפלייצונגען, און טוען אויף פונקט אַזוי פיל. די איידעלע בערטאַ פאַן זוטנער ** מאַכט אַ טעות — אמת טאַקע אַזאַ טעות, וועלכער פאַרשאַפט איר כבוד — ווען זי מיינט, אַז אַזאַ קאַמיטעט קאָן איר העלפן.

* אַ זידלאַויסרוף קעגן יידן, וואָס שטאַמט נאָך פון מיטלאַלטער. "העפ" זאָל מיינען די ערשטע אותיות פון די ווערטער: "היעראַזאַלימאַ עסט פּערריטאַ" — ירושלים פאַרלוירן.

** באַוווסטע עסטרייכישע שריפטשטעלערין און פאַציפּיסטין. זי האָט דערנאָך אַ סך גע-האַלפן הערצלעך צו מאַכן זייער פאַליטישע פאַרבינדונגען לטובת דעם יידנטום.

הערצל דערציילט ווייטער, ווי אזוי ער האט זיך באמיט צו געווינען דעם הויפט־רעדאקטאר פון דער „נייע פרייע פרעסע“ פאר דער אידעע פון א יידישער מדינה און ווי אזוי דאס האט זיך אים נישט איינגעגעבן. און דאן — ווען ער זיצט און פאזירט פאר דעם סקולפטאר בער אין פאריז, וועלכער האט געמאכט זיין ביוסט, ווערט ער ווידער אינספירירט פון זיין אידעע:

דאס געשפרעך איז אריבערגעגאנגען צו דעם פאקט, אז עס העלפט נישט דעם יידן, ווען אפילו ער ווערט א קינסטלער און האט נישט קיין פרוטה אין טאש. די קללה יאגט אים נאך סיי־ווי־סיי. מיר קומען נישט ארויס פון געטא. רעדנדיק אזוי, האב איך זיך זייער צעהיצט און אין אזא עקס־טאז בין איך אויך פארבליבן נאכן אוועקגיין פון דארט. מיט דער שנעל־קייט פון א חלום אין אראבישן מעשהלע איז אנטשטאנען אין מיר דער פלאן פאר מיין ווערק. איך מיין, אז איך בין קוים דערגאנגען דעם וועג פון רי דע קאמב ביז פלאס פערעיד — און אלץ איז שוין געווען אין גאנצן פארטיק אין מיין געדאנק.

צומארגנס האב איך זיך אוועקגעזעצט שרייבן. דריי ווונדערלעכע וואכן פון באגייסטערונג און ארבעט.

איך האב געמיינט, אז דורך דעם דאזיקן דראמאטישן אויסברוך וועל איך אנשרייבן די זאך און פטור ווערן. געשען איז פונקט דער היפוך, איך בין אריינגעשלעפט געווארן וואס א מאל טיפער און טיפער. עס האט זיך פארשטארקט אין מיר דער געדאנק, אז איך מוז עפעס טאן פאר די יידן. צום ערשטן מאל בין איך אוועקגעגאנגען אין דער סינאגאגע אויף רי דע לא וויקטואר. די תפילות זענען געווען פייערלעך און רירנדיק. א סך האט מיך דארט דערמאנט אין מיין יוגנט, וועגן טעמפל אויף דער טאבאק־גאס אין פעסט (בודאפעסט).

איז דאס דעמאלט געשען, אדער איך האב שוין פריער געהאט דעם פלאן אנצושרייבן „דער צושטאנד פון די יידן“?

איך דערמאן זיך איצט, אז דאס איז געווען ביי א פריערדיקער געלע־גנהייט. איך האב שוין וועגן דעם גערעדט אין ווין, נאך אין הארבסט. איך האב געפלאנט צו שטודירן די ערטער, ווו דער צופאל פון דער וועלט־

געשיכטע האָט צונויפגעזאַמלט די יידן אין גרעסערע גרופעס — רוסלאַנד, גאַליציע, אונגאַרן, בעהמען, דאָן דעם מיזרח, די נייע קאַלאָניעס אין ציון, און ענדלעך ווידער אַ מאָל — מערבֿ-אייראָפּע. מיינע געטרייע שילדע־רונגען זאָלן באַוויון קלאַר דאָס אומגליק פון די יידן, און אַז זיי האָבן דאָס נישט פאַרדינט.

פאַר פסח האָב איך אין אַ געוויסן טאָג געהאַט אַ געשפרעך מיט אַלפאַנס דאָדע*. אין דעם שמועס זענען מיר אויך אַרויפגעקומען אויף דער טעמע וועגן יידן, ער האָט צוגעגעבן, אַז ער איז אַן אַנטיסעמיט. איך האָב אים דערקלערט מיין שטאַנדפונקט, און איך האָב זיך ווידער אַ מאָל צעהיזט, ווען איך האָב אים געזאָגט, אַז איך האָב געוואַלט אַנשרייבן אַ בוך פאַר און וועגן די יידן. ער האָט מיך געפרעגט: "אַ ראָמאַן?" — "ניין" — האָב איך אים געענטפערט — אַ בוך פאַר מענער". ער האָט אָבער ווייטער גע־זאָגט: אַ ראָמאַן דערגייט אַ סך ווייטער, איר זעט "אַנקעל טאַמס ביידל". איך האָב פאַר אים ווייטער פאַרגעשטעלט מיינע אידעען און האָב אַזוי לאַנג גערעדט, ביז אויך ער איז באַווירקט געוואָרן פון דעם און ער האָט ענדלעך אויסגערופן: "ווי שייך דאָס איז, ווי שייך!"

ווי אַזוי איך בין פון די אידעען, וועלכע איך האָב געהאַט בדעה אויס־צודריקן אין דעם ראָמאַן, געקומען צו די פלענער פאַר פראַקטישער אַר־בעט, איז נאָך אַלץ אַ סוד פאַר מיר אַליין, ווען אפילו דאָס איז געשען ערשט אין די לעצטע עטלעכע וואָכן. דאָס האָט זיך אַפגעשפילט אין מיין אונטערבאַווסטזיין.

פלוצעם האָב איך אין איין טאָג געשריבן אַ בריוו צו באַראָן הירש, וועלכער האָט זיך אַליין באַשעפטיקט מיט די יידן אויף אַזאַ באַזונדערן אופן און לויט דעם שטייגער פון אַ גרויסן מיליאָנער. נאָך דעם ווי איך האָב פאַרענדיקט דעם בריוו, האָב איך אים געלאָזט ליגן און איבער־שלאָפן פערצן טעג און פערצן נעכט. און ווען דער בריוו האָט מיר אויך נאָך דער דאָזיקער צייט נישט אויסגעזען צו זיין נאַריש און זינלאָז, האָב איך אים אַוועקגעשיקט.

* באַרימטער פראַנצויזישער שריפטשטעלער, ראָמאַניסט, אַ פירער פון די ראַיאַליסטן.

הערצלס ערשטער דראַמאַטישער שריט פאַר פאַרווירקלעכן די יידנשטאַט-אידעע איז געווען זיין באַגעגעניש מיט באַראָן מאַריס דע הירש, דעם גרעסטן יידישן פּילאַנטראָפּ אין 19טן יאָרהונדערט, וועלכער האָט געגרינדעט די יידישע קאָלאָניעס אין אַרגענטינע. נאָך אַ לענגערער קאַרעספּאַנדענץ, וואָס הערצל האָט געפירט מיט באַראָן הירשן, און וואָס ער האָט אַריינגעשריבן אין זיינע טאַג-ביכער, האָבן ביידע זיך באַגעגענט אין פאַריז, אין באַראָן הירש פּאַלאַץ, דעם 2טן יוני, 1895. די דאָזיקע באַגעגעניש ווערט באַטראַכט פאַר אַ היסטאָרישע ביזן היינטיקן טאַג, און האָט געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף הערצלס גאַנצער ווייטערדיקער אַרבעט פאַר דער אידעע פון דער יידישער מדינה.

דר. הערצל האָט זיך שטאַרק צוגעגרייט צו דעם געשפרעך מיט באַראָן הירשן. ער האָט אָנגעשריבן עטלעכע און צוואַנציק זייט-לעך נאָטיצן און האָט זיי געהאַלטן פאַר זיך, בעת ער האָט פאַר דעם באַראָן פאַרגעשטעלט זיינע פּלענער וועגן גרינדן די באַנטיטע יידישע מדינה.

הערצל האָט שפּעטער פאַרשריבן אין זיינע טאַג-ביכער דעם דראַמאַטישן פאַרלויף פון זיין היסטאָרישן געשפרעך מיט באַראָן הירש:

”א טייל פון דעם, וואָס איך וויל אייך באַלד זאָגן, וועט איר באַטראַכטן פאַר צו אינפאַך, און אַן אַנדערן טייל פאַר צו פּאַנטאַסטיש. אָבער מענטשן ווערן געפירט פון דעם, וואָס איז פשוט און פּאַנטאַסטיש. עס איז צום שטוינען — און אויך גוט באַקאַנט — מיט וויפּל ווייניק פאַרשטענדעניש די וועלט ווערט רעגירט.

אמת, איך האָב קיין מאָל נישט געהאַט די קלענסטע נייגונג צו באַ-שעפּטיקן זיך מיט דער יידן-פּראָגע. אויך איר האָט אין אָנהייב נישט געטראַכט וועגן ווערן אַ באַשיצער פון יידן. איר זענט געווען אַ באַנקיר, פאַרנומען מיט וויכטיקע און גרויסע געשעפטן. און איצט גיט איר ענדלעך אוועק אייער צייט און אייער געלט פאַר דעם יידישן ענין. אַזוי בין איך אויך געווען פון מיין באַרוף אַ שרייבער און אַ זשורנאַליסט, און האָב נישט געטראַכט וועגן יידן. אָבער מיינע דערפאַרונגען, באַאָבאַכטונגען און דער

וואקסנדיקער דרוק פון אַנטיסעמיטיזם האָבן מיך געצווונגען אָפצוגעבן זיך מיט דעם ענין.

איך וועל נישט אַריינגיין אין דער געשיכטע פון די יידן, מיט וואָס איך האָב געוואַלט אָנהייבן. זי איז גוט באַקאַנט. אָבער איין זאַך מוז איך באַטאָנען, אין פאַרלויף פון די צוויי טויזנט יאָר פון אונדזער צעזייטיקייט האָבן מיר קיין מאָל נישט געהאַט קיין פאַראייניקטע פירערשאַפט אין אונדזער פּאָליטישן לעבן. איך באַטראַכט דאָס פאַר אונדזער הויפּט-אומ-גליק. דאָס האָט אונדז געבראַכט מער שאַדן, ווי אַלע פאַרפּאָלגונגען. דאָס האָט אונדז איבערלעך רונירט און דעמאָראַליזירט. ווייל עס איז נישט געווען קיינער, וועלכער זאָל אונדז דערציען פאַר מענטשן, וואָס זאָלן גיין גלייך און שטאַלץ זייער וועג. פונקט להיפּוך. מיר זענען אַריינגעשטופּט געוואָרן אין אַלע אַרטן פון שלעכטע פרנסות. מען האָט אונדז געהאַלטן פאַרשפּאַרט אין געטאָס, וווּ מיר האָבן פאַרמיאוסט איינער דעם אַנדערנס לעבן. און ווען מען האָט אונדז אַרויסגעלאָזט פון די געטאָס, האָט מען פּלוצעם געוואַלט, אַז מיר זאָלן מיט אַ מאָל האָבן אַלע געווינהייטן פון דער פּרייהייט.

ווען מיר וואַלטן אָבער געהאַט אַ פאַראייניקטע פּאָליטישע פירערשאַפט, וועמענס נויטווענדיקייט מען דאַרף מער נישט באַווייזן, און וועלכע זאָל בשום אופן נישט פאַרטרעטן קיין געהיימע געזעלשאַפט — ווען מיר וואַלטן געהאַט אַזאַ פירערשאַפט, וואַלטן מיר אַליין געקאַנט צוטערעטן צו לייזן די יידנפראַגע. און מיר וואַלטן דאָס געקאַנט טאָן סיי פון אויבן און סיי פון אונטן, פון אַלע ריכטונגען.

און דער ציל, וועלכן מיר וועלן זיך שטעלן, ווען מיר וועלן האָבן אַזאַ צענטער, אָדער אַזאַ אָנפירונג, וועט באַשטימען די מיטלען.

צוויי צילן קאָנען זיין. אָדער בלייבן, אָדער אויסוואַנדערן. פאַר ביידע וועט זיין נייטיק אין אַ געוויסער מאָס דער זעלבער אופן פון פּאָלקס-דערציִונג. ווייל אויב אפילו מיר זאָלן אויסוואַנדערן, וועט עס דויערן אַ לאַנגע צייט, ביז מיר וועלן קומען אין צוגעזאַגטן לאַנד. משה האָט געדאַרפט האָבן פּערציק יאָר. מיר וועלן זיך נייטיקן אפּשר אין צוואַנ-

ציק אָדער דרייסיק. אין יעדן פּאַל וועלן אין צווישן אויפשטיין נייע דורות.
וועלכע מיר וועלן דאַרפן דערצייען פאַר אונדז אַליין.
און פאַר דער דאָזיקער דערציִונג וויל איך גלייך אין אָנהייב איינפירן
אַנדערע מעטאָדעס, ווי איר האָט.

קודם־כּל איז דאָ פאַראַן דער פּרינציפּ פון פּילאַנטראָפּיע, וועלכן איך
האַלט דורכאויס פאַר פּאַלש. איר מאַכט אויפּוואַקסן שנאַרערס. עס איז
כאַראַקטעריסטיש, אַז קיין שום אַנדער פּאַלק האָט נישט אַזוי פּיל פּילאַנ-
טראָפּיע און אַזוי פּיל שנאַרערס, ווי די יידן. און עס מוז זיך שאַפן ביי
וועמען דער איינדרוק, אַז עס דאַרף זיין אַ צוזאַמענהאַנג צווישן ביידע
דערשיינגען. אַזוי, אַז צוליב דער פּילאַנטראָפּיע ווערט דעמאָראַליזירט
דער כאַראַקטער פון פּאַלק*.

ער האָט מיך איבערגעריסן: "איר זענט אין גאַנצן גערעכט".
איך האָב פאַרגעזעצט:

"מיט יאָרן צוריק האָב איך געהערט, אַז אייערע עקספּערימענטן מיט
יידן אין אַרגענטינע האָבן נישט געבראַכט קיין שום רעזולטאַטן, אָדער
בלויז שלעכטע.

אַבער אין יעדן פּאַל האָט אייער פּראַיעקט קיין מאָל נישט געדאַרפט
אַנגעהויבן ווערן אַזוי, ווי איר האָט דאָס געטאָן. איר האָט אַוועקגעשלעפּט
אַהין אַט די יידן, וועלכע פאַרנעמען זיך מיט לאַנדווירטשאַפּט. און זיי
מוזן גלייבן, אַז זיי האָבן ווייטער דאָס רעכט צו באַקומען פון אייך שטיצע.
און גראַד דאָס העלפט נישט צו פאַרשטאַרקן זייער חשק צו אַרבעטן. וויפּל
אַז עקספּאַרטייד זאָל אייך נישט קאָסטן, איז ער עס נישט ווערט. און
וויפּל אַזעלכע עקזעמפּלאַרן קאָנט איר בכלל אַריבערפירן אַהין? פּופּצן,
צוואַנציק טויזנט! אין איין גאַס פון לעאַפּאַלד־שטאָט * וווינען מער. גיין,
מען קאָן בכלל נישט אַנווענדן קיין דירעקטע מיטלען פאַר באַוועגן גרויסע
מאַסן מענטשן. איר קאָנט ווירקן בלויז מיט אומדירעקטע מיטלען.

מיט צוואַנציק טויזנט אַרגענטינער יידן האָט איר נאָך גאַרנישט באַ-
וווּזן, ווען אפילו עס וועט זיי גיין גוט. אַבער ווען עס וועט זיין אַ דורכפאַל,
וועט איר האָבן צוגעשטעלט אַ שרעקלעכן באַוווּז קעגן די יידן.

* יידישע געגנט אין ווין.

גענוג מיט קריטיק. וואס דארף מען טאן? די יידישע מאסן זענען זיך זאלן בלייבן אדער אויסוואנדערן, דארף מען די יידישע מאסן קודם-כל אויסבעסערן אויף די זעלבע ערטער, ווו זיי געפינען זיך איצט. מען דארף זיי מאכן קאמפספעיך אריינגעבן אין זיי די פרייד פון ארבעט, און זאלן זיי זיך אנהייבן פירן מיט שענערע מידות. און דערנאך זאלן זיי אויסוואנדערן, אויב עס וועט זיין נייטיק.

פאר דער דאזיקער אויסבעסערונג קאנט איר אייערע מיטלען פאר-ווענדן מיט מער נוצן, ווי איר האט געטאן ביז איצט. אנטשטאט איר זאלט קויפן פאר זיך יידן איינעם נאכן אנדערן, פירט בעסער איין אין די הויפט-לענדער פון אנטיסעמיטיזם גרויסע פרעמיעס פאר גוטע, אויסגעצייכנטע מעשים; פאר האנדלונגען פון גרויסער מא-ראלישער שיינקייט, פאר מוט, פאר ברענגען אליין קרבנות, פאר עטישער אויפפירונג, פאר גרויסע אויפטוען אין דער קונסט און וויסנשאפט; פאר דעם דאקטער אין צייטן פון עפידעמיעס; פאר דעם קעמפער; פאר דעם דערפונדער פון א הייל-מיטל; פאר ארבעט לטובת הכלל — אלץ איינס. בקיצור, פאר יעדער גרויסער טאט.

צוויי זאכן וועלן דערגרייכט ווערן מיט די דאזיקע פרעמיעס: ערשטנס, די אלגעמיינע פארבעסערונג, און צווייטנס — די פאפולאריטעט. טאקע דערפאר, ווייל דער דאזיקער פראיעקט איז אזא אומגעוויינלעכער און גלענצנדיקער, וועלן אלע רעדן וועגן אים אומעטום. אויף דעם אופן וועט מען זיך דערוויסן, אז עס זענען אויך פאראן גוטע יידן, און א סך אזעלכע. אבער דאס ערשטע איז וויכטיקער: די פארבעסערונג. די פראגע איז דא נישט וועגן דעם איינצלנעם יערלעכן געווינער פון דער פרעמיע. פאר מיר זענען וויכטיקער די אנדערע, וועלכע וועלן זיך רייסן צו קריגן די פרעמיע. אזוי ארום וועלן אלע זיך דערהייבן צו א העכערער מאראלי-שער מדרגה.

איצט האט ער זיך שוין אנגערופן צו מיר אין א מילדן טאן, ווי איך וואלט אים געהאט געבעטן, אז ער זאל מיר געבן א שטעלע אין זיין באנק-הויז: "איך קאן זען, אז איר זענט אן אינטעליגענטער מענטש."

איך האָב בלויז געשמייכלט צו זיך אליין. אַזעלכע ענינים, ווי מײן פלאַן שטייען העכער פון אייגנליבע. איך וועל נאָך זען און הערן פאַר-שידענע זאַכן.

און באַראָן הירש האָט פאַרענדיקט זײן לויב :
"אַבער איר האָט אַזעלכע פאַנטאַסטישע איינפאַלן".

דאָ בין איך שוין אויפגעשטאַנען :
"האָב איך דען אייך פריער נישט געזאָגט, אַז דאָס וועט אייך אויסזען צו זײן אָדער צו-פשוט אָדער צו-פאַנטאַסטיש ? איר וויסט נישט, וואָס עס איז דאָס פאַנטאַסטישע, און אַז די גרויסע כאַראַקטער-שטריכן פון מענטשן, קען מען באַטראַכטן נאָר פון אַ געוויסער הייך".

ער האָט געזאָגט :
"אויסוואַנדערן וואָלט געווען דאָס איינציקע, עס זענען פאַראַן גענוג לענדער צו קויפן".

איך האָב כמעט ווי אויסגעשריגן :
"יא, אַבער ווער האָט אייך געזאָגט, אַז איך וויל נישט מען זאָל אויס-וואַנדערן. דאָ שטייט עס אין די דאָזיקע נאַטיצן".

הירש האָט געזאָגט :
"פון וואָנען וועט איר קריגן דאָס געלט ? ראַטשילד וועט אונטערשרייבן אויף 500 פראַנק".

"דאָס געלט — האָב איך געזאָגט, לאַכנדיק און רעדנדיק אים אַנט-קעגן — איך וועל צונויפזאַמלען אַ נאַציאָנאַלע יידישע הלואה פון צען ביליאָן מאַרק".

"אַ פאַנטאַזיע !" — האָט דער באַראָן געשמייכלט — די רייכע יידן וועלן גאַרנישט געבן. די רייכע זענען שלעכטע מענטשן. זיי אינטערעסירן זיך נישט מיט די ליידין פון די אַרעמע".

"איר רעדט ווי אַ סאַציאַליסט, באַראָן הירש !"
"איך בין טאַקע אַ סאַציאַליסט. איך בין גרייט אין איין מאָמענט אַלץ אוועקצוגעבן, אויב אויך די אַנדערע וועלן דאָס מוזן טאָן" —

נאָך דער היסטאָרישער באַגעגעניש האָט הערצל ווייטער פאַר-געזעצט זײנע באַציונגען מיטן באַראָן הירש דורך בריוו.

איך האָב גערעדט וועגן אַן אַרמיי, און איר האָט מיך איבערגעריסן
 באלד, ווי איך האָב אָנגעהויבן רעדן וועגן מאַראַלישער אויסשולונג צו
 קאַנען מאַרשירן. איך האָב זיך געלאָזט איבעררייסן, און דאָך האָב איך
 פאַר אייך פאַרגעשטעלט אויך דאָס ווייטערדיקע, דעם גאַנצן פּלאַן. איך
 ווייס וועגן אַלעם, וואָס געהערט צו דעם פּלאַן. געלט, געלט: מיטלען
 פאַר עוואַקואַציע; פאַרזאָרגן די גרויסע מאַסע מענטשן (און דאָס מיינט
 נישט בלויז מיט עסן און טרינקען, ווי אין משהס פּרייטיווע צייטן);
 אויפהאַלטן דיסציפּלין; אַרגאַניזירן אַפטיילונגען; שליסן עמיגראַציע-
 קאָנטראַקטן מיט די פירער פון די מלוכות; טראַנזיט-אַפּמאַכן מיט אַנ-
 דערע לענדער; גאַראַנטיע-פאַרשטענדיקונגען מיט אַלע; און שאַפן נייע,
 הערלעכע וווינונגס-ערטער, און פריער פאַר דעם אַלעם דאַרף קומען די
 פּראַפּאָגאַנדע, די פּאָפּולאַריזירונג פון דער אידעע דורך צייטונגען, ביכער,
 בראַשורן, לעקציעס וועגן עמיגראַציע, בילדער, לידער, אַלץ דאַרף ווערן
 אָנגעפירט פון איין צענטער מיט ווייטזיכטיקייט, און האַבנדיק שטענ-
 דיק דעם ציל פאַר די אויגן. און צום סוף דאַרף איך אייך אויך זאָגן,
 וואָס פאַר אַ פּאָן מיר וועלן האָבן און ווי אזוי איך וויל זי פונאַנדער-
 וויקלען. דאָ וועט איר מיך אַוודאי פּרעגן מיט שפּאַט: אַ פּאָן? וואָס איז
 דאָס? אַ שטעקן מיט אַ שטיקל טוך? — ניין, מײן הער, אַ פּאָן איז אַ סך
 מער. מיט אַ פּאָן פירט מען די מענטשן, ווהיין מען וויל, אַפילו אין צוגע-
 זאָגטן לאַנד.

ווייל פאַר אַ פּאָן לעבן מענטשן און שטאַרבן; עס איז אַפילו דאָס איינ-
 ציקע, פאַר וואָס זיי זענען גרייט צו שטאַרבן מאַסנווייז, ווען זיי ווערן צו
 דעם דערצויגן...

דאָס אַריבערקלייבן זיך פון גרויסע מאַסן אין צוגעזאָגטן לאַנד, שטעלט
 פּראַקטיש מיט זיך פאַר אַן אומגעהייערע טראַנספּאָרט-אונטערנעמונג,
 וואָס האָט נישט איר גלייכן אין דער מאַדערנער וועלט. וואָס איז טראַנס-
 פּאָרט? — אַ קאָמפּלעקס פון אַלע מענטשלעכע אונטערנעמונגען, וועלכע
 זענען אַריינגעפלאַנטערט איינע אין דער אַנדערער, ווי די ציין פון
 רעדער. און שוין אין די ערשטע סטאַדיעס פון דער דאָזיקער אונטער-

נעמונג וועלן גרויסע מאַסן פון אונדזער שטרעבנדיקער יוגנט געפינען באַשעפטיקונג: די אַלע אינושענירן, אַרכיטעקטן, טעכניקער, כעמיקער, דאָקטוירים, אַדוואַקאַטן, וועלכע זענען אין די לעצטע דרייסיק יאָר אַרויסגעקומען פון געטאָ און האָבן געגלייבט, אַז זיי וועלן געפינען זייער ברויט און זייער ביסל כבוד מחוץ דעם אַרעמען יידישן האַנדל־וואַנדל. זיי, וועלכע מוזן איצט אַריינפאַלן אין פאַרצווייפלונג און הייבן איצט אָן צו שאַפן אַ שרעקלעכן פּראָלעטאַריאַט פון געבילדעטע מענטשן. צו זיי געהערט אָבער מיין גאַנצע ליבע, און איד וויל, אַז זייער צאָל זאָל פאַרגרעסערט ווערן, בעת איר ווילט, אַז זיי זאָלן ווערן ווייניקער. זיי, אין וועלכע איד זע די צוקונפטיקע קראַפט פון די יידן; די קראַפט, וועלכע איז נאָך איצט פאַרדרעמלט. מיט איין וואָרט — זיי זענען, אַזוי ווי איד.

און אַט פון די דאָזיקע געבילדעטע פּראָלעטאַריער וועל איד שאַפן דעם גענעראַל־שטאַב און די רייען פון אַן אַרמיי, וועלכע וועט זוכן לאַנד, געפינען לאַנד און דעראַבערן דאָס לאַנד. — — —

יא, די נאַציאָנאַלע פּאַנאַזיע מוז האָבן אַ פעסטן באַדן אונטער זיך. אָבער ווער זאָגט עס, אַז איד האָב נישט קיין דורך־און־דורך פּראַקטישע אידעען, ווען עס וועט קומען צו די באַזונדערע מעטאָדן?

וואָס באַדייטן צען ביליאָן מאַרק פאַר די יידן? פּאַקטיש וואַלטן מיר אונטערן דרוק פון דער נויטווענדיקייט געקאַנט אָנהייבן אויך מיט איין ביליאָן. ווייל דאָס וועט זיין דער אַרבעטס־קאַפיטאַל, די באַזע פאַר אונדזערע שפעטערדיקע באַנען, פאַר אונדזער אימיגראַציע־פּלאַט און אונדזער קריגס־פּלאַט. מיט די מיטלען וועלן מיר קאַנען בויען הייזער, פּאַלאַצן, אַרבעטער־וווינונגען, שולן, טעאַטערס, מוזייען, רעגירונגס־בנינים, שפיטאַלן, אַזילען פאַר קראַנקע — בקיצור: שטעט.

איר וועט געפינען גרויסע אוצרות יידיש געלט פאַר אַ כינעזישער הלואה, פאַר נעגער־באַנען אין אַפריקע, פאַר די אַוואַנטוריסטישע אונדזערע מונגען. איו עס מעגלעך, אַז פאַר די טיפּסטע, דרינגענדיקסטע און שרעקלעכסטע נויטן פון די יידן אַליין זאָל מען נישט געפינען קיין יידיש געלט?

וואָס באַדייטן צען ביליאָן מאַרק פאַר די יידן? פּאַקטיש וואַלטן מיר אונטערן דרוק פון דער נויטווענדיקייט געקאַנט אָנהייבן אויך מיט איין ביליאָן. ווייל דאָס וועט זיין דער אַרבעטס־קאַפיטאַל, די באַזע פאַר אונדזערע שפעטערדיקע באַנען, פאַר אונדזער אימיגראַציע־פּלאַט און אונדזער קריגס־פּלאַט. מיט די מיטלען וועלן מיר קאַנען בויען הייזער, פּאַלאַצן, אַרבעטער־וווינונגען, שולן, טעאַטערס, מוזייען, רעגירונגס־בנינים, שפיטאַלן, אַזילען פאַר קראַנקע — בקיצור: שטעט.

די אונטערהאנדלונגען צווישן דר. הערצל און באראן הירש האבן זיך נאך פארצויגן א לענגערע צייט, אבער זיי האבן זיך אויסגעלאזט מיט גארנישט.

אויך נאך דער אנטווישונג האט הערצל זיך אין גאנצן געווידר-מעט דער אידעע פון יידנשטאט.

אין ווייטערדיקן טייל פון זיינע טאג-ביכער האט הערצל אנגע-הויבן פארצייכענען זיינע געדאנקען און איינפאלן אין שייכות מיט זיין אידעע וועגן באנייען די יידישע מדינה. אין די פארציי-כענונגען ווערן אויסגערעכנט די פארשידנסטע איינצלהייטן וועגן דעם אופן, ווי אזוי צו ארגאניזירן די באוועגונג פארן יידנשטאט, ווי אויך וועגן אויפבויען און איינארדענונג פון דער מדינה. פון די נאטיצן איז צו זען, אז הערצל האט געהאפט אויף דער גיכער פארווירקלעכונג פון דער יידנשטאט-אידעע.

איך בין אזוי איבערפולט מיט דער אידעע, אז איך פארטרוי זיך מיט אלעם צו איר, ווי א פארליבטער פארטרויט אלץ זיין געליבטער.

מיר וועלן האנדלען אין פאלגנדיקן סדר :

1. שאפן די מיטלען (דעם סינדיקאט).
2. אנהייבן באקאנט מאכן דעם ענין (וואס וועט גארנישט קאסטן, ווייל די אנטיסעמיטן וועלן זיך פרייען, און דעם ווידערשטאנד פון די ליבעראלן וועל איך ברעכן דורך דראָען זיי מיט קאנקורענץ).
3. אנאָזשירן לאַנד-זוכער.
4. פארזעצן די פובליצירונג אין דעם גרעסטן מאַשטאָב. זאָל אייראָפע לאַכן וועגן דעם, אַנפאַלן און זידלען — אַבי מען זאָל וועגן דעם רעדן.
5. פארהאנדלונגען מיט ציון.
6. אַנצייכענען די טעריטאָריעלע פונקטן, וועלכע דאַרפן אָפגעקויפט ווערן.
7. איינקויפן די ערשטע שטחים לאַנד (איינ ביליאָן).
8. קויפן און בויען שיפן.
9. אַריינציען כסדר אַלע, וועלכע מעלדן זיך ; רעקרוטירן, איינטיילן, אַוועקשיקן.

די פחדנותדיקע, אַסימילירטע, געשמדטע יידן זאָלן בלייבן. אַפילו זיי וועלן מיר ברענגען נוצן — זיי וועלן זיין שטאַלץ מיט זייער אַנגעהער־קייט צו אונדז, מיט וועלכע זיי שעמען זיך איצט. אָבער מיר, די געטרייע יידן, וועלן ווידער ווערן גרויס.

מיר פראָדוצירן צו פיל אינטעליגענץ און האָבן נישט מער קיין אַפּאָזי־ מאַרק פאַר איר.

די פּלענער פאַר שטעט: קודם־כל קאַנאַלן, וואַסער, גאַז אַאָז״וו, און דאַן בויען הייזער.

מיר וועלן נישט בלויז קאַפירן פאַריז, פּלאָרענץ, נאָר מיר וועלן אויך זוכן אַ יידישן סטיל, וואָס זאָל אויסדריקן די פּרייהייט און פאַרלייכטערונג פון אונדזער לעבן.

אַפענע, ליכטיקע געביידעס, וואָס זאָלן זיך שטיצן אויף זיילן, און אין וועלכע מען זאָל זיך פילן מונטער און גוט.

מאַכן לופט־זאָנעס צווישן די שטעט. יעדע שטאַט זאָל ווי אַ גרויס הויז זיך געפינען אין מיטן פון אַ גאַרטן.

מיין שטענדיקע זאָרג וועט מוזן זיין אַ געזונטע עקאָנאָמיע. קיין שום איבעריקע הוצאות, קיין שום פאַרשווענדונגען.

קיין שום שטייערן, אַזוי לאַנג ווי עס איז מעגלעך. דאָס מערסטע — אומדירעקטע שטייערן, וועלכע רירן נישט אָן דעם האַב־און־גוטס פון דעם קליינעם מענטשן.

אין דעם כתב־יד פון מיין בוך ("דער יידנשטאַט") בין איך נאָך אַלץ אין מיטן פון מיין געשפרעך מיט הירשן.

אָבער דאָס פאַרמערן זיך פון נייע איינפאַלן איז אַ סך וויכטיקער. ווער ווייס, ווי גיך דאָס וועט אויפהערן?

דערביי פיל איך דעם צייטער, וועלכן היינע האָט געשילדערט אין יענעם הערלעכן קליינעם ליד וועגן דעם קינסטלער:

“איך ציטער, עס קאן קומען מיין סוף אין דער נאכט,
מיין סוף — נאך איידער איך האב דאס ווערק מיינס
דערפירט צו א סוף”.

איך האב געטראכט וועגן דער פאן. אפשר א וויסע פאן מיט זיבן
גאלדענע שטערן. דאס וויסע וועט זיין א צייכן פון אונדזער ניי ריין
לעבן. און די שטערן וועלן סימבאליזירן דעם זיבן־שעהדיקן ארבעטס־
טאג, וואס מיר וועלן איינפירן. אונטער דעם צייכן פון ארבעט וועלן מיר
אריינגיין אין דעם צוגעזאגטן לאנד.

א סך פון דעם, וואס איז פארשריבן געווארן אין די נאטיצן, וועט
אויסזען לעכערלעך, איבערטריבן, ווילד. אבער אויב איך זאל דא
אנווענדן זעלבסט־קריטיק, ווי אין מיינע ליטערארישע ארבעטן, וועלן
מיינע געדאנקען פארקריפלט זוערן. קינסטלער וועלן פארשטיין, פאר
וואס אין מיטן פון מיינע פראקטישע, פאליטישע און געזעץ־שאפערישע
אידעען דערלויב איך זיך — איך, וועלכער בין בכלל קלאר אין מיין
לאגיק — אנצווארפן אזעלכע איבערטרעייבונגען און חלומות, ווי גרינעם
גראז צווישן צעמענט־שטיינער. איך טאר זיך נישט אליין אריינצווינגען
אין א צושטאנד פון אבסאלוטער נישטערער פארזיכטיקייט. די דאזיקע
לייכטע פארשיכורונג איז געווען נייטיק.

יא, דער קינסטלער וועט דאס זייער גוט פארשטיין. אבער עס זענען
פאראן ווייניק קינסטלער.

הערצל איז ווייטער ממשיך אין זיינע טאג־ביכער די דאזיקע
פארצייכענונגען וועגן פארשידענע אידעען און איינפאלן. זיי רירן
אן יעדן פרט, וואס מען קען זיך נאר פארשטעלן, וועגן דער איינ־
ארדענונג און לעבנס־שטייגער אין דער יידישער מדינה; פרע־
מייעס פאר גרויסע משפחות; ארגאניזירונג פון די נישט־קוואלי־
פיצירטע ארבעטער; ארכיטעקטור פון די הייזער; באשטראפונג
פון פארברעכער; פלענער וועגן אלגעמיינער לעבנס־פארזיכע־
רונג; מאנאפאל אויף טאבאק און שארפע משקאות; רעליגיעזע
טאלעראנץ; בוי־קרעדיטן; זיבן־שעהדיקער ארבעטסטאג א.א.

אַרומטראַגנדיק זיך מיט די אַלע געדאַנקען און פאַרצייכע-
 נענדיק זיי אין זיינע טאַג-ביכער, האָט הערצל גלייכצייטיק זיך
 געשטעלט אַ נייעם דרייטן ציל: צו דערגיין צו די ראַטשילדס
 און זיי פאַרשטעלן זיין אַלגעמיינעם פּלאַן וועגן יידנשטאַט. הערצל
 האָט געהאַפּט, אַז עס וועט זיך אים איינגעבן דורכצופירן אַ צו-
 נויפטערע פּון דעם פּאַמיליען-ראַט פּון די פאַריזער און לאַנדאַנער
 ראַטשילדס, פאַר וועלכע ער וועט אַרויסטרעטן מיט אַ גרויסן
 רעפּעראַט. די דאָזיקע פאַרזאַמלונג פּון דער ראַטשילד-משפּחה
 איז נישט צושטאַנד געקומען, און הערצל האָט בלויז פאַרשריבן
 אין זיינע טאַג-ביכער די רעדע, וואָס ער האָט זיך געקליבן צו
 האַלטן פאַר דעם פּאַמיליען-ראַט פּון די ראַטשילדס:

13טן יוני, 1895.

— — — יעדע פאַרבעסערונג אין דער לאַגע פּון די יידן איז איצט
 אויסגעשלאָסן, אויב עמעצער זאָל מיך פרעגן, פּון וואַנען איך ווייס
 דאָס, וועל איך אים זאָגן, אַז איך ווייס אויך, ווהיין עס פּאַלט סוף-כל-
 סוף אַ שטיין, וועלכער גליטשט זיך איבער אַ משופּעדיקן פעלדז. ער
 פּאַלט אַראָפּ גאָר אונטן. נאָר אומוויסנדיקע אָדער משוגעים רעכענען
 זיך נישט מיט די געזעצן פּון דער נאַטור.

אַזוי מוזן אויך די יידן סוף-כל-סוף אַראָפּפּאַלן, און גאָר אונטן. גענוי,
 ווי אַזוי דאָס וועט געשען, וועלכע פאַרמען דאָס וועט אַננעמען —
 דאָס ווייס איך נישט. וועט דאָס זיין אַ רעוואָלוציאַנערע עקספּראָפּריאַציע
 פּון אונטן? וועט דאָס זיין אַ רעאַקציאָנערע קאָנפּיסקאַציע פּון אויבן?
 וועלן זיי אונדז אַרויסטרייבן? וועלן זיי אונדז אויסהרגענען?

איך רעכן, אַז מער אָדער ווייניקער וועט דאָס אַננעמען אַט די אַלע
 און נאָך אַנדערע פאַרמען.

די סאַציאַלע רעוואָלוציע וועט אויסברעכן אין איין לאַנד, און אירע
 ערשטע קרבנות וועלן אומפאַרמיידלעך זיין די יידן.

אין רוסלאַנד וועט פשוט געמאַכט ווערן אַ קאָנפּיסקאַציע פּון אויבן.
 אין דייטשלאַנד וועלן קומען אויסנאַם-געזעצן, ווי נאָר דער קייזער
 וועט זיך נישט קאָנען קיין עצה געבן מיטן רייכסטאַג.

אין עסטרייך וועט מען זיך אונטערגעבן דעם ווינער המון און אים אויסליפערן די יידן. אין עסטרייך קאן די גאס אלץ דורכזעצן, אויב זי וויל נאר. די גאנצע זאך באשטייט אין דעם, וואָס די גאס אליין ווייס עס נאָך נישט. אָבער די פירער וועלן זיי שוין אויפקלערן גאר אין גיכן.

אזוי וועלן זיי אונדז אַרויסטרייבן פון די דאָזיקע לענדער. און אין די אַנדערע לענדער, ווזהין מיר וועלן לויפן, וועלן זיי אונדז הרגענען. איז טאָקע נישט פאַראַן קיין רעטונג?

יא, מיינע הערן, עס איז פאַראַן אַ וועג, וואָס איז שוין איין מאָל אויס-געפּרוּווט געוואָרן. מיר דאַרפן איבערחזרן אַ זייער אַלטע, זייער באַ-רימטע און שטאַרק אויסגעפּרוּווטע דערפאַרונג, אָבער אין אַן אַנדערער, מאַדערנער און מער ראַפּינירטער פאַרם. אַלע מיטלען פון אונדזער איצ-טיקער צייט קאָנען באַנוצט ווערן פאַר אַט דעם איינפאַכן און לייכט-פאַרשטענדלעכן ציל.

אַט דער פשוטער אַלטער עקספּערימענט איז — יציאת מצרים.

דער יידנשאַט איז אומפאַרמיידלעך, מיינע הערן, און ער וועט גע-שאַפן ווערן אַדער מיט אייך, אַדער אַן אייך.

אין צוגעזאָגטן לאַנד וועלן מיר האָבן קרומע נעז, רויטע אַדער שוואַר-צע בערד און איינגעבויגענע פיס, אַן דעם, אַז מען זאָל אונדז דערפאַר פאַראַכטן.

אין צוגעזאָגטן לאַנד וועלן מיר ענדלעך לעבן אויף אוינדזער איי-גענער ערד און שטאַרבן רויק אין אונדזער אייגענעם היימלאַנד. אַלס פרייע מענטשן וועלן מיר זיך אויך דערשלאָגן צו רום און כבוד פאַר גרויסע מעשים און מיר וועלן לעבן בשלום מיט דער גאַנצער וועלט, וועלכע מיר וועלן האָבן באַפרייט דורך אונדזער פרייהייט, באַרייכערט דורך אונדזער עשירות און גרויס געמאַכט דורך אונדזער גרויסקייט.

און אזוי אַרום וועט אַט דער פאַראַכטעטער עפיטעט "ייד" ווערן אַ באַגריף פון כבוד, ווי "ענגלענדער", "פראַנצויז", "דייטש" — בקיצור, ווי די נעמען פון אַלע ציוויליזירטע פעלקער.

און אזוי וועלן מיר, דורך אונדזער מדינה, קאָנען דערציען אונדזער

פאלק צו אויפגאבן, וועלכע ליגן היינט-צו-טאג מחוץ פון דעם, וואָס מיר קענען זיך פאַרשטעלן.

דאָס ערשטע פון הערצלס 16 טאָג-ביכער דערנענטערט זיך צום סוף. הערצל גרייט זיך אַרויסצוגעבן זיין בראַשור "דער יידנשטאַט" און ער הייבט אָן זיינע באַמיונגען וועגן פאַרשטעלן דעם יידנשטאַט-פלאַן פאַר די הערשער און פּאָליטישע פירער פון די אייראָפּעיִשע גרויס-מלכות, ווי אויך וועגן פאַראינטערע-סירן דעם טערקישן סולטאַן אַבדול חאַמיד מיט דעם פלאַן וועגן דער יידישער מדינה אין ארץ-ישראל.

הערצל באַשליסט אַרויסצוקומען אָפּן פאַר דער וועלט מיט זיין אידעע וועגן ווידעראויפריכטן די יידישע מדינה. אין יאַנואַר 1896 האָט ער פאַרענדיקט שרייבן זיין בראַשור "דער יידנשטאַט", וווּ ער האָט אויספירלעך דערקלערט און באַגרינדעט זיין פלאַן. דעם כתב-יד, וואָס האָט אַנטהאַלטן 65 זייטן, האָט הערצל בייגע-לייגט צו זיינע טאָג-ביכער.

הערצלס ערשטער געדאַנק איז געווען — ווי עס איז שוין דער-מאַנט געוואָרן אין פריערדיקן קאַפיטל — אַנצושרייבן אַ "רעדע צו די ראַטשילדס". פון דער דאָזיקער נישט-געהאַלטענער רעדע איז אויסגעוואַקסן שפעטער די בראַשור "דער יידנשטאַט", וואָס האָט געמאַכט געשיכטע אין דער יידישער, ווי אין דער נישט-יידישער וועלט.

אין די לעצטע חדשים, ערב דער פאַרעפנטלעכונג פון "דער יידנשטאַט", האָט הערצל געהאַט אַ ריי וויכטיקע באַגעגענישן, פריער אין פאַריז און דערנאָך אין ווין, מיט פראַמיונענטע יידישע פערזענלעכקייטן, וועלכע ער האָט באַמיט צו געווינגען פאַר דער אידעע צו באַנייען די יידישע מדינה. אין דער צייט האָט ער אויך געמאַכט זיין ערשטע ריזע קיין לאַנדאָן, פאַר דעם צוועק אַרויס-צורופן אָן אינטערעס פאַר דער יידנשטאַט-באַוועגונג, אירע אי-דעען און פלענער.

גלייכצייטיק האָט הערצל זיך אויך אַנגעשטויסן אויף אַ שאַר-פער קעגנערשאַפט און גרויסע שטערונגען מצד די רעדאַקטאָרן און אַרויסגעבער פון דער ווינער "נייע פרייע פרעסע", זיינע ברויט-געבער, וועלכע האָבן געוואַלט ווירקן אויף אים, אָז ער

זאל נישט פארעפנטלעכן זיין בראשור און זיך אפזאגן פון דער
גאנצער יידנשטאט-אידעע.
די אלע געשעענישן, באגעגענישן און איבערלעבונגען האבן
געפונען א שטארקן אפקלאנג אין הערצלס טאג-ביכער :

פאריז, 6טן יולי, 1895.

נעכטן בין איך געזעסן מיט נארדוין ביי א גלאז ביר. נאטירלעך האבן
מיר גערעדט וועגן דער יידן-פראגע. קיין מאל פריער זענען מיר נישט
געווען אזוי אין גאנצן איינשטימיק. יעדער פון אונדז ביידע האט גע-
זאגט דאס, וואס עס ליגט אויף די ליפן פון צווייטן. איך האב קיין מאל
נישט געפילט אזוי פשוט און שטארק, אז מיר געהערן איינער צום
אנדערן — — — מיר זענען פון דער זעלבער ראסע. נארדוין און איך
זענען געקומען צום הסכם, אז דער אנטיסעמיטיזם האט געמאכט פון
אונדז יידן.

נארדוין האט געזאגט: "וואס איז די טראדיציע פון יידנטום? אז דאס
דאזיקע קאנסערוואטיווסטע פאלק פון אלע פעלקער, וואס בענקט אזוי
שטארק זיך איינצווארצלען אין א פעסטן באדן, האט נישט געהאט קיין
היים פאר די לעצטע צוויי טויזנט יאר".

מיר האבן אזוי שטארק איינגעשטימט אין אלע פונקטן, אז איך האב
שוין געגלייבט, אז ווייל ער האט די זעלבע געדאנקען, איז ער אויך
געקומען צו דעם זעלבן אויספיר וועגן א לייוונג, ווי איך. אבער ער האט
געהאט אן אנדערע קאנקלוזיע: "די יידן וועלן געצוונגען ווערן דורך
דעם אנטיסעמיטיזם צו צעשטערן אומעטום די פאטערלאנד-אידעע" —
אזוי האט ער געמיינט, און איך האב מיר געטראכט, אז דאס וועט
צווינגען די יידן צו שאפן אן אייגן פאטערלאנד.

פאריז, 22סטן יולי, 1895.

א באמערקונג וועגן נאציאנאלער פסיכאלאגיע.
אין קאפעהויז "טאווערן ראַיאל" זענען פאראן פארוואלטער, וועלכע
פירן זיך אויף ווי הויפט-קעלנערס. אן אויסגעצייכנטע אראנזשירונג!
ווען אזא הויפט-קעלנער, וועלכער טראגט נישט דעם ראק פון א קעל-

נער, דערלאנגט דעם גאסט די טאץ, פילט זיך דער גאסט געשמייכלט, ווי מען וואלט פאר אים ספעציעל געמאכט אַזא אויסנאַם. איך האָב דאָס באַמערקט אויף מיר אַליין. אויף דעם זעלבן אופן זאָלן אויך די אויס-וואַנדערער אין מיין היימלאַנד באַדינט ווערן מיט אַ ספעציעלער אויפ-מערקזאַמקייט. ייִדן זענען הונגעריק נאָך כבוד — אַלס אַ פּאַלק, וואָס האָט אַזוי פיל געליטן פון פאַראַכטונג. דאַרף מען זיי פירן אויף אַזא וועג.

הערצל מאַכט אַ רייזע קיין זאַלצבורג, עסטרייך, צו באַגעגענען זיך מיט איינעם פון די פירער פון דער "אַליאַנס איזראַעליט אוניווערסעל", נאַרסיס לעווען, וועלכער איז אַהין געקומען פון פאַריז. פון אים, דעם פירער פון דער פראַנצויזיש-ייִדישער גע-זעלשאַפט, וואָס האָט שוין דאָן געהאַט געגרינדעט די לאַנדווירט-שאַפטלעכע שול אין ארץ-ישראל, "מקוה ישראל", און האָט אויך געשטיצט די אַלטע קאַלאָניעס, האָט הערצל זיך דערוואַסט וועגן ענלעכע באַמיונגען, וואָס זענען שוין געמאַכט געוואָרן פריער, פאַר אים, צו באַנייען די ייִדישע מדינה, און וועגן איינעם פון זיי, "אַ געוויסער מאַן פינסקער".

וויין, 20סטן סעפטעמבער, 1895.
לעווען האָט אין גאַנצן נישט אויפגעכאַפט די פּאַליטיש-עקאָנאָמישע באַדייטונג פון מיין פּלאַן.

דאָך איז מיין געשפרעך מיט נאַרסיס לעווען נישט געווען איבעריק. ער האָט מיר אַנגעוויזן, אַז דער הויפּט-ראַבינער פון פאַריז, צדוק כהן, איז דער נאָענטסטער מענטש צו וועלכן איך דאַרף זיך ווענדן. צדוק כהן — האָט ער מיר געזאָגט — איז אַ הייסער ציוניסט. ער טיילט אַ סך פון מיינע אידעען — די אידעען, מיט וועלכע נישט איך איינער אַליין טראָג זיך אַרום.

דאָס איז געווען פאַר מיר די אַנגענעמסטע באַמערקונג, וואָס נאַרסיס לעווען האָט געמאַכט. "איך בין זייער ווייט פון וועלן זיין אַ מענטש, וואָס טוט אויף חידושים" — האָב איך אים געענטפערט — "וואָס מער עס זענען פאַראַן מענטשן, וועלכע האָבן די זעלבע אידעע, וואָס איך, אַלץ מער, וועל איך זיין צופרידן".

לעווען איז ביי דער מיינונג, אז איך דארף קאנען געפינען א סך שטיצער אין רוסלאנד. א געוויסער מאן פינסקער * האט געלעבט אין אדעס און געקעמפט פאר דער זעלבער אידעע — ווידעראויפבוי פון יידישן היימלאנד. ליידער איז פינסקער שוין געשטארבן. לעווען זאגט, אז זיינע שריפטן זאלן זיין מערקווערדיק. איך מוז זיי לייענען. באלד ווי איך וועל האבן צייט.

אן אנדערער ייד אין ענגלאנד, קאלאנעל גאלדסמיט ** איז אויך א באד גייסטערטער ציוניסט. ער זאל האבן געוואלט דינגען שיפן צו דעראבערן ארץ-ישראל.

וויז, 18טן אקטאבער, 1895.

נעכטן האב איך גערעדט דריי שעה נאכאנאנד מיט דעם באנק-דירעקטאר דעסאוער און איך האב אים געווינען! ער באטראכט פאר מעגלעך צו פינאנסירן די אויסוואנדערונג פון יידן דורך דער פארמיטלונג פון א באנק. אויף די ראטשילדס זאל מען נישט רעכענען. ער וואלט די "יידן-געזעלשאפט" אנגעהויבן בלויז מיט פיר מיליאן פונט. שפעטער זאל מען ארויסלאזן ווייטערדיקע אקציעס. אויך זאל מען נישט איינ-קויפן מיט א מאל דעם גאנצן באדן. ער וואלט אנגעהויבן קליין.

איך האב אים געזאגט: דאן איז בעסער גארנישט צו טאן. א לאנג-זאמע, בהדרגהדיקע אינפילטראציע פון יידן וועט — ווי תמיד — ארויס-רופן באלד אנטיסעמיטיזם.

17טן נאוועמבער, 1895.

עס ווייזט אויס, אז די פראנצויזישע יידן וועט מען נישט קאנען גע-ווינען פאר דער אידעע. זיי לעבן נאך אלץ צו-באקוועם.

* דר. לעא פינסקער, הערצלס פארגייער, מחבר פון דער בארימטער בראשור "אויטא-עמאנסיפאציע", ווו עס איז ארויסגערוקט די פאדערונג וועגן ווידעראויפריכטן די יידישע מדינה.

** קאלאנעל אלבערט עדווארד גאלדסמיט, פירער פון די חובבי-ציון אין ענגלאנד, איז שפעטער באגייסטערט געווארן פאר הערצלס יידנשטאט-אידעע.

פאָריו 19טן נאָוועמבער, 1895.

נאָרדוי איז, ווי עס ווייזט אויס, אין גאַנצן געווינען פאַר דער אידעע. די דיסקוסיע מיט אים האַלט אָן אויף דעם העכסטן ניוואָ. "צי די יידן זענען נאָך אַנטראַפּאָלאָגיש געאייגנט פאַר שאַפֿן אַ נאַציע?" אַזוואָ. דאָס וועלן מיר שוין זען.

נאָרדוי מיינט, אַז עס וועט זיין נייטיק דריי הונדערט יאָר צו פאַר-ווירקלעכן דעם פּלאַן. איך גלייב, אַז דרייסיק יאָר — אויב די אידעע וועט זיך דורכברעכן דעם וועג.

נאָרדוי רעקאָמענדירט מיר, אַז ווען איך וועל זיין אין לאַנדאָן, זאָל איך זיך שטעלן אין פאַרבינדונג מיט "המגיד" און מיט "דזשוואיש קראַניקל". איך זאָל מיין בראַשור "דער יידנשטאַט" לאָזן איבערזעצן פאַר די רוסישע ציוניסטן.

דער צענטער פון דער אַקציע טראַגט זיך אַריבער קיין ענגלאַנד. הערצל פאַרט קיין לאַנדאָן. ער באַזוכט דעם באַרימטן ענגליש-יידישן שריפטשטעלער ישראל זאַנגוויל, וועלכן ער געווינט גלייך פאַר זיין אידעע. הערצל האַלט דאָן זיין ערשטע האַלב-עפּנטלעכע רעדע וועגן יידנשטאַט אין דעם מכביע-קלוב אין לאַנדאָן. אַ קורצער אינהאַלט פון "יידנשטאַט" ווערט פאַרעפּנט-לעכט אין לאַנדאָנער "דזשוואיש קראַניקל".

הערצל פאַרט קיין קאַרדיף צו פאַרהאַנדלען מיט דעם פירער פון די חובבי ציון אין ענגלאַנד, קאַלאַנעל אַלבערט עדוואַרד גאַלדסמיט, וועלכער געפינט זיך מיט זיין רעגמענט אין דער שטאַט. ביי דער באַגעגעניש מיט גאַלדסמיט שפּילט זיך אָפּ אַ רירנדיקע דראַמע.

25טן נאָוועמבער, 1895.

אין קאַרדיף, ביים קאַלאַנעל גאַלדסמיט. ווען איך בין אַנגעקומען, האָט דער קאַלאַנעל מיך אַפּגעוואַרט אויפן וואַקזאַל, אין זיין אונטער-ער איז פון מיטל-הויכן וווקס, מיט שוואַר-צע וואַנסעס, אַנגליזירט יונג פנים, מיט גוטע, קלוגע, טונקעלע אויגן.

ער האָט מיר געזאָגט מיט אַן אויסדרוק פון גרויס פאַרגעניגן: "מיר וועלן אַרבעטן פאַר דער באַפרייונג פון ישראל".

אין הויז האָבן געוואַרט אויף אונדז פרוי גאַלדסמיט, אַ פיינע שלאַנקע ענגלענדערין, מיט אירע צוויי יונגע טעכטער, רחל און פרמל. אַן ענגלישע גאַסטפריינדלעכע באַגריסונג, וואָס איז באַלד גורם דאָס געפיל פון אַלטע באַקאַנטע.

נאָך מיטאַג האָב איך איבערגעלייענט דעם פלאַן פאַר דעם קאַלאַנעל. ער פאַרשטייט נישט גוט די דייטשע שפראַך. די דערקלערונג האָט זיך אַ ביסל פאַרשלעפט. אָבער ער האָט מיר געזאָגט: "דאָס איז די אידעע פון מיין לעבן". — — —

נאָכן עסן, ווען די דאַמען און דער אַנדערער ענגלישער קאַלאַנעל, וועלכער איז געווען איינגעלאָדן, האָבן זיך געפונען אין סאַלאַן, בין איך אַריינגעגאַנגען אין דעם רויכער-צימער מיט גאַלדסמיטן. און דאָ איז געקומען די מערקווערדיקע דערציילונג:

"איך בין דניאל דעראַנדא" — האָט ער געזאָגט — "איך בין געבוירן געוואָרן אַ קריסט. מיין פאָטער און מוטער זענען געווען געשמדטע יידן. ווען איך האָב זיך דערוויסט וועגן דעם, אַלס אַ יונגער מענטש, אין אינ-דיע, האָב איך באַשלאָסן צוריקצוקערן זיך צום שטאַם פון מיינע אבות. אַלס אַ לייטענאַנט בין איך אַריבערגעגאַנגען צום יידנטום. מיין פאַמיליע איז געווען דערפון שרעקלעך אויפגעבראַכט. מיין פרוי איז אויך אַ קריסט-טין פון יידישער אָפּשטאַמונג. איך האָב זי אַוועקגעפירט קיין סקאַטלאַנד, וווּ מיר האָבן צו ערשט ציוויל חתונה געהאַט. דאָן האָט זי געמוזט אַריבער-גיין צום יידנטום, און מיר האָבן חתונה געהאַט אין אַ סינאַגאָגע. איך בין אַן אַרטאָדאָקסישער ייד. דאָס האָט מיר נישט געבראַכט קיין שאַדן אין ענגלאַנד. מיינע קינדער רחל און כרמל זענען שטרענג רעליגיעז דער-צויגן. זיי האָבן געלערנט העברעיִש אין פריזען עלטער". — — —

וויין, 24סטן דעצעמבער, 1895.

דער יידישער אַרויסגעבער קראַנבאַך אין בערלין וויל נישט הערן וועגן פאַרעפנטלעכן מיין בראַשור. זי איז קעגן זיינע אַנשויונגען. איך האָב זיך

געטרייסט, ווען איך האב באמערקט אויף דעם קאנווערט פון זיין בריוו, אז ער גיט ארויס א זשורנאל פאר פריזירערס און עלעכע. איך האב דאן געשריבן צו דונקער און הומבאלט, וועלכע ווילן אויך גארנישט האבן צו טאן מיט דעם. זאל איך מיין בראשור אליין ארויסגעבן? אויב זי וועט זיך גוט פארן קויפן, וועל איך אויסזען ווי א געשעפטסמאן.

ווין, 19טן יאנואר, 1896.

איך האב געשלאסן אן אפמאך מיט דעם ארויסגעבער מאקס ברייטענ-שטיין.

ער איז געווארן זייער ענטוויאסטיש, ווען איך האב אים איבערגעלייענט עטלעכע ערטער פון דעם טעקסט, וואס איז נאך א שווערער ארבעט ענדלעך פארענדיקט.

איך האב געענדערט דעם נאמען. די בראשור הייסט איצט: "דער יידן שטאט".

און איך פיל די פארלייכטערונג, וואס קומט נאכן פארענדיקן א שווערע אויפגאבע.

איך דערווארט נישט קיין דערפאלג. איך קער זיך אום רויק צו מיין ליטערארישער ארבעט, און קודם-כל צום איבערשרייבן מיין דראמע "דאס נייע געטא".

מאריץ בענעדיקט, רעדאקטאר-ארויסגעבער פון דער "נייע פרייע פרעסע", וווּ הערצל איז געווען איינער פון די אנגעזעענע ענסטע מיטארבעטער, דער רעדאקטאר פון דער פעליעטאגען-אפטיילונג, פרוווס אויסאייבן א דרוק אויף הערצלען, אז ער זאל זיך צוריקציען פון פארעפנטלעכן דעם "יידנשטאט". בענעדיקט און דער צווייטער ארויסגעבער פון דער צייטונג, עדווארד בא-כער, האלטן, אז די הויפט-געפאר אין הערצלס בראשור באשטייט אין דעם, וואס ער שרייבט דארט, אז יידן וועלן קיין מאל נישט קאנען אין גאנצן זיך אסימילירן.

ווין, 3טן פעברואַר, 1896.

ווי גערעכט איך בין געווען, ווען איך האָב היינט נאָך מיטאַג געזאָגט
מיינע עלטערן, אַז איך בין איצט שוין אין מיטן פון דעם קאַמף. דער קאַמף
איז צווישן מיר און די "נייע פרייע פרעסע", צווישן דעם אַנגעשטעלטן און
דעם באַלעבאַס. ער האָט די מאַכט פון זיין העכערער פּאַזיציע. איך האָב
אויף מיין זייט דאָס גוטע און גערעכטע.

אויב זיי וועלן מיך אַרויסשטופן פון דער רעדאַקציע, מוז איך באַלד
האַבן אין מיין רשות אַן אַנדערע צייטונג.

איך שטעל איין אַ סך, מיין גאַנצע פּאַזיציע — אָבער דאָס זעלבע טוט
אויך די "נייע פרייע פרעסע"!

[ב]

די דערשיינונג פון "ייִדנשטאַט" און זיין השפּעה
דער גייסטלעכער העכלער
הערצל ביי דעם גרויסהערצאָג פון באַדען
נאַרדויס באַמיונגען ביים באַראַן עדמאַנד ראַטשילד
ערשטע פּאָליטישע שריט אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל פאַר אַ "טשאַרטער"
ביי סער מאַנטעגיו אין לאַנדאָן
הערצלס באַזוך ביים באַראַן עדמאַנד ראַטשילד
אַנטווישונג אין די פּילאַנטראָפּן, שאַפונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג
די טרעפונג מיטן פּירשט פּערדינאַנד פון בולגאַריע
קרעמענעצקיס פּלענער וועגן דער אַנטוויקלונג פון ארץ־ישׂראל
אַנהייבן פון אַ ציוניסטישער באַוועגונג אין אַמעריקע
פּאָליטישע באַמיונגען אין ענגלאַנד
דער ערשטער ציוניסטישער קאָנגרעס אין באַזעל

דעם 15טן פעברואר, 1896, באווייזן זיך אין די בוך-האַנדלונגען אין ווין די ערשטע עקזעמפלארן פון הערצלס בראַשור. זי אַנטהאַלט 86 זייטן. אויף דעם שער-בלאַט פון דער בראַשור לייענט זיך:

”דער יידנשטאַט“, אַ פרוו פון אַ מאַדערנער לייזונג פון דער יידן-פראַגע, פון טעאָדאָר הערצל, דר. יורי, לייפציק און ווין, 1896. מ. ברייטענשטיינס פאַרלאַג-בוכהאַנדלונג. ווין, ווערינגער-שטראַסע 5.”

דאָס פאַרעפנטלעכן די בראַשור ”דער יידנשטאַט“ עפנט אויף פאַר הערצלען דעם וועג פאַר דער גרויסער פּאָליטישער אַקציע לטובת זיין אידעע — צו וועלכער ער האָט זיך לאַנג געגרייט. הערצלס בראַשור ”דער יידנשטאַט“, איז דורך אַ סך איינפלוס-רייכע שריפטשטעלער אין ווין אויפגענומען געוואָרן מיט שפּאַט און אויך מיט אויפּרעגונג. אָבער צווישן די פּאָליטישע פירער האָט די אידעע פון ”יידנשטאַט“ געהאַט אַ שטאַרקן אַפּקלאַנג. באַלד אין די ערשטע וואַכן האָט הערצל אַ דאַנק דעם, וואָס זיין בראַשור ”דער יידנשטאַט“, האָט אַרויסגערוּפּן אַן אינטערעס דווקא אין נישט-יידישע קרייזן, באַקומען די הילף פון אַן אינטער-רעסאַנטער פּערזענלעכקייט, דעם פּראַטעסטאַנטישן גייסטלעכן ווי-ליאַם ה. העכלער, וועלכער איז געוואָרן אַ שטאַרקער אָנהענגער פון דער אידעע צוריקצושטעלן די יידישע מדינה. רעווערענד העכלער איז געווען דער גייסטלעכער פון דער ענגלישער אַמבאַ-סאַדע אין ווין. ער האָט געשאַפּן הערצלען די פאַרבינדונג מיט דעם גרויסהערצאָג פון באַדען, און דאָס האָט אויך געהאַלפּן הערצלען צו דער באַגעגעניש מיט דעם דייטשן קייזער ווילהעלם דער צווייטער.

העכלער איז פארבליבן א נאָענטער פריינד פון הערצלען. אַ דאָק אים האָט דער גרינדער פון פּאַליטישן ציוניזם אונטער-גענומען די ערשטע דיפּלאָמאַטישע שריט פאַר דער יידנשאַט-אידעע.

אין די ווייטערדיקע טיילן פון הערצלס טאָג-ביכער ווערן גע-שילדערט די וויכטיקע אַנטוויקלונגען, וואָס זענען געקומען באלד נאָך דעם, ווי דער "יידנשאַט" איז דערשינען.

וויין, 2טן מערץ, 1896.

הערמאַן באָהר (א באַוווּסטער עסטרייכישער שריפטשטעלער) איז געווען ביי מיר. די יידן פון די העכערע געבילדעטע קרייזן, וועלכע פלעגן שאַפן אין אַלטן וויין די ליטעראַרישע סאַלאַנען, די באַוערנפעלד-נעסט, די גריל-פאַרצער-קאַפעליע, זענען אויפגעבראַכט קעגן מיר — ווי באָהר דערציילט. דאָס איז געווען צו דערוואַרטן.

וויין, 10טן מערץ, 1896.

רעזוערענד וויליאַם ה. העכלער, דער גייסטלעכער פון דער היגער ענג-לישער אַמבאַסאַדע, איז געווען ביי מיר. העכלער האָט דערקלערט, אַז מײן באַוועגונג איז אַ "ביבלישע". הגם איך באַהאַנדל אַלע פּראָגן אויף אַ ראַציאָנעלן אופן. ער וויל, אַז מײן שריפט זאַל געשיקט ווערן צו עטלעכע דייטשע פירשטן. ער איז געווען דערציער אין הויז פון גרויסהערצאָג פון באַדען. ער קען דעם דייטשן קייזער, און ער גלייבט, אַז ער וועט מיר קאַנען פאַרשאַפן ביי אים אַן אוידיענץ.

וויין, 10טן אַפּריל, 1896.

אַ "פּריוואַט-געלערטער" מיטן נאָמען קאַרל בלייכער איז געקומען צו מיר. איך האָב אים געהאַלטן אין אָנהייב פאַר אַ שנאָרער, וועלכער וויל אַ קליינע באַשטייערונג פאַר זיינס אַ בוך. אָבער ער האָט גאַרנישט גע-וואָלט נעמען פון מיר און האָט זיך געשטעלט צו מײן רשות אַלס אַגיטאַ-טאָר. איך נאָטיר דאָס, וויל עס איז אַ צייכן פון דעם אופן, ווי אַזוי ס'האָט

ארויסגערופן אינטערעס ביי די אַרעמע מענטשן. דער דאָזיקער אַלטער מאַן, וועלכער לעבט פון געשענקטע גראַשנס, האָט געעפנט זיין בייטל, מיר געוויזן וויפל ער האָט, און זיך אָפגעזאָגט צו נעמען מיין נדבה. דאָס איז דער וויכטיקסטער אונטערשיד צווישן מיין ווירקונג אויף מענטשן און דער השפעה פון באַראָן הירש. ביי אים בעט מען, און מען האָט אים נישט ליב. מיך האָבן די בעטלער ליב. דערפאַר בין איך דער שטאַרקערער.

ווין, 14טן אַפּריל, 1896.

דער ענגלישער פּאַסטאָר העכלער איז געקומען צו מיר נאָך מיטאַג אַ שטאַרק אויפגערעגטער. ער איז געווען אין הויף, ווו דער דייטשער קיזער איז היינט אָנגעקומען. ער האָט גערעדט מיט דעם גענעראַל-סופּער-אינטענדענט דריאַנער און מיט נאָך עטלעכע פון דעם קיזערס סוויטע. ער איז געגאַנגען מיט זיי שפּאַצירן אין שטאָט צוויי שעה און האָט זיי איבערגעגעבן דעם אינהאַלט פון מיין בראַשור, וואָס האָט זיי זייער איבער-ראַשט. ער האָט זיי געזאָגט, אַז עס איז געקומען די צייט "ווען די נבואה דאַרף מקוים ווערן".

ווין, 21סטן אַפּריל, 1896.

איך האָב געהאַט בדעה צו פאַרן קיין פעסט (בואַפּעסט) מאַרגן אין דער פרי. אָבער שפּעט אין אַוונט האָב איך באַקומען העכלערס רוף קיין קאַרלסרוהע. (אויף אַ באַגעגעניש מיט דעם גרויסהערצאָג פון באַדען).

הערצל האָט אָנגעהויבן זיין גרויסע פּאָליטישע אַקציע. נאָך דעם ווי זיינע באַמיונגען ביי די רייכע יידן, ביים באַראָן מאַריס דע הירש און אויך ביי די ראַטשילדס, האָבן זיך נישט איינגע-געבן, האָט ער זיך געווענדט צו די הערשער און רעגירונגס-פיר-רער פון יענער צייט אין די גרויסע מלוכות אין אייראָפּע. ער האָט געזוכט אַ וועג, ווי אַזוי צו פאַראינטערעסירן די דעצידירנ-דיקע שטאַטסלייט אין אייראָפּע מיט דער אידעע ווידעראויפצו-ריכטן די יידישע מדינה אין ארץ-ישראל און אַרייננעמען דעם דאָזיקן פּלאַן אין דער פּאָליטישער סטראַטעגיע, וואָס די גרויסע אייראָפּעישע מלוכות האָבן דאָן געפירט אין באַצוג צו טערקיי.

הערצל האָט דאָן געזען די מעגלעכקייט אַריינצוציען אין זיין פּאָליטישער אַקציע פאַר דער יידנשטאַט-אידעע דעם דייטשן קייזער ווילהעלם דעם צווייטן, די רעגירונג פון דער בריטישער אימפעריע, די רעגירונג פון צאַרישן רוסלאַנד, דעם איטאַליע-נישן קעניג, אויך אַ טייל פון די איינפלוסרייכע הערשער פון די באַלאַקאָן-מלוכות.

נאָך טויזנטער יאָרן איז צום ערשטן מאַל אין דער יידישער גע-שיכטע אויפגעשטאַנען אַ יידישער שטאַטסמאַן, וועלכער האָט זיך פאַרמאַסטן אָנצוהייבן אַזאַ גרויסע פּאָליטישע אַקציע, אין דעם פאַרנעם פון פּאָליטישע פירער פון אַלטע מעכטיקע מלוכות. הערצל האָט געהאַפט אויף דעם וועג צו דערגרייכן צו דער באַ-נייונג פון דער יידישער מדינה.

זיין ערשטן שריט האָט הערצל געמאַכט ביים גרויסהערצאָג פרידריך דעם ערשטן פון באַדען, וועלכער האָט געהאַט זייער אַ שטאַרקן איינפלוס אויף דעם דייטשן קייזער ווילהעלם דעם צווייטן. הערצל איז אָנגעקומען צום גרויסהערצאָג פון באַדען אַ דאַנק דער הילף און פאַרמיטלונג פון דעם פּראָטעסטאַנטישן גייסטלעכן וויליאַם ה. העכלער פון דער ענגלישער אַמבאַסאַדע אין ווין.

זונטיק, דעם 22סטן אַפּריל, 1896, האָט הערצל זיך גע-פונען אין באַן-וואַגאָן פון אַריענט-עקספרעס אויפן וועג צו זיין ערשטער באַגעגעניש מיט אַן אייראָפּעיִשן פירשט, דעם גרויס-הערצאָג פון באַדען, צו פאַרהאַנדלען מיט אים וועגן דער לאַגע פון די יידן און וועגן באַנייען די יידישע מדינה. דעם 23סטן אַפּריל, 1896, איז הערצל געקומען קיין קאַרלסרוהע און דער געשפרעך, וואָס ער האָט געהאַט מיטן גרויסהערצאָג, האָט שפּעטער גע-בראַכט וויכטיקע רעזולטאַטן פאַר דער יידנשטאַט-אידעע.

22סטן אַפּריל, 1896.

אַ ליבער, הערלעכער טאַג. גרינס צעוואָרפן אַרום און אַרום אויף די רייצנדיקע פעלדער. אויף דעם וואַלדיקן בערגל קומען אַרויס די ביימער איינער נאָכן אַנדערן, אַזוי אַז עס זעט אויס, ווי אַ ברייטער שייטל. דורך זיי קאָן מען זען דעם צאַרטן הינטערגרונט פון דעם בלאַסן פּרזילינגס-

הימל — און אין דעם אויגנבליק מוז איך טראַכטן-וועגן פאַרשטאַרבנעם באַראַן דע הירש*.

קאַרלסרוהע, 23סטן אַפּריל, 1896.

איך בין אַנגעקומען אַהער נעכטן, עלף אַ זייגער אין אַוונט. העכלער האָט מיך אָפּגעוואַרט אויף דער באַן-סטאַציע.

ער האָט מיר דערציילט וועגן די אומשטענדן. דער גרויסהערצאָג האָט קודם-כל געוואָלט קריגן אַ באַריכט פון זיין געהיימען ראַטגעבער וועגן מיין "יודענשטאַט".

איך האָב געזאָגט צו העכלערן אין אַן אויסגעצייכנטער שטימונג: "גע-דענקט אַט דעם ווונדערלעכן טאַג, דעם ליבלעכן פּרילינגס-הימל איבער קאַרלסרוהע! פון היינט אין אַ יאָר אַרום וועלן מיר אפשר זיין אין ירושלים".

העכלער האָט מיר דאַן דערקלערט, אַז ער וועט בעטן דעם גרויסהער-צאָג צו באַגלייטן דעם קיזער אין קומענדיקן יאָר צו דער איינוויונג פון דער קירך אין ירושלים. איך זאָל אויך דאַרטן זיין, און העכלער וועט מיטפאַרן אַלס וויסנשאַפטלעכער באַגלייטער פון גרויסהערצאָג.

ביים אַריינגיין אין פּאַלאַץ (צום גרויסהערצאָג) האָב איך זיך באַמיט אָפּצולענקען מיין צו-שטאַרקן איינדרוק דורך אויפנעמען ווי אַ רעפּאַרטער אַלץ, וואָס איך האָב געזען: גרינ-סאַמעטענע מעבל; דאָס ברוינע אויס-געשניטענע האַלץ פון די שטולן-פיסלעך, מיט די לייכט-גאַלד-באַדע-קעכצן; פּאַטאַגראַפיעס פון די דריי דייטשע קיזערס.

צום גליק האָט העכלער געהאַלטן אין איין פלוידערן.

פלוצעם האָט זיך געעפנט די טיר, און אַן אַלטער, קרעפטיקער, אַבער נישט צו פעט אויסזענדיקער, גענעראַל איז אַריינגעקומען — דער גרויס-הערצאָג. ער איז אַלט זיבעציק יאָר, אַבער ער זעט אויס מיט אַ זעקס-אַכט יאָר יונגער.

* באַראַן מאַריס דע הירש איז געשטאַרבן פלוצעם, דעם 20טן אַפּריל, 1896, אין זיין גוט, אין אונגאַרן.

קארלסרוהע, 23סטן אפריל, 1896.

אין אנהייב בין איך געווען א ביסל צערודערט ביים רעדן. איך האב געגלייבט, אז עס איז בעסער אַנצוהייבן אין אַ האַלבן טאָן, און אַזוי אַרום אויסמיידן דאָס פאַרלירן זיך ביי אַזעלכע פאַלן. אויף די ערשטע פריינד-לעכע פראַגן וועגן מיין רייזע און מיין ווייך-אַרט, האָב איך געזאָגט דעם גרויסהערצאָג, ווער איך בין, וואָס עס איז מיין פראַפעסיע, און האָב אים דערציילט וועגן מיין פריערדיקער פאַזיציע אין פאַריז פאַר דער דאָזיקער צייטונג.

דער גרויסהערצאָג האָט דאָן געזאָגט: "איך באַקום די "נייע פרייע פרעסע" און ער האָט זיך אויסגעפרעגט וועגן פאַריז.

נאָך עטלעכע מינוט האָט ער מיך איבערגעריסן: "מיר האָבן דאָך גע-וואַלט רעדן וועגן עפעס אַנדערש".

דערויף בין איך גלייך אַריינגעגאַנגען אין דער טעמע פון אונדזער גע-שפרעך און האָב אים געבעטן מיך איבערצורייסן מיט פראַגן, ווען מיינע אויספירונגען וועלן זיך אים אויסווייזן צו זיין נישט קלאַר.

און אַזוי האָב איך פאַר אים אַנטוויקלט דאָס גאַנצע פראַבלעם. ליידער האָב איך ביים רעדן זיך געמוזט אַזוי שטאַרק קאַנצענטרירן, אַז איך האָב אים נישט געקאָנט גוט אַבסערווירן. העכלער האָט שפעטער געזאָגט, אַז אונדזער געשפרעך וואַלט געדאַרפט סטענאַגראַפירט ווערן. נאָך דער שטאַרקער אַנשטרענגונג פון צוויי און אַ האַלבער שעה בין איך געוואָרן אַזוי אָפגעשוואַכט, אַז איך קען זיך מער נישט דערמאַנען דעם גענויעם גאַנג פון דעם געשפרעך.

בכל אופן האָט דער גרויסהערצאָג פון אַנהייב אָן אויפגענומען מיט דער פולער ערנסטקייט מיין אידעע וועגן דער גרינדונג פון דער יידישער מדינה.

זיין עיקר-צוגאַנג איז געווען, אַז אויב ער אַליין זאָל זיך אַרויס-זאָגן לטובת דער אידעע, וועט מען עס אויסטייטשן אַלס אַנטיסעמיטיזם. איך האָב אים דערקלערט, אַז נאָר אַזעלכע יידן וועלן אויסוואַנדערן, וואָס וועלן אויסדריקן דערצו זייער ווילן.

דעם גרויסהערצאָגס מיינונג איז געווען, אַז די רעגירונגען וועלן ערשט

דאן קאנען אויפנעמען די פראגע ווי געהעריק, ווען זיי וועלן האבן פאר זיך די "יידן-געזעלשאפט" * מיט וועלכער זיי זאלן פארהאנדלען. איך האב אים נאטירלעך געענטפערט אין דעם פארקערטן זין. זאלן עטלעכע פירשטן פריער זיך ארויסזאגן גינסטיק וועגן דעם. און ווען דאס וועט געשען, וועט די "יידן-געזעלשאפט" גלייך פון אנהייב אן קאנען ארויסטרעטן מיט מער אויטאריטעט. און אויטאריטעט איז נייטיק, אויב מען וויל די דאזיקע גרויסע באוועגונג דורכפירן אין ארדענונג. די יידן דארפן ווערן דערצויגן און דיסציפלינירט צו דער אידעע פון זייער אי-בערוואנדערונג.

דער גרויסהערצאג האט זיך דאן געווענדט צו העכלערן: "די קאפע-ראציע פון ענגלאנד מיט דייטשלאנד אין דער פראגע איז זיכער ווייניק ווארשיינלעך. די באציונגען זענען איצט ליידער זייער אָנגעשטרענגט. וועט ענגלאנד העלפן?"

איך האב געזאגט: "וועגן דעם וועלן אונדזערע ענגלישע יידן דארפן זארגן".

"אויב זיי וועלן קאנען" . . . — האט דער גרויסהערצאג זיך אָנגערופן מיט אַ ביסל אומצוטרוי. אויף דעם האב איך געענטפערט: "אויב עס וועט זיין באקאנט, אז דער גרויסהערצאג פון באדען אינטערעסירט זיך מיט דער פראגע, וועט דאס מאכן אַ טיפן איינדרוק".

ער האט זיך גיך אָנגערופן: "דאס איז נישט אמת. מיין פאָזיציע איז נישט גענוג גרויס. יא, ווען דער דייטשער קייזער, אָדער דער קעניג פון בעלגיע וואלט דאס געטאן".

איך בין געבליבן פעסט ביי מיינע ווערטער: "ווען אַ דערפארענער פירשט, וועלכער האט מיטגעהאלפן צו שאַפן די דייטשע אימפעריע און ביי וועמען דער דייטשער קייזער פרעגט אָפט אַן עצה, וועט דערקלערן, אז ער שטייט אויף דער זייט פון דער נייער אונטערענונג. וועט דאס

* דאס איז געווען דער ערשטער נאָמען פון דער אַרגאניזאציע, וועלכע הערצל האט געפלאַנט צו שאַפן פאַר פאַרווירקלעכן די אידעע פון ווידעראויפריכטן די יידישע מדינה. פון דעם ערשטן פלאַן וועגן אַ "יידן-געזעלשאפט", איז הערצל שפעטער געקומען צו דער מחשבה וועגן גרינדן די ציוניסטישע וועלט-אַרגאניזאציע, וואָס ער האט דורכגעפירט, צונויפּרופּנדיק דעם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באָזעל.

מאכן אַזײער גרויסן איינדרוק. אייער קעניגלעכע הויכקייט איז דעה
ראטגעבער פון קייזער. די פאליטישע און פאליטישע און פאליטישע
ער האט געשמייכלט: "איך גיב אים עצות, אבער ער טוט וואס ער
ויל." די פאליטישע און פאליטישע און פאליטישע און פאליטישע
דאן האט ער מיך געפרעגט, צי איך האב שוין אונטערגענומען וועלכע
עס איז שריט ביים סולטאן.
איך האב געענטפערט, טראכטנדיק וועגן נעוולינסקי * און עמעצער
האט זיך מיט מיר שוין אנגעבאטן צו רעדן פאר מיר מיט דעם סולטאן.
איך האב אים גענומען דערקלערן דעם נוצן, וואס דער פלאן קאן האבן
פאר דעם אריענט. אויב טערקיי זאל ווערן צעטיילט אין משך פון א
צייט, וואס קאן פארויסגעזען ווערן, וואלטן מיר געקאנט שאפן אין ארץ
ישראל א "עטא טאמפאן" (א פאקטישע מדינה). אין פאל, ווען די גאנצע
קייט פון טערקיי זאל אויפגעהאלטן ווערן, קאנען מיר נאך אלץ פיל
בייטראגן. מיר וואלטן געקאנט דעפיניטיוו לייזן דאס פראבלעם פון
נאציאנאלן בודזשעט פון סולטאן, אלס אויסטויש פאר דער טעריטאריע,
וועלכע האט נישט פאר אים קיין גרויסן ווערט.
דער גרויסהערצאג האט געפרעגט, צי עס וואלט נישט געווען בעסער
צו ברענגען פריער קיין ארץ ישראל עטלעכע הונדערט טויזנט יידן און
ערשט דערנאך אויפהייבן די פראגע.
איך האב געענטפערט אין אן אנטשלאסענעם טאן: "איך בין קעגן דעם.
דאס וואלט געמיינט, אז די יידן זאלן זיך אריינכאפן אין לאנד. און שפע-
טער וואלטן די יידן געדארפט מאכן אן אויפשטאנד קעגן דעם סולטאן.
אבער איך וועל אלץ אדורכפירן אפן און קלאר, אין דער פולסטער גע-
זעלעכקייט".
* פיליפ מיכאל נעוולינסקי, א דיפלאמאט, זשורנאליסט און פאליטישער אגענט, וועל-
כער האט א לאנגע צייט געארבעט אין דער עסטרייכישער געזאנדשאפט אין קאנסטאנ-
טינאפאל און געהאט באציונגען מיטן טערקישן סולטאן אבדול חמיד און זיינע ראט-
געבער. הערצל האט זיך פיל באנוצט מיט נעוולינסקי'ס הילף און פארמיטלונג אין זיינע
באמירונגען אין קאנסטאנטינאפאל פאר באקומען דעם "טשארטער" אויף ארץ ישראל.
נעוולינסקי ווערט פיל מאל דערמאנט אין די ווייטערדיקע קאפיטלען פון הערצל'ס
טאגביכער.

צווערשט האָט דער גרויסהערצאָג מיך אָנגעקוקט אַ ביסל איבערראַשט פון דעם, וואָס איך רעד אזוי ענערגיש. דאָן האָט ער אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ, אַלס צייכן, אַז ער איז איינשטימיק מיטן מיר. ער האָט געזאָגט: "דאָס וועט אויך לייזן די עגיפטישע פּראָגע. ענגלאַנד האַלט זיך אָנגעהאַנגען אין עגיפטן. נאָר דערפאַר, ווייל זי מוז דאָרט זיכערן איר וועג קיין אינדיע. פאַקטיש קאָסט עגיפטן מער, וויפּל זי איז ווערטלעך צום סוף האָט דער גרויסהערצאָג געזאָגט נאָך אַ מאָל: "איך וואָלט געוואָלט, אַז דאָס זאָל געשען. איך גלייב, אַז דאָס וועט זיין אַ ברכה פאַר אַ סך מענטשן".

הערצל פאַרט צוריק פון קאַרלסרוהע קיין ווין, נאָך זיין געפּרעך מיט דעם גרויסהערצאָג פון באַדען, און ער פאַרשרייבט אין זיין טאָגבוך:

וויך 26סטן אַפּריל, 1896.
ווען איך בין נעכטן נאָך מיטאָג אַריינגעקומען אין צוג פון אַריענט-עקספרעס, אין מינכען, איז דאָרט געזעסן העכלער.

ער האָט פאַר מיר אין וואַגאָן פונאַדערגעוויקלט די מאַפע פון ארץ-ישראל און האָט שעהן-לאַנג איינשטודירט מיט מיר, אין צפון זאָל די גרענעץ זיך ציען ביז די בערג אַקעגן איבער קאַפּאָדאַציע, און אין דרום זאָל די גרענעץ זיין דער סועץ-קאַנאַל. דער רוף, וואָס מיר וועלן אַרויס-געבן וועט זיין: ארץ-ישראל ווי אין די צייטן פון דוד המלך און שלמה המלך!

הערצל האָט שפּעטער צוגעשיקט אַ וויכטיקן און זייער אינטער-רעסאָנטן בריוו צום גרויסהערצאָג פון באַדען, אין דעם בריוו האָט הערצל געבראַכט דעם באַקאַנטן פּסוק פון תהילים: "בשוב ה' את שיבת ציון" (תהלים, קכ"ו, א).

הערצל האָט געשריבן אין דעם בריוו צום גרויסהערצאָג:

"דער געדאַנק, אַז איך זיך אַקעגנאיבער איינעם פון די מיטגרינדער פון דייטשן רייך, דעם ראַטגעבער און פריינד פון דריי קייזערס, האָט

מיך באַרוישט און צעטומלט, אָבער די אידעע אַליין דאַרף נישט ליידן צוליב דער שוואַכקייט פון איר פאַרטרעטער. אַז גאַט וועט וועלן, און מיר וועלן צוריקקומען אין אונדזער היסטאָרישן פאַטערלאַנד, וועט זיין אונדזער באַגער אַריינצוברענגען, אַלס קולטור-טרעגער פון מערב, די ריינקייט, אַרדענונג און קולטורעלע מנהגים פון מערב אין דעם איצט פאַרפעסטעטן און פאַרוואַרלאָזטן ווינקל פון מיזרח. די איינצלהייטן זענען אַנגעדייט אין מיין שריפט "דער יידנשאַט". דאַרט ווערט אויך אַנגעוויזן, ווי אַזוי מען קאָן און מען דאַרף פאַרהייטן דעם ווירטשאַפּטלעכן שאַדן פון די לענדער, פון וואָנען עס וועט זיין די אויסוואַנדערונג.

אַ פּולשטענדיקע עוואַקואַציע ווערט, איבעריקנס, נישט גענומען אין באַטראַכט. די יידן וועלכע זענען שוין אין גאַנצן איינגעאַרדנט, אָדער קאַנען זיך נאָך איינאַרדענען, וועלן בלייבן. די אויסוואַנדערונג וועט זיין אַ פּרייוויליקע, און יידן מיט שכל הישר וועלן קוקן אויף איר נישט ווי אויף אַ גירוש, נאָר ווי אויף אַן אַקט פון חסד, וועלכן דער פירשט וועט טאָן מיט זיי".

אין זיינע ווייטערדיקע געדאַנקען וועגן יידנשאַט האָט הערצל אַריינגעשריבן אין זיין טאַגבוך די פּאָלגנדיקע באַמערקונג:

וויין, 12טן מיי, 1896.

גרויסע זאַכן דאַרפן נישט האָבן קיין פעסטן פונדאַמענט. אַז עפל מוז מען אַרויפלייגן אויפן טיש, אַז ער זאָל נישט אַראַפּפּאַלן, אָבער די ערד שוועבט אין דער לופט.

אויף דעם זעלבן אופן וועל איך אפשר קאַנען גרינדן און באַפעסטיקן דעם יידנשאַט אַן יעדן זיכערן אינהאַלט.

דער סוד ליגט אין דער באַוועגונג. איך גלייב, אַז לויט דעם זעלבן פּרינציפּ וועט מען אויך סוף-כל-סוף דערפינדן די לופט-שיף, וועלכע מען וועט קאַנען לענקען אין אַלע ריכטונגען. די משא וועט באַהערשט ווערן דורך דער באַוועגונג. נישט די שיף, נאָר איר באַוועגונג וועט מען דאַרפן לענקען.

איידער ער איז צוגעטראָטן צו שאַפן אַט די באַוועגונג — מיט וואָס הערצל' האָט געמיינט די ציוניסטישע מאַסן-באַוועגונג — האָט ער געמאַכט אַ נייעם פרוּוו צו פאַראינטערעסירן דעם פאַ-ריזער באַראָן עדמאַנד דע ראַטשילד (וועלכער איז שפעטער באַ-רימט געוואָרן אַלס דער "נדיב הידוע" און האָט גענומען אַ זייער גרויסן אַנטייל אין אויפבויע פון יידישן היימלאַנד) מיט דער יידנשאַט-אידעע.

דר. מאַקס נאַרדוי, הערצלס נאַענטסטער פריינד האָט אַ גע-שפרעך מיט באַראָן ראַטשילד. אַבער אויך די נייע באַמינונגען ברענגען נישט די געוונטשענע רעזולטאַטן.

וויין, 18טן מיי, 1896.

נאַרדוי טיילט מיר מיט, אַז ער מיט צדוקן (צדוק הכהן, אויבער-ראַ-בינער פון פאַריז) זענען געווען ביי עדמאַנד ראַטשילד. די "אוידיענץ" האָט געדויערט דריי און זעכציק מינוט, בעת וועלכער ראַטשילד האָט גערעדט דריי און פופציק מינוט, און נאַרדוי "מיט מי און אומהעפלעכ-קייט" — בלויז צען מינוט.

ראַטשילד וויל אַבסאָלוט גאַרנישט וויסן וועגן דעם פראַיעקט. ער גלייבט נישט, אַז מען זאָל קאַנען עפעס דערגרייכן ביים סולטאַן. בכל אופן וויל ער נישט מיטהעלפן. ער האַלט, אַז דאָס וואָס איך טו איז גע-פערלעך, ווייל איך שטעל אונטער אַ פאַרדאַכט דעם פאַטריאַטיזם פון די יידן. עס איז אויך שעדלעך פאַר זיינע קאַלאַניעס אין ארץ-ישראל. מען קען זיך גוט פאַרוויילן, ווען מען לייענט דערנאָך די היינטיקע דעפעשן פון פאַריז, וועלכע גיבן איבער וועגן גאַסן-דעמאָנסטראַציעס קעגן די יידן, און באַזונדערס קעגן די ראַטשילדס. פאַר דעם זעלבן הויז אויף רי לאַפיט, וווּ ראַטשילד האָט פרייטיק אָפגעזאָגט די ביטע פון מיינ פריינד נאַרדוי, האָט דער המון געשריגן זונטיק: "נידער מיט די יידן!"

דערווייל הייבט אַן הערצל זיינע ערשטע פאַרהאַנדלונגען מיט טעקרקישן סולטאַן אַבדול חאַמיד דעם צווייטן. ער פאַרט קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל. דער צוג שטעלט זיך אָפ אין סאַפּיאַ, וווּ עס קומט אים באַגעגענען אַ גרויסער עולם בולגאַרישע יידן. הערצלס

פאליטישע אקציע וועגן ווידעראויפריכטן די יידישע מדינה ווערט שוין באקאנט איבער דער ברייטער יידישער וועלט, און מען הייבט שוין אן קוקן אויף אים, ווי אויף דעם מנהיג, וואס האט זיך אונטערגענומען צו ברענגען די גרויסע ישועה פארן יידישן פאלק.

אין קאנסטאנטינאפאל שטויסט זיך אן הערצל אויף גרויסע שוועריקייטן. דעם סולטאנס ערשטער סעקרעטאר און הויפט־ראט געבער איזעט בעי איז קעגן הערצלס אידעע וועגן יידנשטאט. נישט געקוקט אויף אלע אנשטרענגונגען, געלינגט נישט הערצלען צו קריגן אן אוידיענץ ביים סולטאן, און ער פארט אַוועק פון קאנסטאנטינאפאל, נאך זיין ערשטן באַזוך אין דער הויפטשטאט פון טערקיי מיט גאָר ווייניק דערגרייכונגען. הערצל איז געפארן קיין טערקיי צוזאמען מיט דעם דיפלאמאט פיליפ נעוולינסקי, וועלכער האָט געהאַט פאַרבינדונגען אין קאָנסטאנטינאפאל.

באָדען, ביי ווין, 1טן יולי, 1896.

נאָך אין לעצטן טאָג, אין וואָגאָן פון צוג, איז נעוולינסקי געווען פול מיט אידעען.

ער האָט געהאַט אַזאַ איינפאַל: מען וואָלט געדאַרפט מאַכן אַ פאַר־שלאַג דעם סולטאַן, אַז ער זאָל באַפולמעכטיקן די ציוניסטישע באַוועגונג אַנצוזאָגן אין זיין נאָמען די בשורה צו אַלע יידן, אַז ער וועט עפענען פאַר זיי ארץ־ישׂראל אַלס אַ פירשטנטום, מיט זייערע אייגענע געזעצן, אַרמיי אַאָז״וו אונטער זיין פראַטעקטאָראַט. די יידן וועלן דערפאַר צאָלן אַ שטייער פון בערך אַ מיליאָן פונט יערלעך.

איך האָלט די דאָזיקע אידעע פאַר אויסגעצייכנט. איך האָב שוין גע־טראַכט וועגן עפעס ענלעכס אין קאָנסטאנטינאפאל, אָבער איך האָב גאַרנישט גערעדט וועגן דעם, ווייל עס איז אַ פאַרשלאַג, וואָס קאָן אַנ־גענומען ווערן. און איך האָב ביז איצט געדאַרפט מאַכן בלויו אַזעלכע פאַרשלאַגן, וועלכע קאָנען נישט ווערן אַנגענומען, צוליב דעם וואָס איך בין נישט געווען זיכער, צי די לאַנדאַנער חובבי ציון וועלן מיך אין לעצטן מאָמענט נישט שטעלן אין אַ פאַרלעגנהייט.

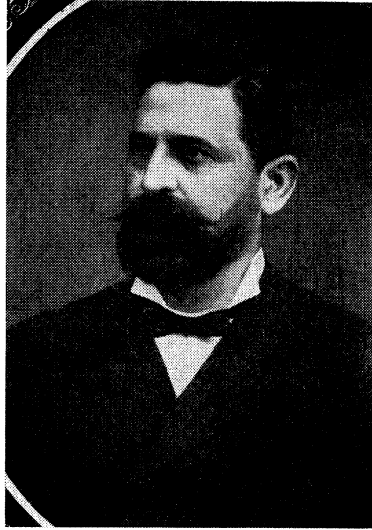
Die Judensache

Erstes Buch

begonnen
Paris im Pfingsten 1895

הערצלס טאג-ביכער

יעקב הערצל,
דער פאָטער פון טעאָדאָר הערצל



הערצל ביי זיין אַרבעטסטיש און זיין מוטער זשאַנעט

הערצל פארט גלייך קיין לאַנדאָן צו באַריכטן זיינע פריינד, מיט וועלכע ער האָט זיך פאַרבונדן בעת דעם פריערדיקן באַזוך אין דער ענגלישער הויפט־שטאָט, וועגן זיינע באַמינונגען ביים סול־טאָן. הערצל האָפט אויך, אַז די חובבי ציון אין ענגלאַנד וועלן העלפן שאַפן די נייטיקע סומע פון צוויי מיליאָן פונט, מיט וועלכער ער וועט קאָנען אָנהייבן פראַקטישע פאַרהאַנדלונגען מיטן סולטאַן. הערצל האָט צוויי וויכטיקע געשפרעכען מיט סער סעמיועל מאַנטעגיו — אַ פראַמינענטע פּאָליטישע פּערזענלעכקייט אין ענג־לאַנד, מיטגליד פון פאַרלאַמענט, פעטער פון לאַרד הערבערט סעמיועל (ערשטער בריטישער היי־קאָמישאַנער אין ארץ־ישׁ־ראַל). סער סעמיועל מאַנטעגיו איז געווען אַ פירער פון די חובבי ציון אין ענגלאַנד און האָט סימפּאַטיזירט מיט הערצלס אידעע. אָבער ער האָט געשטעלט באַדינגונגען פאַר געבן זיין הילף.

לאַנדאָן, 8טן יולי, 1896.

איך בין געפאַרן צו מאַנטעגיו אין "האַז אָו קאָמאָנס". די גאַטישע סקולפּטור און די באַוועגונג אין אויפנאַם־זאַל האָבן מיך שטאַרק אינטערעסירט. ביים אַנבליק פון דער דאָזיקער אימפּאַזאַנטער פאַרלאַמענט־מאַשינעריע — אויסערלעכקייטן האָבן זייער אַ שטאַרקן עפעקט — האָט מיך אַ ביסל אָנגעכאַפט אַ קאַפ־שווינדל. גלייכצייטיק האָב איך פאַרשטאַנען, פאַר וואָס די ענגלישע יידן האַלטן זיך אַזוי צוגע־בונדן צו זייער לאַנד, וווּ זיי קענען אין אַט דעם הויז זיך אַריינציען ווי באַלעבאַטיים.

מאַנטעגיו האָט זיך באַוויזן און האָט מיך אַריינגעפירט אין אַ פראַכט־פולן קליינעם קאָנפערענץ־צימער, מיט גאַטישע פענצטער, דורך וועלכע מען קוקט אַרויס אויף אַ גאַטישן הויף. איך האָב אים דערציילט די פראַקטישע רעזולטאַטן, אָנהייבנדיק פון דעם גרויסהערצאָג פון באַדען ביז צום סולטאַן. אין אָנהייב איז ער געווען אַ ביסל באַאומרויקט, אָבער באַלד איז ער ווידער געוואָרן וואַרעמער. אַ פּרעכטיקער אַלטער מאַן. זיין ערשטע און וויכטיקסטע איינווענדונג איז געווען וועגן סולטאַן — אַז ווען דער סולטאַן וועט אַריינקריגן דאָס געלט פון דער יידישער שטייער־הלוואה, וועט ער אָנהייבן מאַכן גרויסע צרות די איינגעוואַנדערטע יידן.

א שטארק קלינגען האט גערופן מאַנטעגיון צו אַן אַפּשטימונג אין
"האַזו אַזו קאַמאַנס".

לאַנדאָן, 11טן יולי, 1896.

געגעסן מיטאַג ביי מאַנטעגיון. נאָכן עסן איז פאַרגעקומען אַ קורצע
פּראַקטישע דיסקוסיע. איך האָב דערקלערט, וואָס עס איז ביז איצט
געטאָן געוואָרן, און אַז מיר ווילן באַוועגן ביסמאַרקן צו שרייבן צום
סולטאַן און פאַרשלאָגן די אידעע פון אַ יידישער וואַסאַל-מדינה. מאַג-
טעגיו האָט געשטעלט דריי באַדינגונגען פאַר זיין אַפענעם אַנשליסן זיך
אין אונדזער אַקציע: (1) די צושטימונג פון די גרויסע מלוכות; (2) אַז
באַראָן הירשס פּאַנד זאָל שטעלן אין אונדזער רשות די סומע מיט וועל-
כער ער קאָן דיספּאָנירן — צען מיליאָן פּונט; (3) אַז איינער פון די ראַט-
שילדס, וואָס מיינט עדמאַנד, זאָל אַריינטרעטן אין קאַמיטעט.

לאַנדאָן, 15טן יולי, 1896.

נאָך אַ מאַסן-פאַרוואַמלונג אין איסט-ענד.

ווען איך בין געזעסן זונטיק אויף דער טריבונע, בין איך געווען אין
אַ מאַדנער שטימונג. איך האָב געזען און געהערט, ווי עס הייבט זיך אַן
צו וועבן די לעגענדע וועגן מיר. דאָס פּאַלק איז סענטימענטאַל. די מאַסן
זענען מטושטש. איך גלייב, אַז אַפילו איצט האָבן זיי נישט קיין קלאַרע
פאַרשטעלונג וועגן מיר. עס הייבט זיך אַן אַרומוויקלען אַרום מיר אַ
לייכטער רויך, וואָס וועט זיך אפשר פאַרוואַנדלען אין אַ וואַלקן, אין וועלכן
איך וועל שטעלן טריט און גיין. אָבער אַפילו איצט, ווען זיי זעען שוין
מער נישט דייטלעך די שטריכן פון מיין פנים און מיינע באַוועגונגען,
פאַרשטייען זיי פון דעסטוועגן, אַז מיינע כוונות לגבי זיי זענען גוטע,
און אַז איך בין דער מאַן פון די אַרעמע-לייט.

הערצל פאַרט פון לאַנדאָן קיין פאַריז און האָט ענדלעך אַ באַ-
געגעניש מיט באַראָן עדמאַנד דע ראַטשילד. ער האַלט פאַר
ראַטשילדן די רעדע, וועלכע ער האָט שוין געהאַט צוגעגרייט
כמעט אַ יאָר פריער.

פאריז, 19טן יולי, 1896.

נעכטן האָב איך געהאַלטן די "רעדע צו די ראַטשילדס".
איך האָב אָנגעהויבן : "אַ קאַלאָניע איז אַ קליינע מדינה. אַ מדינה איז
אַ גרויסע קאַלאָניע. איר ווילט אַ קליינע מדינה. איך וויל שאַפן אַ גרויסע
קאַלאָניע".

און ווידער אַ מאָל, ווי שוין אַזוי אַפט פריער, האָב איך דערקלערט דעם
גאַנצן פלאַן. ער האָט זיך צוגעהערט מיט איבעראַשונג צו אַ טייל פון
מיינע אויספירונגען. און עטלעכע מאָל האָב איך געזען אַ באַוונדערונג
אין זיינע אויגן.

אַבער ער גלייבט נישט אין די צוזאַגן פון די טערקן.
נאָך צוויי שעה פון דעם קעמפּערישן געשפרעך האָב איך אויפגעהויבן
מיין שירעם און בין אויפגעשטאַנען :

"בכדי צו פאַרענדיקן דעם שמועס, וואָס מיר האָבן געפירט מיט דער
גאַנצער ערנסטקייט און נישט פאַר אונטערהאַלטן זיך, וויל איך זאָגן
אַט־וואָס : ווי אַזוי איז מעגלעך צו דערקענען די מאַכט פון אַן אידעע?
דורך דעם פאַקט, וואָס מען נעמט אויף זיך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט צו
זאָגן "יאַ". און מען ווערט אויך פאַראַנטוואָרטלעך, ווען מען זאָגט "ניין".
דער באַראָן האָט געמאַכט אַ פריקרע און זויערע מינע.
איך האָב ווייטער גערעדט :

"איר זענט געווען דער הויפט־שליסל פון דער גאַנצער קאַמבינאַציע.
אויב איר זאָגט זיך אָפּ, וועט אַלץ, וואָס איך האָב ביז איצט אויפגעשטעלט,
זיך פונאַדערפאַלן. און דאָן וועל איך עס דאַרפן טאָן אויף אַן אַנדערן
אופן. איך וועל אָנהייבן אַ גרויסע אַגיטאַציע, וועלכע וועט מאַכן נאָך
שווערער צו האַלטן די מאַסן אונטער אַ קאַנטראָל. איך האָב געוואַלט
איבערגעבן דעם גאַנצן פלאַן צו אייך, דעם פילאַנטראָפישן ציוניסט, און
אַליין וואַלט איך זיך דאָן צוריקגעצויגן, באַלד ווי דער ענין מיטן סולטאַן
וואַלט געווען דערליידיקט, וואַלט איר געקאַנט פאַרעפנטלעכן וועגן דעם,
וויפּל אייך וואַלט זיך געגלוסט, און איר וואַלט אויך געקענט האַלטן בסוד,
וויפּל איר וואַלט געפונען פאַר נייטיק.
"די רעגולירונג פון אַ מאַסן־אַיינוואַנדערונג איז אַ פראַגע פאַר דער

רעגירונג. אויב עס וואָלט, צום ביישפּיל, געקומען אַ שטערונג, וואָלט מען געקאָנט פאַרשפּרייטן נישט־גינסטיקע באַריכטן וועגן די מעגלעכ־קייטן צו קריגן אַ דאָך איבערן קאָפּ אַדער וועגן די אויסזיכטן צו באַ־קומען אַרבעט, און דורך דעם וואָלט דער שטראָם געוואָרן לאַנגזאַמער. דאָס זענען נישט מער ווי אַדמיניסטראַטיווע איינצלהייטן. איר האַלט, אַז עס וואָלט געווען אַן אומגליק צו אַפּערירן מיט אַזעלכע מאַסן. אַבער לייגט זיך גוט איבער, צי עס וועט נישט זיין קיין גרעסערער אומגליק, אויב איך וועל די דאָזיקע מאַסן ברענגען אין באַוועגונג דורך אַ גרויסער אַגיטאַציע, ביי וועלכער מען קען אַ סך נישט אויסרעכענען און ווייניקער פּלאַנירן.

“און גראַד דאָס האָב איך טאַקע געוואָלט אויסמיידן. איך האָב געוווּן מיין גוטן ווילן, און אַז איך בין נישט קיין איינגעשפּאַרטער קאָפּ. איר זאָגט אָפּ — איך האָב דאָס מייניקע געטאָן.”

און דאָן האָב איך זיך געזעגנט. מיר האָבן זיך ביידע דערקלערט איינער דעם אַנדערן, אַז מיר זענען זייער צופרידן פון דער באַקאַנטשאַפּט, וואָס מיר האָבן געשלאָסן, און איך בין אַוועקגעגאַנגען.

הערצל מאַכט די ערשטע שריט צו שאַפן די ציוניסטישע וועלט באַוועגונג, נאָך דעם ווי זיינע באַמיונגען צו געווינען די הילף פון באַראָן עדמאָנד דע ראַטשילד אין פאַריז האָבן זיך דערווייל פאַרענדיקט אַן רעזולטאַט. ער וויל אויפהייבן די יידישע פּאָלקס־מאַסן און אַריינגעבן אין זיי דאָס באַוווּסטיזן, אַז זיי זאָלן נעמען זייער גורל אין זייערע אייגענע הענט און מיט פאַראייניקטע כוחות צוטרעטן צו פאַרווירקלעכן די אידעע וועגן באַגרייען די יידישע מדינה אין ארץ־ישׂראל.

צוויי טעג נאָך זיין שאַרפן געשפּרעך מיט באַראָן ראַטשילדן אין פאַריז, איז הערצל שוין צוגעטראָטן צו דער נייער אויפגאַבע, וועלכע ער האָט זיך געשטעלט.

זיין ערשטע ווענדונג האָט ער געמאַכט צו יעקב דע־האַזן, דער פּראָמינענטער זשורנאַליסט און שריפטשטעלער, דר. יעקב דע־האַז, אַ געבוירענער אין לאַנדאָן אין 1872, איז געווען איינער פון הערצלס ערשטע תלמידים אין ענגלאַנד. ער האָט אים געהאַלפן

גרינדן די ציוניסטישע וועלט-אָרגאַניזאַציע. אויף הערצלס ביטע און אַנווייזונג האָט דר. יעקב דע-האַז דערנאָך זיך אַריבערגע-קליבן קיין אַמעריקע און איז געווען דער סעקרעטאַר פון דער פעדעראַציע פון אַמעריקאַנער ציוניסטן פון 1902 ביז 1905. שפעטער איז ער געווען סעקרעטאַר פון פראַוויזאָרישן עקזעקו-טיוו-קאָמיטעט פאַר ציוניסטישע ענינים אין אַמעריקע, פון 1916 ביז 1918, און האָט זיך באַטייליקט אין פאַרמולירן די פאַדערונגען פון די אַמעריקאַנער ציוניסטן צו דער ווערסיילער שלום-קאַנפּע-רענץ. פון 1916 ביז 1921 איז יעקב דע-האַז אויך געווען עקזע-קוטיוו-סעקרעטאַר פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין אַמע-ריקע און האָט געהאַט אַ גרויסן פאַרדינסט אין צוציען ריכטער לואי בראַנדיסן צו דער ציוניסטישער אַרבעט. אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן איז דע-האַז געווען איינער פון די פירער פון דער ציוניסטיש-רעוויזאַניסטישער באַוועגונג אין אַמעריקע. ער איז געשטאַרבן אין 1937.

פאַריו, 20סטן יולי, 1896.

איך האָב געשריבן צו יעקב דע-האַזן קיין לאַנדאָן, אַז די אָרגאַניזירונג פון די מאַסן קאָן זיך איצט אָנהייבן. דאָס וועט זיין מיין ענטפער (אויף דעם אַפּאָג פון ראַטשילדן).

אין דער איסט-ענד אין לאַנדאָן שטייען אויף ספּאַנטאַן קאָמיטעטן פאַר אַנפירן די אַגיטאַציע. זייער פראַגראַם: דער יידנשטאַט. די פאַרטיי-פירער ראַבינאָוויטש (חובבי ציון פירער אין לאַנדאָן); אפ-רים איש-פישור (העברעי-שידישער שריפטשטעלער און ציוניסטישער רעדנער, האָט געלעבט אַ לאַנגע צייט אין אַמעריקע); יעקב דע-האַז און אַנדערע בראַווע, באַגייסטערטע מענטשן!

פאַריו, 21סטן יולי, 1896.

נעכטן האָב איך נאָך גערעדט מיט נאָרדוין און בער. איך האָב זיי מיטגעטיילט דעם ענטפער, וואָס איך האָב געפונען אויף ראַטשילדס אייג-ווענדונג: די אָרגאַניזירונג פון אונדזערע מאַסן שוין איצט. — — — נאָרדוי האָט דערקלערט, אַז ער איז אין גאַנצן מיט מיר איינשטימיק, און

אז ער וועט אויך אריינטרעטן אין פאריזער קאמיטעט אלס שעף פון דער באוועגונג אין פראנקרייך — ווי איך האב אים געזאגט. ער האט זיך א ביסל אנטקעגנגעשטעלט דעם טיטל "שעף". ער האט אבער אנגענומען מיין פארשלאג.

גלייכצייטיק מיט די צוגרייטונגען צו שאפן די ציוניסטישע וועלט-ארגאניזאציע פירט אן הערצל ווייטער זיין פאליטישע ארבעט פארן יידנשטאט. ער האט א נייע וויכטיקע באגעגעניש — מיט דעם פירשט פערדינאנד פון בולגאריע.

קארלסבאד, 22סטן יולי, 1896.

היינט אין דער פרי האב איך געגעסן פרישטיק מיט נעווליונסקין אין גארטן פון האטעל. פירשט פערדינאנד פון בולגאריע האט זיך אוועק-געזעצט צוזאמען מיט זיין סוויטע ביי א טיש ווייט פון אונדז. איך האב באמערקט, אז מען האט אים אנגעוויזן אויף מיר. דאן האט ער געשיקט צו מיר צו זאגן, אז ער וועט מיך אויפנעמען שפעטער אין דער ארקאדע פון גארטן.

איך האב פאר אים פארגעשטעלט מיין אידעע אין לאקאנישע קורצע ווערטער. ער איז גלייך פארכאפט געווארן פון מיין פלאן. "עס איז אן אויסגעצייכנטע אידעע" — האט ער געזאגט. "קיינער האט נאך מיט מיר קיין מאל אזוי נישט גערעדט וועגן דער יידן-פראגע." — "אייער אידעע האט מיין פולע סימפאטיע, אבער וואס קאן איך טאן דערפאר?"

"איך וואלט געוואלט בעטן אייער עקסעלענץ צוצוגרייטן דעם צאר פאר מיין פלאן, און אויב מעגלעך צו באקומען אן אוידיענץ פאר מיר." "דאס איז זייער שווער", האט ער מיר געזאגט מיט דעם אויסדרוק פון זארג אויף זיין פנים.

ער האט מיר נאך א מאל באטאגט, אז ער איז א פריינד פון יידן, און אז ער איז געווען זייער צופרידן צו הערן פון מיר, וואס איך האב אים געהאט צו זאגן וועגן סולטאן און וועגן דעם גרויסהערצאג פון באדען.

דער אָפּקלאַנג פון דער ייִדנשטאַט־אידעע אין פּאָלק ברענגט אויך מיט זיך נייע דערשיינונגען אויפן געביט פון ממשותדיקער ציוניסטישער פּלאַנירונג. יוחנן קרעמענעצקי, אַ באַקאַנטער אינ־זשעניר און גרויס־אינדוסטריעלער אין ווין, אַן אָפּשטאַמיקער פון אָדעס (געבוירן אין 1850, געשטאַרבן אין 1934), איינער פון די גאַענטסטע פּריינד פון הערצלען, דירעקטאָר פון ייִדישן גאַ־ציאָנאַל־פּאַנד זינט דער גרינדונג אין 1901 ביז 1907, קומט צו הערצלען מיט די ערשטע פּלענער וועגן ייִדישן גאַציאָנאַל־פּאַנד.

באַדען, 23סטן אויגוסט, 1896.

געהאַט אַ לאַנגן געשפרעך מיט דעם עלעקטראַטעכניקער קרעמענעצקי. ער איז אַ גוטער ציוניסט מיט גרויסע אידעען. גרויסע כעמישע אינ־דוסטריעס קאָנען געגרינדעט ווערן אַרום דעם ים המלח, וואָס איז פּול מיט זאַלצן.

די טייכן, וואָס פליסן אַריין אין ים המלח און ברענגען אַריין זיס וואַסער, דאַרפן אָפּגעלענקט ווערן פון דאָרט אין אַן אַנדער ריכטונג און באַנוצט ווערן פאַר וואַסער צום טרינקען. זיי וועלן פאַרטראַטן ווערן דורך אַ קאַנאַל פון מיטללענדישן ים. אַ טייל פון דעם קאַנאַל וועט דאַרפן געמאַכט ווערן אַלס אַ טונעל צוליב די בערג (דאָס וועט זיין אַ פּראַכט־פּולער פּונקט, וואָס וועט ציען טוריסטן פון דער גאַנצער וועלט). און דער אונטערשיד צווישן די אויבערפלאַכן פון די צוויי ימען (וואַסערפאַל) וועט קאָנען אויסגענוצט ווערן פאַר טרייבן מאַשינען מיט פּיל טויזנטער פּער־ד־קראַפּט.

אויך אַחוץ דעם איז פאַראַן אין ארץ־ישׂראל גענוג וואַסער־קראַפּט, וואָס קאָן פאַרוואַנדלט ווערן אין עלעקטריציטעט.

מיר מוזן גרינדן אַ "פאַראיין צו פּלאַנצן ביימער" פאַר דער באַוואַלדונג פון לאַנד. יעדער זאָל געבן אַ געשאַנק צו פּלאַנצן אַ בוים אָדער מערערע ביימער. צען מיליאָן ביימער!

פאַר הערצלען הייבט זיך איצט אָן אַ צייט פון גרויסע עגמת־נפּשן. ער גייט אָן ווייטער מיט דער אַרבעט, אָבער ער האָט מאַ־מענטן, ווען ער ווערט פאַרצווייפּלט. ער שרייבט צום הויפּט־ראַ־

בינער פון פאריז, צדוק פהן, און בעט אים צו מאַכן אַ נייעם פרוווי צו געווינען דעם באַראָן עדמאַנד דע ראַטשילד. זייער אַנג-געשטרענגטע באַציונגען האַלטן אַן פסדר צווישן הערצלען און די יידישע בעלי-בתים פון זיין צייטונג "נייע פרייע פרעסע". ער זעט פאַר זיך די געפאַר, אַז ער וועט זיין געצוונגען צו פאַרלאָזן זיין פּאַסטן אין "נייע פרייע פרעסע" צוליב זיין ציוניסטישער אַרבעט.

אין מיטן פון די אַלע שווערע איבערלעבענישן אַרבעט הערצל ווייטער פאַר זיין אידעע. ער שרייבט אַן אַ שיער בריוו. ער באַמיט זיך אַנצוקומען צום בריטישן פרעמיער-מיניסטער לאַרד סאַלס-בורי, דורך זיין קריסטלעכן פריינד און פאַרערער, דעם פּראַטעס-טאַנטישן גייסטלעכן וויליאַם העכלער. הערצל שרייבט אַ בריוו צו העכלערן וועגן ווערן אויפגענומען דורכן בריטישן פרעמיער-מיניסטער לאַרד סאַלסבורי :

ווין, 1טן דעצעמבער, 1896.

זייער געערטער פריינד (וויליאַם העכלער) !

אייער פאַרשלאַג, אַז איך זאָל דערקלערן מיין פלאַן וועגן די יידן פאַר לאַרד סאַלסבורי, ווייזט זיך מיר אויס צו זיין ריכטיק. אָבער איך וויל זיך נישט ווענדן צו אים דירעקט. אויב איר האַלט, אַז עס וועט זיין גוט אַזוי, קאַנט איר אים אינפאַרמירן וועגן דעם אינהאַלט פון דאָזיקן בריוו. פאַר אייך, מיין זייער געערטער פריינד, איז די יידן-פּראַגע אַ טעאַלאַ-גישע, אָבער זי איז אויך אַ פּאָליטישע און דערצו אַ זייער אַקטועלע. איר ווייסט, אַז רעליגיעזע געפילן און דער אַנטיסעמיטיזם, וועלכער באַ-ווייזט זיך לעצטנס אומעטום, האָבן אויפגעוועקט די שטאַרקע בענקשאַפט נאָך ארץ-ישׂראל צווישן די ברייטע מאַסן פון די יידן אין אַלע לענדער. איר ווייסט, אַז הונדערטער טויזנטער יידן זענען גרייט פאַר באַלדיקער אויסוואַנדערונג, און מען דאַרף אַנגעמען, אַז נאָך מער הונדערטער טויזנט-טער וועלן קומען שפעטער, נאָך זיי.

דאָס איז אַן עלעמענט — אין אַלע הינזיכטן אַ גאַנץ נייער — מיט וועלכן די ענגלישע פּאָליטיק אין אַריענט וואַלט געקאַנט און געדאַרפט זיך רעכענען. לאַרד סאַלסבורי וואַלט געקאַנט מיט דעם דורכפירן אַ מיס-

טערהאפטן אויפטו. ביי דער איצטיקער וועלט-לאגע, וועלכע איז בא-
הערשט דורך דער רוסיש-פראנצויזישער פאראייניקונג, וואלט א צע-
טיילונג פון טערקיי געווען זייער נישט-גינסטיק פאר ענגלאנד. די צע-
טיילונג פון טערקיי וואלט איצט פאר ענגלאנד געמיינט א פארלוסט.
זי דארף זיך דעריבער ווינטשן דעם סטאטוס-קווא. דער סטאטוס-קווא
וועט קאנען אויפגעהאלטן ווערן בלויז דאן, אויב מען וועט רעגולירן די
טערקישע פינאנצן. דעריבער טאקע האט רוסלאנד נאר-וואס נישט דער-
לאזט צו דער פינאנציעלער אראנזשירונג, וואס איז פארגעשלאגן גע-
ווארן. רוסלאנד וויל זען די צעברעקלונג פון טערקיי אזוי, אז די טער-
קישע גרויס-מלוכה זאל זיך אליין אויפלייזן.

נו, איז איצט פאראן א מיטל צו רעגולירן די טערקישע פינאנצן און
מיט דעם אויך אויפהאלטן דעם סטאטוס-קווא אויף א געוויסער צייט.
גלייכצייטיק וואלט דערמיט געעפנט געווארן פאר ענגלאנד א נייער וועג
קיין אינדיע, דער קירצסטער. און דאס קאן דערגרייכט ווערן אן דעם,
אז ענגלאנד זאל דארפן אויסלייגן א פעני אדער זאל אויף וועלכן עס איז
אנזעעוודיקן אופן זיך דארפן אנגאזשירן.

דאס דאזיקע מיטל איז אויפצושטעלן אן אויטאנאמע יידישע וואסאל-
מדינה אין ארץ-ישראל. ענלעך צו עגיפטן, אונטער דעם פראטעקטאראט
פון סולטאן. ווי איר ווייסט, האב איך צו דעם אויסגעשפינט די ערשטע
פעדעם, ווען איך בין דעם זומער געווען אין קאנסטאנטינאפאל. די זאך
איז מעגלעך, אויב מיר וועלן האבן די שטיצע, און איך באטאן נאך א
מאל: די נישט-אנזעעוודיקע שטיצע פון א גרויסמאכט. אזוי ווי דער
סולטאן איז דערווייל נאך א סווערענער הערשער, אן קיין שום קשיות,
קאן קיין שום מאכט אים נישט שטערן איינצולאזן די יידן, אז זיי זאלן
איינוואנדערן קיין ארץ-ישראל. מיר וועלן אים דערפאר באזארגן מיט א
גרויסער הלואה, וואס וועט אפגעצאלט ווערן דורך די יידן מיט בא-
שטייערונגען, וועלכע וועלן פריער געזיכערט ווערן.

ענגלאנד וועט דערפון געניסן דורך דעם, וואס עס וועט באלד געבויט
ווערן א באן-ליניע, דורך ארץ-ישראל פון מיטלענדישן ים ביז צום
פערסישן גאלף, אדער דורך פערסיע און בעלוטשיסטאן (מעגלעך אפ-

גאַניסטאָן) קיין אינדיע, ווען דער שטאַרקער פאַרקער וועט דאָס פּאַדערן.
ענגלאַנד וועט קאָנען האָבן דעם דאָזיקן געווינס, נישט אויסגעבנדיק
אויף דעם קיין פעני, און אָן דעם, אָז די וועלט זאָל זיך דערוויסן וועגן
איר באַטייליקונג. אין דער צייט, ווען רוסלאַנד גרייט צו אַ באַן-ליניע
קיין אַזיע אין צפון, וואָלט ענגלאַנד געהאַט אין דרום אַ נייטראַלן רע-
זערוו-וועג קיין אינדיע, אין פּאַל ווען עס זאָלן אַנטשטיין שוועריקייטן
אַרום סוועץ-קאַנאַל.

אויב לאַרד סאַלסבורי וויל זיך דערוויסן מער וועגן דער אידעע, שטיי
איך אין רשות פון זיין אַמבאַסאַדאָר דאָ, אין ווין, אָדער פון אים אַליין,
אין לאַנדאָן, ווען ער וועט מיך רופן.

אויב ער וועט האַלטן, אָז דער ענין איז צו-פּאַנטאַסטיש, קאָן איך עס
בלויז באַדויערן. אָבער די באַוועגונג עקזיסטירט שוין אין דער ווירק-
לעכקייט, און אַ געשיקטער און גרויסער שטאַטסמאַן וועט וויסן, ווי אַזוי
זי צו באַנצן.

הערצל הייבט אָן מאַכן די צוגרייטונגען צונויפצורופן דעם
ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס. דאָס האָט געדאַרפט זיין אַ גאַנץ
נייע דערשיינונג אין יידישן לעבן. דורך דעם קאָנגרעס האָט
הערצל געהאַפט צו שאַפן די ציוניסטישע וועלט-אַרגאַניזאַציע,
וועלכע זאָל גלייך אָנהייבן אַ פּאָליטישע און פינאַנציעלע אַקציע
אין וועלט-פאַרנעם פאַר פאַרווירקלעכן די אידעע פון יידנשטאַט.
די יידישע מאַסן אין דער גאַנצער וועלט האָבן געדאַרפט דער-
וועקט און אַרגאַניזירט ווערן פאַר דער באַוועגונג און די צילן
פון פּאָליטישן ציוניזם.

אין דער זעלבער צייט האָט הערצל געהאַפט צו באַקומען דורך
דעם אויך די נייטיקע פינאַנציעלע מיטלען, וואָס די גרויסע באַנ-
קירן האָבן אים אָפּגעזאַגט צו געבן.

דער וועג צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס איז נישט געווען
קיין לייכטער. פון דעם ערשטן פּלאַן אָפּצוהאַלטן דעם קאָנגרעס
אין מינכען האָט הערצל זיך געמוזט אָפּזאָגן. די דייטשע "פּראָ-
טעסט-ראַבינער" האָבן נישט צוגעלאָזט. נאָך פיל אַנדערע
גרויסע שוועריקייטן, אויף וועלכע ער האָט זיך אָנגעשטויסן,
האַט הערצל אויסגעקליבן די שטאַט באַזעל, אין דער שווייץ.

וואס איז שוין געוואָרן די "היים־שטאַט" פון די ציוניסטישע קאָנגרעסן און איז אַרײַן אין דער געשיכטע פון ציוניזם. חדשים־לאַנג האָט הערצל מיט עטלעכע פון זײַנע נאָענטסטע מיטאַרבעטער אָנגעפירט אַ גרויסע אויפקלערונגס־אַרבעט וועגן די אויפגאַבן פון ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס. פאַר דעם זעלבן צוועק האָט הערצל אויך געגרינדעט דאָס וואַכנבלאַט "די וועלט", וואָס איז געוואָרן דער צענטראַל־אַרגאַן פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. דער ערשטער נומער "די וועלט" איז דערשינען פרייטיק, דעם 4טן יוני 1897.

בעת זײַנע צוגרייטונגען צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס האָט הערצל געהאַט נייע קאָנפּליקטן מיט זײַנע באַלעבאַטים אין דער "נייע פרייע פרעסע", עדואַרד באַכער און מאַריץ בענע־דיקט, וועלכע האָבן אים גענומען דראָען, אַז ער וועט פאַרלירן זײַן שטעלע אין דער צײַטונג, אויב ער וועט צו־שטאַרק פאַר־בינדן זײַן נאָמען מיט דער ציוניסטישער אידעע און מיט דער ציוניסטישער באַוועגונג.

אַבער אײַן טאַג האָט הערצל געהאַט אַ מאַדנע איבערלעבעניש מיט זײַן רעדאַקטאָר עדואַרד באַכער, וועלכער איז געווען אַ שאַרפער אַנטי־ציוניסט און האָט מיט זײַן מענטאַליטעט און מיט זײַנע אידעען געשטעקט טיף אין דער עסטרייכיש־יידישער אַסימילאַציע.

וײַן, 19טן מערץ, 1897.

ווידער אַ מאָל אַ געשפרעך מיט באַכערן. מיר גײען איצט שטענדיק צוזאַמען אַרויס פון דער רעדאַקציע. ער וואָלט געוואָלט צוזאַמען מיט מיר אַ רײזע קײן אַרץ־ישׂראל. און ווען איך האָב אים געוויזן דעם פלאַן פון דער רײזע, וואָס די געזעלשאַפט קוק אַרדנט אײַן פאַר דעם טור פון מכביע־קלוב אין לאַנדאָן, האָט ער מיר דערציילט אַן אַלטע פראַג־גער לעגענדע, וואָס ער האָט געהערט אין זײַן יוגנט:

"אַ יידישע פרוי איז אַ מאָל געזעסן אין איר שטוב און האָט אַרויסגע־קוקט דורכן פענצטער. זי האָט דערזען אויפן דאַך אַקעגנאײבער אַ שוואַרצע קאַץ אין געבורטס־ווייען. זי איז אַריבערגעגאַנגען אַהײן, האָט אײנגענומען די קאַץ און האָט איר געהאַלפן, אַז זי זאָל לײכטער גע־

בוירן. דאן האט זי געמאכט פאר דער קאץ און פארן קעצל א געלעגער פון שטרוי אויף דעם קאסטן פון קוילן. אין א פאר טעג ארום איז די קאץ, וואס איז שוין געזונט געווארן, פארשוונדן. אבער די קוילן, אויף וועלכע זי איז געלעגן זענען פארוואנדלט געווארן אין ריין גאלד. די פרוי האט דאס געוויזן איר מאן, און דער מאן האט געטראכט, אז די קאץ איז געשיקט געווארן פון גאט. דעריבער האט ער פארנוצט דאס גאלד אויף אויפצובויען א שול, די אלט-נייע שול. אזוי איז די דאזיקע בארימטע שול אנטשטאנען.

אבער דער מאן האט געהאט נאך איין ווונטש: אלס פרומער ייד האט ער געוואלט שטארבן אין ירושלים. און ער האט אויך געוואלט זען נאך א מאל די קאץ, ווייל ער האט איר געוואלט דאנקען פאר זייער ווילן-שטאנד. אין איין טאג האט די פרוי ווידער ארויסגעקוקט דורכן פענצטער און באמערקט די קאץ אויף דעם זעלבן ארט. גיך האט זי א רוף געטאן איר מאן: "גיב א קוק, דארט זיצט ווידער אונדזער קאץ!" דער מאן איז ארויסגעלאפן צו נעמען די קאץ, אבער די קאץ האט א שפרונג געטאן און איז אריין אין דער אלט-נייע שול.

דער מאן איז איר נאכגעלאפן און האט פלוצעם דערזען, ווי די קאץ זינקט איין אין דעם באדן פון דער שול. עס איז דארט געווען אן עפע-נונג, ווי אן אראפגאנג צו א קעלער. נישט קיין סך קלערנדיק, איז דער מאן אראפגעגאנגען, און איז אריינגעקומען אין א לאנגן קארידאר. די קאץ האט אים געלאקט ווייטער און ווייטער, ביז ער האט ענדלעך ווי-דער דערזען פאר זיך דאס העלע ליכט פון טאג. אבער ווען ער איז ארויסגעקומען, האט ער זיך געפונען אין אן ארט, וואס איז אים נישט געווען באקאנט, און די מענטשן האבן אים געזאגט, אז ער איז אין ירו-שלים. דא איז ער געשטארבן פון פרייד."

די דאזיקע געשיכטע, האט באכער געזאגט, באווייזט, אז דאס נאציא-נאלע באוויסטזיין האט זיך אומעטום און אין אלע צייטן אויפגעהאלטן אין דעם יידן. אייגנטלעך ליגט עס אונטער דער שוועל פון באוויסטזיין און שלומערט אויך ביי אים. און ער האט דאס מיר דערציילט, ווייל ער האט אויך אנטדעקט אין זיך דעם פארלאנג צו פארן קיין ארץ-ישראל.

וואס פאר אן אומוואנדלונג אין פארלויף פון איין יאר צייט!...

אין מיטן פון זיינע צוגרייטונגען פאר צונויפרופן דעם ציון-ניסטישן קאנגרעס האט הערצל זיך אנגעשטויסן אויף דער שטארקער קעגנערשאפט פון די חובבי-ציון אין ענגלאנד. דער קאנגרעס האט, ווי אויבן שוין דערמאנט, זיך געוואלט צונויפ-קומען אין מינכען. הערצל האט אנגעשריבן א לאנגן, דראמאטישן בריוו צו דעם פירער פון די חובבי-ציון אין ענגלאנד, קאלאנעל אלבערט עדווארד גאלדסמיט, מיט וועלכן ער האט שוין פריער זיך געהאט באגעגנט עטלעכע מאל אין קארדיף און אין לאנדאן, און מיט וועמען ער האט געפירט אן אפטע קארעספאנדענץ.

הערצל האט געשריבן צו קאלאנעל גאלדסמיט:

ווין 14טן אפריל, 1897.

א דאנק אייך פאר דעם הארציקן טאן פון אייער בריוו. איך בין באמת אייך א סך שולדיק. איך באדויער בלויז, וואס איר פארשטייט מיך נישט.

דער קאנגרעס אין מינכען איז שוין א באשלאסענע זאך, און איך קאן זיך דערפון מער נישט צוריקציען. אבער דער קאנגרעס איז אויך א נויטווענדיקייט. זאגט דעם ראבינער גאסטער* ער זאל אייך ווייזן דעם בריוו, אין וועלכן איך האב רעקאמענדירט דער יק"א (באראן מאריס דע הירשס יידישע קאלאניזאציע געזעלשאפט), אז זי זאל זיך אונטערנעמען אפצוקויפן א שטח לאנד, וואס איז איצט מעגלעך צו טאן, צוזאמען מיט דער דערלויבעניש איינצוואנדערן. מיין פארשלאג איז — ווי צדוק כהן (אויבער-ראבינער אין פראנקרייך) שרייבט מיר — אוועקגעלייגט גע-ווארן אין א זייט צווישן די פאפירן. די דאזיקע הערן ווילן נישט און וועלן גארנישט טאן.

* דר. מאָועס גאָסטער, הויפט־רב (חכם) פון די ספרדים אין ענגלאנד, איז געווען איינער פון די ערשטע אין ענגלאנד זיך אנצושליסן אין הערצלס באוועגונג. ער איז געווען וויצע־פרעזידענט פון פיר ציוניסטישע קאנגרעסן און האט שפעטער געשפילט א וויכטיקע ראלע אין די באמיונגען צו באקומען די באלפור־דעקלאראציע.

איך האָב גענוג לאַנג געוואַרט. אין אויגוסט וועט ווערן צוויי יאָר, ווי איך האָב אונטערגענומען די ערשטע פראַקטישע שריט אין דער יידן-פראַגע. איך האָב עס געוואַלט דורכפירן אָן אויפֿרעגן די מאַסן, מצד די פון אויבן, וועלכע האָבן ביז איצט זיך אַרויסגעשטעלט אין דער אַרבעט פאַרן ציוניזם. אָבער מען האָט מיך נישט פאַרשטאַנען, נישט אונטערשטיצט. איך מוז אַליין גיין ווייטער. אויף דעם קאַנגרעס אין מינכען וועל איך רופן די מאַסן צו זעלבסטהילף, ווייל קיינער וויל זיי נישט העלפֿן.

דער סולטאַן און זיינע ראַטגעבער זענען באַקאַנט מיט דעם יידן-פלאַן. איך האָב גערעדט גאַנץ אָפֿן מיט די טערקישע מלוכה-מענער, און זיי האָבן מיר עס נישט גענומען פאַר אומגוט. זיי ווילן אונדז נישט געבן ארץ-ישראל אַלס אַן אומאַפהענגיקע מדינה — פאַר קיין שום פרייז נישט. אַלס אַ וואַסאַל-מדינה (אפשר אַזוי ווי עגיפטן) קאָנען מיר באַקומען דאָס לאַנד פון אונדזערע אבות אין דער קירצסטער צייט. עס קאָן זיין, אַז מיר וואַלטן עס שוין איצט געהאַט, ווען מען וואַלט פאַראַיאָרן אין יולי איינגעגאַנגען אויף מיינע לאַנדאַנער און פאַריזער פאַרשלאָגן. פאַר-שטייט איר מיין צאָרן און מיין אומגעדולד ?

איר, קאַלאָנעל, וואַלט געדאַרפט אַריינטרעטן אין טערקישן דינסט. אַלס אַ גענעראַל — אַזוי ווי וודס, קאַמפּהעווענער, גאַלי, און אַנדערע אויסלענדישע אַפּיצירן. איר וואַלט דאָן געווען קאַמאַנדיר אין ארץ-ישראל אונטער דעם פראַטעקטאָראַט פון סולטאַן. ארץ-ישראל וואַלט דאָן אַריבער צו אונדז אָדער צו אונדזערע קינדער אַלס אַן אומאַפהענגיקע מדינה נאָך דעם, ווי טערקיי וועט צעפאַלן ווערן. איז דער דאָזיקער פלאַן אַזוי אומזיניק ? די פינאַנציעלע אַראַנזשירונג וואַלט געווען נאָך איינפאַכער, ווען די געלט-מאַגנאַטן וואַלטן מיט אונדז מיטגעגאַנגען, ווי איך האָב עס פאַרגעשלאָגן. מאַנטעגיו האָט באַשטעטיקט מיין פלאַן וועגן אַ הלוואָה.

צוליב דעם, וואָס עס איז נישט געגאַנגען אויף דעם וועג, וועט עס מוזן גיין אויף אַן אַנדערן. איך גלייב, אַז איר מאַכט אַ טעות, ווען איר דערוואַרט נישט קיין שום געלט פון די מאַסן. יעדער איינער דאַרף ברענגן

גען בלויז אַ קליינעם קרבן, און די דערגרייכונג וועט שוין זיין זייער אַ גרויסע. דאָס וועט זיין די אויפגאבע פון דער וועלט־פּראָפּאָגאַנדע, וועל־כע וועט אַרויסקומען פון מינכענער קאָנגרעס. וועגן דעם, אַלס אַ געלט־ענין, דאַרף איך זיך נישט זאָרגן. אין מינכען וועלן מיר אויך האָבן פּראָפּע־סיאַנעלע באַנקירן, וועלכע וועלן זיך פאַרנעמען מיט דעם דאָזיקן טייל פון דער אַרבעט.

אין מינכען וועט נאָך אַזוי פיל יאָרהונדערטער זיך ווידער צונויפ־קומען אַ יידישע נאַציאָנאַלע פאַרזאַמלונג !

איז דאָס נישט עפעס אַזעלכעס, וואָס איז אַזוי גרויס, אַז יעדעס יידיש האַרץ דאַרף קלאַפּן שטאַרקער ביי דעם דאָזיקן געדאַנק ? היינט־צוטאָג — נאָך אין דער פרעמד ; לשנה הבאה — שוין אפשר אין אַלטן היימלאַנד ? איר, קאַלאָנעל גאַלדסמיט, וועלכער האָט מיך אַזוי טיף גערירט יענעם אַוונט אין קאַרדיף, ווען איר האָט מיר דערציילט אייער געשיכטע און אַנגעהויבן מיט די ווערטער : "איך בין דניאל דעראַנדאָ" — האָט איר נישט קיין חשק אַנטיילצונעמען אין דער דאָזיקער יידישער נאַציאָנאַלער פאַרזאַמלונג ? איך וואַלט געקענט פאַרשטיין, ווען איר דאַרפט זיך רע־כענען מיט פּערזענלעכע טעמים צוליב אייער פּאַזיציע אין דער אַרמיי. אָבער פון ציוניסטישן שטאַנדפּונקט קאַנט איר דאָך באמת גאַרנישט האָבן קעגן דעם.

זאַל מען מיך שטעלן פאַר אַ פּרוווי. איך שלאָג אייך פאַר נאָך אַ מאָל אַט־וואָס : שטייט צו צו עדמאַנד ראַטשילדן, צו מאַנטעגיון און צו אַלע אַנדערע, וועלכע איר ווילט אַליין ; גיט מיר אייער ערן־וואָרט, אַז איר וועט דערפירן ביז צום סוף דאָס, וואָס איך האָב אַנגעהויבן אין קאַנ־סטאַנטינאָפּאל — און איך גיב אייך מיין ערן־וואָרט, אַז איך וועל אויף אייביק זיך צוריקציען פון דער אַנפירונג פון דער אַרבעט פאַר יידן.

הערצל הייבט אַן באַקומען באַריכטן, אַז אויך אין אַמעריקע אַרגאַניזירט זיך די ציוניסטישע באַוועגונג. ער באַטראַכט דאָס פאַר באַזונדערס וויכטיק פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון דער ייִדנשאַט־אידעע. די ערשטע באַריכטן דערהאַלט הערצל פון דר. מיכאַל זינגער, איינער פון די ערשטע ציוניסטישע עסקנים

אין ניו־יאָרק, אַ זשורנאַליסט. דר. מיכאַל זינגער האָט אַ גע-
וויסע צייט אַרויסגעגעבן אין ניו־יאָרק אַ וואַכנבלאַט אין דער
דייטשער שפראַך "טאַלעראַניץ", וואָס ער האָט שפּעטער אַ נאַמען
געגעבן "דער ציוניסט". אחוץ די באַריכטן צו הערצלען וועגן
דער אַרגאַניזירונג פון ציוניזם אין אַמעריקע האָט דר. זינגער
אויך געשיקט קאַרעספּאַנדענצן אין "די וועלט".

ווין, 23סטן מיי, 1897.

די באַוועגונג הייבט זיך אָן אין אַמעריקע.
מיכאַל זינגער, אַרויסגעבער פון אַ נייעם וואַכנבלאַט "טאַלעראַניץ",
שיקט מיר באַריכטן פון פאַרזאַמלונגען אין ניו־יאָרק אַזױ.
אַ ראַבינער-קאָנפּערענץ מיט דר. גאַטהייל * אין דער שפיץ, האָט
זיך אַרויסגעזאָגט פאַר אונדזער באַוועגונג.
דעם 10טן מיי וועט "ניו־יאָרק סאַן" האָבן אַן אַרטיקל וועגן ציוניזם.

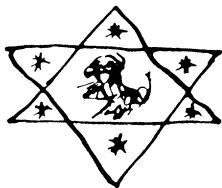
ווין, 26סטן מיי, 1897.

איך אַרבעט ווי אַ משוגענער ביים צונויפשטעלן "די וועלט". מיינע
נאַענטסטע פאַרטיי־חברים מיינען, אַז דאָס איז אַ דורכפאַל.
צוויי אַבאַנענטן האָבן זיך שוין געמאַלדן. אויף די פיל הונדערטער
אַגיטאַציע־מעלדונגען וועגן "די וועלט", וואָס זענען פאַרטיילט געוואָרן,
זענען אַנגעקומען ערשט דריי בריוו אַלס ענטפער.
דע־האַז שרייבט, אַז מען וויל אין אַמעריקע, איך זאָל אַריבערקומען
אַהין אויף אַ לעקציע־טור.

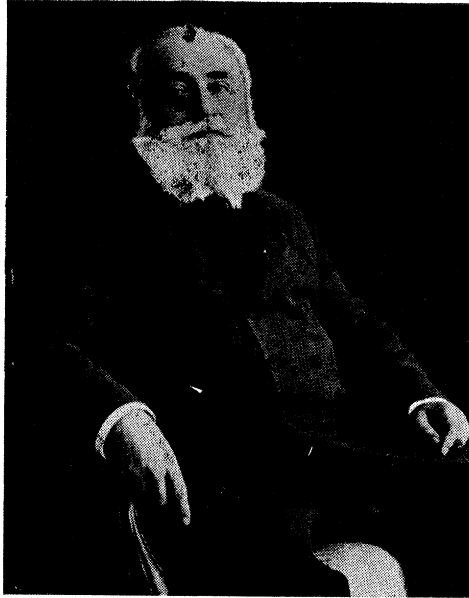
* ראַביי גוסטאַוו גאַטהייל פון טעמפל עמנואל אין ניו־יאָרק, איינער פון די ערשטע
רעפּאָרמ־ראַביים אין אַמעריקע, וואָס איז צוגעשטאַנען צום ציוניזם. ער איז געווען
וויצע־פרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון די אַמעריקאַנער ציוניסטן, ווען זי איז גע-
שאַפן געוואָרן אין 1898. זיין ווין, פראַפּ' ריטשאַרד גאַטהייל פון קאַלאַמביע־אוינזער-
סיטעט אין ניו־יאָרק, איז געווען דער ערשטער פרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון
די אַמעריקאַנער ציוניסטן, ווען זי איז געגרינדעט געוואָרן אין 1898. פראַפעסאָר ריט-
שאַרד גאַטהייל, אַ נאַענטער פריינד און פאַרטרוינגס־מענטש פון דר. הערצל, איז
געווען דער ערשטער אַמעריקאַנער ציוניסט, וועלכער איז געוויילט געוואָרן אין אַקציאָנס
קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער וועלט־אַרגאַניזאַציע.

piell ein Belegintertag bleiben.
 Wir sehen ihn ja als unsere National
 versammlung an. Er ist überhaupt
 gar nichts, wenn er keine repräsen-
 tative Körperschaft ist. Für die Zukunft
 des Jüdenstaates, der für uns ja virtuell
 bereits durch den Congres vorhanden ist,
 ist das von capitaler Bedeutung. Das
 darf nicht einmal als Frage auftauchen
 unsere Verfassung ist heute allerdings
 noch miserabel. Er düftig, aber wir
 werden sie schon allmählig ausbauen.

Noch eine Kleinigkeit. Als Wasserzeichen
 haben Sie das Davidsschild im Mittelfeld
 den Löwen. Soweit sind wir einver-
 standen. Aber hier, in Künärien, Englan
 Amerika ist vielfach bereits die sieben-
 sternige Fahne anerkannt. U. zw. ist die
 Anordnung dies:



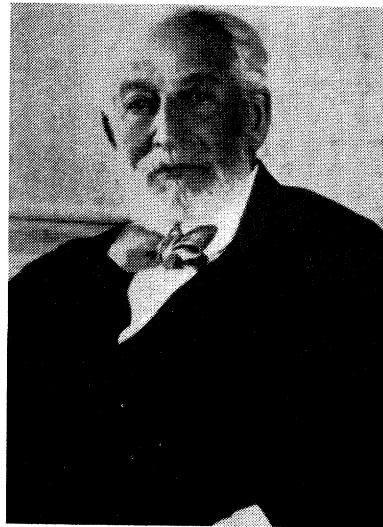
Nehmen Sie an, das Gezeichnet im Mittelfelde



מאָס נאַרדוי



ישראל זאַנגוויל



באַרען עדמאַנד ראַטשילד

הערצל הייבט אן צו מאכן ענערגישע צוגרייטונגען צום ערשטן ציוניסטישן קאנגרעס. אבער ער שטויסט זיך אן אויף נייע שוועריקייטן און שטערונגען. פון זיין ערשטן פלאן צונויפֿ- צורופן דעם קאנגרעס אין מינכען מוז ער זיך אפזאגן צוליב דער שארפער קעגנערשאפט פון די דייטשע "פראטעסט־ראבי־ נער". אויך די יידישע געמיינדע אין מינכען וויל נישט דערלאזן, אז דער ציוניסטישער קאנגרעס זאל זיך פארזאמלען אין דער שטאט.

הערצל טראכט וועגן איינארדענען דעם קאנגרעס אין דער שווייצארישער שטאט ציריך. אבער שפעטער נעמט ער אן דעם באשלוס אויסצוקלייבן באזעל פאר דער קאנגרעס־שטאט. און אזוי איז די קליינע שווייצארישע שטאט באזעל אריין אין דער ציוניסטישער געשיכטע און אין דער געשיכטע פון דער יידי־ שער מדינה.

אין דער זעלבער צייט פארשאפן הערצלען גרויס עגמת־נפש זיינע באַלעבאַטימ, די רעדאַקטאָרן־אַרויסגעבער פון דער "נייע פרייע פרעסע". זיי פאָדערן פון אים ווייטער, אז ער זאל זיך אפזאגן פון ציוניזם, אויב ער וויל אָנהאַלטן זיין שטעלע אין דער צייטונג.

ווין, 24סטן יוני, 1897.

נעכטן, ווען איך בין אויף מיין ביציקלעט געפאָרן אין רעדאַקציע, האָב איך געטראַכט: דאָס איז אפשר דאָס לעצטע מאָל, וואָס איך פאָר צו דער "נייע פרייע פרעסע", וועגן וועלכער איך האָב אַזוי פיל יאָרן אַזוי שטאַרק זיך באַמיט און געהאַט אַזוי פיל עגמת־נפש. די דאָזיקע שווערע קאַנפּליקטן מוזן סוף־כל־סוף פירן צו מיין אַוועקגיין. עס איז מיר אומ־ מעגלעך איינצוגיין אויף דער פאָדערונג פון בענעדיקטן, אַז איך זאל אַפֿ־ שאַפן "די וועלט" (דאָס ציוניסטישע וואַכנבלאַט, וואָס הערצל האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן).

און מערקווערדיק — ביי דעם געדאַנק, אז איך וועל מוזן פאַרלאָזן דעם פּאַסטן, אויף וועלכן מען האָט מיך אַזוי שטאַרק מקנא געווען, און וואָס ווערט אָנערקענט פאַר דער ערשטער ליטעראַרישער פּאַזיציע אין ווין, האָב איך דערפילט אַ מין פאַרלייכטערונג, ווי ביים אַוועקגיין פון אַ שולע.

וועלכע מען האט געענדיקט. אן ענלעכע שטימונג האט מיך באהערשט, ווען איך האב זיך געזעגנט מיט דער שולע.

איך האב געטראכט ווייטער: אזוי מוז עס אויסזען ביים טויט. די ווייטיקן— מער פסיכישע ווי פיזישע— זענען נאָר אין דער גסיסה. דער טויט אליין מוז באמת זיין אַ דערלייזונג פאַר דעם שטאַרבנדיקן.

צוליב הערצלס ציוניזם ווערן געמאַכט אין ווין אַנטיסעמי-טישע אַטאַקעס אויף דער "נייע פרייע פרעסע". דער בעל-הבית פון דער צייטונג, מאַריץ בענעדיקט, הייבט שוין אָן דראַען הערצלען מיט באַזייטיקן אים פון דער שטעלע. באַזונדערס פאַרלאַנגט דער רעדאַקטאָר פון אים, אַז ער זאָל זיך נישט אַרויסרוקן אויבנאָן ביים ציוניסטישן קאָנגרעס, אויב ער וויל שוין דורכאויס צונויפֿרופן דעם קאָנגרעס. עס האַלט שוין טאַקע דערביי, אַז הערצל זאָל מוזן אין גאַנצן איבעררייסן מיט דער צייטונג. אין לעצטן מאַמענט ווערן די באַציונגען בעסער, און הערצל באַקומט אַ וואַקאַציע, פאַר באַטראַכטן די פּאָדערונג פון זיינע באַלעבאַטיים. הערצל נוצט אָבער אויס די וואַקאַציע פאַר מאַכן די לעצטע צוגרייטונגען צום קאָנגרעס, און ער קלייבט זיך אין וועג אַריין.

23סטן אויגוסט, 1897.

ווידער אין באַן-וואַגאָן. דאָס מאָל אויף מיין וועג קיין באַזעל, צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס. די אַרבעט אין די לעצטע עטלעכע מאָנאַטן איז געווען אַ ריזיקע.

מיר וועלן זען, וואָס דער קאָנגרעס וועט ברענגען.

אויב עס וועט מיר פאַרגעשלאָגן ווערן די פּרעזידענץ פון דעם קאָנגרעס, וועל איך זי אין יעדן פאַל אָננעמען בלויז פאַר דעם איינעם מאָל. אויך ווען איך וועל ווייטער אָנפירן מיט דער אַקציע, וועל איך מער נישט זיין פּרעזידענט פון קאָנגרעס.

איינע פון די טשיקאָוסטע זאַכן אויף דעם קאָנגרעס וועט זיין צו זען, ווי אזוי ס'וועלן זיך צונויפקומען אין באַזעל די פאַרשידענע פעדעם, וועלכע איך האָב ביז איצט אויסגעשפינט. העכלער (דער פּראָטעסטאַנטי-

שער גייסטלעכער) וועט דאָ זיין. נעוולינסקי (הערצלס פאליטישער אַגענט) וועט קומען, און אַלע אַנדערע, וועלכע העלפן שאפן די דאָזיקע פאָלקס- באַוועגונג אונטער מיין אַנפירונג. עס וועט זיין איינע פון מייע אױפֿ- גאַבן צו מאַכן אַזױ, אַז איינער זאָל נישט וויסן צו פיל פון אַנדערן, ווייל זיי וועלן פאַרלירן עפעס פון דעם גלויבן אין דער אידעע און אין מיר, ווען זיי וועלן זען, מיט וואָס פאַראַ געבעכדיקע מיטלען איך האָב ביז איצט אױפגעשטעלט די באַוועגונג. די גאַנצע זאַך איז איינע פון יענע ווונדערלעכע אױפטוען פון גלייכגעוויכט, וועלכע זעען אױס זעלבסט- פאַרשטענדלעך, נאָך דעם ווען מען פאַרענדיקט זיי, פונקט אַזױ ווי זיי האָבן פריער אױסגעזען נישט וואַרשיינלעך.

נעוולינסקי איז איינער פון די, וועלכע פאַרשאפן מיר שווערע דא- גות — סיי בנוגע דעם, וואָס ער וועט זאָגן וועגן מייע מענטשן, און סיי וועגן דעם, וואָס מייע מענטשן וועלן זאָגן וועגן אים. איך מוז צוטראַכטן אַ מעטאָדע, ווי אַזױ אים צו האַלטן אָן אַ זייט.

הערצל רעכנט אױס ווייטער אין זיין טאַגבוך אַ טייל פון די דאגות, וואָס ער האָט אױף זיין קאַפּ אין שייכות מיט דעם קאַנגרעס. ער באַצייכנט די דאגות, ווי "אַ טאַנץ צווישן אייער", און ער שטעלט אױף די פאַלגנדיקע כאַראַקטעריסטישע רשימה:

1. דאָס איי פון דער "נייע פרייע פרעסע", וואָס איך טאָר נישט קאַמ- פראַמיטירן, און וועלכע איך דאַרף נישט געבן קיין תירוץ מיך אַרויס- צוואַרפן.
2. דאָס איי פון די אַרטאָדאָקסישע יידן.
3. דאָס איי פון די מאַדערנע יידן.
4. דאָס איי פון עסטרייכישן פאַטריאַטיזם.
5. דאָס איי פון טערקיי און סולטאַן.
6. דאָס איי פון דער רוסישער רעגירונג, אַנטקעגן וועלכער עס טאָר נישט געזאַגט ווערן גאַרנישט, וואָס זאָל קאַנען אױסגעטייטשט ווערן אַלס אַן אַנפאַל, הגם די טרויעריקע לאַגע פון די רוסישע יידן דאַרף דערמאַנט ווערן.

7. דאָס איי פון די קריסטלעכע סעקטעס וועגן די הייליקע ערטער.
 8. דאָס איי פון עדמאָנד ראָטשילד.
 9. דאָס איי פון די חובבי ציון אין רוסלאַנד.
 10. דאָס איי פון די קאַלאָניסטן, וועלכע נייטיקן זיך אין דער הילף פון ראָטשילדן, און מען דאַרף זיי נישט ברענגען קיין שאַדן פאַר קריגן ווייטער די שטיצע, נעמענדיק אין אַכט זייער שווערע לאַגע.
 11. דאָס איי פון קינאה און אייפערזוכט. איך מוז אָנפירן דעם ענין אומפערזענלעך, און דאָך טאָר איך נישט אַרויסלאָזן פון מיינע הענט די לייצעס.
- עס איז אַן גוזמא אַן אַרבעט פאַר אַ הערקולעס — און איך האָב שוין מער נישט צו דעם קיין שטאַרקן חשק.

די גרויסע היסטאָרישע טעג פון ערשטן ציוניסטישן קאַנָג־גרעס זענען אָנגעקומען. דער קאַנגרעס האָט זיך פאַרזאַמלט אין באַזעל פון 29סטן ביזן 31סטן אויגוסט, 1897, אין די זאַלן פון שטאָטישן קאַזינאָ. אין קאַנגרעס האָבן זיך באַטייליקט 197 דע־לעגאַטן פון פּופּצן לענדער: רוסלאַנד, דייטשלאַנד, עסטרייך־אונגאַרן, רומעניע, בולגאַריע, האַלאַנד, בעלגיע, פאַראייניקטע שטאַטן, פראַנקרייך, אַלוזשיריע און ארץ־ישראל. עס זענען גע־קומען יידן פון פאַרשידענע קרייזן און שיכטן. באַגריסונגס־טעלעגראַמעס, איבער 550, זענען געשיקט געוואָרן צו הערצלען און צום פרעזידענט פון קאַנגרעס.

אַ וויכטיקע אידעע, וואָס הערצל האָט געהאַט אין די טעג פון די צוגרייטונגען צום קאַנגרעס, איז געווען צו פאַרשרייטן פעטיציעס אין די יידישע מאַסן־יישובים מיט אונטערשריפטן פון די, וועלכע זענען מסכים מיט די צילן פון ציוניזם. די דאָ־זיקע פעטיציעס האָבן געבראַכט איבער פּופּציק טויזנט אונטער־שריפטן בלויז פון רומעניע, און מער ווי צען טויזנט פון גאַ־ליציע. די פעטיציע־אונטערשרייבער האָבן דערקלערט, אַז זיי זענען גרייט צו באַזעצן זיך אין ארץ־ישראל און האָבן גערופן דעם ערשטן ציוניסטישן קאַנגרעס צו שאַפן די נייטיקע פּאַלי־טישע און עקאָנאָמישע באַדינגונגען פאַר שיבת־ציון.

דער ערשטער ציוניסטישער קאַנגרעס האָט פאַרמולירט דאָס

היסטאָרישע באַזעלער פּראָגראַם און האָט אויסגעאַרבעט די הויפּט־ליניעס פון דער ציוניסטישער וועלט־אַרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען דער גרויסער אויפטו פון דעם קאַנגרעס. אויך האָט דער קאַנגרעס רעקאָמענדירט צו שאַפן אַ באַנק פאַר דער קאַ־לאַניזאַציע (פון וועלכער עס איז שפעטער אויסגעוואַקסן די יידישע קאַלאָניאַל־באַנק) און די גרינדונג פון אַ באַזונדערן נאַציאָנאַלן פּאַנד פאַר אויסלייזן דעם באַדן אין ארץ־ישׂראל (שפעטער — דער קרן קיימת לישראל).

די פאַרהאַנדלונגען פון דעם היסטאָרישן ערשטן ציוניסטישן קאַנגרעס זענען דורכגעגאַנגען אין אַ פּייערלעכער פּאַטעטישער שטימונג. "עס איז געווען אַ פאַרזאַמלונג פון ברידער צום ערשטן מאַל נאָך דעם לאַנגן גלות" — האָט הערצלס נאָענטער מיטאַר־בעטער, דר. יעקב דע־האַז, זיך אויסגעדריקט.

הערצל אליין האָט געהאַט ווייניק צייט צו געבן אין זיינע טאַג־ביכער אַ פול בילד פון דעם גרויסן געשעעניש, פון וועלכן ער איז געווען די הויפּט־פיגור. אָבער עטלעכע טעג נאָכן קאַנגרעס האָט הערצל אַריינגעשריבן אין זיין טאַגבוך אַ בלאַט, וואָס איז אַריין אין דער אייביקער יידישער געשיכטע, און נישט בלויז אין דער געשיכטע פון ציוניזם:

וויין, 3טן סעפטעמבער, 1897.

די לעצטע טעג, די וויכטיקסטע זינט מיין אידעע האָט אויפגעוואַכט אין מיר אין יענעם טאַג, אין פאַריו, זענען איצט פאַרבייגעלאָפן. אין באַזעל און אויף מיין וועג צוריק בין איך געווען צו פיל אויסגעשעפט צו קאַנען מאַכן מיינע פאַרצייכענונגען, הגם זיי זענען איצט נאָך אַ סך נייטיקער ווי פריער. ווייל אויך אַנדערע זעען שוין איין, אַז אונדזער באַוועגונג איז אַריינגעטראָטן אין די בלעטער פון דער געשיכטע.

אויב איך זאָל דאַרפן מאַכן אַ סך־הפל פון באַזעלער קאַנגרעס אין איין וואָרט — אַ וואָרט, וואָס איך וועל זיך היטן אַרויסצוזאָגן עפנטלעך — וואָלט עס געווען אַט־וואָס: אין באַזעל האָב איך געגרינדעט די יידישע מדינה. ווען איך זאָל דאָס זאָגן היינט אויף אַ הויכן קול, וואָלט מען מיר אויף דעם געענטפערט מיט אַן אוניווערסאַלן געלעכטער. אפשר אין פינף יאָר אַרום, בכל אופן אין פופציק יאָר אַרום וועט דאָס יעדער איינזען.

א מלוכה ווערט בעצם געגרינדעט אויף דעם ווילן פון פאלק צו האבן די מלוכה, און אפילו אויף דעם ווילן פון א יחיד, אויב ער איז גענוג מעכטיק (ל'עטא ס'ע מוא — "די מלוכה, דאס בין איד", פון לואי דעם פערצנטן). די טעריטאָריע איז בלויז דער קאָנקרעטער יסוד, און אפילו ווען א מלוכה באַזיצט אַ טעריטאָריע, בלייבט זי אַלץ עפעס אַן אַב־טראַקטע זאָך. די קריסטלעכע מלוכה עקזיסטירט אויך אַן אַ טעריטאָריע. אַנדערש וואָלט דער פויפסט נישט געווען סווערען.

אין באַזעל האָב איד געשאַפן דאָס דאָזיקע אַבסטראַקטע, און דעריבער דאָס, וואָס די גרעסטע צאָל מענטשן קאָן נאָך נישט זען; איינגנטלעך מיט מיטלען, וועלכע מען קאָן גאַרנישט באַצייכענען און אַנרופן מיט קיין שום נאָמען. בהדרגה האָב איד אַריינגעטריבן די מענטשן אין אַ מדינה־שטימונג און האָב אין זיי אַריינגעבראַכט דאָס געפיל, אַז זיי זענען אַ נאָ־ציאָנאַלע פאַרזאַמלונג. —

און דער קאָנגרעס איז געווען הערלעך. איין מאָל, ווען נאָרדוי האָט פּרעזידירט, בין איד אַראָפּגעגאַנגען אונטן אין זאַל, אין די הינטערשטע רייען. דער לאַנגער גרינער טיש אויף דער עסטראַדע, דאָס אויפגעוויבענע זיץ־אַרט פון פּרעזידענט, די גרין־באַהאַנגענע טריבונע, דער טיש פאַר סטענאַגראַפן און זשורנאַליסטן — האָבן געמאַכט אויף מיר אַזאַ שטאַרקן איינדרוק, אַז איד בין גיך אַרויסגעגאַנגען, בכדי נישט צו ווערן אין גאַנצן באַרוישט.

דערנאָך האָב איד צוריקגעקראָגן מיין גלייכגעוויכט. איד האָב זיך באַהערשט און בין פאַרבליבן רויק און געלאַסן, בעת אַלע אַנדערע זענען איבערגעפלייצט געוואָרן פון טיפּער אויפרודערונג און באַגייסטערונג. איד האָב אפשר נישט געהאַט קיין אַנונג פון דעם, ווי איינדרוקספול דער קאָנגרעס האָט אויסגעזען אין דעם טונקעלן קאָנצערט־זאַל מיט די גרויע, נישט־באַפּוצטע ווענט. ווען איד וואָלט געהאַט דאָס פולע בילד, וואָלט איד אויך אַן צווייפּל זיך צעוויינט פון דער שטאַרקער איבערלעבעניש.

[ג]

באַמיונגען וועגן אַן אוידיענץ ביים דייטשן קייזער
פרוויין צו שאַפן אַ ציוניסטישע טאַג-צייטונג
די גרינדונג פון דער יידישער קאַלאַניאַל-באַנק
די טרעפונג מיטן דייטשן קייזער אין קאַנסטאַנטינאָפּאָל
די טרעפונגען מיטן דייטשן קייזער אין מקוה ישראל און אין ירושלים
הערצלס חלום און פלענער וועגן אַ ני-ירושלים
דער דריטער ציוניסטישער קאַנגרעס
דער מעסאַפּאַטאַמיע-פּלאַן פון אַסקאַר שטראָוס
אַנטווישונגען און נייע פּאָליטישע פּאַרהאַנדלונגען
באַמיונגען צו דערגיין צום סולטאַן
דער פּערטער ציוניסטישער קאַנגרעס
דער פּלאַן וועגן אַ פּאַרויכערונגס-געזעלשאַפּט קעגן פּאַגראַמען
צווישן אַנטווישונגען און נייע פלענער

באלד נאכן ערשטן ציוניסטישן קאנגרעס אין באזעל האט
הערצל נישט פארלוירן קיין איין טאג און זיך גלייך אריינגע-
ווארפן אין דער ווייטערדיקער פאליטישער ארבעט פאר פאר-
ווירקלעכן די אידעע פון יידנשטאט. אין דער זעלבער צייט
האט הערצל זיך אויך געמוזט א סך אפגעבן מיט שאפן די ניי-
טיקע פינאנציעלע מיטלען פאר דער ארבעט פון דער נייער
ציוניסטישער ארגאניזאציע, וואס איז געגרינדעט געווארן אין
באזעל.

עטלעכע טעג נאכן ערשטן ציוניסטישן קאנגרעס האט הערצל
געהאט א נייעם וויכטיקן געשפרעך מיט דעם גרויסהערצאג פון
באדען, פרידריך דעם ערשטן, מיט וועלכן ער האט שוין פריער
פארהאנדלט וועגן דעם יידנשטאט־פלאן און האט געפונען ביי
אים א סך פארשטענדעניש פאר דער אידעע. ווי ביי זיין פריי-
ערדיקן געשפרעך מיט דעם גרויסהערצאג פון באדען האט אויך
הערצל דאס מאל געוואלט זיין הילף פאר קריגן אן אוידיענץ
ביים דייטשן קייזער ווילהעלם דעם צווייטן. דער דייטשער קיי-
זער האט זיך געגרייט צו א רייזע קיין ארץ־ישראל. הערצל האט
אין דעם געזען א וויכטיקע פאליטישע געלעגנהייט צו באקו-
מען די שטיצע פון קייזער פאר דער אידעע וועגן באנייען די
יידישע מדינה.

דאס איז געווען דער הויפט־ציל פון הערצלס נייעם געשפרעך
מיט דעם גרויסהערצאג פון באדען.

טן סעפטעמבער, 1897.

דער גרויסהערצאג פון באדען האט מיר געזאגט, אז ער האט געגעבן
דעם קייזער אן אויספירלעכן באריכט וועגן דער ציוניסטישער באוועגונג.

אלס רעוולטאט דערפון האָט דער קייזער באַאויפטראַגט פירשט אוילענ-
בורגן צו שטודירן די פראַגע נענטער און אים באַריכטן.

דער גרויסהערצאָג האָט מיר ווייטער געזאָגט, אַז צווישן דעם סולטאַן
און דעם קייזער זענען די באַציונגען אויסגעצייכנטע. דער דייטשער
איינפלוס אין "יילדיז" (פאַלאַך פון סולטאַן) איז איצט אַן אומבאַגרענעצ-
טער. ענגלאַנד איז אין גאַנצן באַזייטיקט געוואָרן. שוין נישט רעדנדיק
וועגן די אַנדערע מלוכות. און דער גרויסהערצאָג האָט צוגעגעבן מיט אַ
שמייכל פון צופרידנקייט :

"דאָס אַלץ האָבן מיר דערגרייכט אָן אַ פּלאַט און אָן דעמאָנסטרירן
וועלכע עס איז באַזונדערע מאַכט. דייטשלאַנדס פאַרלאַנגען ווערן אָן שום
באַדינגונגען גענומען אין באַטראַכט. און אויב אונדזער קייזער וועט עפעס
זאָגן דעם סולטאַן, וועט ער עס זיכער נעמען צום האַרצן. די איינציקע
זאָך איז, אַז מיר מוזן זיין זייער פאַרויכטיק. איינצלנע שריט פאַרציען
זיך אָפט מאַל אַ לענגערע צייט אין דער וועלט-געשיכטע. מען מוז זיין
געדולדיק. פריער פאַר אַלץ מוזט איר וואַרטן, ביז דער קייזער וועט צו-
ריקקומען פון זיין רייע קיין פאַלעסטינע. אויב ער וועט אייך אויפנעמען
פריער, קאָן עס נאָך ברענגען שאַדן. איר וויסט וועגן די קאָמענטאַרן,
וואָס די רייע פון קייזער האָט אַרויסגעברענגט אומעטום. יא, דער אַזוי
גערופענער פילגרים-באַזוך, וואָס האָט אין אָנהייב געזאָלט טראָגן בלויז
אַ רעליגיעזן כאַראַקטער, איז איצט געוואָרן אַ פאַליטישע אָנגעלעגנהייט.
דאָס איז אַפילו אָנגעדייט געוואָרן דורך דעם, וואָס דער קייזער פאַרט
פריער קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, בעת לויטן ערשטן פּלאַן האָט ער געזאָלט
מאַכן די רייע דירעקט קיין ארץ-ישראל. אַזוי וועט ער פריער פאַר אַלץ
אַפגעבן אַ וויזט דעם אייגנטימער פון לאַנד. פון ארץ-ישראל פאַרט ער
קיין עגיפּטן, דאָס הייסט אין אַן אַנדער וואַסאַל-לאַנד פון סולטאַן".

איך האָב געמאַכט אַ באַמערקונג, אַז עס וואָלט געווען געווינטשן, אַז
איך זאָל קענען געבן דעם קייזער געוויסע אינפאָרמאַציעס, איידער ער
וועט זיך אַרויסלאָזן אין וועג, אַזוי, אַז ער זאָל קענען רעדן וועגן ציוניזם
אין "יילדיז", און וויסן וועגן וואָס עס האַנדלט זיך.

דער גרויסהערצאָג האָט מיך אַ פּרעג געטאַן :

”איז אייער ציל צו גרינדן א שטאט? איך מייך, אז דאס וואלט געווען די איינציקע ריכטיקע זאך פאר אייך צו טאן, אויב איר ווילט האבן די לעגאלע זיכערקייט“.

איך האב געהאט גערעדט וועגן דעם פריער, דערקלערנדיק, אז מיר האבן נישט קיין שום חשק זיך אונטערצווארפן די צופאלן פון א פאשא-ווירטשאפט.

”עס קאן געפינען ווערן א וועג אויפצוהאלטן די סווערענע מאכט פון סולטאן, עפעס אזעלכעס ווי אין די אלטע דוניי-פירשטנטומס — האט דער גרויסהערצאג ווייטער געזאגט — און וואס עס וועט געשען שפעטער (ער האט א שמייכל געטאן) לאמיר זאגן אין א דור ארום, קענען מיר איצט אבסאלוט נישט וויסן“.

באלד הייבן זיך אן די געלט-שוועריקייטן. די ציוניסטישע וועלט-ארגאניזאציע איז געגרינדעט געווארן, אבער קיינער זארגט נישט וועגן שאפן די נייטיקע מיטלען פאר דער ארבעט. הערצל פארשרייבט מיט גרויס פארביטערונג אין זיינע טאג-ביכער :

וויך, דעם 24סטן סעפטעמבער, 1897.

איך האב געבעטן די הערן פון אקציאנס-קאמיטעט צו שאפן עפעס געלט פאר אונדזער ארבעט. ביז איצט האב איך אויף אלץ, וואס איז געווען נייטיק, גאנץ פשוט געגעבן געלט פון מיין אייגענער טאש. אויב דער קאמיטעט וויל ”מיטרעגירן“, מוז ער קודם-כל דורכמאכן דעם דא-זיקן פרוו — אריינברענגען אין דער קאסע פינף טויזנט גילדן. קאקעש * דערקלערט, אז דאס איז לחלוטין אוממעגלעך. ער איז זייער א פיינער מענטש. אבער ווו וואלטן מיר געהאלטן, ווען מיר זאלן זיין אנגעוויזן אויף אים?

* דר. עלאר קאקעש, א ווינער אדוואקאט, געבוירן אין גאליציע, הערצלס נאענטער מיטארבעטער, א מיטגליד פון קליינעם ציוניסטישן אקציאנס-קאמיטעט, וואס איז גע-שאפן געווארן אויפן ערשטן קאנגרעס, האט זיך זייער פיל אפגעגעבן מיט דער ארבעט פון דער נייגעשאפענער ציוניסטישער ארגאניזאציע.

אין דער זעלבער צייט הייבט אן הערצל די צוגרייטונגען צו גרינדן די יידישע קאלאניאל-באנק, דורך וועלכער עס זאל פיינאנאסירט ווערן דער פלאן וועגן דער יידישער קאלאניזאציע אין ארץ-ישראל און גרינדונג פון דער יידישער מדינה. הערצלס ערשטער נאמען פאר דער יידישער קאלאניאל-באנק איז געווען "דזשואיש קאמפאני".

וויז, דעם 6טן אקטאבער, 1897.

איך מאך איצט אן אנגריף אויף דער פראגע וועגן דער "דזשואיש קאמפאני".

דער באזעלער קאנגרעס באדייט די גרינדונג פון דער "ידן-געזעלשאפט" פאר דער יידישער מדינה, ווען אפילו מיט אפארטוניסטישע מאגליכקייטעס און אין א שוואכער אויספירונג. די ארבעט פון די קומענדיקע עטלעכע יאר וועט זיין דאס שאפן די "דזשואיש קאמפאני", וואס ווערט פארלויפיק, אנגערופן "די יידישע קאלאניאל באנק".

אין דער אנגעשטרענגטער ארבעט ביים אנפירן מיט דער נייע געשאפענער ציוניסטישער וועלט-ארגאניזאציע און פאר פאר-וירקלעכן די יידנשאפט-אידעע ווערט הערצל געשטעלט פאר פארשידענע אויפגאבן. ער זעט פאר זיך די נויטווענדיקייט, אז די ציוניסטישע באוועגונג זאל האבן אן אייגענע גרויסע טאג-צייטונג. מיט דער "נייע פרייע פרעסע", ווו ער איז איינער פון די הויפט-מיטארבעטער, האט ער נאך אלץ גרויסע שוועריי-קייטן. די צייטונג וויל נישט שטיצן דעם ציוניזם.

אין זיין נייעם פלאן צו גרינדן אן אייגענע צייטונג קומט הערצלען צו הילף דער פירער פון די ציוניסטן אין רוסלאנד, פראפ. מאקס מאנדעלשטאם פון קיעוו, וועלכער האט זיך בא-טייליקט אין ערשטן ציוניסטישן קאנגרעס. פראפ. מאנדעלשטאם איז אוועקגעפארן פון קאנגרעס א באגייסטערטער פון הערצלען און פון דער יידנשאפט-אידעע.

וויז, דעם 27טן אקטאבער, 1897.

דר. מאנדעלשטאם פון קיעוו באמיט זיך צו באוועגן עטלעכע מיליאנערן

פון דער שטאָט צוזושטעלן דאָס נייטיקע געלט פאַר גרינדן אַ געזעל-
שאַפט, וואָס זאָל אַרויסגעבן אַ צייטונג. אַ מיליאָן איז נייטיק. מײן פּאַטער
און איך וועלן צוזאַמען ביישטייערן הונדערט טויזנט, אויב די רוסישע
יידן וועלן געבן די אַנדערע הונדערט טויזנט.

אויף מאַנדעלשטאַמס עצה שיק איך קיין קיעוו אַ געזעלשאַפטלעכן
פּאַרטרויונגס-מענטש, היינריך יאַרק שטיינער*.

שטיינער האָט זיך געוואָלט אויסדינגען, און ער זאָל האָבן אין דער
צייטונג די זעלבע רעכט, וואָס איך. איך האָב דאָס קאַטעגאָריש אָפּגע-
וואָרפן. ער קאָן זיין בלויז דער הויפּט-אַדמיניסטראַטאָר — אויב עס וועט
דערפון עפּעס אַרויסקומען.

אַבער איך בין שוין אַזוי מיד, און עס איז מיר אַלץ איינס. צי די
צייטונג וועט געגרינדעט ווערן אָדער נישט. איך בין געווען צו פיל פּאַר-
שווענדעריש מיט די רעזערוון פון מײן ענערגיע.

אויב די רוסן וועלן צושטעלן גענוג געלט, וועט מען אפשר אויך קאָנען
צווינגען די "נייע פרייע פרעסע" צו קאַפיטולירן. מיט דריי מיליאָן וואָלט
איך זי געקאָנט לייכט אָפקויפן, און דאָס וואָלט געווען דאָס בעסטע. מיט
דער "נייע פרייע פרעסע" אין אונדזערע הענט וועלן מיר קאָנען אויפּטאָן
ווינדער.

ווין, 29סטן נאָוועמבער, 1897.

נאַרדוי שרייבט מיר, און ער מאַכט באַמיונגען צו ווערן אויפגענומען
דורך דעם דייטשן קייזער, כדי צו פאַרהאַנדלען מיט אים וועגן ציוניס-
טישע ענינים. אויב דאָס וועט זיך אים איינגעבן, וועט ער זיין די ערשטע
פּערזענלעכקייט אין דער באַוועגונג, וועלכע איך האָב געשאַפן. אַבער
איך האָלט, און דאָס איז ריכטיק. די אַרבעט דאַרף מיך איבערוואַקסן. איך
שרייב אים, און איך בין איינשטימיק און איך בעט אים צו פאַרן אויך צו
פּאַביעדאָנאַסצוון** און צום צאָר. איך שרייב אים אויך, און איך וויל אים
מאַכן פאַר דעם הויפּט פון דער יידישער באַנק.

* אַ באַקאַנטער יידישער זשורנאַליסט אין עסטרייך, וועלכער האָט אַ סך געהאַלפן
הערצלען צו פאַרשפרייטן די ציוניסטישע אידעע.
** פּאַרויצער פון סינאַד, אַ ווילדער אַנטיסעמיט.

אייעפערזוכט איז אַ נאַרישע זאַך ; מיין איצטיקער חלום איז : צו שרייבן
אַ דראַמע אין פּערזן (מיט קאַסטיומען פון דער רענעסאַנס-עפּאָכע).

וויין, דעם 26סטן מערץ, 1898.

איך קעמף נאָך אַלץ מיט אַ הילצערנער שווערד, ווי אַ קלאַון, אַדער
ווי אַ קינד.

איך דאַרף האָבן אַ שווערד פון שטאַל, ד"ה אַ גרויסע צייטונג, מיט
וועלכער מען קאָן מאַכן פּאָליטיק, טאָן מענטשן טובות און ברענגען נוצן,
אַנקניפּן פאַרבינדונגען אַזוי'וו.

אַזוי פייניק איך זיך אַ הילפלאַזער און קאָן נישט מאַכן קיין שריט
פאַרויס. עס איז אַ שרעקלעכע זאַך צו האָבן אַזעלכע קלאַרע פּלענער, צו
זען פאַר זיך אַ דייטלעך אָנגעצייכנטן וועג, און זיין פאַרמשפט צו אומ-
מעכטיקייט. איך נייטיק זיך אין אַ לומפיקן מיליאָן, בכדי צו קאָנען פירן
אַ גרויסע צייטונג. און פאַר דעם דאַזיקן צוועק, וואָס קאָן ברענגען דעם
גרעסטן נוצן דעם יידישן פּאָלק, איז נישט מעגלעך צונויפצוקלאַפּן די
נעבעכדיקע סומע געלט. דער ציוניזם פאַרזאַמט וויכטיקע געלעגנהייטן.

וויין, דעם 5טן מיי, 1898.

"די וועלט" עסט אויף וואָס אַ מאַל מער געלט. איך מוז זי איינאַר-
דענען אַזוי, אַז זי זאָל זיך קאָנען אַליין אויסהאַלטן. אויב נישט, וועט זי
אונטערגיין. אַ יאָר צייט, בערך, קאָן איך נאָך אויסהאַלטן, אָן דעם, אַז
איך זאָל זיך אַליין רוינירן.

פון דער פאַרטיי קריגט נישט "די וועלט" קיין שום הילף. און עס
שווימט אַפילו אַרויף דער געדאַנק, אַז דער אַקציאָנס-קאָמיטעט זאָל סוב-
ווענציאַנירן אַ צייטונג אין יידיש, וואָס וועט אין אַ געוויסער מאָס זיין
אַ קאָנקורענץ פאַר "די וועלט".

וויין, דעם 9טן אויגוסט, 1898.

וואַלפּסאָן מעלדעט, אַז נאָר הונדערט טויזנט פונט זענען אונטערגע-
שריבן געוואָרן פאַר דער באַנק.

אלץ איז אפהענגיק פון דעם, צי אין משך פון די עטלעכע וואכן, וואס זענען נאך פארבליבן צום קאנגרעס (צווייטן ציוניסטישן קאנגרעס), וועט נאך קאנען דערגרייכט ווערן א באדייטנדיקע פארגרעסערונג פון דער סומע.

אויב נישט וועט דער ענטוויאזם פון קאנגרעס מוזן דאס מאל אויסגע-נוצט ווערן פאר דער באַנק. דאָס איז אַן אומגעהייערע שווערע אויפגאַבע. די רייכע חברה-לייט ווילן, אַז מיר זאָלן דאָס אויספירן.

אין מיטן פון די אלע שווערע דאגות זיינע און ערב דעם צווייטן ציוניסטישן קאנגרעס אין באַזעל, צו וועלכן הערצל מאַכט נייע צוגרייטונגען און לייגט אויף אים אַרויף גרויסע האַפענונגען, — האָט ער איין טאַג אַן אינטערעסאַנטן באַזוך פון אַן אַלטן באַקאַנטן. דער דאָזיקער באַזוך דערמאַנט הערצלען אין דעם שווערן וועג פול מיט מאַטעריען, וועלכן ער איז שוין ביז איצט דורכגעגאַנגען אין זיין אַרבעט פאַר דער יידן-שטאַט-אידעע.

וויין, דעם 11טן אויגוסט, 1898.

פרידריך ס. פון פאַריז איז דאָ געווען. איך האָב אים דערמאַנט וועגן דער מיינונג, וואָס ער האָט אויסגעדריקט מיט דריי יאָר צוריק, ווען איך האָב אים געגעבן איבערצולייענען דעם כתב־יד פון "יידנשטאַט" אין האַטעל קאַסטיל, רי קאַמבאַן (אין פאַריז). ער איז געווען פאַרשעמט, האָט זיך געפילט נישט איבעריק באַקוועם און האָט געזאָגט:

"איך האָב זיך שוין געענדערט. איצט בין איך שוין איינער פון אייערע. איר זענט געווען גערעכט. איר זענט באמת געווען גערעכט."

די העצע קעגן דרייפוסן האָט אים געעפנט די אויגן און געבראַכט צום ציוניזם.

און פונקט אזוי ווי דער דאָזיקער מענטש האָט מיך געהאַלטן פאַר אַ משוגענעם, וועלן אויך קומען אלע אַנדערע, וואָס האָבן געזאָגט, אַז איך בין אַראָפּ פון זינען.

אַבער וואָס וואָלט געשען, ווען איך וואָלט זיך געלאָזט איבעררעדן

פון אזעלכע מענטשן? די וועלט וואלט געווען אַרעמער, האַבנדיק פאַר-
לירן אַן אידעע. און דאָס יידישע פּאָלק וואָלט געווען אַרעמער, האַבנדיק
פאַרלירן אַ גרויסע באַוועגונג.

ווי גרויס עס איז די פאַראַנטוואָרטלעכקייט, וואָס עס טראָגן אויף זיך
די מענטשן, וועלכע האָבן מיך געוואָלט אָפהאַלטן פון מיין אידעע, און ווי
לייכט עס איז די שטראַף, וואָס טרעפט זיי דערפאַר.

בלויז איין מאַמענט פילט ער זיך אַ ביסל נישט באַקוועם און זאָגט :
"איר זענט גערעכט".

דער צווייטער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט זיך פאַרוואַמלט
דעם 28סטן אויגוסט 1898 און געדויערט פיר טעג. די צאָל דע-
לעגאַטן איז שוין דאָס מאָל אַריבערגעשטיגן פיר הונדערט,
צוויי מאָל אַזוי פיל, ווי ביים ערשטן קאָנגרעס מיט אַ יאָר
פריער. צווישן די נייע דעלעגאַטן זענען געווען דער יונגער
חיים ווייצמאַן און פראַפּעסאָר ריטשאַרד גאַטהייל פון ניו-יאָרק,
ערשטער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער פּעדעראַציע אין
אַמעריקע. הערצלס פּאַטער, יעקב הערצל, איז דאָס מאָל גע-
קומען אַלס געוויילטער דעלעגאַט. אַלס ספּעציעלן גאַסט האָט
הערצל איינגעלאָדן זיין פּאַליטישן אַגענט פיליפּ נעוולינסקי.
איינער פון די וויכטיקסטע באַשלוסן פון דעם קאָנגרעס איז
געווען די גרינדונג פון דער יידישער קאָלאָניאַל-באַנק. דוד
וואַלפּסאָן, פאַרויצער פון דער באַנק-קאָמיסיע, האָט באַריכט-
טעט, אַז עס זענען שוין אונטערגעשריבן געוואָרן אַקציעס פאַר
פיר מיליאָן פראַנק, נאָך איידער די באַנק איז אָפּיציעל גע-
גרינדעט געוואָרן.

אַ צווייט וויכטיק געשעעניש ביי דעם קאָנגרעס איז געווען
דער באַריכט פון דער לאַגע און פון די קאָלאָניאַציע-מעגלעכ-
קייטן אין ארץ-ישראל, וועלכן עס האָט אָפּגעגעבן דער יונגער
לעאָ מאַצקיין. הערצל האָט ספּעציעל דעלעגירט מאַצקינען קיין
ארץ-ישראל עטלעכע חדשים פאַר דעם קאָנגרעס, כדי צו
ברענגען דעם באַריכט. אַ דאַנק דעם באַריכט האָט די ניי-גע-
גרינדעטע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויך געקענט באַטראַכטן
פלענער וועגן אָנהייבן אַ קאָלאָניאַציע-אַרבעט אין ארץ-ישראל.

גלייכצייטיק מיט דער פאליטישער אַקציע פאַר דער אידעע פון
"יידנשטאַט".

דר. נחמן סירקין, וועלכער איז אויך געווען אַ דעלעגאַט צום
ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס, האָט ביים צווייטן קאָנגרעס שוין
אויסגעדריקט געדאַנקען און אַריינגעטראָגן פאַרשלאָגן, וועלכע
זענען געווען אַן אַנזאָג פון דער אידעאָלאָגיע פון דער ציוניס-
טישער אַרבעטערשאַפט, וואָס האָט זיך קריסטאָליזירט אין די
שפּעטערדיקע יאָרן.

הערצל איז געווען זייער פאַרנומען מיט די קאָנקרעטע פּלע-
נער, וועלכע ער האָט שוין געהאַלטן ביים דורכפירן, און ער
האַט אין זיינע טאַג-ביכער געמאַכט נאָר קורצע פאַרצייכענונגען
וועגן דעם פאַרלויף פון צווייטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין אַ
טאָג, וואָס האָט אויסגעדריקט אַ היפש ביסל אומצופרידנקייט:

באַזעל, 29סטן אויגוסט, 1898.

נאָך מיטאַג איז אָפּגעגעבן געוואָרן דער פינאַנציעלער באַריכט. און
דאָן האָבן זיך באַלד אָנגעהויבן די נאַרישקייטן. גאַסטער (ד"ר משה גאַס-
טער, הויפּט-רב פון די ספרדים אין ענגלאַנד) האָט פּרעזידירט מיט אַ
שווערער האַנט. אַסקאַר מאַרמאַרעק * האָט צו מיין גרעסטער פאַרצווייפ-
לונג געלויבט דעם אַקציאָנס-קאַמיטעט, ווייל ער האָט דערגרייכט אזוי
פיל מיט אַזעלכע קליינע מיטלען. און אויף דער גאַלעריע איז געזעסן
נעוולינסקי, וועלכן איך האָב אַיינגעלאָדן מיט זיין פּרוי און קינד, בכדי
ער זאָל אָפּגעבן אַ באַריכט דעם סולטאַן וועגן דעם, ווי שטאַרק עס איז
געוואָרן אונדזער באַוועגונג.

נאָך דעם האָט גענומען דאָס וואָרט בערנשטיין-כהן ** און האָט אונדז
גערעמט דערפאַר, וואָס מיר האָבן באַוויזן דאָס אַלץ אויפצוטאָן אין גאַנצן
אַן געלט. איך האָב געשיקט, מען זאָל זאָגן, אַז ער זאָל תּיכּף-ומיד אויפ-
הערן רעדן, און אויב נישט וועל איך פאַרלאָזן דעם קאָנגרעס. ער האָט
ווייטער גערעדט אַן אויפהער און נאַריש, נאָך אַ מאָל און איבער אַ מאָל

* באַקאַנטער ווינער ציוניסט, פון הערצלס ערשטע מיטאַרבעטער.

** דר. יעקב בערנשטיין-כהן, זייער אָנגעזעענער ציוניסטישער פירער אין רוסלאַנד.

האָט ער גערעדט וועגן אונדזער אַרעמקייט — ביז איך האָב איבערגעריסן די זיצונג, בכדי צונויפצורופן די פינאַנץ־קאָמיסיע. און מיט אַזעלכע אינסטרומענטן מוז איך אַרבעטן. זיי צעברעכן זיך מיר אין דער האַנט, ווי דער הילצערנער פּאַפּיר־מעסער איז צעבראַכן געוואָרן בעת דער שטורמישער זיצונג.

קורץ נאָך דעם, ווי דער קאָנגרעס האָט זיך געשלאָסן, האָט הערצל ווייטער זיך אַריינגעוואָרפן אין זיין גרויסער פּאַליטישער אַרבעט פאַרן ייִדישטאָט. ער האָט געהאַט אַ נייע באַגעגעניש מיט דעם גרויסהערצאָג פון באַדען. ער האָט זיך אויך געזען מיט דעם גראַף פאַן בילאָוו, קיזער ווילהעלם דעם צווייטנס אויסערן־מיניסטער. אין מיטן פון זיינע באַמיונגען וועגן אַן אוידיענץ ביים דייטשן קיזער האָט הערצל זיך דערוויסט, אַז ווילהעלם דער צווייטער האָט באַאויפטראַגט דעם פּרייסישן דיפּלאָמאַט פּירשט אוילענבורג צו שטודירן די ציוניסטישע באַוועגונג און אים צושטעלן אַ באַריכט. דער דייטשער קיזער האָט זיך דאַן געקליבן אויף זיין ריזע קיין קאָנסטאַנטינאָפּאל און קיין ארץ־ישראל.

סוף סעפטעמבער לאַזט זיך אַרויס הערצל אויף אַ קורצער ריזע צו שאַפן אַקציעס פאַר דער ניי־געגרינדעטער קאַלאָניאַל־באַנק. ער באַזוכט פאַריז און פאַרט אַריין קיין האַג. פון דער דאָזיקער נסיעה זיינער האָט הערצל אַריינגעשריבן אין זיינע טאַג־ביכער פּאָלגנדיקע כאַראַקטעריסטישע פאַרצייכענונג :

האַג, 30סטן סעפטעמבער, 1898.

ווידער בין איך דורכגעפאַרן דורך דער האַלענדישער לאַנדשאַפּט, פון וועלכער עס טראַגט זיך אַ זיסער ריח. אַבער אַנדערש, ווי צום ערשטן מאַל. דעמאַלט, אין 1885, בין איך געווען אַ יונגער טרוימער, אַן אינ־האַלט, און האָב געזען בלויז די פאַרעם פון זאַכן.

היינט רעדט צו מיר דאָס לאַנד גאַר עפעס אַנדערש.

איך זע פּלוצעם אַ שטאַט, וואָס וואַקסט אַרויס פון טאַל, אַן בערג, אַן אַ טייך אַדער ים — אַן יעדער דערמוטיקונג, אַזוי צו זאַגן. דאָס איז האַג.

א באווייז, אז ווען מען נעמט זיך אונטער מיט א שטארקן ווילן, קאן מען באשאפן א שטאט.

אויב איך וועל אנווייזן מיט מיין פינגער אויף א געוויסן פונקט און זאגן: דאָ זאל זיין א שטאט — וועט דאָ אויפּוואַקסן א שטאט.

גאנץ האַלאַנד איז א באווייז פון דעם, וואָס דער מענטש קאן אַרויס-ציען פון דעם אומדאַנקבאַרסטן באַדן.

ווען א יונגערמאַן איז פאַרליבט, זעט ער אונטער יעדן פרויען-הוט זיין געליבטע.

אזוי איז אַלץ, וואָס איך זע איצט, אַן אַנרעגונג און דערינערונג וועגן מיין אידעע.

הערצל לאַזט זיך אַרויס אויף זיין ערשטער גרויסער פאַלי-טישער רייזע — פריער קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל און דערנאָך קיין ארץ-ישראל. אַנהייב אַקטאָבער 1898 האָט הערצל באַקומען א בריוו פון דייטשן אַמבאַסאַדאָר אין ווין, פירשט אוילענבורג, וועלכער האָט אים מיטגעטיילט, אַז דער קייזער וועט אים אויפ-נעמען אין ארץ-ישראל, און אַז ער וועט אפשר קריגן א מעג-לעכקייט צו האָבן אַ געשפרעך מיט ווילהעלם דעם צווייטן נאָך פריער, אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. דער קייזער איז דאָן אַרויסגע-פאַרן אויף זיין רייזע קיין טערקיי, ארץ-ישראל און עגיפטן, וואָס איז אין דער פאַליטישער וועלט באַטראַכט געוואָרן פאַר אַ גרויס געשעעניש.

פאַר הערצלען איז דער בריוו פון דעם דייטשן אַמבאַסאַדאָר געווען אַ ידיעה, אויף וועלכער ער האָט לאַנג געוואַרט. ער האָט פאַרבונדן מיט זיין אוידיענץ ביים דייטשן קייזער גרויסע האַפע-נונגען. וועגן דער וויכטיקער רייזע זיינער האָט הערצל אויס-פירלעך פאַרשריבן אין זיינע טאַג-ביכער. ער האָט פאַרלאָזן ווין דעם 13טן אַקטאָבער 1898.

אין וועג, 14טן אַקטאָבער, 1898.

דאָס געזעגענען זיך מיט מיינע טייערע איז דאָס מאָל געווען זייער שווער פאַר מיר. איך וואָלט געקאָנט בלייבן רוזק אין מיין שייך הויז, מיט מיינע שיינע קינדער, וועמענס בליענדיקע יאָרן גייען פאַרביי אַן דעם,

אז איך זאל פון זיי הנאה האבן. זיי וואקסן אויף, און איך בין נישטאָ דערביי, צו קאָנען זען די ליבלעכקייטן פון זייער אַנטוויקלונג אין אַלע פּרטים. און איך לאָז זיך אַרויס אויף אַזאָ ווייטע נסיעה, וואָס איז אפשר אויך פאַרבונדן מיט געפאַר. מען האָט מיך אַפילו געוואָרנט, אַז אין אַרץ־ישראל טראַכט מען וועגן פאַרמעסטן זיך אויף מיין לעבן. די וואַרענונג איז צו מיר געקומען פון בן־יהודה (אליעזר בן־יהודה, דער באַגייער פון דער העברעיִשער שפּראַך אין אַרץ־ישראל) דורך דר. ווערנער. אָבער מיין פליכט איז צו פאַרן.

איך בין זייער דערשיטערט געוואָרן ביים געזעגענען זיך, ווען מייע גוטע עלטערן האָבן געוויינט. זיי וואָלטן געווען די אייניקע, וועלכע וואָלטן זיך נישט געלאָזט טרייסטן, אויב איך זאל נישט צוריקקומען. דאָס, וואָס איך וואָלט דאָן געוואָרן אַ וועלט־געשיכטלעכע געשטאַלט, וואָלט פאַר מייע אומגליקלעכע אַלטיטשקע נישט געווען קיין נחמה. זיי האָבן זיך ביידע געזעגנט מיט מיר, ווען איך בין אַוועקגעגאַנגען. גאָט זאל מיר העלפּן, אַז זיי זאָלן זיין געזונט, און זאל אונדז באַשערט זיין צו זען זיך ווידער מיט פּריילעכע הערצער.

דעם 18טן אָקטאָבער, 1898, האָט הערצל געהאַט זיין ערשט געשפּרעך מיט דעם דייטשן קיזער אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. ער איז געוואָרן איבערראַשט, ווען אַ שעה פּריער איז צו אים גע־קומען אַ קוריער אין האַטעל און אים געבראַכט אַ קורצע איינ־לאַדונג: "טעאָדאָר הערצל דאַרף זיך מעלדן ביי זיין מאַיעסטעט 4.30 נאָך מיטאַג אין יילדיז (סולטאַנס פּאַלאַץ)".

זיינע איינדרוקן פון דעם היסטאָרישן געשפּרעך האָט הערצל פאַרשריבן אין זיינע טאַג־ביכער צומאַרגנס, דעם 19טן אָקטאָ־בער, שוין נאָך דעם ווי ער האָט פאַרלאָזן קאָנסטאַנטינאָפּאָל:

19טן אָקטאָבער, 1898, אויפן דעק פון דער שיף

"אימפעראַטאָר ניקאָליי דער צווייטער",

אין מיטן מאַרמאַר־ים.

דאָס איז מיין ערשטע געלעגנהייט צו פאַרשרייבן די געשעענישן פון נעכטן.

דער קיזער, אין אַ טונקעלן אונִיפּאַרם פּון אַ הוּסאַר, איז געקומען מיר אַקעגן. איך בין געבליבן שטיין און האָב זיך טיף פאַרנייגט. ער איז צוגעגאַנגען צו מיר, כמעט ביז דער טיר, און האָט מיר דערלאַנגט די האַנט. איך גלייב, אַז ער האָט געזאַגט, אַז ער פרייט זיך מיך צו זען. אַדער עפעס ענלעכס.

איך האָב צו אים געזאַגט: "איך בין זייער גליקלעך פון דעם כבוד". דער קיזער איז דאָן ווידער צוגעגאַנגען צום טיש, האָט אַ שטופ געטאַן אַ פּאַטעל אין מיין זייט, האָט געמאַכט אַ האַנט־באַוועגונג מיך איינצולאָדן און האָט זיך אַוועקגעזעצט מיטן רוקן צום שרייב־טיש. ער האָט צונויפ־געלייגט די הוּסאַריש־באַשטיוולטע פּיס, ווי איינער וועלכער מאַכט זיך באַקוועם פאַר אַ לענגערן געשפרעך. הינטער מיר איז אַריינגעקומען פּאַן בילאַו (קיזער ווילהעלם אויסערן־מיניסטער) און האָט זיך אַוועק־געזעצט אין דער זעלבער צייט, וואָס איך. און ווי איך, האָט אויך פּאַן בילאַו געהאַלטן די גאַנצע צייט דעם צילינדער אויף די קני. איך האָב פאַרגעסן אַראַפּצונעמען די הענטשקע פון מיין רעכטער האַנט, וואָס מען דאַרף טאָן לויטן עטיקעט.

איך האָב דערוואַרט, אַז דער קיזער וועט אַנהייבן דאָס געשפרעך, און איך האָב דעריבער כמעט ווי פאַרלוירן דעם אַטעם, ווען ער האָט מיך געבעטן צו רעדן דער ערשטער.

"ווי זאל איך אַנהייבן, אייער קיזערלעכע מאַיעסטעט?"

"ווי איר ווילט" — האָט ער געזאַגט אַ ביסל איראַניש, און האָט זיך אַנגעלענט אויפן פּאַטעל.

איך האָב נאָך אַ מאָל איבערגעזאַגט דעם אינהאַלט פון מיין בריוו, וועלכן איך האָב אים געהאַט געשיקט אַ טאַג פריער. איך האָב גערעדט מיט כמעט אַ ציטערנדיקער שטים, און דאָס האַרץ האָט מיר שטאַרק געקלאָפּט. דערביי האָב איך זיך אַ סך געערגערט דערפון, וואָס פּאַן בילאַו, וועלכער איז נישט גוט געשטימט בנוגע מיר, האָט זייער הנאה געהאַט, צוועענדיק מיין פאַרלעגנהייט. אַבער ביי דעם אַלעם האָב איך לחלוטין נישט גערעדט קיין נאַרישקייטן. מיין שרעק האָט זיך אויסגע־דריקט נאָר אין דעם טאָן. אַבער ווען איך בין געקומען צו דער פּראַגע

וועגן דער לאַנד-געזעלשאַפט און וועגן דייטשן פּראַטעקטאָראַט, האָט דער קייזער אַ שאַקל געטאָן מער מיט די אויגן ווי מיטן קאָפּ, ווי עס איז זיין געווינהייט. דאָס איז אַ כאַראַקטעריסטישע באַוועגונג זיינע.

ער האָט באַלד איבערגענומען דאָס געשפּרעך און האָט מיר דערקלערט, פאַר וואָס די ציוניסטישע באַוועגונג אינטערעסירט אים און האָט פאַר אים אַ ווערט. ליידער בין איך געווען אַ צערודערטער צוהערער און האָב גע-מוזט צוזאַמענעמען אַלע מיינע כוחות פאַר צוגרייטן די ענטפּערס, אַזוי, אַז נישט אַלע פרטים זענען מיר געבליבן אין זכרון. ער האָט די גאַנצע צייט גערעדט וועגן די יידן, נאָר ווי וועגן מיינע "לאַנדסלייט", און נישט גראַד אין אַ פּריינדלעכן טאָן. ביי אים איז נישט געווען קיין שום צווייפל, אַז מיר האָבן גענוגנדיקע געלט-מיטלען און מענטשלעכע כוחות אין אונ-דזער רשות, צו קאָנען דורכפירן די קאָלאָניזאַציע פון ארץ-ישראל. דער-ביי איז מייך אויפּמערקזאַמקייט אַ ביסל אָפּגעשוואַכט געוואָרן, ווייל איך האָב זיך נישט געקאָנט העלפּן, נאָר טראַכטן וועגן דעם, וואָס פאַר אַ ווירקונג עס האָבן געהאַט די דריי יאָר פון מייך אַרבעט, ווען איך האָב פון דעם אומבאַקאַנטן וואָרט "ציוניזם" געמאַכט אַן אַנגענומענעם באַגריף, וועלכן דער דייטשער קייזער האָט פאַר מיר כסדר פריי באַנוצט.

"עס זענען פאַראַן — האָט ער געזאָגט — צווישן אייערע לאַנדסלייט געוויסע עלעמענטן, וועלכע ס'וואַלט גוט געווען צו לאָזן אויסוואַנדערן קיין ארץ-ישראל. איך טראַכט צום ביישפּיל וועגן העסן, וווּ עס זענען פאַראַן פּראַצענטניקעס צווישן דער דאָרפישער באַפעלקערונג. אויב זיי זאָלן נעמען זייערע פאַרמעגנס און זיך באַזעצן אין ארץ-ישראל, וואַלטן זיי געווען פיל נוצלעכער". אַזוי אומגעפער זענען געווען זיינע ווערטער. מיר האָט שטאַרק וויי געטאָן, וואָס ער אידענטיפיצירט די עטלעכע פּראַצענטניקעס מיט די יידן, און אין מייך פאַרדראָס האָב איך פּלוצעם צוריקגעפונען מייך קאַלטבלוטיקייט און קאַנטראַל איבער מיר, און האָב געהאַלטן אַ קורצע רעדע קעגן דעם אַנטיסעמיטיזם, וואָס טרעפט אונדז, ווי מיט אַ שווערד אין האַרצן. איך האָב געזאָגט, אַז דער אַנטיסעמיטיזם קרענקט אונדז זייער שטאַרק.

דער קייזער האָט באַמערקט, אַז ער גלייבט, אַז די יידן וועלן זיין גרייט

צו קאלאניזירן ארץ־ישראל, ווען זיי וועלן וויסן, אז ער וועט זיי דארט האלטן אונטער זיין שויך, און אז אייגנטלעך וועלן זיי דערמיט נישט האבן פארלאזן דייטשלאנד.

בילאוו האט צוגעגעבן: "און זיי וועלן האַפנטלעך זיין דאנקבאר דער־פאַר". אָבער ער האָט מיר געמאַכט אויפּמערקזאַם, אז די רייכע יידן וועלן נישט זיין פאַר מיין אידעע. "אויך די גרויסע צייטונגען זענען נישט פאַר אייער פלאַן, אויך נישט אייער אייגענע צייטונג. איר דאַרפּט טראַכטן וועגן געווינען אויף אייער זייט די אַדער אָן אַנדערע פון די גרויסע צייטונגען".

איך האָב געזאָגט: "עקסעלענץ, דאָס איז בלויז אַ פּראָגע פון געלט. איך באַדויער, וואָס איך, אַ שריפטשטעלער, מוז דאָס זאָגן".

בילאָוס כּוונות, מיט די ווערטער, וואָס ער האָט אַריינגעוואָרפּן, זענען איבעריקנס געווען גאַנץ קלאַרע. ער האָט געוואָלט געבן צו פאַרשטיין דעם קייער, אז הינטער מיר שטייט נישט קיין שום מאַכט. בילאָוו האָט געזאָגט אַלץ, וואָס ער האָט נאָר געקאַנט קעגן מיין אידעע, מיטן אויס־נאָם פון וואָרט "ניין", וואָס ער האָט באַשיימפּערלעך נישט געוואָגט אַרויס־צוברענגען, ווייל דעם קייערס ווילן איז געווען "יאָ". בילאָוו האָט גע־האַלטן אין איין זאָגן: "יאָ, יאָ! — יאָ, אָבער! — יאָ, אויב נאָר!" — כּסדר אַ פאַרמאַסקירטן "ניין".

איך האָב אָבער געפילט, אז מיינע אַרגומענטן ווערן שטאַרקער און שטאַרקער, ווי באלד דער קייער האָט מיך אָפּן אונטערשטיצט. באלד בין איך אַריבערגעגאַנגען צו אַ פּראָגע, וואָס איז גראַד געווען גינסטיק פאַר דעם מאַמענט, צו דעם פּראַבלעם פון אינערלעך אָפּגע־שוואַכטן פּראַנקרייך.

נאָך דעם פּראַנצויזישן קאַפיטל האָט זיך דאָס געשפּרעך פאַרהאַלטן אויף אַ סעקונדע. איך האָב באַנוצט די פּויזע, בכדי צוריקצוקומען צו אונדזער טעמע:

"און דעריבער קאָן פּראַנקרייך נישט אַרויסשטעלן קיין שום אַרגומענט קעגן אונדזער ציל. פאַר רוסלאַנד וועט דאָס אויך זיין אַ לייזונג". און אזוי האָב איך אַרויסגעבראַכט אַלע באַקאַנטע מאַטיוון מיינע.

דער קייזער האָט דאָן געזאָגט מיט אַ טאָן פון אַ בייסיקן הומאַר; „יא, אייערע לאַנדסלייט האָבן נישט געהאַט קיין צו פיל פאַרגעניגן אין רוסלאַנד אין די לעצטע פאַר הונדערט יאָר“.

געמיינט האָט ער מיט זיין איראַניע: אַ סך צרות. אָבער איך האָב וויי-טער גערעדט, און ווייל ער האָט מיט אַ לייכטן שאַקל מיט זיין קאַפּ מיר געגעבן אַנצודייטן, אַז ער איז גרייט מיך ווייטער צו הערן. האָב איך פאַרגעשטעלט פאַר אים מיין גאַנצן פלאַן. איך גלייב, אַז איך האָב אַרויס-געבראַכט אַלע אַרגומענטן לטובת מיין אידעע: רוסלאַנדס סיבירישע באַן-ליניע, וועלכע קאָן זיך אַרויסווייזן פאַר אייראָפּע אַ פאַנדאַראַ-שאַכטל פול מיט איבעראַשונגען, וואָס זייער שעדלעכקייט לאָזט זיך גאַרנישט אָפּמעסטן — די קירצסטע ליניע קיין אינדיע אַזוי, אַלעס, אַלעס. ער האָט זיך צוגעהערט צו מיר אויסגעצייכנט, און אַפּט מאַל מיט אַן אָפּענער שפּאַנונג און גרויסער אַנשטרענגונג, ווען איך האָב אַנגערירט די קאַמ-פליצירטע פאַרמען פון דער הלוואה, וואָס מיר וואַלטן געקאָנט געבן טערקיי. צום סוף האָב איך געזאָגט:

„איך ווייס נישט — מעגלעך דערפאַר, ווייל איך בין אַזוי פאַרכאַפּט פון דער אידעע, אָבער זי ווייזט זיך מיר אויס צו זיין אַ גאַנץ נאַטירלעכע!“
דער קייזער האָט מיך שטאַרק אַנגעקוקט און געזאָגט:
„אויך פאַר מיר זעט זי אויס צו זיין נאַטירלעך!“

הערצל פאַרלאָזט קאָנסטאַנטינאָפּאָל, נאָך זיין ערשטן גע-שפּרעך מיט דעם דייטשן קייזער, און פאַרט אָפּ קיין אַרץ-יש-ראל, וווּ ער דאַרף האָבן אַ צווייטע אוידיענץ ביי ווילהעלם דעם צווייטן. זיין היסטאָרישע נסיעה קיין אַרץ-ישראל מאַכט הערצל מיט גרויסע האַפענונגען און מיט אַ שטאַרקן ציטער. צו דער באַגעגעניש אויג-אויף-אויג מיט דעם אַלטן יידישן היימלאַנד, וווּ ער האָט זיין גרויסע אידעע ווידער אויפצורייכטן די יידישע מדינה, גרייט זיך הערצל שוין אַ לאַנגע צייט. די נייע אוידיענץ ביים קייזער דאַרף אים קלאַר מאַכן, וויפּל הילף ער קאָן דער-וואַרטן פון אים פאַר דעם פלאַן פון אַ יידנשאַט אין אַרץ-ישראל אונטער אַ דייטשן פּראָטעקטאָראַט.
הערצל מאַכט די ריזע קיין אַרץ-ישראל צוזאַמען מיט פיר

נאָענטע פריינד זיינע און געטרייע מיטאַרבעטער: דוד וואַלפּ-סאָן; דר. מאַקס באַדענהיימער, איינער פון די ערשטע ציוניסטן אין דייטשלאַנד, פּרעזידענט פון קרן-קיימת לישראל פון 1907 ביז 1914; אינזשעניר יוסף זיידענער, אַ רוסישער ייד, וועלכער איז געפאָרן מיט אַ שליחות פון די "חובבי-ציון" קיין ארץ-יש-ראל שוין אין 1891, איז שפּעטער געוואָרן דירעקטאָר פון אַן אינזשענירן-פירמע אין ווין און האָט באַלד נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה, אין 1920, זיך צוריקגעקערט קיין ארץ-ישראל און געוואָרן אַ תושב פון יידישן היימלאַנד, און דר. מאַזעס (מאַריץ) שנירער, אַ מעדיצינער, אַ געבוירענער אין בוקאַרעשט און געוויינט אין ווין, האָט במשך פון אַ ריי יאָרן געהערט צום ענגערן ציוניסטישן אַקציאָנס-קאָמיטעט און געווען זייער אַקטיוו אין דער באַוועגונג. יעדער פון די פיר האָט איבערגענומען אויף זיך אַ באַזונדערע אויפגאַבע אין דער דאָזיקער היסטאָרישער נסיעה, וואָס האָט געהאַט אַ צווייפאַכן ציל: צו פירן די וויכטיקע פאַרהאַנדלונגען מיט דעם דייטשן קייזער און פאַרשן די באַציונ-גען אין ארץ-ישראל.

הערצל, וועלכער האָט צוגעגעבן דער דאָזיקער ריזע אַ גאָר באַזונדערס וויכטיקע באַדייטונג, האָט אין זיינע טאַג-ביכער פאַר-שריבן אויספירלעך זיינע שטאַרקע איבערלעבענישן אין די גרויסע טעג, ביים צוקומען צו די ברעגן פון יידישן היימלאַנד, און דערנאָך די באַגעגעניש מיטן דייטשן קייזער ביים טויער פון מקוה ישראל:

27סטן אָקטאָבער, 1898, אין ראשון לציון.

די לעצטע צוויי נעכט, וואָס מיר האָבן פאַרבראַכט אויף דער קליינער שיף "רוסיאַ" (קומענדיק פון אַלעקסאַנדריע), זענען געווען שטאַרק הייסע, נישט צום אַריבערטראָגן. מיר זענען געווען זאַלבע פינף אין איין קאַ-בינעט. אַרום דריי פאַר טאַג בין איך שוין אַרויס אין דרויסן, אויף דער דעק.

די לאַנדונג האָט זיך אַנגעהויבן שטאַרק אומבאַקוועם, ווען מיר האָבן דערזען פאַר זיך יפו.

און אַט זענען מיר שוין געווען אין יפו!

ווידער אַרעמקייט און עלנט און הייז — אין לוסטיקע פּאַרן.
מיר האָבן זיך דורכגעשלעפט דורך די גאַסן צום האַטעל, ווייל עס איז
נישט געווען מעגלעך צו קרייגן קיין קאַרעטע. איך בין שוין געזעסן אויף
אַ פּערד, גרייט צו רייטן קיין ראשון (ראשון לציון). אָבער איך בין אַראָפּ-
געגאַנגען, ווען דר. יפה האָט אונדז פאַרשאַפט אַ וואָגן צום פּאַרן.

מיר זענען פריער געפאַרן — אין אַ שוידערלעכער הייז — קיין מקוה
ישראל. דאָס איז אַן אויסגעצייכנטע לאַנדווירטשאַפטלעכע שולע. דער
טויער איז באַצירט מיט פענער און באַפּונגען לכבוד דעם קייזער, וועל-
כער וועט מאַרגן דאָ דורכפאַרן אויפן וועג קיין ירושלים. איך וועל פּרוּוון
אים באַוועגן, אַז ער זאָל באַזוכן די אינסטיטוציע.

פון מקוה ישראל, דורך דער פאַרנאַכלעסיקטער אַראַבישער לאַנד-
שאַפט — צום אזוי פיל געלויבטן ראשון לציון. פאַר אַן אַרעם דאָרף
איז עס נאָך נישט אזוי שלעכט, אָבער יעדער, וועלכער דערוואַרט עפעס
מער, ווי אַן אַרעמע קאַלאָניע, וועט ווערן אַנטוישט. אַ טיפּער שטויב
אויף די וועג, אַ ביסל גרינס.

די קאַלאָניסטן האָבן אונדז אויף אַ צערעמאָניאַלן אופן, געוווּן די
וויין-קעלערס. אָבער איך האָב קיין מאָל נישט געצוויפלט אין דעם, אַז
מיט געלט קאָן מען אומעטום אויפבויען אינדוסטריע-אונטערנעמונגען.

הערצל האָט אַ נייע באַגעגעניש מיט דעם דייטשן קייזער, ביי
דעם טויער פון דער לאַנדווירטשאַפטלעכער שולע מקוה ישראל,
וואָס איז געגרינדעט געוואָרן דורך דער "אַליאַנס איזראַעליטי"
אין 1870. דאָס געשעעניש, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּילט פאַר די
אויגן פון די קאַלאָניסטן פון יענער סביבה, איז אַריין אין דער
געשיכטע פון נייעם ארץ-ישראל.

29סטן אָקטאָבער, 1898, ירושלים.

מיר זענען נעכטן פאַר מיטאַג אוועקגעפאַרן פון ראשון-לציון. אַ האַלבע
שעה וועג פון דאָרט געפינט זיך דאָס יידישע דאָרף וואַד-על-כאַנין. דאָרט
איז די גאַנצע באַפעלקערונג אַרויסגעקומען אונדז אַנטקעגן, אויפצונעמען
אונדז. די קינדער האָבן געזונגען, אַן אַלטער מאַן האָט מיך באַגריסט

מיט ברויט און זאלץ און וויין פון אייגענעם באָדן. איך האָב געמוזט באַ-
זוכן כמעט אלע הייזער פון די קאלאָניסטן.

מיר זענען ווייטער געפאָרן. אַ קאוואַלקאדע איז אונדז אַנטקעגנגעקומען
מיט שטורעם פון דער קאלאָניע רחובות. אַרום צוואַנציק יונגע בחורים
האָבן אויסגעפירט אַ מין פּאַנטאָזיע-טאַנץ. האָבן געזונגען העברעיִשע ליד-
דער און אַרומגערינגלט אונדזער וואָגן. וואָלפּסאַן, שנירער, באַדענהיימער
און איד האָבן געהאַט טרערן אין די אויגן, ווען מיר האָבן געזען די
דאָזיקע פּלינקע, מוטיקע רייטער. (אין וואָס מען קאָן פאַרוואַנדלען
אונדזערע בחורים, די הענדלער מיט אַלטע הויזן). "הידד!" — האָבן זיי
געשריגן און געשטורעמט אויף זייערע אַראַבישע פּערדלעך, טראַגנדיק
זיך ווי אַ ווינט איבערן גאַנצן פּעלד. מיך האָט דאָס דערמאַנט די רייטערס
פון דער ווייטער וועסט אין אַמעריקע, וועלכע איך האָב אַ מאָל געזען
אין פאַריז.

אין רחובות — נאָך אַ גרעסערער עולם. דאָס גאַנצע שטעטל האָט
אונדז אָפּגעוואַרט. די קינדער האָבן געזונגען. מיט די מיטלען פון אַרעמע-
לייט — אַ פירשטלעכער קבלת-פנים.

אַרום ניין אַ זייגער האָט אַ באַוועגונג אויפן שאַסיי, וואָס איז באַשטאַנען
פון אַ געמישטן המון פון אַראַבישע בעטלער, פרויען, קינדער און רייטער,
אַנגעזאָגט דאָס אַנקומען פון קייזערלעכן פאַראַד. טערקישע רייטער, וואָס
האָבן אויסגעזען זייער ערנסט, זענען אַנגעקומען די ערשטע, מיט צע-
לאַזטע בייטשן, דראַענדיקן וואָפּן און נאָך מער דראַענדיקע בליקן. דאָן
זענען אַנגעקומען די פּאָדערשטע רייטער פון קייזער. און דערנאָך אין אַ
גרויסער גרופּע מיט עטלעכע דאַמען — דער קייזער אַליין.

איך האָב געגעבן מיט דער האַנט אַ צייכן דעם שולע-כאַר פון מקוה-
ישראל, אַנצוהייבן זינגען "הייל דיר אים זיגערקראַנץ". איך האָב זיך
אוועקגעשטעלט אויף איינער פון די אַקער-מאַשינען און האָב אַראַפּגע-
נומען מיין קאַרקענעם הוט, וואָס האָט מיך באַשיצט קעגן דער זון. דער
קייזער האָט מיך דערקענט שוין פון דער ווייטנס. ער האָט זיך אַ קליינעם
רוק געטאַן, האָט אַ צי געטאַן זיין פּערד אין דער ריכטונג צו מיר און
איז געבליבן שטיין אַקעגנאיבער מיר. איך האָב אַ שטעל געטאַן צוויי

טריט פארויס. און ווען ער האט זיך אריבערגעבויגן איבערן האלדז
פון זיין פערד און האט מיר אויסגעשטרעקט די האנט, בין איך צוגע-
קומען זייער נאענט צו אים, האב אים אויסגעשטרעקט מיין האנט, און
אזוי בין איך געבליבן שטיין פאר אים מיטן אנטבלויזטן קאפ.
ער האט געלאכט און האט א בליץ געטאן צו מיר מיט זיינע קעניגלעכע
אויגן.

— ווי גייט עס אייך ?

— א דאנק, מאיעסטעט. איך קוק אן דאס לאנד. ווי איז געווען אייער
מאיעסטעטס רייזע ביז איצט ?

ער האט געבלינצלט שטארק מיט די אויגן :

— זייער הייס. אבער דאס לאנד האט א צוקונפט.

— פארלויפיק איז עס נאך קראנק — האב איך געזאגט.

— וואסער דארף דאס לאנד, פיל וואסער — האט ער געזאגט, אראפ-
רעדנדיק צו מיר.

— יא, מאיעסטעט ! קאנאליזירונגען אין א גרויסן מאסשטאב !

ער האט נאך א מאל געזאגט : "עס איז א לאנד פון דער צוקונפט !"
אפשר האט ער געזאגט נאך עפעס, וואס איך האב שוין פארגעסן, ווייל
דאס געשפרעך האט געדויערט עטלעכע מינוט. דאן האט ער ווידער אויס-
געשטרעקט די האנט צו מיר, און איז אין גאלאפ אוועקגעריטן. די קיי-
זערין איז אויך צוגעריטן א ביסל אין פראנט און האט שמייכלענדיק
א בליק געטאן צו מיר. די קייזערלעכע סוויטע איז דאן געפארן ווייטער,
באגלייט פון דעם געזאנג פון די קינדישע קולעכלעך "הייל דיר אים
זיגערקראנץ".

צווישן די רייטער אויף די פערד האב איך דערקענט דעם הויף-מאר-
שאל אוילענבורג, וועלכער האט מיך ליבנסווירדיק באגריסט.

די מענטשן פון מקוה ישראל, וואס האבן זיך צוגעקוקט צו דעם, זענען
געווארן אין גאנצן צעחושט. אייניקע האבן געפרעגט, ווער איז דאס גע-
ווען. די ראטשילדישע אדמיניסטראטארן האבן געווארפן פארדריסלעכע
בליקן.

דער בראווער וואלפסאן האט אויפגעכאפט צוויי מאמענט-פאטאגראף

פיעס פון דער סצענע. אזוי ווייניקסטנס האָט ער געגלייבט. ער האָט אַ קלאַפּ געטאָן שטאַלץ אויף זיין קאָדאַק און געזאָגט: "דעם דאָזיקן פּילם וועל איך נישט אַוועקגעבן פאַר צען טויזנט מאַרק".

אַבער ווען מיר זענען געקומען קיין יפו צום פּאַטאַגראַפּיסט און האָבן געלאָזט אַנטוויקלען די פּילמען, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אויף דער ערשטער אויפנאַמע קאָן מען זען נאָר דעם שאַטן פון קייזער און מיין לינקן פּוס. דער צווייטער פּילם האָט זיך אין גאַנצן נישט איינגעגעבן.

הערצל און זיינע באַגלייטער לאָזן זיך אַרויס אויף אַ שפּאַציר איבער ירושלים. ביים גיין איבער די אַלטע גאַסן פון דער אייבי-קער הויפטשטאָט פון ישראל פּאַלט איין הערצלען פאַרשידענע מחשבות און פּלענער וועגן דער צוקונפט פון ירושלים, ווען עס וועט אויפשטיין די באַניטע יידישע מדינה.

ירושלים, 31סטן אָקטאָבער, 1898.

ווען איך וועל דיך להבא געדענקען, ירושלים, וועט עס נישט זיין מיט פאַרגעביגן.

די דומפּיקע אָפּפּאַלן פון צוויי טויזנט יאָר, פול מיט אוממענטשלעכ-קייט, ליגן אויף דיינע גאַסן, פון וועלכע עס טראָגן זיך אַזעלכע שלעכטע ריחות. דער איינער מענטש, וואָס איז דאָ געווען די גאַנצע צייט, דער טרויער פון נצרת, האָט דאָ גאַרנישט געטאָן, און נאָר בלויו פאַרגרע-סערט די שינאה.

אויב מיר וועלן אַ מאָל באַקומען ירושלים, און איך וועל נאָך דעמאָלט קאַנען עפעס דורכפירן, וועל איך קודם-כל זען אויסצורייניקן די שטאָט. אַלץ, וואָס איז נישט הייליק, וועל איך לאָזן אַפּרוימען. איך וועל אויפ-שטעלן דירות פאַר אַרבעטער מחוץ דער שטאָט. די נעסטן פון שמוץ וועל איך אויסרייניקן און אַרונטעררייסן. די נישט-הייליקע חורבות וועל איך פאַרברענען, און די באַזאַרן אַריבערטראָגן ערגעץ אַנדערש. און דאָ וועל איך, אָפהיטנדיק ווי ווייט מעגלעך דעם אַלטן אַרכיטעקטור-סטיל, אויפ-בויען אַ קאַמפּאַרטאַבעלע, לופטיקע, קאַנאַליזירטע נייע שטאָט אַרום די הייליקע מקומות.

היינט נאך מיטאג זענען מיר געווען אויפן הר הזיתים.
א גרויסער מאמענט! וואס מען וואלט אלץ נישט געקאנט מאכן פון
דער דאזיקער לאנדשאפט! א שטאט ווי רויס, און פון הר הזיתים וואלט
געווען אזא אויסבליק אויף דער שטאט ווי פון דזשאניקאלא.

די אלטע שטאט מיט אירע הייליקע מקומות וואלט איך אפגעשלאסן.
איך וואלט פון דארט ארויסגעצויגן דעם גאנצן טאג-טעגלעכן פארקער.
נאר די בתי-תפילה און די צדקה-אינסטיטוציעס זאלן פארבלייבן אינע-
ווייניק צווישן די מויערן. און אויף די בערג ארום אין א ווייטן קרייז,
וואס וואלטן דורך אונדזער ארבעט באדעקט געווארן מיט גרינס, וואלט
אויפגעשטאנען א הערלעך ניי-ירושלים! דעם וועג צום הר הזיתים וואלטן
דורכגעפארן די עלעגאנטסטע מענטשן פון אלע טיילן פון דער וועלט.
מיט דער געהעריקער זארג קאן מען מאכן א דימענט פון ירושלים. אלע
הייליקע מקומות זאלן איינגעשלאסן ווערן צווישן די אלטע מויערן. און
אלץ, וואס איז ניי, וועט אויסגעשפרייט ווערן פון דרויסן, ארום דער
אלטער שטאט.

מיר זענען ארויפגעשטיגן אויף דעם רוסישן טורעם. איך — בלויז ביז
דער ערשטער גאלעריע, ווייל עס האט מיר אנגעהויבן שווינדלען פאר די
אויגן. די אנדערע זענען ארויפגעגאנגען ביז גאר אויבן. אן אומפאר-
גלייכלעכער אויסבליק אויפן עמק הירדן מיט זיינע בערג ארום: דער ים
המלח. די בערג פון מואב, די אייביקע שטאט ירושלים.

הערצל ווערט ווידער אויפגענומען ביים דייטשן קייזער. וועגן
דעם שרייבט הערצל:

ירושלים, 2טן נאוועמבער, 1898.

אכט מינוט נאך איינס א זייגער.

מיר זענען שוין ווידער צוריק פון דער אוידיענץ.

דער דאזיקער קורצער קבלת-פנים וועט פארבלייבן אין דער יידישער
געשיכטע אויף אייביקע צייטן. און עס איז נישט אוממעגלעך, אז ער וועט
אויך האבן היסטארישע קאנסעקווענצן.

אבער ווי פראסט און פשוט זענען די איינצלעהייטן פון דעם גאנצן געשעעניש.

אין דער ברענענדיקער זון פון ארום האלבן טאג און אין דעם ווייסן שטויב זענען מיר געפארן צו די געצעלטן פון קייזער און זיינע באגלייטער. א פאר יידן אויף די גאסן האבן אונדז אנגעקוקט, ווען מיר זענען פארבייגעפארן. ביים אריינגאנג האט די טערקישע וואך זיך געוואקלט, איידער זי האט אונדז דורכגעלאזט.

דאן האט מען אונדז אריינגערופן צום קייזער.

די פיר מענער זענען אריינגעקומען הינטער מיר אין דעם ברייטן געצעלט. איך האב געפרעגט, צי איך דארף זיי פארשטעלן, און דער קייזער האט א שאקל געטאן מיטן קאפ, אז איך זאל עס טאן. יעדעס מאל, ווען עס איז אויסגערופן געווארן א נאמען, האט ער צוגעלייגט זיין האנט צום ראנד פון זיין העלם.

דאן האב איך אויף איין בליק, וואס איך האב אויסגעטוישט מיט בילאוו (קייזער ווילהעלם אויסערן-מיניסטער) ארויסגענומען מיין פאפיר און געלייענט, אין אנהייב מיט א געדעמפטער און א ביסל ציטערנד דיקער שטימ, און ביסלעכווייז לייכטער און פרייער. פון צייט צו צייט האב איך ארויסגעקוקט פון פאפיר און ארויפגעהויבן מיינע בליקן צום קייזער. איך האב געזען, ווי ער האלט שטארק אנגעשטעלט זיינע אויגן אויף מיר. נאך דעם, ווי איך בין פארטיק געווארן, האט גערעדט דער קייזער. ער האט געזאגט בערך אט-וואס :

"איך דאנק איך פאר אייערע מיטטיילונגען, וועלכע האבן מיך זייער אינטערעסירט. די פראגע דארף אין יעדן פאל נאך גענויער שטודירט ווערן און דיסקוטירט ווערן מער אויספירלעך. דאס לאנד נייטיקט זיך פריער פון אלץ אין וואסער און אין שאטן."

ער האט באנוצט עטלעכע עטנישע אויסדרוקן אויפן געביט פון לאנד-ווירטשאפט און וואלד-פלאנצונג. ער ווייסט — האט ער געזאגט — פון דעם, וואס ער האט געזען און באטראכט, אז דעם באדן קאן מען באפרוכן פערן.

"די קאלאניעס, וועלכע איך האב געזען, סיי פון די דייטשן און סיי פון

אייערע לאַנדסלייט, קאַנען דינען אַלס מוסטער פון דעם, וואָס מען קאָן מאַכן פון דעם לאַנד. דאָס לאַנד האָט פּלאַץ פאַר אַלץ. איר דאַרפט בלויז שאַפן וואַסער און שאַטן. אויך פאַר דער איינגעבוירענער באַפעלקערונג וועט די אַרבעט אין די קאָלאָניעס קאַנען דינען אַלס אַ ביישפּיל, וואָס דאַרף נאָכגעטאָן ווערן. אייער באַוועגונג, וועלכע איך קען גענוי, האָט אין זיך אַ געזונטן געדאַנק.

באַלד נאָך דעם, ווי ער האָט פאַרענדיקט זיין אָפּזיעלן ענטפּער, האָט ער מיר אויסגעשטרעקט די האַנט. אָבער ער האָט אונדז נאָך נישט גע-לאָזן אוועקגיין, נאָר האָט מיך אַריינגעצויגן אין אַ געשפּרעך מיט בילאָון: — הער פּאָן בילאָון קענט איר דאָך?

— צי איך קען פּאָן בילאָון! ער, וועלכער האָט מיין גאַנצע רעדע נאָכגעפּאָלגט מיט זיין פינגער אויף דער קאָפּיע פון דעם דאָקומענט, וועלכן איך האָב איבערגעלייענט, — האָט זיס געשמייכלט. מיר האָבן גערעדט וועגן דער רייזע.

דער קייזער האָט געזאָגט: "מיר האָבן גראַד אָנגעטראַפּן אויף דער הייסטער צייט. אין דעם טאָג, ווען מיר האָבן זיך געזען, איז געווען אַמ-ערנסטן. ביי רמלה האָבן מיר געמאַסטן די טעמפּעראַטור. איין און דרייסיק גראַד אין שאַטן, איין און פּערציק אויף דער זון".

בילאָון האָט געזאָגט מיט אַ זיסער שטים: "ווי זיין מאַיעסטעט דער קייזער איז געווען גענוג גענעדיק צו זאָגן: איז וואַסער די הויפטזאַך. הער הערצל וועט וויסן בעסער פון מיר, וואָס דער גריכישער פּאַעט האָט געזאָגט: "וואַסער איז די בעסטע זאַך".

— דאָס קאַנען מיר אַריינברענגען אין לאַנד. עס וועט קאָסטן מיליאַרדן. אָבער עס וועט אויך אַריינברענגען מיליאַרדן — האָב איך גע-ענטפּערט.

"נו, געלט האָט איר דאָך גענוג" — האָט דער קייזער אויסגערופן מיט אַ לוסטיקן טאָן, און האָט מיט זיין רייטער-בייטש זיך אַ קלאַפּ געטאָן אין די שטייול — "איר האָט מער געלט, ווי מיר אַלע".

בילאָון האָט נאָך גענומען אויסברייטערן דעם פּונקט: "יא, דאָס געלט, וואָס מאַכט אונדז אזוי פיל שוועריקייטן, האָט איר גאַנץ היפּשלעך".

איך האָב דאָן אָנגעוויזן, וואָס מען וואָלט געקאָנט אויפּטאָן מיט דער וואָסערקראַפּט פון ירדן, און האָב אַרײַנגעצויגן אין געשפרעך זײדענערן, אַלס אַן אינזשעניר.

זײדענער האָט גערעדט וועגן דאַמבעס אַזױ. דער קײזער האָט זיך גערן אַרײַנגעמישט אין דער דיסקוסיע און האָט ווײטער אַנטוויקלט די אידעע. ער איז אַריבערגעגאַנגען צו רעדן וועגן די באַדינגונגען פון געזונט-צושטאַנד, וועגן די אויגן-קראַנקייטן א"א, וואָס פאַרשפּרייטן זיך באַזונדערס אין דער צײט, ווען מען נעמט אַראָפּ די פּײגן. דאָ האָב איך אַרײַנגעצויגן שנירערן אין געשפרעך, און ער האָט גערעדט וועגן דעם קורץ.

וואָלפּסאַנען און באַדענהײמערן האָב איך נישט געקאָנט אַרײַנקריגן אין געשפרעך, ווייל דער קײזער האָט געשלאָסן די אוידיענץ, אויסשטרע- קנדיק מיר נאָך אַ מאָל די האַנט.

ביים אַוועקגיין האָב איך זיך אָנגערופן צו שנירערן (אויף פּראַנצויזיש):
"ער האָט נישט געזאָגט נישט "יאָ" און נישט "ניין".

די גרויסע האַפּענונגען, וואָס הערצל האָט געלייגט אויף זײן אוידיענץ ביים דײטשן קײזער, זענען גיך צערונגען געוואָרן. צוריק- קומענדיק קיין ווין פון דער רײזע קיין טערקיי און ארץ-ישראל, האָט הערצל זיך אויך דערוויסט, אַז וועגן זײנע געשפרעכען מיטן דײטשן קײזער איז זײער ווייניק באַריכטעט געוואָרן אין דער אײראָפּעיִשער פּרעסע. די קעגנער פון דער יידנשאַט-אידעע האָבן געטאָן אַלץ צו מינימיזירן די באַדייטונג פון דער פּאָלי- טישער אַקציע, וואָס הערצל און זײנע פּרײנד האָבן אונטער- גענומען.

דערווייל זענען צוגעקומען אַנדערע שוועריקייטן. די ציוניס- טישע באַוועגונג האָט לויט הערצלס באַגריף זיך אַנטוויקלט אין אַ צו שוואַכן טעמפּאָ. די אַקציעס פון דער יידישער קאָלאָניאַל- באַנק זענען ווייניק פאַרקויפט געוואָרן. דער אַפּיציעלער פאַרקויף פון די אַקציעס האָט זיך אָנגעהויבן, אָבער דער אַפרוץ איז געווען אַ שוואַכער. און דערווייל נישט אַזוי, ווי מען האָט געהאַפּט און דערוואָרט.

ורין, 29סטן מערץ, 1899.

היינט אין דער פרי האב איך באקומען א דעפעשע פון דער קאלאניאל-
באנק פון לאנדאן, וואס האט מיך שטארק דערשלאגן.
די רעזולטאטן פון ערשטן טאג פון דער סובסקריפציע זענען — אכט
טויזנט אקציעס.

איך בין איצט אין איינער פון יענע שטימונגען, אין וועלכע פאוסט
האט זיך געפונען, ווען ער איז געווען גרייט צו פארקויפן זיין נשמה דעם
טייוול אונטער יעדן אפמאך. אויב עמעצער וואלט מיר היינט פארזיכערט
דעם דערפאלג ביים פארקויף פון די אקציעס, וואלט איך אים דערפאר
גלייך פארקויפט צען יאר פון מיין לעבן.

הערצל מאכט א נייע רייזע וועגן די ענינים פון דער ציוניסטי-
שער באוועגונג.

25סטן אפריל, 1899, אין באן-וואגאן.

קיין מאל איז נאך אזא שווערע אויפגאבע, ווי אונדזערע, נישט אונטער-
גענומען געווארן מיט אזעלכע נישט-גענוגנדיקע מיטלען.
מארגן מוז איך ווידער בעטן אנטשולדיקונג ביי מיינע "באלעבאטיס"
פאר דעם אורלויב, וועלכן איך האב מיר גענומען אן זייער דערלויבעניש
צו מאכן די רייזע. ווער ווייס, ווי לאנג זיי וועלן מיך נאך לאזן מאכן
אזעלכע קונצן מיט אוועקפארן?

די באוועגונג פארלאנגט פון מיר, אז איך זאל כסדר ארומפארן. און
עס איז נישט קיין שום צווייפל, אז די "נייע פרייע פרעסע" קאן מיך אפ-
זאגן פון דער שטעלע פאר נישט דערפילן מיינע רעדאקציע-פליכטן "ביי
דעם גאנצן רעספעקט פאר מיינע מיינונגס פארשידנקייטן". דער דאזיקער
נעבעכדיקער קאנפליקט וועגן מיינע פליכטן מאכט מיך מיד, צערודערט
מיינע נערוון און מאכט א תל פון מיר — א סך מער, ווי אלע אנדערע
זאכן.

הערצל האט א נייע אידעע. ער פארט צו דער קאנפערענץ,
וואס איז צונויפגערופן געווארן אין האג אויף דער איניציאטיוו

פון רוסישן צאר פאר פארזיכערן דעם שלום אין דער זועלט. ער גלייבט צו באגעגענען אין דער האלענדישער הויפטשטאט שטאט-לייט, וועלכע ער וועט קאנען געווינען פאר דעם יידנשטאט-פלאן. און בעיקר ביים צאר, און קריגן די הילף פון רוסלאנד ביים סולטאן נאך דעם, ווי פון זיינע באמינגען ביים דייטשן קייזער האט זיך גארנישט אויסגעלאזט.

האג, 19טן יוני, 1899.

ווען איך וואלט געווען איינער פון דער באוועגונג, וואלטן מיר די דאזיקע טעג אין האג געגעבן א סך מאטעריאלן פאר מיינע טאג-ביכער. אבער איך בין שוין אנטשפאנט און האב שוין פארלוירן א סך פון מיין חוש פאר די אלע קאמפן און אוואנטורעס.

דאס דערקלערט דעם פאקט, פאר וואס מענטשן, וועלכע טוען אליין און לעבן איבער א סך מערקווערדיקע זאכן, שרייבן זייער זעלטן און עפעס מערקווערדיקס.

איך בין געקומען אהער, ווייל די באראנעסע בערטא פאן זוטנער * איז דא און זי קאן מיך צונויפפירן מיט עמעצן פון דעם צארס מענטשן.

גלייך דעם ערשטן אונט האב איך דורך איר זיך באקענט מיט דעם רוסישן רעגירונגס-ראטגעבער בלאך **, וועלכער האט געגעבן דעם צאר די דאזיקע אידעע וועגן דער שלום-קאנפערענץ. א קלוגער, געבילדעטער, אלטער יידישער סוחר. ער האט מיך פאראינטערעסירט. און ווי עס ווייזט אויס, האב איך אויך אים פאראינטערעסירט.

אויף דער צוריקרייזע פון האג קיין ווין האט הערצל זיך אפגע-שטעלט אין פאריז.

פאריז, 19טן יוני, 1899, אין האטעל קאסטיל.

צוליב א געפיל פון פיעטעט שטעל איך זיך נאך אלץ אפ אין דעם

* באקאנטע קעמפערין קעגן אנטיסעמיטיזם און איניציאטארין פון א באוועגונג פאר אינטערנאציאנאלן שלום. האט באקומען דעם נאבל-פרייז פאר שלום אין 1905. האט א סך געהאלפן הערצלען אין דער פאליטישער ארבעט פאר דער יידנשטאט-אידעע. ** יאן בלאך, א משומר, האט געשטאמט פון א פויליש-יידישער משפחה. געווען א באקאנטער עקאנאמיסט; כאטש ער האט זיך געשמדט, האט ער זיך אינטערעסירט מיטן גורל פון יידן.

אלטן האַטעל, וווּ איך האָב מיט פֿיר יאָר צוריק געשריבן מיין "יידנשטאַט".
וואָס פֿאַר אַ ווייטער וועג זינט דעמאָלט! אָבער אויך וואָס פֿאַר אַ פֿאַר-
מאַטערטקייט. פֿון מיין האַרץ איז געוואָרן אַ תּל. איך לייד פֿון האַרץ-
קלעמענישן.

הערצלס צערודערונג האַלט אָן ווייטער. אָנהייב אויגוסט, ווען
עס דערנענטערן זיך די טעג פֿון דריטן ציוניסטישן קאָנגרעס,
שרייבט אַריין הערצל אין זיין טאָגבוך :

וויין, 6טן אויגוסט, 1899.

דער הויפט־כלל פֿון מיין לעבן: ווער עס וויל ענדערן מענטשן, מוז
ענדערן די באַדינגונגען פֿון זייער לעבן.
מיין צוואה פֿאַרן יידישן פֿאַלק: מאַכט אייער מדינה אַזוי, אַז דער
פרעמדער זאָל זיך פֿילן גוט ביי אייך.

11טן אויגוסט, 1899, אויפֿן וועג צום דריטן ציוניסטישן קאָנגרעס.
אין די אַלע טעג באַשעפֿטיקט מיך נאָך מער, ווי מיין נאָך נישט צו-
געגרייטע קאָנגרעס־רעדע, און דער קאָנגרעס אַליין, און די פֿירשטן, און
מיינע שקלאַפֿן־טרייבער פֿון דער "נייע פֿרייע פרעסע" — דער פֿלאַן פֿון
מיין נייער דראַמע "די זינדיקע מאַמע", וועלכע אַנטציקט מיין געדאַנק.

21סטן אויגוסט, 1899, צוריקפֿאַרנדיק פֿון באַזעל, פֿון דריטן קאָנגרעס.
אין באַן־וואַגאָן, הינטער זאַלצבורג. דער קאָנגרעס איז דורכגעאַנגען
גלאַטיק, ווידער איז דערגרייכט געוואָרן אַ גוטע שטימונג — וועלכע וועט
איצט ווידער ביסלעכווייז גיין פֿאַרלוירן. אָבער די ווייטערדיקע אַרבעט
איז דאָס מאָל געמאַכט געוואָרן לייכטער דורך אַ פֿאַרטרוילעכער הלואה
אויפֿן חשבון פֿון די קומענדיקע שקלים. דער בראַווער שאַליט פֿון ריגע,
באַרבאַש, דר. קאַצענעלסאָן און זאַקס * האָבן אונדז צוגעזאַגט יעדער

* פֿיר איבערגעגעבענע פֿריינד פֿון הערצלען און געטרייע ציוניסטן: דר. לעאַן שאַליט
פֿון ריגע; ס. באַרבאַש פֿון אַדעס, איינער פֿון די אַרגאַניזאַטאָרן פֿון דער יידישער
קאַלאָניאַל־באַנק; דר. ניסן קאַצענעלסאָן, אַ זייער פֿראַמינענטע פֿערזענלעכקייט אין
רוסישן יידנטום, אין די שפּעטערדיקע יאָרן — הערצלס פֿאַרטרויונגס־מאַן אין רוס-
לאַנד; און ש. י. זאַקס פֿון דויניסק, אַ דעלעגאַט צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס.

איינער צו פינף טויזנט קראָן, בכדי איך זאל קאָנען אָננעמען שריט אין טערקיי און צוזאָגן אַ באַלדיקן "באַקשיש".

און איצט נאָך דעם, ווי איך האָב ווידער אַ מאָל אַ וואָך צייט פאַרוזוכט דאָס געפיל פון זיין פריי און פון זיין מיין אייגענער באַלעבאַס, מוז איך זיך ווייטער צוריקקערן צו דער מיאוסער קנעכטשאַפט ביי דער "נייע פרייע פרעסע", וווּ איך טאָר נישט האָבן מיין אייגענע מיינונג. דאָס איז די פראַגע פון אַ פאַר געבעכדיקע טויזנט גילדן, וואָס איך טאָר נישט אויפגעבן אַלס אַ פאַטער פון אַ משפּחה.

וויך, 29סטן אויגוסט, 1899.

מיין אַרבעט וועט אויסזען אַ סך ווידערלעכער, ווען מענטשן וועלן זיך דערוויסן מיט וואָס פאַר אַ שווערע געלט-זאָרגן מיר קומט אויס צו קעמפן אַלס אַ רעזולטאַט פון מיינע באַמיונגען פאַרן ציוניזם.

וויך, 30סטן אויגוסט, 1899.

ווען איך בין געזעסן היינט אין אַמניבוס, וואָס האָט מיך געפירט קיין וועירינג און האָט זיך שוידערלעך געשלעפט, איז מיר איינגעפאַלן דער נאָמען פון מיין ציון-ראַמאַן: "אַלט-ניי-לאַנד".

דער איינפאַל איז מיר געקומען פון דעם נאָמען פון דער פראַגער אַלט-ניי-שול.

עס וועט ווערן אַ באַרימט וואָרט.

די אַלע דאגות און שווערע שטימונגען פירן נישט אַראָפּ הערצלען פון דעם וועג פאַר די ווייטערדיקע פּאָליטישע אַנשטרענג-גונגען דורכצוזעצן די פאַרווירקלעכונג פון דער ייִדנשטאַט-אייִ-דעע. הערצל האָט אין ווין אַ באַגעגעניש מיט דעם גענעראַל-סעקרעטאַר פון אויסערן-מיניסטרום פון טערקיי, נורי בעי. ער באַנייט אויך זיינע באַמיונגען צוצוקומען צום רוסישן צאַר אין דער זעלבער צייט, ווען ער נעמט אונטער שריט ביי די שטאַטס-לייט פון טערקיי.

אַ וויכטיקע געלעגנהייט רוקט זיך אונטער הערצלען, ווען אויף דער רייזע פון וואַשינגטאָן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל שטעלט זיך

אפ אין ווין דער אמעריקאנער אמבאסאדאר אין טערקיי, אסקאר שטראוס, דער בארימטער אמעריקאנער יידישער שטאטסמאן און דיפלאמאט; דער ערשטער ייד אין אמעריקע, וועלכער איז — אין טעאדאר רוזוועלטס אדמיניסטראציע — געווען א מיטגליד פון פרעזידענטס קאבינעט. אסקאר שטראוס איז באשטימט גע- ווארן אלס אמעריקאנער אמבאסאדאר אין טערקיי נאך דורך פרע- זידענט קליוולאנד, אין יאר 1887, און ער האט פארנומען דעם דאזיקן אַמט אין משך פון פיל יארן, האַבנדיק אַ שטארקן איינ- פלוס אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

הערצל האט באַטראַכט פאַר זייער וויכטיק צו האָבן אַ געשפרעך מיט דעם אמעריקאנער אמבאסאדאר אסקאר שטראוס. אין די שפעטערדיקע יארן האט הערצל אויך געהאט א פלאן צו פאַרן צו רוזוועלט.

ווין, 29סטן דעצעמבער, 1899.

נעכטן האָב איך געהאַט אַ געשפרעך מיט דעם אמעריקאנער אמבא- סאָדאר אין טערקיי, אסקאר שטראוס, וועלכער איז דורכגעפאַרן דורך ווין, ער האט מיך איינגעלאָדן אין אַוונט צו זיך אין האַטעל "אימ- פעריאַל".

ער איז אַ מאַן פון מיטעלער גרייס, מיט אַ רויטלעך דינער באַרד, אַ נאָז מיט אַ האַקן, שיטערע האַר. אַכט און פערציק יאַר אַלט, טרוקן, קלוג — און דאָן סימפּאַטיש, באַלד אין ערשטן מאָמענט, אַ דאַנק זיינע הערלעכע אויגן.

נאָך פינף מינוט זענען מיר שוין געווען היימיש, הגם ער האט מיר באַלד אין אַנהייב געזאָגט, אַז איך האָב אַ רעפּוטאַציע פון זיין נישט- דיסקרעט. אָבער ער האט נישט געהאַט קיין פאַראיבל אויף מיר צוליב מיין אומפאַרזיכטיקייט. ווייל אין אַזעלכע גרויסע זאַכן קאָן מען אַפט נישט שווינען די פּערזענלעכע אַמביציעס און סענטימענטן פון מענטשן. ער אַליין איז פאַר, און נישט קעגן דעם ציוניזם ווייל ער איז אַן אַפּי- ציעלע פּערזאָן.

ער האַלט, אַז ארץ-ישראל וועט זיין אוממעגלעך צו באַקומען. די גרי- כישע און אויך די רוימיש-קאַטוילישע קירכעס וועלן נישט דערלאָזן,

אז מיר זאלן קריגן ארץ-ישראל. איך האָב אים געזאָגט, אַז איך באַטראַכט
בלויז רוים פאַר אַן ערנסטן קעגנער.

שטראָוס איז פאַר מעסאַפּאָטאַמיע. ער האָט געוווּסט, אַז מיט אַ צייט
צוריק איז געשיקט געוואָרן צו מיר אַ בראַשור וועגן מעסאַפּאָטאַמיע פון
סיירוס אַדלערן, לויטן אויפּטראַג פון עטלעכע פריינד — מאיר סולצבער-
גער און עטלעכע אַנדערע פון ניו-יאָרק. מעסאַפּאָטאַמיע וועט מען קאָנען
דערגרייכן. די קירכעס וועלן זיך נישט אַנטקעגנשטעלן. און מעסאַפּאָ-
טאַמיע איז די ערשטע אור-אַלטע היים פון ישראל. אברהם אבינו איז
געקומען פון דאַרט. אַזוי אַרום האָבן מיר אויך אַ מין משיחישע, טראַ-
דיציאָנעלע צוגעבונדנקייט צו דעם לאַנד.

עס איז געווען די זעלבע סטראַטעגיע, וואָס נורי (גענעראַל-סעקרע-
טאַר פון טערקישן אויסערן-מיניסטעריום) האָט באַנוצט. אַרטיין פאַשאַ,
אַ הויכער באַאַמטער ביים סולטאַן, האָט מיר אויך געשריבן אין דעם
זעלבן זין, האַנדלענדיק — ווי איך שטויס זיך איצט אָן — לויט די אָנ-
וויזונגען פון שטראָוסן, וועלכער האָט געוווּסט וועגן מיינע בריוו צו
אַרטינען. שטראָוס האָט זיך אויסגעדריקט אויף דעם ערגסטן אופן וועגן
דער באַנדע, וואָס דרייט זיך אַרום אין און נעבן דעם סולטאַנס פאַלאַץ.
די מיניסטאַרן זענען אידיאָטן און פחדנים. דער סולטאַן האַלט די גאַנצע
מאַכט אין זיינע אייגענע הענט. דער סולטאַן וועט נישט אַוועקגעבן קיין
נאָגל פאַר קיינעם אין טערקיי, אַדער פאַר וועלכע עס איז רייד וועגן
"מענטשהייט" אַדער דאָס גלייכן. יאָ, אויב ער וואַלט געקאָנט זען די
פאַרב פון עפעס געלט אַדער אַנדערע מאַטעריעלע נוצן אין דער זאַך,
וואַלט מען אים אפשר געקענט געווינען. פאַרהאַנדלונגען מיט עמעצן
אַנדערש האָבן קיין שום ווערט נישט. אַדער מיט דעם סולטאַן, אַדער
מיט קיינעם נישט.

שטראָוס איז שטאַרק צוגעשטאַנען צו מיר, איך זאָל אים אַנרופן דעם
נאָמען פון מיין פאַרמיטלער ביים סולטאַן. איך האָב געשוויגן און נישט
אויסגעזאָגט, גיבנדיק אים אויף דעם אופן אַ באַווייז פון מיין דיסקרע-
ציע. ער האָט גענומען טרעפן, צי דאָס איז דער אַדער אָן אַנדערער.
איך האָב אים געלאָזט אַנגיין מיט זיינע סברות.

מיר זענען זיך פונאנדערגעגאנגען ווי פריינד. איך האב אַרויסגע-
קראָגן פון אים אַ צוואַג, אַז ער וועט מיר שיקן פון צייט צו צייט אַנדיי-
טונגען, וואָס זאָלן מיר קענען ברענגען נוצן. דערביי וועט ער זיך אונ-
טערשרייבן מיט דעם פּסעוודאָנים "מעסאַפּאַטאַמיקוס".

ווידער פאַרנעמט זיך הערצל אומדערמידלעך מיט די פּראָב-
לעמען פון דער יידישער קאַלאָניאַל-באַנק, וואָס קריגט אַריין
ווייניק פּאַנדן. דער פאַרקויף פון די אַקציעס איז אַלץ נאָך אַ
שוואַכער. אַ געוויסע צייט האָט הערצל געלייגט האַפענונגען אויף
דעם גרויסן טעקסטיל-פאַבריקאַנט אין לאַדזש, ישראל קלמן פּאַז-
נאַנסקי, וועלכער האָט צוגעזאָגט צו קויפן אַקציעס פון דער באַנק
פאַר אַ גרויסער סומע. אָבער פון די פאַרהאַנדלונגען מיט אים
איז גאַרנישט געוואָרן.

אין דער זעלבער צייט גייט אָן הערצל מיט זיין דיפּלאַמאַטישער
אַרבעט נישט רוענדיק טאַג און נאַכט און זוכנדיק נייע וועגן צו
ווירקן אויפן טערקישן סולטאַן פאַר אַרויסקריגן ביי אים דעם
"טשאַרטער" אויף ארץ-ישראל. אָבער אויך זיינע שווערע פּער-
זענלעכע דאגות לאָזן נישט אָפּ הערצלען אויף קיין איין מינוט.

ווי, 17טן מערץ, 1900.

מיט די אַלע זאַכן אין מיין קאַפּ דאַרף איך נאָך היינט גיין אין רע-
דאַקציע אַנצושרייבן אַ קורץ, לייכט אַרטיקעלע וועגן דער מאַדע-אויס-
שטעלונג פאַר דער "נייע פרייע פרעסע". אַ קלאָון און אַ פירער אין
אין פּערזאָן.

משה רבנו האָט עס געהאַט לייכטער.

דער דייטשער קייזער האָט פּולשטענדיק אַנטוישט. די האַפּע-
נונגען, וואָס הערצל האָט אַרויפגעלייגט אויף ווילהעלם דעם
צווייטן, האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט גאַרנישט. די רייזע קיין קאַנ-
סטאַנטינאָפּאָל און ארץ-ישראל, די צוויי אוידיענצן ביים דייטשן
קייזער, דאָס באַגעגענען זיך פנים אל פנים מיט דעם אַלטן און
נייעם יישוב אין יידישן היימלאַנד — זענען געווען טיפע איבער-
לעבענישן ביי הערצלען און ביי זיינע באַגלייטער. זיי זענען פאַר-

בליבן היסטארישע געשעענישן אין דער אַנטוויקלונג פון ציוניזם. אָבער דער גרויסער פּאָליטישער ציל, וועלכן הערצל האָט פאַר-
 בונדן מיט אַט די וויכטיקע שריט, איז נישט דערגרייכט געוואָרן.
 צום ערשטן מאל פאַר דער גאַנצער גלות-געשיכטע האָבן ייִדי-
 שע פירער זיך געטרעפן מיט אַ מעכטיקן מאָנאַרך, אַ הערשער פון
 אַ גרויס לאַנד אין אייראָפּע און מיט אים פאַרהאַנדלט וועגן זיין
 הילף ווידער אויפצורייכטן די ייִדישע מדינה נאָך קנאַפּע צוויי
 טויזנט יאָר, זינט דאָס ייִדישע פּאָלק האָט פאַרלוירן זיין נאַציאָ-
 נאַלע אומאַפּהענגיקייט. אָבער פון די פאַרהאַנדלונגען איז גאַר-
 נישט געוואָרן. הערצלס באַגלייטער זענען געבליבן שטאַרק צער-
 דערט, אַריינפאַלנדיק אין אַ שטימונג פון דערשלאַנגקייט און
 פאַרצווייפלונג. דאָס איז אָבער נישט געשען מיט הערצלען. ער
 אַליין האָט זיך געפילט גאַנץ אַנדערש.

“מיינע ריזע־חברים זענען געווען שטאַרק דערשלאַנגן. און מער פון
 אַלע — באַדענהיימער. אָבער אויך דער געטרייער וואַלפּסאַן איז אַראָפּ-
 געפאַלן ביי זיך.

איך האָב געהויבן זייער מאַראַל. איך האָב געזאָגט צו זיי: איצט זעט
 איר, פאַר וואָס איך בין דער פירער, איך גיב אייך כּסדר באַווייזן, פאַר
 וואָס איך בין באַרעכטיקט צו פאַרנעמען די פּאָזיציע. איך בין נישט
 בעסער אָדער קליגער פון יעדן פון אייך. אָבער איך בלייב שטאַרק, נישט
 דערשיטערט. און דערפאַר קומט מיר צו זיין דער פירער. אין פינצטערע
 מאַמענטן, ווי איצט, האָב איך נישט פאַרלוירן דעם מוט. פאַרקערט —
 איך האָב אונטערגענומען גרעסערע שריט און געבראַכט מער קרבנות.”

הערצל פאַרט אַוועק אויף אַ נייעם באַזוך ביים גרויסהערצאָג
 פון באַדען, וועלכער איז געווען דער ערשטער פון די געקרוינטע
 הערשער אין אייראָפּע צו פאַראינטערעסירן זיך מיט דער ייִדן-
 שטאַט-אידעע. הערצל האָט מיט אים אַ וויכטיק געשפּרעך, וואָס
 גיט אים די מעגלעכקייט אַריינצולאָזן זיך אין אַ נייער גרויסער
 פּאָליטישער אָפּענסיווע פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון ציוניס-
 טישן ענד-ציל.

18טן אפריל, 1900. אין וואגאן צווישן קארלסרוהע און פאריז.

וידער בין איך געווען אין קארלסרוהע ביים גוטן גרויסהערצאג. מיין היינטיקער געשפרעך מיט אים איז אין פאליטישן זין געווען דאס אינ-טערעסאנטסטע פון אלע, וואס איך האב געהאט מיט אים אין פארלויף פון די יארן — פונקט אזוי, ווי עס האט געהאט די קלענסטע באדייטונג, וואס איז שייך די רעזולטאטן. יא, עס איז געווען פשוט אן אפזאג פון דער דייטשער זייט.

אבער א שטראל פון ליכט אין דער דאזיקער לאגע קאן זיין דער קומענדיקער באזוך פון קייזער פראנץ יאזעף אין בערלין.

”אין דער צייט, ווען מיר האבן איצט נישט די מעגלעכקייט צו רע-קאמענדרן אייך אין קאנסטאנטינאפאל — האט דער גרויסהערצאג גע-זאגט — איז עסטרייך אין א גאנץ גוטער לאגע דאס צו טאן. נאך זיין צוריקקומען פון בערלין וועט די רעקאמענדאציע פון עסטרייכישן קיי-זער זיין פיל שטארקער און וואגיקער, ווי זי וואלט געווען ווען עס איז פריער, און אויך איצט. די ביידע קייזערס פון צענטראל-אייראפע האבן איצט נאך א גרעסערע באדייטונג.”

אבער דייטשלאנד וועט ביי קיין שום באדינגונגען נישט וועלן זיך אליין ארויסשטעלן אין דער פראגע, און דער דייטשער אמבאסאדאר (אין ווין) קאן וועגן דעם גארנישט טאן.

איך דארף זען, אז עסטרייך זאל מיך רעקאמענדרן צום סולטאן. זינט דער געשיכטע מיט דער באגדאדער באן האט רוסלאנד באקומען די אויבער-האנט אין טערקיי. עס וואלט געווען מעגלעך צו געבן צו פאר-שטיין דעם סולטאן, אז עס איז בעסער פאר אים נישט צו פארלאזן זיך בלויז אויף איין פריינד (דייטשלאנד), וואס פאדערט פאר זיך אזעלכע קאנצעסיעס. איצט איז דער רוסישער איינפלוס אין קאנסטאנטינאפאל דער שטארקסטער.

”ווען וועט איר פארן קיין קאנסטאנטינאפאל?” — האט דער גרויס-הערצאג מיך ענדלעך געפרעגט.

”איך ווייס נאך נישט. אייער קעניגלעכע הויכקייט! פריער וועל איך פארן קיין לאנדאן. איך וועל פרווון האבן א געשפרעך מיט לארד סא-

ליסבורין (ענגלישער אויסערן-מיניסטער, שפעטער — פרעמיער). אויב די דרום-אפריקאנער זארגן לאזן נאך איבער אין זיין קאפ פלאץ פאר עפעס אנדערש. אפשר קאן איך אים פאראינטערעסירן אין ציוניזם. די ריין-ציוניסטישע אידעע, אן א דייטשן פראטעקטאראט, האט א גרויסע צאל פריינד אין ענגלאנד, באזונדערס אין קירכלעכע קרייזן. און זיי האבן זיכער א געזעלשאפטלעכן און מעגלעך אויך א פאליטישן איינ-פלוס“.

ער האט צוגעשאקלט מיטן קאפ, איינשטימיק מיט מיר. “אויב עס זאל מיר געלינגען צו געווינען לארד סאליסבורין, וואלט דאן געווען מעגלעך צו קריגן לייכטער אן אינטערווענץ פון דייטשלאנד פאר אונדזער פלאץ? דאס זעט דאך אויס צו זיין די איינציקע שטערונג, וואס באאומרוקט?”

“דעמאלט — האט געענטפערט דער גרויסהערצאג — וועט זיך עס נאך האנדלען וועגן דעם, אז מען זאל איבערצייגן גראף בילאוון אין דער פראגע“.

אויף ווי ווייט איך וועל קאנען ביי לארד סאליסבורין אויסנוצן דאס, וואס דער גרויסהערצאג האט מיר געזאגט, ווייס איך נאך נישט אין איצטיקן מאמענט. אפשר קאן איך באווייזן אזא זאך, איינצופעדעמען א דערנענטערונג צווישן ענגלאנד און דייטשלאנד דווקא אויף דער באזע פון ציוניזם.

הערצל זארגט ווייטער וועגן דער יידישער קאלאניאל-באנק. דער פארקויף פון די אקציעס איז נאך אלץ א שוואכער. הערצל מאכט א ריזע קיין לאנדאן וועגן דער באנק, ווו ער שטויסט זיך אן אויף נייע דאגות.

לאנדאן, 25סטן אפריל, 1900.

שווערע זארגן וועגן דער באנק.

אין דער “סיטי” בין איך א מין באנקיר. א זייער טשיקאווע געשיכטע. אין בורלינגטאן האטעל בין איך אין אקטאבער 1898 געווען א פראיעקט-

געבער, וואָס האָט צוגערעדט און איינגערעדט מענטשן. און איצט איז
די באַנק געשאַפן געוואָרן. אָבער פרעגט מיך נאָר נישט, "ווי אַזוי".

אין מיטן פון די אַלע דאגות, פאַלן איין הערצלען אין קאָפּ גאַנץ
אַנדערע מחשבות. איין טאָג פאַרטראַכט ער זיך וועגן שבתי צבין.
און מיר ליינען אין הערצלס טאָגבוך אַזאָ קורצע און מערק-
ווערדיקע פאַרצייכענונג:

וויין, 11טן יוני, 1900.

דער אונטערשיד צווישן מיר און שבתי צבי (ווי איך שטעל מיר אים
פאַר) איז, אָפּגעזען פון די ענדערונגען און טעכנישע מעגלעכקייטן.
דער — אַז שבתי צבי האָט זיך געמאַכט גרויס, בכדי זיך צו פאַרגלייכן
מיט די גרעסטע און מעכטיקסטע אויף דער ערד. איך אָבער האָב איינ-
געזען, אַז די גרויסע זענען קליין, אַזוי קליין ווי איך אַליין.

און פון די געדאַנקען וועגן שבתי צבין ווענדט זיך הערצל צו
איינעם פון די מערקווערדיקסטע מענטשן אין אייראָפּע פון פאַ-
ריקן יאַרהונדערט — דעם באַרימטן רייזענדער-שריפטשטעלער,
דיפּלאָמאַט און פאַרשער פון אַריענט אַרמיניוס וואַמבערי, אַן אונ-
גאַרישער ייד, וועלכן הערצל האָט אַמבעסטן און צום טרעפּ-
לעכסטן כאַראַקטעריזירט.

הערצל, וועלכער האָט ביז איצט געטראַכט און געלעבט בלויז
פאַר איין ציל, פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון דער יידנשטאַט-
אידעע, האָט זיך דערוווסט פון די צייטונגען, אַז אַרמיניוס וואַמ-
בערי איז איינגעלאָדן געוואָרן פון בודאַפעסט צום סולטאַן אַבדול
האַמיד אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, און גלייך האָט הערצל געזען אין
דעם אַ נייע מעגלעכקייט צו באַקומען אַ גענטערן צוטריט צום
סולטאַן. ער האָט געבעטן זיין פריינד, דעם ענגלישן גייסטלעכן
וויליאַם העכלער, צו אַראַנזשירן פאַר אים אַ באַגעגעניש מיט
אַרמיניוס וואַמבעריין.

אין וואַגאַן אויפן וועג קיין וויין, 17טן יוני, 1900.

נעכטן בין איך געפאַרן פּערצן שעה מיטן עקספרעס-צוג פון וויין קיין
מילבאַך צו זען וואַמבעריין. איך בין דאָרט געבליבן פּופּצן שעה און איצט

ווידער גיך צוריק, ווייל מיין פאלינע (הערצל טאכטער) האָט זיך געד
לייגט אין בעט מיט אַ קראַנקן האַלדז. איך האָב זיך באַקענט מיט איינעם
פון די אינטערעסאַנטסטע מענטשן — אין דעם דאָזיקן הינקענדיקן זי
בעציק־יאַריקן אונגאַרישן ייד, וועלכער ווייסט נישט, וואָס ער איז
מער: אַ טערק, אָדער אַן ענגלענדער? און ער איז אַ דייטשער שרייבער,
רעדט צוועלף שפראַכן מיט דער זעלבער פולער קענטעניש און אויסגע
צייכנטקייט, און איז באַקאַנט מיט פינף רעליגיעס, פון וועלכע ער איז
אין צוויי געווען אַ גייסטלעכער. ביי דער אינטימער באַקענטעניש מיט
אָזוי פיל רעליגיעס האָט ער, נאַטירלעך, געמוזט ווערן אַן אַטעיסט. ער
האַט מיר דערציילט טויזנט און איין מעשיות וועגן דעם אַריענט, וועגן
זיין אינטימקייט מיט דעם סולטאַן אַאָז״וו.

ער האָט גלייך באַקומען דעם פֿן צוטרוי צו מיר — ער האָט אָנגע
הויבן:

“איך וויל נישט קיין געלט, איך בין אַ רייכער מענטש. גאַלדענע בילד
שטיקן קאָן איך נישט עסן, ווען אפילו איך זאָל וועלן, איך האָב אַ
פערטל מיליאָן, און איך דאַרף נישט פאַרברויכן אפילו אַ העלפט פון
מיינע ציגונן. אויב איך וועל אייך העלפן, איז עס פאַר דער אידעע.”

ער האָט זיך צוגעהערט צו אַלע פרטים פון אונדזער פלאַן, וואָס
כִּ׳האַב אים איבערגעגעבן וועגן דער געלט־פראַגע אַאָז״וו. ער האָט זיך
פאַרטרויט פאַר מיר, אַז דער סולטאַן האָט אים גערופן, בכדי צו מאַכן
פאַר אים שטימונג אין די איראָפּעיִשע צייטונגען. צי וואָלט איך אים
געקאַנט אין דעם העלפן?

איך האָב אים געגעבן אַן אויסמיידנדיקן ענטפער.

אין מיטן פון אונדזער געשפרעך איז ער כסדר צוריקגעקומען צו די
מערקווערדיקייטן פון זיין לעבן, וועלכע זענען באמת געווען זייער
משונהדיק, דורך דיראָעלין איז ער געוואָרן אַן אַגענט פון ענגלאַנד.
אין טערקיי האָט ער אָנגעהויבן אַלס זינגער פון קאַפּע־הייזער. אַנדער־
האַלבן יאָר שפּעטער איז ער געוואָרן אַן אינטימער מענטש פון גרויס־
וויזיר. ער וואָלט געקאַנט שלאָפן אין “יילדיז” (דעם סולטאַנס פּאַלאַץ).
ער מיינט אָבער, אַז מען וואָלט אים דאַרט געקאַנט דערמאַרדן. ער עסט

ביים סולטאנס טיש — גאנץ אינטים, מיט די פינגער פון שיסל. אבער ער קאן נישט ארויסטרייבן פון זיין קאפ דעם געדאנק וועגן דער מעגלעכקייט פון פארגיפטונג. און נאך הונדערט אַזעלכע טשיקאָווע זאכן. איך האָב געזאָגט: "וואַמבערי באַשי, אויב איך קאָן אייך אַזוי רופן, ווי נאַרדוי טוט דאָס — שרייבט צום סולטאַן, אַז ער זאָל מיך אויפנעמען. ערשטנס, ווייל איך קאָן אים ברענגען נוצן אין דער פרעסע. צווייטנס, ווייל דער פאַקט אַליין פון מיין דערשיינען, וועט הייבן זיין קרעדיט. "עס וואָלט מיר געווען אַמליבסטן, ווען איר זאָלט זיין דער איבער-עצער" — האָב איך צוגעגעבן.

אַבער ער האָט מורא געהאַט פאַר די אַנשטרענגונגען פון אַ זומער-רייזע.

מיין צייט איז פאַרביי. עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם, אַז עס איז נישט געווען זיכער צי ער וועט עפעס טאָן. און קודם-כל טאַקע בנוגע דעם, צי ער וועט גלייך שרייבן צום סולטאַן וועגן אַן אוידיענץ פאַר מיר. אַבער ער האָט מיך אַרומגעאַרעמט און געקושט, ווען איך האָב זיך געזעגנט מיט אים.

פון זיינע גרויסע אַנשטרענגונגען און שטענדיקע זאַרגן ווערט הערצל זייער אַפגעשוואַכט אין געזונט. דעם 21סטן יוני 1900, קריגט ער אַן האַרץ-אַטאַקע בשעת דער אַרבעט אין דער רעדאַקציע פון דעם וואַכנבלאַט פון דער ציוניסטישער וועלט-אַרגאַניזאַציע "די וועלט". מען קאָן קוים ביי אים פועלן, אַז ער זאָל זיך צוריקציען פון דער אַרבעט אויף עטלעכע טעג. דערווייל דער-נענטערן זיך די טעג פון פערטן ציוניסטישן קאָנגרעס, וואָס ווערט צוגויפגערופן אין לאַנדאָן. ערב דעם קאָנגרעס ווערט הערצל ווי-דער קראַנק און מוז ליגן אין בעט עטלעכע טעג.

דער פערטער ציוניסטישער קאָנגרעס אין לאַנדאָן, אין אויגוסט 1900, איז דורכגעגאַנגען מיט אַ גרויסן דערפאַלג — אין אַ שטיי-מונג פון אינערלעכער האַרמאָניע צווישן די איבער פיר הונדערט דעלעגאַטן, און מיט אַ שטאַרקן אַנזען אין דער דרויסן-וועלט, באַזונדערס אין דער ענגלישער עפנטלעכקייט. איינע פון די וויכ-טיקסטע געשעענישן אויף דעם קאָנגרעס איז געווען דער ערשטער

באשלוס צו גרינדן דעם יידישן נאַציאָנאַל-פּאַנד, דעם קרן-קיימת לישראל (דער ענדגילטיקער באשלוס וועגן דער גרינדונג פון יידישן נאַציאָנאַל-פּאַנד איז אָנגענומען געוואָרן אויף דעם פינפטן קאָנגרעס, אין 1901, לויט דעם גענויען פאַרשלאָג, וואָס איז צו-געשטעלט געוואָרן דורך פּראָפּעסאָר הערמאַן שאַפּיראַ).

אין זיין רעדע ביי דעם פערטן קאָנגרעס אין לאַנדאָן האָט הערצל געווידמעט אַ באַזונדערן טייל דער גרויסקייט פון ענגלאַנד און איר יושרדיקער באַהאַנדלונג פון יידן. דערביי האָט הערצל אויסגערופן די פּראָפּעטישע ווערטער: "די גרויסע, די פרייע ענג-לאַנד, די ענגלאַנד וועמענס אויגן זענען געווענדט אויף זיבן ימים, וועט אונדז פאַרשטיין. פון דעם דאָזיקן אָרט וועט די ציוניסטישע באַוועגונג זיך אויפהייבן העכער און העכער, אין דעם קענען מיר זיין זיכער".

זיינע אייגענע איינדרוקן פון קאָנגרעס האָט הערצל פאַרצייכנט אין אַן איינגעהאַלטענעם טאַג.

לאַנדאָן, 14טן אויגוסט, 1900.

דער פּערטער קאָנגרעס איז דער אַמשטאַרקסטן באַזוכטער פון אַלע קאָנגרעסן, וואָס מיר האָבן ביז איצט געהאַט. די פאַרהאַנדלונגען פון קאָנגרעס זענען שוין איבערגעגעבן אין די צייטונגען. הונדערטער אַנדערע פאַרשרייבן שוין זייערע איינדרוקן לזכרון.

איך אַליין האָב ביז איצט נישט געהאַט קיין אינערלעכע איבערלע-בונג בעתן קאָנגרעס. די מאַסן-פאַרזאַמלונג שבת אַוונט אין דער איסט-ענד איז שוין פאַר מיר נישט קיין נייעס. די באַגייסטערטע אויסרופן פון דער מאַסע מיינען פאַר מיר גאַרנישט.

אַ נייע נאָטע איז געווען בלויז דער קבלת-פנים אין באַטאַנישן גאַרטן זונטיק. דער גאַנצער עולם האָט זיך כסדר געשפּאַרט אַרום מיר אין אַ געדיכטער מאַסע. איך וואָלט גערן הנאה געהאַט פון דעם פיינעם ענגלישן גאַרטן, אָבער דער קעניגלעכער כבוד, וואָס מען האָט מיר אָפּגעגעבן, האָט מיך דערשטיקט. זיי האָבן מיך אָנגעקוקט מיט באַווונדערונג, ווען איך האָב געטרונקען טיי. מען האָט צו מיר צוגעפירט קינדער, מען האָט פאַרגעשטעלט פאַר מיר דאַמען. אַלטע לייט מיט גרויע האָר האָבן גע-

וואָלט קושן מיין האַנט. און יעדעס מאָל, ווען זיי האָבן דאָס אַלץ געטאָן, האָב איך געוואָלט זיי פרעגן: "אַנטשולדיקט מיר, פאַר וואָס טוט איר דאָס אַלץ?"

נעכטן, בעת דער נאַכמיטאָג-זיצונג האָב איך איבערגעגעבן דעם פאַר-זיץ גאַסטערן און נאָרדוין, און איך בין אַוועק אין קענסינגטאָן-גאַרטן. דאָרט האָב איך אין דער מיט פון דער רייצנדיקער לאַנדשאַפט און זיצן-דיק ביים וואַסער אויסגעטרונקען רויק אַ טאַס טיי.

אין מיטן פון די אַלע מחשבות און דאגות פאַלט איין הערצלען אַ מערקווערדיקע אידעע: צו שאַפן אַ געזעלשאַפט, וווּ יידן זאָלן קאָנען אַרויסנעמען פאַרזיכערונגען אין פאַל פון פאַגראַמען און אַנדערע ענלעכע אומגליקן. הערצל איז געקומען צו דעם געדאַנק נאָך די פאַגראַמען, וואָס זענען אויסגעבראַכן אין רומעניע און האָבן געפירט צו דער מאַסן-עמיגראַציע פון יידן אין די יאָרן 1899—1900.

וויין, 20סטן סעפטעמבער, 1900.

אַן אידעע, וועלכע פאַרפאַלגט מיך, איז די פאַרזיכערונג אויף אַ נויט-פאַל, וואָס איך האָב געוואָלט דורכזעצן אין לאַנדאָן, אָבער די פירער פון דער אַפאָזיציע האָבן מיר געשטערט. נעכטן האָב איך ווידער אויפֿ-גענומען דעם ענין אין אַקציאָנס-קאָמיטעט. דאָס איז די איינציקע זאַך, וואָס מיר קאָנען טאָן — שאַפן אַ קעגנזייטיקע יידישע פאַרזיכערונג אויף אַ נויט-פאַל. די פאַרזיכערטע קרבנות פון פאַרפאַלגונגען קעגן יידן וועלן באַקומען אַ מינימום-סומע פאַר אויסוואַנדערן און באַזעצן זיך אויף אַן אַנדער אָרט. בעת דער יציאת-רומעניע האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז צוויי הונדערט פלאַרין זענען געווען נייטיק פאַר אַ פערזאָן (אָדער פאַמיליע?). און די דאָזיקע סומע האָט מען נישט געקאָנט צונויפזאַמלען פון די פילאַנטראָפן. פליטים דאַרפן באַקומען וועלכע עס איז לעגאַלע רעכט. די דאָזיקע רעכט מוז זיך פאַרשאַפן יעדער דורך קויפן אַזאַ פאַרזיכע-רונגס-פאַפיר. די פאַרזיכערונגס-געלטער דאַרפן באַרעכנט ווערן אויף הונדערט ביו צוויי הונדערט גילדן. אין וועלכע עס וועלן זיך נייטיקן די

געטראָפּענע פון אַזעלכע נויט-פּאַלן. נאַטירלעך, איז דערביי דאָס וויכ-
טיקסטע צו באַשטימען גענוי, וועלכע צרה דאַרף באַטראַכט ווערן פאַר
אַזאַ נויט-פּאַל, בכדי צו פאַרהיטן פון אַסעקוראַציע-שווינדלען.

דאָס דאַרף געבויט ווערן אויף דער אַנאַלאָגיע פון פאַרזיכערונגען פון
אומגליקן און צופאַלן. איך שטעל מיר פאַר, אַז דאָס הויפט-ביוראָ פון
דער דאָזיקער אַסעקוראַציע-געזעלשאַפּט זאָל זיך געפינען אין באַזעל.

מען קאָן אויך אָננעמען העכערע פאַרזיכערונגען מיט גיך פּראָגרע-
סירנדיקע פרעמיעס. אויב פאַר אַ פאַרזיכערונג אויף צוויי הונדערט
פּלאַרין דאַרף מען איינצאַלן צוויי פּלאַרין אַ יאָר, וועט מען פאַר אַ פאַר-
זיכערונג אויף פיר הונדערט פּלאַרין דאַרפן צאַלן פינף אַדער זעקס
פּלאַרין אַ יאָר. און פאַר טויזנט פּלאַרין — נישט פינף מאָל, נאָר צען
מאָל אַזוי פיל אַדער מער, ווייל דעמאָלט וועט אַנשטאַט אַן איינציקן פּאַל
פון אַ שאַדן באַלד קומען אַ גאַנצע ריי.

צו מיין באַווונדערונג איז קאַקעש (דר. עוזר קאַקעש, מיטגליד פון
ענגערן אַקציע-אַנס-קאַמיטעט), וועלכער איז געוויינלעך זייער פאַרזיכטיק
און באַהאַנדלט זאַכן זייער ניכטער און פּראַקטיש, געווען דאָס מאָל אויף
מיין זייט. דאָס האָט מיך זייער דערמוטיקט.

פון דעם מאַדנעם פּלאַן וועגן אַזאַ פאַרזיכערונגס-געזעלשאַפּט
איז — ווי פון אַ סך אַנדערע הערצלישע בליץ-אידעען — גאַרנישט
געוואָרן. דערווייל ווערט הערצל, אַן אַפּגעשוואַכטער און אַ קראַנ-
קער, אַריינגעשלעפּט מיט אַ מאָל אין אַ סך אַנדערע ענינים און
פאַרדרייענישן.

פּלוצעם שאַפט זיך פאַר הערצלען אַ געלעגנהייט צו קריגן אַ
נייעם צוטריט צום סולטאַן דורך דער פאַרמיטלונג פון אַרמיניוס
וואַמבערין און אַנדערע פּאַליטישע טוער און אַגענטן. הערצל
גלייבט, אַז ער וועט באַלד דאַרפן ווידער פאַרן קיין קאַנסטאַנטין-
נאַפּאַל. אָבער דער ענין מיט טערקיי הייבט זיך ווייטער אָן צו
פאַרשלעפּן, און דער סוף איז, אַז אויך די נייע אויסזיכטן פון די-
רעקטע פאַרהאַנדלונגען מיטן סולטאַן לאָזן זיך אויס מיט גאַר-
נישט.

אין דער צווישן-צייט באַווייזט זיך אויך אַ האַפּענונג פאַר

הערצלען, אז ער זאל קאנען ווערן אומאָפּהענגיק פון דער "נייע פרייע פרעסע" און האָבן אַן אייגענע צייטונג, וווּ ער אליין זאל זיין דער באַלעבאָס און געבן דעם טאָן. הערצל האָט געהאַלטן פאַר זייער נייער צו האָבן אַן אייגענע טאָג-צייטונג, דורך וועל-כער ער זאל אויך קאָנען פירן אַ ברייטע אויפקלערונג וועגן דער יידנשטאַט-אידעע און קריגן אַ פּאָליטישן איינפלוס. הערצלס פּאַטער העלפט אים אין די פּאַרהאַנדלונגען וועגן דער צייטונג. אָבער נאָך לאַנגע און גרויסע באַמיונגען, ווערט אויך די דאָזיקע האַפענונג צערונען און הערצל פּאַלט אַריין אין אַ שווערער שטימונג.

ווין, 30סטן יאנואר, 1901.

דריי חדשים אויסגעריסן פון מיין לעבן, שטיקערווייז, אין "גרויסע דערוואַרטונגען".

פריער איז געווען דער חברה-מאַן צו, וועלכער האָט מיך אַרומגע-שלעפט, און דאָן זענען געקומען די פאַרשוניגען פון דער גרויס-אינדוס-טריע מיט זייער צייטונג. דערווייל האָב איך אַוועקגעלייגט מיין ראַמאָן ("אַלט-ניי-לאַנד") און אים נישט געשריבן, און וואָס לענגער ער ליגט נישט געשריבן, אַלץ ערגער ווערט ער, און אַלץ ווייניקער חשק האָב איך זיך צו נעמען צו אים.

איצט מוז איך ווידער פאַרן קיין לאַנדאָן. און ערשט אין דריי וואָכן אַרום וועל איך קאָנען זיך אַוועקזעצן צוריק ביי מיין שרייב-טיש. דער ווינט בלאָזט דורך די "פּוסטע פעלדער נאָכן שניט". איך פיל, ווי עס רוקט זיך אַן מיין האַרבסט. איך ריזיקיר שטאַרק, אַז איך זאל נישט איבערלאָזן קיין ווערק פאַר דער וועלט און קיין פאַרמעגן פאַר מיינע קינדער.

עס וואָלט געווען לעכערלעך, אַז איך זאל ווידער אָנהייבן מיין ראַמאָן צוויי טעג איידער איך פאַר אַוועק. אָבער איך גיב זיך אַן ערן-וואַרט, אַז איך וועל אָנהייבן באלד דערנאָך, ווי איך וועל צוריקקומען.

הערצל איז געפאַרן קיין לאַנדאָן מיט דער האַפענונג צו געווינען לאָרד נתנאל מאיר ראַטשילדן פאַר דעם פּלאַן פון געבן אַ הלוואה

טערקיי און דורך דעם קענען פארהאנדלען מיט דעם סולטאן וועגן אַ "טשאַרטער" פאַר אַרץ־ישׂראל אויף דעם אופן, ווי איין מלוכה פארהאנדלט מיט אַ צווייטער. אָבער נישט געקוקט אויף אַלע באַמיונגען פון זיינע פריינד אין ענגלאַנד — ישׂראל זאַנגוויל, לעאַפּאַלד גרינבערג, דושאַזעף קאַווען — האָט זיך הערצלען נישט איינגעגעבן צו ווערן אויפגענומען דורך לאַרד ראַטשילד. הערצלס שטימונג נאָך דעם נייעם דורכפאַל געפינט אַ מערק־ווערדיקן אויסדרוק:

וויך, 14טן מערץ, 1901.

איך אַרבעט איצט מיט גרויס חשק אויף מיין "אַלט־ניי־לאַנד". מיינע האַפענונגען אויפן פראַקטישן דערפאַלג זענען צעפלאַסן. מיין לעבן איז נישט איצט קיין ראַמאַן, נו, איז דער ראַמאַן איצט מיין לעבן.

וויך, 21סטן מערץ, 1901.

נעכטן איז געווען אַ מאַדנער, און איך גלייב — אַ וויכטיקער טאַג. לעוואַנטין*, דער באַנק־דירעקטאָר, וועלכן איך האָב געבעטן קומען פון רוסלאַנד, האָט פאַר מיר, וואַלפּאַסאַנען, קרעמענעצקין, מאַרמאַרעקו, קאַ־קעשן, אַנטוויקלט זיין פלאַן וועגן אַפקויפן די אַקציעס צוזאַמען מיט דער גאַנצער איינריכטונג פון דער באַן־ליניע יפּו־ירושלים. איך באַטראַכט די דאָזיקע אידעע פאַר אַן אויסגעצייכנטע. עס קאָן זיין, אַז איך האָב אין לעוואַנטין געפונען דעם באַנק־מענטש, וועלכן איך האָב אַזוי לאַנג געזוכט.

איך האָב אַנגענומען זיין פלאַן און שיק אים היינט קיין פאַריז, וווּ עס וווינט דער אַרץ־ישׂראל־דיקער ייד נבון, דער פאַרקויפער פון די באַן־אַקציעס.

קומענדיקע וואָך וועט לעוואַנטין ווידער אַ מאַל דאָ זיין. דאָן וועט ער פאַרן קיין לאַנדאָן. ער וועט דאַרט בלייבן ביז האַרבסט, בכדי צו

* זלמן דוד לעוואַנטין, איינער פון די ערשטע פּיאַנערן פון נייעם אַרץ־ישׂראלדיקן יישוב, האָט געהאַפּן גרינדן ראשון לציון אין 1882, איז געווען דירעקטאָר פון דער יידישער קאַלאָניאַל־באַנק, איז געשטאָרבן אין תּל־אביב אין 1940.

ברענגען אין אַרדענונג די ענינים פון דער קאַלאַניאַל-באַנק. שפּעטער
וועלן מיר אים שיקן קיין יפו אַלס אַנפירער פון אונזער דאַרטיקער
אַפטיילונג.

נעכטן האָט מיר אויך אויפגעבליצט אין קאַפּ אַן אידעע צו קויפן אַ
שיף-געזעלשאַפּט פון מיטללענדישן ים. איך מייַן — אַזאַ געזעלשאַפּט,
וואָס אירע געשעפטן גייען שלעכט און פון וועלכער מיר קאַנען אַפּ-
קויפן ביליק די מערהייט פון אירע אַקציעס. מיר וועלן דאַן די געזעל-
שאַפּט אַוועקשטעלן אויף אַ געזונטער באַזע. די "אַדריאַ" אין פּיומע
וואַלט זיך געפאַסט דערפאַר, ווי איך זע, דורכקוקנדיק אויף גיך דאָס
בערוע-בוך.

אידעען לויפן דורך אין הערצלס מוח און פאַרשטעלונגען איינע
גיכער פון דער אַנדערער. אַבער אויך די צייט שטייט נישט אויף
איין אַרט. הערצל אַרבעט זייער אַנגעשטרענגט. ער לאָזט זיך נישט
אַנטמוטיקן פון די צערונגענע אַפּפענונגען. אַבער ער פילט, אַז
ער דאַרף זיך צואיילן מיט דעם, וואָס ער וויל נאָך טאַן פאַר דער
פאַרווירקלעכונג פון דער ציון-אידעע. און ער פאַרשרייבט אין
אַ טאַג, וואָס האָט אַ באַזונדערע באַדייטונג אין זיין לעבן:

ווין, 2טן מיי, 1901.

היינט ווער איך אַלט איין און פערציק.

"דער ווינט בלאָזט דורך די פּוסטע פעלדער נאָכן שניט,
איך מוז איצט דאַפּלט צואיילן מיינע טריט".

שוין באַלד זעקס יאָר, ווי איך האָב אַנגעהויבן די דאָזיקע באַוועגונג.
וועלכע האָט מיך געמאַכט אַלט, מיד און אַרעם.

[ד]

הערצלס אוידיענץ ביים סולטאן אַבדול חאַמיד
דער פינפטער ציוניסטישער קאַנגרעס
די דערשיינונג פון דער דעמאָקראַטישער פראַקציע
די גרינדונג פון קרן־קיימת לישראל
הערצלס דריטער באַזוך אין קאַנסטאַנטינאָפּאָל
דער פלאַן זועגן אַ "טשאַרטער" אָן ארץ־ישראל
די פאַרהאַנדלונגען מיט לאַרד נתנאל מאיר ראַטשילד
דער טויט פון הערצלס פאָטער
פאַר דער קעניגלעכער קאַמיסיע אין לאַנדאָן
הערצלס לעצטע נסיעה קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל

הערצל קריגט ענדלעך אַ מיטטיילונג, אַז דער סולטאַן וועט אים אויפנעמען און וועט מיט אים פאַרהאַנדלען וועגן ארץ־ישׂראל. די דאָזיקע מיטטיילונג ברענגט אים אַרמיניוס וואַמבערי, וועלכער האָט ספּעציעל פאַר דעם צוועק געמאַכט אַ רייזע קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל.

הערצל קלייבט זיך אויף אַ נייער נסיעה קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, און מיט נייע גרויסע האַפענונגען. ער באַשליסט, אַז דוד וואַלפּסאַן און אַסקאַר מאַרמאַרעק זאָלן מיטפאַרן מיט אים. הערצל קען שוין די באַדינגונגען אין טערקיי און ווייסט, וואָס עס טוט זיך אַרום דעם הויף פון סולטאַן. ער מאַכט די געהעריקע צוגריי־טונגען.

פאַרן אַוועקפאַרן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל פאַרענדיקט ער דאָס אַכטע פון זיינע טאַג־ביכער.

ווי, 9טן מיי, 1901.

איך וועל דאָ פאַרענדיקן דאָס דאָזיקע בוך, ווייל איך קאָן עס נישט מיטנעמען אין דעם לאַנד פון די פּאַסט־רויבער. אונטערזעגסט וועל איך אָנהייבן אַ ניי בוך. אין יוני ווערט זעקס יאָר — ניין, זעכציק יאָר... — זינט איך בין אַריינגעטראָטן אין דער ציוניסטישער באַוועגונג.

הערצל מאַכט אין גרויס איילעניש זיינע צוגרייטונגען צו פאַרן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, פון וואַנען מען האָט אים פאַרזי־כערט, אַז ער וועט ענדלעך אויפגענומען ווערן דורכן סולטאַן אַבדול האַמיד דעם צווייטן. אין הערצלס הויז איז צונויפגערופן געוואָרן אַ דרינגענדיקע

זיצונג פון אַקציאָנס־קאַמיטעט פון דער ציוניסטישער וועלט־אַר־גאַניזאַציע, צוליב דער גרויסער באַדייטונג פון דער רייזע און די גרויסע האַפענונגען, וואָס די ציוניסטישע פירער פאַרבלינדן מיט די דערוואַרטעטע פאַרהאַנדלונגען מיטן סולטאַן. הערצל פאַרט צוזאַמען מיט זיינע געטרייע מיטאַרבעטער דוד וואַלפּסאָן און אַסקאַר מאַרמאַרעק. ער גיט אַרויס אויף דער גיך אינסטרױק־ציעס צו די אַנדערע מיטגלידער פון אַקציאָנס־קאַמיטעט, אויפן פאַל ווען זיין געשפרעך מיטן סולטאַן וועט ברענגען גוטע רע־זולטאַטן.

אויפן וועג קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל האָט הערצל זיך אָפּגעשטעלט ביי זיין נייעם פּאָליטישן פאַרמיטלער וואַמבערי אין בודאַפעסט אויף אַ באַראַטונג.

קומענדיק קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל האָט הערצל אָן אַ שיער צרות וועגן די "באַקשישן". ער קאַן זיך צוליב זיי נישט רירן פון אַרט מיט אַלע זיינע פלענער. די שוועריקייטן און שטערונגען קומען איינע נאָך דער אַנדערער.

ענדלעך געלינגט הערצלען, דעם 18טן מיי 1901, צו פאַרווירק־לעכן זיין חלום, מיט וועלכן ער האָט זיך אַזוי לאַנג אַרומגע־טראָגן: צו האָבן אַן אוידיענץ ביים סולטאַן אַבדול חאַמיד. דער סולטאַן גיט הערצלען אַ הויכן אַרדער מיט אַ דימענט. הערצל באַטראַכט זיינע טעג אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל פאַר זייער וויכטיקע און גרויסע אין דער באַוועגונג. מיר לייענען אין זיינע טאַג־ביכער:

קאָנסטאַנטינאָפּאָל, 13טן מיי, 1901.

אַט זיך איך דאָ נאָך פינף יאָר אין דעם זעלבן האַטעל "ראַיאַל", און אויך אין דעם זעלבן צימער, וווּ איך האָב געווינט, ווען איך האָב אָנגע־הויבן דעם ענין מיט נעוולינסקין. פון די פענצטער קוק איך אַרויס אויף דעם נישט געענדערטן "גאַלדענעם האַרן", אָבער ווי אַן אַנדערער מענטש. די שיינקייט רירט מיך שוין מער נישט. די וועלט איז שוין נישט מער פאַר מיר קיין פאַרשטעלונג, נאָר ווילן.

זיין אוידיענץ ביים סולטאַן האָט הערצל פאַרשריבן זייער אויספירלעך אין זיינע טאַג־ביכער, אָבער אויך זייער פאַרזיכטיק.

אויך דאָס געשפרעך מיטן סולטאַן האָט ער געפירט אויף אַ פּאַר-
 זיכטיקן אופן און אין אַ צוריקגעהאַלטענעם טאָן.
 הערצלס אוידיענץ ביים סולטאַן איז אָבער אַן ספק געווען אַ
 גרויס און זייער אינטערעסאַנט געשעעניש.
 זיינע נאָטיצן וועגן דעם געשפרעך האָט הערצל געמאַכט שוין
 פּאַרנדיק אויף אַ שיף צומאַרגנס נאָך דער מערקווערדיקער אוי-
 דיענץ צווישן דעם פירער פון פּאַליטישן ציוניזם און דעם הער-
 שער פון טערקיי, וואָס האָט געהאַט אין זיינע הענט דעם שליסל
 צו ארץ-ישׂראל, צום יידישן היימלאַנד.

קאַנסטאַנטינאָפּאָל, 19טן מיי, 1901.

צייטנווייז בין איך געצווונגען צוריקצוהאַלטן מיינע פרישע איינדרוקן
 פון דעם בוך, ווייל איך וואָלט געדאַרפט מיינע פּאַרצייכענונגען איבער-
 לאָזן אויף דעם זעלבן אָרט, וווּ עס קאָן צום שלימזל פּאַסירן, אַז אַ שפּיאַן
 זאָל זיך צוכאַפּן צו זיי און זיי אויסנוצן אַלס אַ באַשולדיקונג קעגן מיר.
 דאָ, אויף דער רומענישער שיף, אין מיטן פון שוואַרצן ים, פיל איך זיך
 פריי. דעריבער וועלן די גינסטיקע זאַכן, וואָס כ'וועל דאָ פּאַרשרייבן וועגן
 סולטאַן, האָבן פאַר דער צוקונפט דעם ווערט פון אמתע ווערטער.
 נאַטירלעך האָבן נישט געהאַט אויף מיר דעם מינדסטן איינפלוס נישט
 דער אַרדער און נישט דער דימענט, וואָס דער סולטאַן האָט מיר געגעבן.
 די דאָזיקע זאַכן לאָזן מיך איבער גאַנץ קאַלט, ווי דאָס וואָלט געשען מיט
 יעדן אַנדערן פילנדיקן מענטשן. פאַר מיר האָבן זיי נאָר אַ פּאַליטישן
 ווערט, וואָס איך שאַץ אָפּ רויק, נישט איבערשאַצנדיק און נישט אונטער-
 שאַצנדיק. איך גלייב, אַז מיר קאָנען שלאָגן דערפון עפעס קאַפיטאַל פאַר
 דער באַוועגונג. מיר וועלן דורך דעם ווערן שטאַרקער, קריגן מער כוח,
 און מיט דעם נייעם כוח וועלן מיר ווידער קאָנען גיין פּאַרויס.
 מיין איינדרוק פון דעם סולטאַן איז, אַז ער איז אַ שוואַכער מענטש,
 אַ פחדן, אָבער זיינע כוונות זענען דורכאויס גוטע. איך מיי, אַז ער איז
 נישט פּאַררעטעריש און אויך נישט אַכזריותדיק. ער איז בלויז אַ זייער
 אומגליקלעך געפאַנגענער, אין וועמענס נאָמען אַ גנבהשע, מיאוסע און
 שווינדלערישע קאַמאַריליע באַגייט די שענדלעכסטע מעשים.

ווען איך וואלט נישט געדארפט זארגן וועגן דער ציוניסטישער באַ-
וועגונג, וואלט איך אַוועקגעאַנגען פון דאַנען און אַנגעשריבן אַן אַרטיקל,
וואָס וואלט דעם אַרעמען געפאַנגענעם סולטאַן צוריקגעגעבן זיין פרייהייט.
אַבדול חאַמיד כאַן דער צווייטער איז אַ קאַלעקטיווער נאַמען פאַר דער
עקלהאַפסטער באַנדע גנבים, וואָס האָט ווען עס איז געמאַכט אַ לאַנד
אַזוי אומזיכער און אַזוי אומגליקלעך. איך האָב קיין מאַל אַפילו נישט גע-
קענט חלומען, אַז עס זאַל גאַר זיין מעגלעך, אַז אַזאַ שווינדלערישע חברה
זאַל האָבן די מאַכט. די גנבהשקייט און דער כאַבאַר, וואָס הייבן זיך אַן
ביי דער טיר פון פאַלאַץ און ענדיקן זיך בלויז אויף די טרעפלעך פון
טראַן, זענען, ווי עס ווייזט אויס, נישט דאָס ערגסטע. יעדע זאַך איז דאָ
אַ מסחר, און יעדער באַאַמטער איז אַ גנב. לכל הפחות האָב איך דאָס גע-
הערט פון אַלע זייטן. און פון דעם, וואָס איך ווייס ווי אַזוי זאַכן ווערן דאָ
אַפגעטאַן, גלייב איך נישט, אַז דאָס זאַל זיין רכילות.

זיין מאַיעסטעט דער סולטאַן האָט געפרעגט דורך איבראַהימען און אי-
זעטן (זיינע ראַטגעבער), וואָס עס וואלט געשען מיט דער בירגערשאַפט
פון די יידן, וועלכע וואלטן אויף דעם אַדער אויף אַן אַנדערן אופן איינגע-
וואַנדערט קיין טערקיי.

”זיי קאַנען קומען צו אונדז“, האָט געזאָגט איזעט בעי, אין זיין באַר-
באַרישן פראַנצויזיש, ”אַבער זיי מוזן ווערן טערקישע אונטערטאַנען. צום
ביישפיל, אויב איר קויפט אַפ די אַבליגאַציעס פון דעם מלוכה-חוב, דאַרפן
די קויפער זיין אונטערטאַנען פון זיין אימפעריאַלער מאַיעסטעט. דאָס
זעלבע איז ריכטיק וועגן די, וועלכע וועלן איינוואַנדערן אַלס קאַלאָניסטן.
נישט בלויז, וואָס זיי מוזן ווערן טערקישע בירגער, נאָר זיי מוזן זיך אויך
אַפזאָגן פון זייער פריערדיקער בירגערשאַפט און קריגן אַ פאַפיר פון
זייערע פריערדיקע רעגירונגען, וואָס זאַלן באַשטעטיקן, אַז די איינגע-
וואַנדערטע אין טערקיי האָבן זיך אַפגעזאָגט פון זייער ביזאָיטיקער
בירגערשאַפט.”

”און זיי מוזן אַננעמען די פליכט פון מיליטערי-דינסט“, האָט געזאָגט
איבראַהים, ”אויב זיין מאַיעסטעט וועט זיי רופן אין דער אַרמיי.”
”ביי די דאָזיקע באַדינגונגען וועלן מיר קאַנען אויפנעמען די יידן פון

אלע לענדער". האָט געזאָגט איזעט. מיט דער פריינדלעכקייט פון אַ היענע.

איך האָב געזאָגט צו מיר אליין: "אַ גוטע קרענק!" אַוודאי וואָלטן איזעט און זיינע שותפים געוואָלט, אַז איך זאָל ברענגען אַהער די רייכע און אַרעמע יידן, וועלכע זיי זאָלן קאַנען באַרויבן. אָבער עס איז נישט געווען דער מאַמענט צו האָבן אַ דיסקוסיע און זיך אויסטענהן מיט דעם לומפן-פּאַרל, פון וועלכע מיר וועלן שפּעטער קאַנען קויפּן יעדן פּונקט פון דעם טשאַרטער.

איך האָב דעריבער געזאָגט, אַז איך בין זייער צופרידן, וואָס איך בין געקומען אונטער דעם גלאַריע-רייכן סצעפטער פון אַבדול האַמיד, און האָב דערקלערט, אַז איך בין גרייט צו דיסקוטירן דעם ענין אויספיר-לעכער.

אָוועקפּאַרנדיק פון קאַנסטאַנטינאָפּאָל, האָט זיך הערצל גענומען ווידער ענערגיש צו דער אַרבעט. ער האָט אין קאַנסטאַנטינאָפּאָל באַקומען פון סולטאַנס מיניסטאַרן אַ פּאַרשלאַג צו קאַנסאַלידירן דעם טערקישן רעגירונגס-חוב דורך שאַפּן אַ הלוואה. הערצל הייבט דעריבער אָן זיינע באַמיונגען צו פאַראינטערעסירן מיט דעם די מענטשן פון דער פינאַנץ-וועלט און ווייזן, אַז עס איז פאַראַן אַ מעגלעכקייט, אַז ער זאָל קריגן די הלוואה. הערצל האַפט, אַז אויף דעם וועג וועט ער קאַנען אַרויסקריגן פון סולטאַן דעם "טשאַרטער" אויף ארץ-ישראל.

סוף מיי זעט הערצל ווידער אַ מאָל דעם גרויסהערצאָג פון באַדען. הערצל גיט אים אַפּ אַ באַריכט וועגן זיין געשפרעך מיטן סולטאַן.

שפּעטער פאַרט הערצל קיין פאַריו צו פאַרהאַנדלען מיט דאָר-טיקע באַנקירן וועגן אַ הלוואה פאַר טערקיי. דער ענין פאַרציט זיך. אָבער הערצל באַטראַכט עס נישט דאָס מאָל פאַר קיין אומ-גליק. די פאַרשטענדיקונג, וואָס ער האָט געהאַט מיט דעם סול-טאַנס מיניסטאַרן, איז נישט געווען קיין קלאַרע און אַ גאַנץ שוואַכע. הערצל האַלט, אַז ס'וועט נישט ברענגען קיין שאַדן, ווען דער ענין וועט זיך פאַרשלעפּן אַ לענגערע צייט, ביז ער וועט קאַנען

דורכפירן זיין נייעם פלאַן צו קריגן די הלוואה פאַרן סולטאַן. און
שוועריקייטן קומען ווייטער איינע נאָך דער אַנדערער.

לאַנדאָן, 11טן יוני, 1901.

צוליב דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין אויסזיכט צו געווינען די רייכע
יידן אין פאַריו, און בכלל אין ערגעץ נישט, האָבן מאַרמאַרעק און נאָרדוי
געוואָרפן דעם געדאַנק, אַז מיר זאָלן פרווון צו קריגן געלט ביים אַמע-
ריקאַנער פּילאַנטראָפּ קאַרנעגיי. נאָרדוי האָט דערקלערט, אַז ער איז
גרייט דורכצושלאָגן אַ וועג צו קאַרנעגין דורך אַ רעקאָמענדאַציע פון
אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדאָר, פאַרטער. אָבער פאַרטער איז נישט געווען
אין פאַריו.

עס גייען אַוועק וואָכן און חדשים, און הערצלס אַלע באַמיונגען
אַ ריר צו טאָן ווייטער דעם ענין וועגן קריגן דעם "טשאַרטער"
אויף אַרץ-ישראל דורך שאַפן אַ הלוואה פאַרן סולטאַן, ברענגען
נישט קיין שום רעזולטאַטן. הערצל אַרבעט אומדערמידלעך און
זוכט נייע מעגלעכקייטן.

וויין, 23סטן סעפטעמבער, 1901.

אין מיין שאַך-שפּיל פיגורירן איצט סעסיל ראַדעס (מיט וועמען איך
דאַרף זיך צוזאַמענטרעפן נאָך זיין צוריקקומען פון סקאַטלאַנד), פּרעזי-
דענט טעאָדאָר רוזוועלט (דורך דעם אַמעריקאַנער ציוניסטישן פירער
גאַטהייל), דער קעניג פון ענגלאַנד (דורך דעם בישאָף פון ריפּאָן), דער
צאַר (דורך גענעראַל פּאַן העסע) און אַנדערע.

פון די אַלע האַפענונגען און אויסזיכטן איז ווייטער גאַרנישט
געוואָרן. דערווייל האָט זיך דערנענטערט דער פינפטער ציוניס-
טישער קאָנגרעס, וואָס איז צונויפגערופן געוואָרן קיין באַזעל
אויפן מיטן ווינטער, דעם 26סטן דעצעמבער, 1901. הערצל איז
געווען קעגן דעם טערמין און קעגן דעם אָרט. ער האָט געוואָלט,
אַז דער קאָנגרעס זאָל זיך פאַרזאַמלען, ווי דער פּריערדיקער,
אין לאַנדאָן, און שפּעטער — אין פּרילינג, אָדער זומער. אָבער
אין דער באַוועגונג זענען שוין געווען שטאַרקע כוחות, וועלכע
האָבן נישט אַלע מאָל איינגעשטימט מיט הערצלען.

פון דעסטוועגן איז הערצלס פרעסטיזש ווייטער געווען הויך אויך ביי דעם פינפטן קאנגרעס. זיין באריכט וועגן די פארהאנדלונגען מיטן סולטאן איז אויפגענומען געווארן מיט גרויסע אוואַזיעס. דער סולטאן האָט אויך צוגעשיקט אַ טעלעגראַמע צום קאָנגרעס אַלס ענטפּער אויף דער באַגריסונג, וואָס הערצל האָט אים געשיקט אין נאָמען פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. ביים פינפטן קאָנגרעס האָט זיך צום ערשטן מאל אַרגאַניזירט די אַפּאָזיציע פון די רוסישע ציוניסטן, וועלכע האָבן געפּאָדערט אָנהייבן גלייך די פּראַקטישע אויפבוֹי־אַרבעט אין ארץ־ישׂראל און נישט באַגנוגענען זיך מיט וואַרטן און אַרוויקוקן אויף די רעזולטאַטן פון דער פּאָליטישער אַרבעט. אין זאַל פון קאָנגרעס איז צום ערשטן מאל דערשינען די אַרגאַניזירטע "דעמאָקראַטישע פּראַקציע", אונטער דער פירערשאַפט פון חיים ווייצמאַן, לעאַ מאַצקין, וויקטאָר יאַקאָבסאָן, מאַרטין בובער, בערטאַלד פייוול, אפרים ליליען.

הערצל, וועלכער איז אויך געווען אַ גלענצענדיקער סטראַטעגיקער ביים פירן די קאָנגרעסן און פאַר איינהאַלטן די גוטע באַציונגען אין דער באַוועגונג, האָט באַגריסט די "נייע גרופע פון דער יוגנט", הגם ער האָט געוויסט, אַז עס וואַקסט אַרויס פון איר אַ שטאַרקע אַפּאָזיציע קעגן אים.

ביים פינפטן קאָנגרעס זענען אָנגעקומען געוואָרן אייניקע פונדאמענטאַלע באַשלוסן פאַר דער באַוועגונג און פאַר דער ציוניסטישער אַרבעט. דער סטאַטוס פון קרן קיימת לישראל (ידישער נאַציאָנאַל־פּאַנד) איז ענדגילטיק באַשטעטיקט געוואָרן לויטן פּלאַן פון פּראַפעסאָר הערמאַן שאַפיראַ. הערצל אליין האָט נישט געלאָזט מער אַפּלייגן דעם באַשלוס. די יידישע קאָלאָניאַל־באַנק האָט לויט אַ ספּעציעלן באַשלוס פון דעם קאָנגרעס, אָנגעהויבן פונקציאָנירן ווי אַ נאַרמאַלע באַנק־אינסטיטוציע. ביי דעם קאָנגרעס איז אויך אָנגענומען געוואָרן אַ נייע קאָנסטיטוציע פון דער ציוניסטישער וועלט־אַרגאַניזאַציע. אַ טייל פונקטן פון דער קאָנסטיטוציע זענען נאָך גילטיק ביז היינטיקן טאָג.

הערצל האָט די אַלע באַשלוסן צוגעגעבן אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער באַוועגונג. אין זיין שלוס־רעדע ביי דעם קאָנגרעס האָט ער זיך אויסגעדריקט:

"מיר האבן פארענדיקט אונדזערע ערשטע אויפגאבן. אונדזערע אינ-
טטיטוציעס זענען געשאפן און הייבן אן ארבעטן. דאס יידישע פאלק קאן
זיי שוין באנוצן און אויסבעסערן, אויב מען וועט וועלן. אין אונדזער
ארבעט האבן מיר אויסגעשלאסן דעם פערזענלעכן עלעמענט. בלויז דאס
אומפערזענלעכע און דויערנדיקע. איצט איז שוין קיינער פון אונדז נישט
אומבאדינגט נייטיק. דער אדער אן אנדערער קאן ארויספאלן פון אונ-
דזערע רייען. די באוועגונג וועט אנהייבן און בלייבן".

ווען הערצל האט געזאגט די דאזיקע ווערטער, האט ער שוין
גוט געוויסט, אז זיין הארץ ווערט מער אפגעשוואכט פון טאג
צו טאג.

דאס האט זיך אויך אפגעשפיגלט אין זיינע פארצייכענונגען
וועגן דעם קאנגרעס, וואס הערצל האט אריינגעשריבן אין זיינע
טאג-ביכער — א וואך שפעטער, שוין נאכן צוריקקומען פון באזעל
קיין ווין:

ווין, 5טן יאנואר, 1902.

די ענדערונג אין די יארן און אין מיר אליין ווייזט זיך אמבעסטן ארויס
אין דעם, וואס ערשט היינט פארשרייב איך די איינדרוקן פון קאנגרעס.
פון דעם אונט, ווען איך בין אנגעקומען קיין באזעל, דעם 25סטן דע-
צעמבער, ביז צו דעם מאמענט פון מיין אוועקפארן אין דער נאכט פון
ניי-יאָר, בין איך אריין פון איין דיסקוסיע אין דער אנדערער. זיצונגען
פון צען א זייגער אין דער פרי ביז פיר א זייגער פאר נאכט. אין די
פויזעס האב איך געדארפט אויסגלייכן סכסוכים, פארגלעטן באלידיקונגען,
און אזוי ווייטער.

אין דער פרי, דעם ערשטן טאג, האב איך געשיקט די טעלעגראמע צום
סולטאן, און אין אונט פון צווייטן טאג איז געווען דער ענטפער. ביז דע-
מאלט האב איך געציטערט. ביז דעמאלט האט ער נאך געקאנט אפליי-
קענען דעם אנהייב פון אונדזערע באציונגען. אבער ער איז אין גאנצן
אריין אין דער זאך, און איז שוין איצט שטארק אינעווייניק. מיט דער
טעלעגראמע, וואס איך האב ארויסגעשיקט דורכן טעלעגראפן-אמט אין
באזעל, איז מיין לאגע געווארן באשטעטיקט און רעגולירט.

מיינע קאנגרעס-דעלעגאטן האבן, ווי עס ווייזט אויס, נישט אפגעשאצט דעם פולן ווערט פון דער דעפעשע. זיי פארשטייען גארנישט. זיי שאצן איבער דאָס באַנאַלע און דערשאַצן נישט דאָס ריכטיקע. אָבער עס איז גענוג, אַז איך ווייס וועגן דעם.

אַ קלענערע באַדייטונג פּאָליטיש, אָבער אַן אומפאָרגלייכלעך גרעסערע מאַראַליש, האָט געהאַט דער אָפיציעלער באַגריסונגס-בריוו פון דער רעגירונג פון באַזעל.

די הערן פון גרויסן אַקציאָנס-קאָמיטעט האָבן מיר געמאַכט שווע-ריקייטן אויך אין דער פּראַגע וועגן "באַקשיש", וואָס איך האָב שטענדיק געלאָזט געבן דורך וואַלפּסאָן, קרעמענעצקי, קאַקעש אַז"ו. און באַקו-מענדיק פון זיי די געהעריקע קוויטירונג.

עטלעכע פון זיי האָבן געהאַט צו מיר אַזעלכע טענות, זיי איך וואַלט זיי אַריינגעשלעפט עפעס אין אַ געלט-שווינדל. אויך די באַנק-דירעקטאָרן האָבן נישט געהאַט קיין חשק צו באַשטעטיקן די סומעס. וואָס מיר האָבן אויסגעגעבן פאַר דער באַנק, בכדי צו באַקומען דעם טשאַרטער (די קווי-טירונג פון וואַלפּסאָן), זיי וואַלטן דאָס געטאָן, ווען איך וואַלט אויף דעם באַשטאַנען. אָבער דאָן וואַלט עס באַטראַכט געוואָרן פאַר אַ "סוד" און וואַלט, נאַטירלעך, גאָר גיך אויסגעפּלוידערט געוואָרן אַרום און אַרום. קעגן דער דאָזיקער פּחדנות און טיפּשות האָב איך נישט געקאָנט טאָן עפעס אַנדערש ווי אַנוואַרפן דעם קאָנגרעס דעם גאַנצן ענין, צו באַהאַנדל-לען אים אָפּן. פאַר דעם צוועק האָב איך באַנוצט דעם אָפּאָזיציע-פאַר-שטייער דר. דוד פאַרבשטיין, וועמענס רעזאָלוציע איך האָב אַנגענומען אַלס אויסגאַנגס-פּונקט.

דעמאָלט איז אַלץ נאַטירלעך שוין דורכגעגאַנגען גלאַטיק. די דירעקטאָרן און די מיטגלידער פון אויפזיכטס-ראַט האָבן נישט פאַרשטאַנען די גאַנצע פּראַצעדור און האָבן לייכטער אָפּגעאַטעמט, ווען דער ענין איז פאַרביי.

זיין פּערזענלעכע לאַגע, די אָפּשוואַכונג פון זיין האַרץ, וואָס ער פּילט אַלץ מער און מער, וואַרפן אַריין הערצלען אין מאַדנע שטי-מונגען. אָפט דערגיט ער דערצו צו מאַכן זיך אַ חשבון-הנפש :

ווין, 24סטן יאנואר, 1902.

דער ציוניזם איז געווען דער שבת פון מיין לעבן.

איך גלייב, אז מיין ווירקונג אלס פירער שטיצט זיך אויף דעם, וואָס אלס אַ מענטש און אלס אַ שריפטשטעלער האָב איך געהאַט און האָב אזוי פיל חסרונות און בין באַגאַנגען אזוי פיל טעותים און נאַרשיקייטן. — אָבער אין ציוניזם בין איך געווען מיט אַ ריין האַרץ און האָב נישט גע- האָט קיין פּערזענלעכע אינטערעסן און פּניות.

מערקווערדיק ווייט גייען מיינע געדאַנקען, ווען איך כאַפּ זיך אויף טייל מאָל צו פרי באַגינען. איך געפין דאָן אַ לייזונג פאַר אַ סך פּראָגן פון איצט און איך טראַכט אויך דורך איינצלנע פּראַבלעמען פון דער אייביקייט.

היינט אין דער פרי האָב איך געטראַכט וועגן דעם מענטשלעכן קער- פּער, וועלכן מיר קענען נאָך אזוי ווייניק. דאָקטוירים האָבן די פּראַפעס- יאַנעלע בלינדקייט פון אָפּגעשטאַנענע עקספּערטן.

וואָס פאַר אַ ווונדערלעכע מאַשין איז דאָס מענטשלעכע לייב. אַ כּע- מישע לאַבאָראַטאָריע, אַ קראַפּט-קאַנצענטראַציע. יעדע באַוועגונג אַ פּרייוויליקע אָדער נישט-פּרייוויליקע, איז פול מיט סודות און ווונדער. וואָס פאַר אַ גאַזן און פּליסיקייטן עס ווערן פּראָדוצירט אינעווייניק, שעד- לעכע און נוצלעכע. איך גלייב דעריבער אין דער סערום-טעאָריע. פּונקט ווי דער קערפּער פון אַ חיה פּראָדוצירט סמען, אזוי גיט ער אויך אַרויס הייל-שטאַפּן, וואָס מען וועט זיכער אויסגעפינען, ווען מען וועט אַנגיין ווייטער מיט דעם פּראַגרעס פון אונדזער צייט.

הערצל קלייבט זיך אויף זיין נייער רייזע קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל. דעם סולטאַנס ראַטגעבער איבראַהים בעי האָט אים אַרויסגערופן צו געבן מער איינצהייטן וועגן זיינע פּאַרשלאַגן צו שאַפּן אַ הלואה פאַר טערקיי. הערצלס האַפענונג איז געווען צו קריגן פאַר דעם פּרייז פון דער הלואה אַ "טשאַרטער" פון סולטאַן אויף ארץ-ישראל.

די נייע איינלאַדונג קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל איז געקומען אין אַ שלעכטער צייט פאַר הערצלען.

וויין, 8טן פעברואר, 1902.

מיט מיין קאפ, פול מיט דאגות, ביי דער קראנקייט פון מיין פרוי, האָב איך נעכטן געמוזט שרייבן אַ פעליעטאָן וועגן יאַפּאַנישע שווישפּילער. דאָס דערמאָנט מיר וועגן דער צייט, ווען איך האָב געשריבן דעם "יידנשטאַט" אין פאַריז, און האָב אין מיטן דערינען געדאַרפט גיין אין פאַרלאַמענט צו באַריכטן וועגן אַ זיצונג, וועלכע איז מיט רעכט צומאַר-גנס פאַרגעסן געוואָרן. און דער פעליעטאָן איז אפילו אַרויסגעקומען אַ גאַנץ גוטער.

וויין, 10טן פעברואר, 1902.

נעכטן האָב איך געגעסן פּרישטיק מיט פירשט אוילענבורגן * . ער איז געווען שאַרמאַנט. ער האָט דערמאָנט מיין רייזע קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, אָבער ער האָט מיך גאַרנישט געפרעגט.

מיר האָבן גערעדט נאָר וועגן אַלגעמיינע זאַכן, און וועגן מיין "סאַלאָן אין לידיען" ** מיין "סאַלאָן אין לידיען" איז אים שטאַרק געפעלן. ער וויל די דראַמע שיקן צום קייזער.

היינט שרייב איך צו אים, צי ס'וואָלט נישט געווען פּאַסנדיק, אַז איך זאָל נאָך מיין צוריקקומען פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל אַליין פאַרלייענען פאַר דעם קייזער אין בערלין מיין "סאַלאָן אין לידיען". אפשר וועל איך אויך האָבן אים צו דערציילן עפעס אינטערעסאַנטעס ?

פון דער "נייע פרייע פרעסע" וועל איך זיך ווידער אַרויסדרייען אַן טומל, ווען איך וועל אַוועקפאַרן. איך וועל אַנשרייבן צו די אַרויסגעבער נאָר צוויי ווערטער :

"איך בין פּלוצעם אַוועקגעפאַרן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל און איך האָף ווידער דאָ צו זיין אין עטלעכע טעג אַרום".

הערצל קומט אַן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל דעם 14טן פעברואַר,

* דייטשער אַמבאַסאַדאָר אין וויין, אַ שריפטשטעלער און פּאַעט, וועלכער האָט אַ סך געהאַפּטן הערצלען.

** הערצלס אַ דראַמע, וואָס איז דערשינען אין 1901 און האָט געהאַט אַ שטאַרקן דערפּאָלג.

1902, אַלס אַפֿיציעלער גאַסט פֿון סולטאַן אַבדול חאַמיד דעם צווייטן, און אויף זײַן אײַנלאַדונג. דער סולטאַן שיקט הערצלען אין האַטעל אַ זעקל מיט 200 ענגלישע פֿונט, אָבער אױפֿנעמען אים — ווי דאָס פֿריערדיקע מאָל — וויל ער נישט. אָנשטאַט צו האָבן אַן אױדיענץ ביים סולטאַן און מיט אים פֿאַרהאַנדלען די רעקט, הײבן אָן צו קומען צו הערצלען אַבדול חאַמידס ראַטגעבער און מיניסטערן מיט פֿאַרשידענע פֿלענער. זײ שלאָגן פֿאַר הערצלען קאַנצעסיעס אויף באַאַרבעטן די נאַטור־אוצרות פֿון טערקײ, גרינדן אַ פֿאַר־עגירונגס־באַנק, און פֿאַרשטייט זיך, שאַפֿן די נײטיקע קאַפּיטאַלן. דערפֿאַר זענען זײ גרײט אײַנצוגײן אויף דעם אַז עס זאָל געגרינדעט ווערן אַ קאַלאָניזאַציע־געזעלשאַפֿט פֿאַר באַזעצן יידן — אָבער אױסדריקלעך נישט אין ארץ־ישׂראל, נאָר אין אַן אַנדער פֿראַווינץ פֿון דער טערקישער אימפֿעריע. הערצל וואַרפט אָפֿ קאַטעגאָריש דעם דאָזיקן אָנבאַט.

אָבער סײַ־ווי־סײַ שטעלט זיך באַלד אַרויס, אַז דאָס גאַנצע אײַנלאַדן הערצלען דאָס מאָל קײן קאַנסטאַנטינאָפּאָל איז געווען אַן אָנשטעל, בכדי אױסצושפּילן דעם ציוניסטישן פּירער קעגן אַ פֿראַנצויזישער באַנקירן־גרופּע מיט דעם פּינאַנץ־מיניסטער מאָריס רױויע אין דער שפּײַ, וואָס איז געקומען מיט פֿלענער צום סולטאַן און האָט אויך גאַרנישט דערגרײכט.

הערצל הײבט שוין אָן אײַנצוזען, אַז זײנע אױסזיכטן דורכ־צופירן עפעס אין טערקײ וועגן אַ "טשאַרטער" אויף ארץ־ישׂראל זענען גאַנץ שוואַכע.

13טן פעברואַר, 1902, אין באַן וואַגאַן הײנטער ווערציאַראָוואַ. אַ ווונדערלעכע פֿרימאַרגן־לאַנדשאַפֿט ביים דוניי, פֿון וואַנען עס טראָגן זיך אַזעלכע זיסע ריחות, דאָס וואַסער גלאַנצט, ווי אַ צאַרט־לייכטנדיקער מאַטער שפּיגל.

איך בין שלעכט געשלאָפֿן. אָבער איצט פֿאַר איך שוין מיט אַ בעסער־רער פֿרימאַרגן־שטימונג צו דעם סודותדיקן מיזרח.

קאַנסטאַנטינאָפּאָל, 17טן פעברואַר, 1902.

דער טאָג האָט זיך אָנגעהויבן גוט און זיך געענדיקט שלעכט. איך האָב פֿאַרענדיקט מיין בריוו צום סולטאַן, און דאַן בין איך אַוועק־

געפארן אין "יילדיז" (דעם סולטאנס פאלאץ), א ביסל א פארשפעטיק-
טער. איך האב איבערגעגעבן מיין בריוו איבראהימען, וועלכער האט אים
דאן איבערגעזעצט אויף טערקיש פאר דעם סולטאן, מיט דער הילף
פון דעם צווייטן צערעמאניע-מיניסטער גאליב בעי. ער האט געהאט
דעם אויפטראג צו מאכן א ווערטערלעכע איבערזעצונג.
דאן זענען מיר געגאנגען עסן פרישטיק, וואס איז דאס מאל געווען
א ביסל בעסער.

בכדי צו פארדייען דאס עסן — אן אמתע שטורמישע פארדיינג —
איז ווידער געקומען איזעט בעי (הויפט-ראטגעבער פון סולטאן), ער
האט איבערגעלייענט מיין בריוו און האט מיט זיין געוויינלעכער שארף-
קייט פארלאנגט פון מיר אויפקלערונגען וועגן דער "אטאמאניש יידישער
געזעלשאפט פאר קאלאניזאציע". זאל די דאזיקע געזעלשאפט האבן דאס
רעכט אויסצוקלייבן די ערטער פאר קאלאניזירן, ווו די יידן זאלן קאנען
קויפן לאנד און זיך באזעצן, שאפנדיק יישובים ?

"יא! — האב איך געענטפערט — דאס איז אומבאדינגט נייטיק. נאך
אלעמען האנדלט זיך עס אונדז נישט וועגן אינדיווידועלער שוין. דאס
האבן מיר אויך איצט שוין אין אלע ציוויליזירטע לענדער. מיר זענען
פאראינטערעסירט אין נאציאנאלער שוין".

די עקסעלענצן האבן מיך געפרעגט, וואס איך מיין מיט דעם צו זאגן.
איך האב זיי דערקלערט: איך מיין, אז עס זאל געמאכט ווערן א גרויסע
דעמאנסטראציע לטובת אונדז, אזעלכע ווי עס וואלט געווען די איינלאדונג
איינצוואנדערן אן שום באגרענעצונגען.

איזעט איז דאן אוועקגעגאנגען מיט מיין בריוו צום סולטאן.
אין דער צייט, ווען מיר האבן געווארט, זענען איבראהים און גאליב
געווען זייער ענטזיאסטיש וועגן די קומענדיקע גליקלעכע אנטוויקלונג-
גען: ווי אזוי עס וועט אויסזען, ווען די יידן וועלן אנהייבן קומען. זיי
האבן געחלומט אויף דער וואר וועגן דער אויסברייטערונג פון דער לאנד-
ווירטשאפט און אינדוסטריע, וועגן באנען, וואס וועלן נישט זיין אין דינסט
פון אויסלענדער אאז"וו.

אבער דאן איז איזעט צוריקגעקומען מיטן ענטפער פון סולטאן, און

דער ענטפער איז נישט געווען קיין גינסטיקער. דער סולטאן וואלט געווען גרייט צו עפענען זיין אימפעריע פאר אלע יידן, וועלכע ווערן טערקישע אונטערטאנער, אבער די געגנט, ווו די יידן זאלן זיך באזעצן, וועלן בא-שטימט ווערן פון פאל צו פאל דורך דער רעגירונג. און ארץ-ישראל זאל דערפון זיין אויסגעשלאסן. די אטאמאניש יידישע געזעלשאפט זאל קאנען קאלאניזירן אין מעסאפאטאמיע, סיריע, אנטאליע און אומעטום ערגעץ אנדערש, אבער נאר נישט אין ארץ-ישראל!

א טשארטער אן ארץ-ישראל. איך האב אפגעזאגט גלייך אויפן ארט.

הערצל פארט אוועק פון קאנסטאנטינאפאל אן שום רעזולטאטן. דאך וויל ער נישט איבעררייסן אין גאנצן די פארהאנדלונגען. ער ווארנט אבער פאר פאלשע אילוזיעס און פאר פארפירערישע בא-ריכטן וועגן זיינע פארהאנדלונגען אין דער טערקישער הויפט-שטאט.

ווין, 21סטן פעברואר, 1902.

היינט אונט איז געקומען א טעלעגראמע פון גרינבערגן (רעדאקטאר פון לאנדאנער "דזשואיש קראניקל"): אין לאנדאן האבן די צייטונגען געדרוקט ארטיקלען מיט דעם אינהאלט, אז איך האב שוין אפגעשלאסן דעם אפמאך מיט טערקיי וועגן דעם "טשארטער".

איך האב גלייך טעלעפאנירט צו די קארעספאנדענטן פון "דיילי מייל" און "דיילי ניוס" און האב זיי געבעטן אפצולייקענען די קלאנגען אין מיין נאמען, אזוי אז אין דער פרי וועט שוין דערשיינען מיין הכחשה.

אין מיטן פון די אלע שווערע שטימונגען און דאגות מאכט הערצל א נייעם, מערקווערדיקן פארשלאג דעם סולטאנס רעגירונג אין א בריוו צו אבדול חאמידס הויפט-ראטגעבער איזעט בעי.

ווין, 3טן מיי, 1902.

טייערע עקסעלענץ!

איך האב מורא, אז מען האט א ביסל געארבעט קעגן מיר, און אז מען האט מיר א ביסל פארגעסן.

אָבער איך גלייב, אז איך האָב געפונען אַ מיטל צו ענטפערן די, וועלכע האָבן מיר אפשר פאַרגעשטעלט אין אַן אומגינסטיקן ליכט. דאָס מיטל איז איינפאַך : פאַרצושלאָגן זיין אימפעריאַלער מאַיעסטעט (דעם סולטאַן) אַ גרויסע און וויכטיקע זאַך, וואָס זאָל ברענגען פיל נוצן. דאָס וועט אַרויס-רייסן מיטן וואַרצל דעם אומגעזונטן גייסט.

מיט איין וואָרט : שאַפן אַ יידישן אוניווערסיטעט, וואָס זאָל אַרומנעמען אַלע וויסנשאַפטן אין זייער העכסטער פאַרעם, און אין דער מאַדערנסטער, — שאַפן דעם דאָזיקן מאַדעל-אוניווערסיטעט אין אייער לאַנד! וועגן די קאַסטן וועלן נישט זיין קיין שוועריקייטן.

וואָס מיינט איר וועגן דעם? אויב זיין אימפעריאַלע מאַיעסטעט וויל מיר רופן, וועט מען קאָנען אין דער זעלבער צייט רעדן וועגן דעם און וועגן נאָך אַנדערע זאַכן.

באַלד קומט אַ נייע ווענדונג אין הערצלס פּאָליטישער אַרבעט — מיט נייע האַפענונגען און פּלענער. דער ציוניסטישער פירער קריגט אַן איינלאַדונג צו דערשיינען פאַר אַ בריטישער קעניגלעך-כער קאַמיסיע, וואָס האָט באַהאַנדלט די פּראָגע וועגן דער איינ-וואַנדערונג פון אויסלענדער קיין ענגלאַנד. די ענגלישע רעגירונג איז דאָן אַליאַרמירט געוואָרן פון דעם מאַסן-שטראָם פון יידישע עמיגראַנטן פון רוסלאַנד און רומעניע, וואָס האָבן געהאַלטן אין איין אַנקומען קיין לאַנדאָן, און עס האָט זיך געהערט אַ פּאָדערונג צו באַגרענעצן די איינוואַנדערונג. דער פרעמיער-מיניסטער אַר-טור דזשיימס באַלפור — וועלכער האָט מיט פּופצן יאָר שפּעטער זיך באַרימט געמאַכט מיט דער באַלפור-דעקלאַראַציע — האָט באַשטימט אַ קאַמיסיע פאַר אויספאַרשן דאָס פּראָבלעם. הערצלס פריינד האָבן געפּוועלט, אַז די קאַמיסיע זאָל אים איינלאַדן אַלס אַן עקספּערט-עדות אין דער פּראָגע פון יידישער וואַנדערונג. עס איז געווען אַן אויסזיכט צו קאָנען אויסנוצן הערצלס אַרזיסטריט פאַר די צוועקן פון ציוניזם.

אויפן וועג פון ווין קיין לאַנדאָן שטעלט זיך אָפּ הערצל אין פאַריז — און אַט באַפּאַלן אים אומעטיקע מחשבות וועגן זיין לעבנסוועג.

פאריז, 4טן יוני, 1902.

ווידער אין פאריז!

איצט בין איך שוין אַ מענטש, וואָס עלטערט זיך, און אַ באַרימטער מאַן.

די יאָרן פון מיין יוגנט זענען מיר פון דעסטוועגן געווען ליבער, נישט געקוקט אויף זייער מעלאַנכאָליע.

דער דערפאָלג פון מינדערווערטיקע מענטשן רירט נישט אָן דעם מענטש פון ווערט, ווען ער אַליין גייט פאַרביי אומבאַמערקט דורך דער מאַסע. אָבער דער דערפאָלג פון מינדערווערטיקע קרענקט אים, ווען ער אַליין ווערט אַנערקענט. צום גליק, קומט פאַר דער צווייטער פאַל זייער זעלטן, אָדער נאָר אין שפעטן עלטער (שאַפענהויער, איבסען).

אַפט מאַל טרעפט עס, ווען אַ ווערטפולער מענטש איז טעטיק אויף פאַרשידענע געביטן, דעמאָלט ווערט ער זיכער אַנערקענט נאָר דאָרט, וווּ עס ליגט נישט דאָס שווערגעוויכט פון זיין פערזענלעכקייט.

אַזוי, צום ביישפּיל, בין איך געוואָרן וועלט־באַרימט אויף אַ געביט, אויף וועלכן איך האָב גייסטיק כמעט גאַרנישט אויפגעטאָן און האָב בלויז אַנטוויקלט אַ מיטלמעסיקע פאַליטישע פעיקייט, — וואָס עס קאָן דער־גרייכן יעדער איינער אַפילו מיט אַ פערדישן מוח. — און אין אַזאַ גאַנץ קלאַר פאַרשטענדלעכן ענין, וועלכן בלויז ווילדע נאַראַנים קאָנען באַ־גרייפן. אין אַט דעם ענין, אין דער יידן־פּראַגע, בין איך געוואָרן אַ וועלט־באַרימטער אַגיטאַטאָר.

אָבער אַלס שריפטשטעלער, און באַזונדערס אַלס דראַמאַטורג, באַ־טראַכט מען מיך פאַר אַ גאַרנישט, נאָך ווייניקער ווי גאַרנישט. מען רופט מיך בלויז: אַ גוטער זשורנאַליסט. און דאָך פיל איך און איך ווייס, אַז איך בין, אָדער איך בין געווען אַ שריפטשטעלער פון אַ גרויסער ראַסע, וועל־כער האָט נישט אַרויסגעגעבן זיין פולע מאַס שאַפונגען נאָר דערפאַר, ווייל מען האָט אים כסדר אַנטמוטיקט און פאַרמיאוסט זיין לעבן.

הערצל קומט אָן קיין לאַנדאָן און גרייט זיך צו זיין אַרויסטריט פאַר דער קעניגלעכער קאַמיסיע. ער דאַרף זיך אויך טרעפן מיט לאַרד נתנאל מאיר ראַטשילד און האָבן מיט אים אַ וויכטיק גע־

שפרעך וועגן די ארץ-ישראל-פלענער. אבער מיט א מאָל פאָסירט
מיט הערצלען אָן אומגליק, וואָס דערשיטערט אים ביז צו די
טיפענישן פון זיין איידעלער נשמה:

לאַנדאָן, אין דער נאַכט פון 9טן אויפן 10טן יוני, 3 פאַר טאַג.
ווען איך בין היינט צוריקגעקומען פון טעאַטער אין האַטעל, האָב איך
געפונען פּאָלגנדיקע דעפּעשע פון מיין פרוי:
"פּאַפּאַ שווער קראַנק, קום גלייך קיין וויין".

דאָס איז דער טויט. איך האָב עס געזען קלאַר אין דער זעלבער מינוט.
מיט אינפאַרמירן זיך וועגן די נאַענטסטע באַן-צוגן, טעלעגראַפירן,
איינפאַקן זיך, זענען מיר פאַרבייגעגאַנגען צוויי שעה. דעם איבעריקן טייל
פון דער נאַכט וועט זיין שווערער דורכצומאַכן.

אין דעם דאָזיקן בוך דאַרף עס פאַרשריבן ווערן. איך גלייב, אַז איך
בין צו מיין גוטן פּאַטער, וועלכער האָט אַזוי פיל געטאָן פאַר מיר, געווען
אַלע צייטן אַ געטרייער, דאַנקבאַרער, רעספּעקטפולער זון.

וויפל האָט ער מיט מיר דורכגעמאַכט! וויפל האָט ער מיך געשטיצט,
געטרייסט, נאָך דעם ווי ער האָט מיך אַזאַ לאַנגע צייט דערצויגן, גע-
בילדעט און אויסגעהאַלטן!

אַלע מיינע ריזעס, פון וועלכע איך האָב אַזוי פיל געלערנט, פאַרדאַנק
איך אים.

און איצט בין איך נישט אין דער היים, ווען ער פאַרמאַכט די אויגן.
איך האָב זיך שטענדיק געאיילט מיטצוטיילן מיינע עלטערן יעדע אַנ-
גענעמע זאַך, באַלד אויף דער הייסער מינוט. ווי גערעכט איך בין גע-
ווען — עס פּאַסירט, אַז מען קומט צו שפּעט.

מיין טייערער פּאַטער האָט נישט געלייענט דעם סוף פון מיין ראַמאַן
"אַלט-ניי-לאַנד".

וויפל בין איך אים שולדיק געבליבן, הגם איך בין נישט געווען קיין
שלעכטער זון.

וואָס פאַר אַ שטיצע ער איז געווען פאַר מיר כסדר! וואָס פאַר אַ
ראַטגעבער!

ווי אַ בוים איז ער נעבן מיר געשטאַנען, איצט איז דער בוים אַוועק.

עס איז נאָריש אין פאָרהעלטעניש צו דעם, וואָס איך האָב פאָרלוירן — אַז עס טוט מיר איצט וויי, וואָס מיין פאָטער וועט זיך מער נישט דער-וויסן, אַז איבערמאָרגן האָב איך געזאָלט האָבן מיט לאַרד ראַטשילדן אַ געשפרעך, וואָס וואָלט אפשר געקאָנט זיין אַנטשיידנדיק פאָרן ציוניזם. נאָטירלעך, פאָלט איצט אַלץ אָפּ — דאָס געשפרעך און מיין אַרויסטריט פאָר דער קעניגלעכער קאָמיסיע. איך גלייב נישט אין דער שווערער קראַנקייט. דאָס וואָלט מען פאָר-שוויגן פאָר מיר. יוליעס דעפּעשע מיינט: טויט.

10טן יוני, אין געבורטס־טאָג פון האָנסן * אויף דער שיף צווישן דאווער און אסטענדע. פאָרן אָפּפאָר פון לאַנדאָן האָב איך דערהאַלטן די דעפּעשע פון דאָק-טער: "פאָטער נאָך אַן אַטאַקע, פּלוצעם, אַן ווייטיקן, אויסגעגאַנגען". איך האָב נאָך געהאַט, טיף אין מיר, אַ שימער פון האָפענונג, אַז עס איז בלויז אַ לונגען־אַנצינדונג. איך גלייב, אַז ווען מען שניידט ביי איינעם אַראָפּ אַ האַנט, באַמערקט מען עס נישט אין ערשטן אויגנבליק; דאָן טוט עס מוראדיק וויי, און דאָן פאָרגעסט מען.

11טן יוני, אין וואָגאָן פון אסטענדע־עקספרעס קיין ווין. איצטער בין איך באַלד אין ווין, וווּ איך וועל האָבן דאָס "פאָרגעניגן" קובר צו זיין מיין פאָטער. וואָלפּסאָן האָט געוואָלט אַריינקומען אין צוג אין קעלן און מיטפאָרן מיט מיר. איך האָב אים נישט געלאָזט. ער קאָן מיר גאָרנישט העלפן.

20סטן יוני, 1902, אַלט־אָוסזעי. אַלץ גייט פאָרביי. איצט זיין איך ווידער ביים שרייב־טיש, ווי פאָר-אַיאָרן זומער, און האָב פון מיין פאָטער נישט מער ווי דאָס בילד, וואָס שטייט פאָר מיר. ער איז אין גאַנצן אַרויס פון מיין לעבן. בלויז דאָס * הערצלס זון.

דאזיקע בילד זאגט מיר, ווי אזוי עס האט אויסגעזען דער, וועמען איך
וועל שוין מער נישט זען.

הערצל קען קוים קומען צו זיך נאך דעם שווערן קלאפ דורכן
טויט פון זיין פאטער, וועלכן ער האט אזוי שטארק ליב געהאט
און פארהערלעכט — און די פליכט רופט אים ווייטער. ער דארף
פארן קיין לאנדאן. עס ווארט אויף אים די איינלאדונג ארויסצו-
טרעטן פאר דער ענגלישער קעניגלעכער קאמיסיע, וואס בא-
האנדלט דאס פראבלעם וועגן דער ווייטערדיקער איינוואנדערונג
פון אויסלענדער, בעיקר פון יידן, וועלכע ווילן זיך ראטעווען
פון מיזרח-אייראפע.

הערצל וויל אויסנוצן די דאזיקע געלעגנהייט פאר ארויס-
ברענגען די ציוניסטישע פאדערונג — צו באנייען די יידישע
מדינה, וועלכע זאל צוריק ווערן די פרייע און אומאפהענגיקע
היים פון אלע גערודפטע יידן.

הערצל איז געווען געצווונגען דורכצולאזן איין טערמין, ווען
ער האט געדארפט מאכן די דערקלערונג פאר דער קאמיסיע. די
טעלעגראמע פון ווין אין מיטן נאכט וועגן טויט פון זיין פאטער
האט געמאכט א סוף צו אלע זיינע פלענער דאס מאל אין לאנדאן,
און ער איז גלייך, אין עטלעכע שעה ארום, אוועקגעפארן. איצט
האט ער א צווייטן טערמין ארויסצוטרעטן פאר דער קאמיסיע.
ער גרייט זיך אויך ביי דער געלעגנהייט, צו האבן א גרינדלעך
און דעצידירנדיק געשפרעך מיט לארד נתנאל מאיר ראטשילד
אין לאנדאן וועגן זיין הילף פאר דער פארווירקלעכונג פון דער
יידנשאט-אידעע.

די ערשטע טעג פון זיין איצטיקן באזוך אין לאנדאן פארשאפן
הערצלען א געוויסע צופרידנקייט.

לאנדאן, 5טן יולי, 1902.

ווען איך בין אוועקגעפארן פון דאנען, האב איך געהאט פון די פינצ-
טערסטע נעכט אין מיין לעבן. ווען איך בין נעכטן צוריקגעקומען, האב
איך געהאט איינעם פון די דערפאלגרייכסטע טעג.

ארום צוועלף א זיגער איז געקומען צו מיר אן אטאשע פון דער טער-
קישער אמבאסאדע. עד האט מיך אויפגעזוכט און געווארט אויף מיר.

דער אַטאַשע האָט מיר געמאַלדן, אַז דער אַמבאַסאַדאָר האָט מיר איבער-
צוגעבן אַן אויפּטראַג פּון סולטאַן. איך האָב אים געבעטן צו קומען נאָך
אַ מאָל נאָך מיטאַג, ווייל איך האָב גראַד געהאַט עטלעכע באַשטימטע
באַגעגענישן.

אַ פּערטל צו איינס בין איך שוין געווען אויפן וועג צו ראַטשילדן.
גענוי איינס אַ זייגער בין איך דורכגעגאַנגען דורך דעם טויער, האָב זיך
געלאָזט מעלדן דורך דער מחנה באַנק-אַנגעשטעלטע און בין אַריינגע-
פירט געוואָרן אין אַ צימער, וואָס האָט אויסגעזען זייער סוחריש. איך
האָב נישט געוואָרט קיין מינוט, און דער לאַרד איז אַריינגעקומען. אַ גוט
אויסזענדיקער ענגליש-יידישער אַלטער איידלמאַן. ער האָט זייער סימ-
פאַטישע גרויסע יידישע אויגן און הערט זייער שווער. מיר האָבן גלייך
אַנגעהויבן דאָס געשפרעך.

אין ענגלאַנד — האָט ראַטשילד געזאָגט — וועט קיין מאָל נישט זיין
קיין אַנטיסעמיטיזם. אין פּראַנקרייך איז די לאַגע אַ גאַנץ אַנדערע, אַזו"וו.
אין ציוניזם גלייבט ער נישט (נאָך עטלעכע אַריינפיר-ווערטער אין
ענגליש האָבן מיר גערעדט דייטש).

ער איז נישט קיין ציוניסט. מיר וועלן קיין מאָל נישט קריגן אַרץ-
ישראל. אַזו"וו. ער איז אַן ענגלענדער און וויל בלייבן אַן ענגלענדער.
ער "וואַלט געוואַלט", אַז איך זאָל דער קעניגלעכער קאַמיסיע זאָגן דאָס
און דאָס, און אַז איך זאָל נישט זאָגן דאָס און דאָס.

אין דעם מאַמענט איז דער גאַנצער ענין געוואָרן פאַר מיר נאַריש. איך
האָב אים שוין עטלעכע מאָל פּריער געמאַכט צווישן-באַמערקונגען. איצט
אַבער האָב איך אַנגעהויבן אַזוי שטאַרק אים איבערצושרייען, אַז ער
איז געוואָרן אין גאַנצן צעחושט און האָט געהאַלטן פאַרמאַכט דאָס מויל.
"איך וועל זאָגן דער קאַמיסיע, וואָס איך האַלט פאַר ריכטיק, און איך
וועל דערקלערן דאָס, אין וואָס איך בין איבערצייגט. דאָס איז שטענדיק
מיין געווינהייט און אַזוי וועל איך זיך אויך דאָס מאָל אויפפירן. עס איז
פאַלש, אַז די גרויסע מלוכות זענען קעגן דעם, אַז מיר זאָלן זיך באַזעצן
אין אַרץ-ישראל. דייטשלאַנד און רוסלאַנד האָבן איך באַאיינפלוסט, אַז

זיי זאלן זיין דירעקט אויף אונדזער זייט. ביים סולטאן בין איך "פער-
סאנא גראטא".

"יא — האט ער אריינגעווארפן א ווארט — דער סולטאן איז, נאטירלעך,
פריינדלעך מיט אייך, ווייל איר זייט דר. הערצל פון דער "נייע פרייע
פרעסע".

"פאלש האב איך אויסגעשריגן — די "נייע פרייע פרעסע" האט גאר-
נישט וואס צו טאן מיט דער זאך. די ארויסגעבער זענען טויט-שונאים פון
מיין פלאן וועגן יידן. דאס ווארט ציוניזם איז ביון היינטיקן טאג נאך
נישט געווען געדרוקט אין דער "נייע פרייע פרעסע". מיט דעם סולטאן
האב איך וועגן דער "נייע פרייע פרעסע" איבערהויפט נישט פארהאנדלט.
ראטשילד האט מיר ווייטער געזאגט, אז אראנאלד ווייט און גארדאן *
האבן מיך גערופן אלס קרוין-עדות, בכדי זיי זאלן זיך קאנען אויף מיר
שטיצן און זאגן: דר. הערצל איז זיכער דער בעסטער ייד, און ער דער-
קלערט, אז א ייד קאן קיין מאל נישט ווערן קיין ענגלענדער.

עס וואלט געווען נאריש און הוצפהדיק פון מיר — האב איך געענט-
פערט — ווען איך זאל האלטן פאר דער קאמיסיע א לעקציע וועגן די
איינגשאפטן פון א ריכטיקן ענגלענדער. איך וועל זאגן פשוט, וואס פאר
אן אומגעהייערע גויט עס הערשט אין מיזרח, און אז די מענטשן מוזן
פון דארט אוועקפארן, אדער זיי וועלן אויסשטארבן.

די גויט אין רומעניע איז אונדז באקאנט זינט 1897. אין גאליציע איז
אפשר די לאגע נאך אן ערגערע. דארט זענען פאראן זיבן הונדערט
טויזנט מענטשן, וואס לעבן אין גויט. זיי וועלן אויך זיך ארויסלאזן אין
וועג.

"איך האף, אז איר וועט דאס נישט זאגן דער קאמיסיע — האט דער
לארד זיך אנגערופן — עס קאנען נאך קומען געזעצן צו באגרענעצן די
איינוואנדערונג".

* אראנאלד הענרי ווייט, א פראמינענטער ענגלישער פאליטישער שריפטשטעלער, וועל-
כער האט אויסגעדריקט אַנטיסעמיטישע אַנשויונגען, האט פארגעלייגט דער קעניגלעכער
קאמיסיע צו באגרענעצן די איינוואנדערונג פון יידן.
מאָיאר וויליאַם אידען עוואַנס-גאַרדאָן, דעפוטאַט פון פאַרלאַמענט און הויפט-אויס-
פאַרשער פון דער קאמיסיע.

דאָ בין איך שוין אַרויס פון די פלים : געוויס וועל איך עס זאָגן ! גאַנץ
געוויס ! איר קאַנט זיך שוין אויף דעם פאַרלאָזן !
ער איז געוואָרן צערודערט ביז גאַר, האָט אַ קלונג געטאַן און געלאָזט
רופן זיין ברודער לעאַפּאַלד.

איך האָב פאַר לעאַפּאַלדן איבערגעזאָגט נאָך אַ מאָל, וואָס איך האָב שוין
פריער געהאַט דערקלערט, און האָב צוגעגעבן, אַז לויט מיין מיינונג איז
די יידישע צדקה געוואָרן אַ מאַשין צו אונטערדריקן דאָס געשריי פון נויט.
לאַנדאָן, דעם 5טן יולי, 1902.

איך האָב געזאָגט דעם טערקישן אַמבאַסאַדאָר, וועלכער האָט מיך אינ-
פאַרמירט, אַז דער סולטאַן בעט מיך צו קומען גלייך קיין קאָנסטאַנטינאַ-
פּאָל, אַז איך קאָן נישט פאַרן פאַר דינסטיק (אין צוויי טעג אַרום) צוליב
מיין אַרויסטריט פאַר דער קעניגלעכער קאַמיסיע. איך בין גרייט זיך
אַרויסצולאָזן אין וועג מיטוואַך, אָבער איך דאַרף פריער וויסן גענוי,
צי איך זאָל פאַרן, בכדי צו מאַכן מיינע אַראַנזשירונגען.

הערצל טרעט אַרויס דעם 7טן יולי, 1902, פאַר דער ענגלישער
קאַמיסיע און מאַכט אַ לענגערע דערקלערונג, פול מיט טאַקט
און גרינדלעכע אַרגומענטן, וועגן דער יידן-פּראָגע אין אייראָפּע,
און ער ברענגט אַרויס זיין אידעע וועגן אַ ציוניסטישער לייזונג
פון דער יידן-פּראָגע. זיין דערקלערונג מאַכט אַ שטאַרקן איינ-
דרוק. אָבער הערצל אַליין איז נישט צופרידן. זיין אייגענער רושם
איז, אַז עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן, און אַז ער איז דורכ-
געפאַלן מיט זיין אַרויסטריט פאַר דער קאַמיסיע.

לאַנדאָן, 9טן יולי, 1902.

איך האָב מיט צוויי טעג צוריק אויסגעזען היפש נעבעכדיק מיט מיין
אַרויסטריט פאַר דער קעניגלעכער קאַמיסיע. איך בין נישט געווען אין
דער שטימונג און האָב זיך נישט באַהערשט. איך האָב גערעדט אַ שלעכטן
ענגליש און האָב אויך שלעכט פאַרשטאַנען זייער ענגליש, איך בין אויך
נישט געווען גענוג פאַרזיכטיק.

נאך דעם ווי איך האָב געמאַכט מיין דערקלערונג פאַר דער קאָמיסיע, בין איך אַוועקגעפאַרן אויף אַ "גאַרדען פאַרטי" צו ראַטשילדן, וווּ מען האָט מיך "געזען". און מיט דעם האָב איך ביי די ענגלישע "הויך-יידן" אפשר געבראַכט מער נוצן דער ציוניסטישער אידעע, ווי מיט אַלע מיינע פּרעירדיקע רעדעס און אַקציעס.

נעכטן האָב איך פאַרריכט דעם שלעכטן איינדרוק, וואָס איך האָב גע-מאַכט — ווי איך האָב געפילט — אויף דעם פאַרזיצער פון דער קאָ-מיסיע לאַרד דזשיימס אָוו הערפאַרד, בעת מיין דערקלערונג. איך האָב אים געזאָגט אָפן און אָפנהאַרציק דאָס אַלץ, וואָס איך האָב ביים פאַר-הער פון דער קאָמיסיע אויסגעדריקט נישט קלאַר און מיט רעזערוו. לאַרד דזשיימס מיינט, אַז איך קאָן פאַרווירקלעכן דעם סיני-על-אַריש-ציפּערן-פּלאַן (וועגן יידישער קאַלאָניאַציע) בלויז מיט דער הילף פון לאַרד ראַטשילד.

די ראַטשילדס דאַרפן ווערן מיינע אַגענטן דאָ, אין ענגלאַנד, זיי ווערן זייער געאַכטעט דאָ, אין דעם לאַנד, וווּ עס איז נישטאָ קיין אַנטיסעמיטיזם. מיר זאָלן נישט דערוואַרטן קיין געלט פון דער בריטישער רעגירונג פאַר דער קאַלאָניע, וואָס מיר ווילן שאַפן (האַט לאַרד דזשיימס ווייטער געזאָגט). די נייטיקע פּאַנדן וועלן דאַרפן צוגעשטעלט ווערן דורך די יידן. איך בין נישט אַריינגעגאַנגען מיט אים אין קיין פרטים וועגן דער עווענטועלער קאַנסטיטוציע פאַר דער יידישער קאַלאָניע. איך האָב בלויז באַמערקט, אַז די קאַלאָניע וועט דאַרפן זיין אַ שיינע און האָבן אַ צור-ציונגס-קראַפט, אַזוי אַז נישט בלויז בעטלערס זאָלן קומען אַהין, איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אַז מיין אידעע איז לאַרד דזשיימסן געפעלן געוואָרן אַ סך מער, ווי ער האָט דאָס מיר אַרויסגעוויזן.

הערצל לאַזט זיך אַריין אין פאַרהאַנדלונגען מיט לאַרד ראַט-שילד וועגן דעם נייעם קאַלאָניאַציע-פּלאַן אין סיני-על-אַריש-ציפּערן. ער האָט מיט אים ווייטערדיקע געשפרעכן אין לאַנדאָן און פירט אויך מיט אים אַ גרויסע קאַרעספּאַנדענץ נאָכן אַוועק-פאַרן פון ענגלאַנד. פון זיין אַפרו-אַרט, אין אַלט-אַוסזעי, ווהיין

הערצל פלעגט פארן יעדן זומער, שרייבט ער א לענגערן בריוו
צו לארד נתנאל מאיר ראטשילד אין לאנדאן :

אלט-אוסזעי, 21סטן יולי, 1902.

פריוואט און פארטרוילעך.

ליבער לארד ראטשילד !

אויף אייער בריוו פון דעם 15טן, ד"ח, האב איך נישט געקאנט ענטפערן
אין לאנדאן, אין דער איילעניש פון מיין אוועקפארן, ווייל איר אליין
האט געזאגט, אז מיינע קאלאניזאציע-פארשלאגן פאדערן א לענגערע
שטודיע.

דערמיט בין איך נישט אין גאנצן מסכים. עס איז אויך געווען מיין
אידעע, אז א קאלאניזאציע קאן מען אנהייבן נאר קורץ פארן פרילינג,
אין פעברואר, אדער מערץ, אין דער צייט פון די פלאנצונגען פארן זומער,
ווייל דאס איז צום גאענטסטן צום ערשטן שניט. זעלבסטפארשטענדלעך,
אז דעם באדן דארף מען זיך פארזיכערן שוין אין הארבסט, און דעם
ווינטער דארף מען באנוצן פאר די צוגרייטונגען. די פרטים פון די צו-
גרייטונגען האב איך שוין לאנג אויסגעארבעט.

איך וואלט געווען אזוי צופרידן, ווען איך וואלט אייער ענטפער נישט
געדארפט אויסטייטשן אלס אן אפזאג. ווער קאן העלפן אונדזער ארעם
פאלק, אויב נישט איר ?

איר זענט א גוטער מענטש. איצט, נאך דעם ווי איך האב זיך באקענט
מיט אייך נענטער, בין איך איבערצייגט, אז איר זענט א גוטער מענטש.
טא זייט אויך א גרויסער מענטש.

די אונטערנעמונג קאן נאר דעמאלט זיין געזיכערט מיט דערפאלג,
אויב זי וועט דורכגעפירט ווערן מיט גענוגנדיקע מיטלען און אויב עס
וועלן זיין מעגלעכקייטן פאר אויסברייטערונג.

עס איז נישט שווער צו רעכענען אויף זעכצן מיליאן פונט פאר אן
אונטערערדישער באן פון פיקאדילי קיין קארנהיל. געזעלשאפטן מיט א
קאפיטאל פון צען מיליאן פונט פאר וועלכער עס איז אינדוסטריעלער
אונטערנעמונג זענען אין די איצטיקע אמעריקאנישע צייטן א געוויינ-

לעכע זאך. קאן עס געמאלט זיין, אז א לאנד-געזעלשאפט, וועלכע וועט ענדגילטיק באפרייען די וועלט פון דער פיינלעכער יידן-פראגע, זאל אונטער דער אָנפירונג פון לאַרד ראַטשילד נישט קאָנען שאַפן אַזאַ סומע? איך ווייס זייער גוט אין וואָס עס באַשטייט דאָ דער פּלאַנטער: אַן ענין, וואָס ווייזט אויס צו האָבן אַ פּילאַנטראָפּישן כאַראַקטער, דאָרף מען אויפנעמען און פאַרשטעלן ווי אַ געשעפטלעכע אָנגעלעגנהייט.

אַבער טאַקע דאָס איז אַן אונטערנעמונג, וואָס וועט פאַרבלייבן אויף אייביק אייער גרויסער פאַרדינסט פאַר אונדזער פּאַלק.

ווי איך פאַרשטיי, מיין ליבער לאַרד, וואָלט איר נישט געמאַכט קיין גרויסע געשיכטע דערפון, אויב מען זאָל זיך ווענדן צו אייך וועגן שענקען אַ צען טויזנט אָדער צוואַנציק טויזנט פונט פאַר אַ גרויסער הילפס-אַקציע. איך האָב געהערט, אז איר שענקט אַוועק יערלעך איבער הונדערט טויזנט פונט.

דאָ, אַבער, וועט איר אין גאַנצן נישט דאַרפן שענקען קיין געלט, אַפילו קיין איין פעני. איר וועט נאָר דאַרפן געבן אייער אויטאָריטעט, אייער איינפלוס, אייער מאַכט פאַר אַן אונטערנעמונג, וואָס וועט זיכער ברענגען רווחים.

האַט איר אַזאַ נידעריקע מיינונג וועגן דעם פרעסטיזש פון אייער הויז, אז איר זאָלט אויף איין מאַמענט צווייפלען אין דעם, אז איר וועט קאָנען צונויפזאַמלען צען מיליאָן פונט צווישן די יידן אין דער גאַנצער וועלט, אויב איר אַליין וועט זיך שטעלן אין שפיץ פון דער דאָזיקער אַקציע?

אייערע שוועסטער-קינדער אין פאַריז קאָנען איצט שוין נישט פירן מער אַזאַ אַקציע, זיי ווערן אומדירעקט דיריגירט פון ה' דרומאַן (פירער פון די פּראַנצויזישע אַנטיסעמיטן). און וויי איז צו זיי, אויב זיי וועלן זיך נישט אויפפירן ווי פּראַנצויזישע פּאַטריאָטן אין די געלט-אָנגעלע-גנהייטן פון דער רוסישער רעגירונג, וועלכע פאַרוואַנדלט אונדזערע מענטשן אין פאַריאַס.

גאַנץ אַנדערש, מיין ליבער לאַרד, איז אייער סיטואַציע, לכל הפחות נאָך איצט, איידער דער אַנטיסעמיטיזם איז אַריינגעדורנגען אין ענגלאַנד.

היינט זענען נאך אייערע עלנבוניגנס פריי. היינט קאנט איר זיך נאך פריי באוועגן. יא, היינט קאנט איר נאך אויף א נישקשהדיקן אופן אריינגעבן אין חשבון אייער רעגירונג, אז איר וועט פארשטארקן דעם ענגלישן איינפלוס אין מיוזח פון דעם מיטלענדישן ים, ביים קנופן-פונקט צווישן די עגיפטישע און אינדאָ-פערסישע אינטערעסן דורך דעם, וואָס איר וועט דאָרט באַזעצן אַ גרעסערע צאָל פון אונדזערע מענטשן.

ווי לאַנג, מיינט איר, וועט בכלל נאך בלייבן נישט באַמערקט די וויכטיקייט פון דעם דאָזיקן ראַיאָן? און דעמאָלט וועלן מיר, די קלוגע און פיפיקע יידן, וועלכע ווערן כסדר איבערגעכטירעוועט פון אַנדערע, ווידער אַ מאָל האָבן געקומען צו שפעט. די זאך קאָן געמאַכט ווערן גיך און אין אַ גרויסן פאַרנעם דורך דער לאַנד-און-האַנדלס-געזעלשאַפֿט, וואָס אירע הויפט־שטריכן האָבן איך אייך שוין אַנגעוואָרפֿן. באַראָן הירשס אונטער־נעמונג איז געווען אַ שפּיל, אַ באַרימער־י, און אַן מעגלעכקייטן פאַר אויס־ברייטערונג. דאָס לעבן פון אַ יישוב באַשטייט נישט בלויז פון לאַנד־ווירטשאַפֿט. דער טייל פון די מיליאָנען, וועלכע זענען נאָך נישט פאַר־טאַבלעוועט געוואָרן, וועט אומפאַרמיידלעך מוזן אַריינפליסן אין אַ גרויס־סער אַלץ־אַרומגענדדיקער קאָלאָניאַציע־אונטערנעמונג. אָבער אויף דעם וואָלט איך געוואָלט שטיצן מיינע אויסרעכענונגען, פונקט אזוי ווייך ניק ווי אויף אַנדערע "פּילאַנטראָפּן".

די לאַנד־געזעלשאַפֿט קאָן האָבן אַ דערפאַלג נאָר דעמאָלט, ווען זי וועט זיין באַזירט נישט אויף "רחמנות", נאָר אויף ווירטשאַפֿטלעכע אינ־טערעסן. אפשר וועט זיך מיר נאָך איינגעבן צו באַקומען פינאַנציעל־ווערטפולע קאַנצעסיעס. איר וועט דעמאָלט ווידער הערן פון מיר.

איך פאַר מאַרגן אין דער פרי קיין קאָנסטאַנטיןאָפּאל. ווי לאַנג איך וועל דאָרטן בלייבן, ווייס איך גאָר נישט. אויב איר וועט האָבן מיר עפעס מיטצוטיילן, בעט איך אייך צו באַנוצן זיך מיט דער פאַרמיטלונג פון מר. גרינבערג (רעדאַקטאָר פון לאַנדאַנער "דזשואיש קראַניקל"), 30 טשענסערי לעין, וועלכער האָט תמיד מיין אַדרעס.

אלט-אוסזעי, 21סטן יולי, 1902.

שטורמישער דעפעשן-אויסטויש זינט צוויי טעג.
דער סולטאן פארלאנגט מיך דרינגענדיק.
איך פאר מארגן אהין צוזאמען מיט וואלפסאנען.
מיר וועלן זען!

הערצל פארענדיקט זיין ראמאן "אלט-ניי-לאנד", וואס איז גע-
בליבן א קלאסיש ווערק אין דער ציוניסטישער ליטעראטור ביז
דעם היינטיקן טאג. איבער זיין ווערק, וואס איז געשריבן אין
דער פארעם פון אן אוטאפיע — אבער הערצל האט טיף געגלייבט,
אז דאס איז נישט קיין אוטאפיע — און שטעלט פאר דאס לעבן
אין דער באנייטער יידישער מדינה אין צוואנציק יאר ארום, האט
דער גרינדער פון ציוניזם ארויפגעשטעלט זיין מאטא: "אויב איר
ווילט, איז דאס נישט קיין לעגענדע". פון דאן אן זענען די דאזיקע
נביאישע ווערטער געבליבן אויף אייביק פארבינדן מיט דעם
נאמען פון גרויסן ציוניסטישן מנהיג און פאטער פון דער יידי-
שער מדינה.

אבער דערווייל האט הערצל זייער שווער געארבעט פאר דער
פארווירקלעכונג פון דער לעגענדע. ביי זיין אפגעשוואכטן געזונט
מאכט ער נייע גרויסע אנטרענאנגען. ווידער א מאל האט ער
ביטערע אנטוישונגען, אבער ער פאלט נישט אראפ ביי זיך. ער
איז אייזן-שטארק אין זיין גלויבן, אז די יידישע מדינה מוז קומען.
הערצל מאכט א נייע רייע קיין קאנסטאנטינאפאל, די פינפטע
און די לעצטע אין זיין פריציטיק איבערגעריסענעם לעבן. ער
באקומט א דרינגענדיקע איינלאדונג פון סולטאן אבדול חאמיד
דעם צווייטן צו פירן ווייטער די פארהאנדלונגען וועגן דעם
"טשארטער" פאר ארץ-ישראל. ער פארט צוזאמען מיט דר.
וואלפסאן, וועלכער איז שפעטער געווארן זיין נאכפאלגער אויפן
אמט פון פרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט-ארגאניזאציע.
הערצל איז שוין א היימישער אין קאנסטאנטינאפאל און אין
סולטאנס הויף, ווידער איז ער דער אפיציעלער גאסט פון אבדול
חאמיד. דער סולטאן שטעלט צו זיין רשות א יאכט-שיף, א רע-
גירונגס-קארעטע און א פראכטפולע זומער-רעזידענץ אין טע-

ראפּיאָ. דער סולטאַן שיקט אים אויך ווידער אַ מאָל אַ זעקל מיט
גאַלדענע מטבעות צו דעקן די הוצאות פון זיין רייזע.
אַבער ביי דעם גאַנצן אַגשטעל פון פאַראַדן און אַ פייערלעכן
לוקסוס-קבלת-פנים, וויל דעם סולטאַנס קאַנצעלאַריע ווייטער
פאַרפירן הערצלעך מיט אַרויסדרייען זיך פון די פריערדיקע
צוזאַגן און שטעלן נייע אוממעגלעכע באַדינגונגען. הערצל דער-
פילט באַלד די פוסטקייט און די פאַלשקייט פון די פאַרהאַנד-
לונגען מיט אים. אין מיטן פון דעם אויסערלעכן גלאַנץ דערזעט
ער זייערע אמתע כוונות.

קאַנסטאַנטינאָפּאָל — טעראַפּיאָ, 25סטן יולי, 1902.
שמוץ, שטוב, ליאַרעם, רויטע מיצלעך, בלויע וואַסערן. און די דיקע
ביימער, וואָס באַשיצן דעם וועג אַרויף צום "יילדיז" (דעם סולטאַנס
פאַלאַץ).

די באַקשיש-נעמער ביים אַריינגאַנג אין "יילדיז" קומען מיר שוין אַנט-
קעגן מיט פאַרטרויען. זיי ווייסן שוין וועגן דעם גאַלד-רעגן, ווען איך
באווייז זיך דאַרט.

קאַנסטאַנטינאָפּאָל — טעראַפּיאָ, 2טן אויגוסט, 1902.
איבראַהים (ערשטער איבערזעצער אין סולטאַנס הויף און מייסטער פון
צערעמאָניעס) האָט מיר געזאָגט, אַז ער וויל נישט זיין אומדיסקרעט. דאָך
גלייבט ער צו פאַרשטיין, אַז איך האָב נישט געהאַט קיין דערפאַלג. איך
האָב אים דערקלערט, אַז איך האָב נאָך נישט דעם ענטפער פון זיין מאַ-
יעסטעט דעם סולטאַן.

איבראַהים האָט מיר דאָן געזאָגט, אַז איך דאַרף נישט צוויפלען אין
זיין מאַיעסטעטס גוטן ווילן, ווען אפילו ער וועט מיט מיר גאַרנישט אָפ-
שליסן. ער איז טאַקע אַן אַבסאָלוטער הערשער. פון דעסטוועגן קאַן ער
אַבער נישט טאָן אַלץ, וואָס ער וויל. — — —
"און פאַר אייך פערזענלעך האָט זיין מאַיעסטעט פיל אַכטונג און סימ-
פאַטיע. דאָס, וואָס איר ווילט טאָן פאַר אייער פאַלק, איז זייער איידל. דער
ציוניזם איז זייער אַ נאָבעלע אידעע".

איך האָב אים געדאַנקט און געזאָגט, אַז איך וועל שטענדיק בלייבן אַ פריינד פון טערקיי און אַן אָנהענגער פון איר יידן־פריינדלעכן סולטאַן. אָבער די נויט פון אונדזערע מענטשן אין מיזרח־אײראָפּע דערלויבט אונדז נישט צו וואַרטן. איך האָב שוין אָנגעקניפט אַ קאַנטאַקט מיט דער ענגלישער רעגירונג און האָב געמאַכט אַ פאַרשלאַג דעם קאַבינעט־מיניסטער לאָרד דזשיימס אָו הערפּאַרד וועגן גרינדן אַ יידישע קאָלאָניע אין אַפריקע. ענגלאַנד פאַרלאַנגט נישט פון אונדז קיין געלט־קרבנות. פאַרקערט, ענגלאַנד וועט נאָך אפילו אונדז מאַכן אַלערליי פאַרלייכטע־רונגען — האָב איך געזאָגט איבראַהימען.

ער האָט מיר אויף דעם געענטפערט, אַז ער האַלט, אַז דאָס איז פאַר־שטענדלעך, און ער מיינט, אַז ווען דער סולטאַן וועט זען אונדזער קאָלאָניאַזאַציע־דערפאַלג אין אַפריקע, וועט ער גיכער זיין גענייגט צו טאָן עפעס פאַר אונדז.

איך האָב אים באַמערקט, אַז דעמאָלט וועט עס שוין אפשר זיין צו שפעט, ווייל מיר וועלן שוין האָבן געמאַכט גרויסע אינוועסטאַציעס אויף אַן אַנדערן פּונקט.

אין אַוונט איז אָנגעקומען אַ שיפּירטע טעלעגראַמע פון גרינבערגן (רעדאַקטאָר פון "דזשוואַיש קראַניקל" אין לאַנדאָן), וועלכער מעלדעט מיר, אַז ער האָט דערהאַלטן אַ פאַרחתמעטן פּריוואַטן בריוו פון לאָרד ראַטשילד פאַר מיר. איך האָב אים גלייך אַרויסגעשיקט פון קאַנסטאַנטינאָפּאָל אַ דעפעשע: "עפנט און טעלעגראַפירט".

הערצל לאַזט זיך, פון דעסטוועגן, אַריין ווייטער אין געשפרעכן און פאַרהאַנדלונגען מיט דער קאַמאַריליע אַרום סולטאַן. אַבדול חאַמידן אַליין קאָן ער אויך דאָס מאַל נישט זען. נישט געקוקט אויף דעם גרויסן כבוד, וואָס דער סולטאַן האָט צוגעגרייט פאַר הערצלען, נעמט ער אים נישט אויף. ער שיקט דורך דער קאַמאַריליע בריוו צום סולטאַן מיט זיינע פאַרשלאַגן. צווישן אַנדערן מאַכט ער דעם סולטאַן אַ נייעם פאַרשלאַג וועגן אַ קאַנצעסיע פאַר יידישער קאָלאָניאַציע אין מעסאָפּאָטאַמיע, מיט דעם צוגאַנג פון חיפה און פון דער אַרומיקער געגנט. דער סולטאַן שיקט הערצלען אַן ענטפער.

קאנסטאנטינאָפּאָל — טעראַפּיאַ, 2טן אויגוסט, 1902.

טאַשין בעי (אַבדול חאַמידס ערשטער סעקרעטאַר) האָט מיר געבראַכט אַ מיטטיילונג פון סולטאַן מיט פּאַלגנדיקן אינהאַלט: "די יידן וועלן קאָנען אויפגענומען ווערן און זיך באַזעצן אין דער אַטאַמאַנישער אימפעריע מיטן באַדינג, אַז זיי וועלן זיך אינאַרדענען נישט אין צונויפגעזאַמלטע גרופּעס, דאָס הייסט אויף אַ צעזייטן אופן, און אַז זייער צאָל וועט פּאַרויס באַשטימט ווערן דורך דער רעגירונג. זיי וועלן באַקומען די אַטאַמאַנישע אונטערשטאַטשאַפט, און וועלן טראַגן אויף זיך אַלע ציווילע פּליכטן, אַריינגערעכנט מיליטערידינסט, און וועלן זיין אונטערגעוואָרפן אַלע געזעצן פון לאַנד, ווי אַנדערע אַטאַמאַנער".

2טן אויגוסט, 1902, אין באַן-וואַגאַן, ערגעץ וווּ אין אונגאַרן.

ווען מען שלעפט זיך אַזוי אין אַ שלאַפּלאַזער הייסער נאַכט, טראַכט מען ווידער איבער די גאַנצע זאַך אַרום און אַרום.

וואָס פאַר אַ טעותים בין איך דאָס מאָל באַגאַנגען?

ווען איך האָב דעם לעצטן טאַג פאַרן אַפּפּאַר פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל געשיקט דורך טאַשין בעי פרעגן דעם סולטאַן, ווי אַזוי ער שטעלט זיך פאַר די קאָלאָניאַציע "אויף אַ צעזייטן אופן", צי די רעגירונג וועט געבן די מענטשן די נייטיקע מיטלען, אָדער עס דאַרף געשאַפן ווערן אַן אַר-גאַנצאַציע, ד"ה, אַ געזעלשאַפט — האָט ער מיר געלאָזט ענטפּרען, אַז דאָס איז בלויו אַ פּראַגע פון איינצלהייטן ביי דער אויספירונג.

אויב עס האָט זיך הינטער דעם נישט באַהאַלטן דער פּאַרלאַנג אַפּצו-ברעכן פאַרן איצטיקן מאָל דאָס געשפרעך, איז עס אַן איינפאַכע טיפּשות.

אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט הערצלס לעצטע רייזע קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. באַלד האָט ער נייע פּלענער. ער טראַכט וועגן וועגן זיך צום איטאַליענישן קעניג, דעם דעמאַלט נאָך זייער יונגן קעניג וויקטאָר עמאַנועל דעם דריטן, אַז ער זאָל אויסנוצן זיין איינפלוס אויף טערקיי. הערצל האָט אויך נייע פּלענער וועגן פאַרהאַנדלונגען מיט ענגלאַנד, הגם זיינע האַפּענונגען אויף לאָרד נתנאל מאיר ראַטשילדס הילף לאָזן זיך אויס מיט גאַרנישט.

5טן אויגוסט, אין באַן-וואַגאַן צווישן אַטנאַנג און אַוסזעי (עסטרייך).

דער סוד פון ראַטשילדס בריוו, וועגן וועלכן מען האָט מיר שוין גע-
מאַלדן קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל, און וואָס אויף זיין אינהאַלט האָב איך
געוואָרט פיר טעג נאָך דעפּעשירן דרינגענדיק — איז ענדלעך אויפגעדעקט.
היינט אין דער פרי האָב איך באַקומען פון גרינבערג אַ טעלעגראַ-
פישן אינהאַלט פון דעם בריוו. פאַראַן נאָר איין וואָרט פאַר דעם:
"קוואַטש".

מיט דעם פולן וואַרטלעכן אינהאַלט וועל איך זיך באַקענען ערשט אין
אַוסזעי. און דעמאָלט וועל איך שיקן אַן ענטפער — אויב איך וועל בכלל
נאָך ענטפערן.

אַזוי פיל זע איך שוין איצט — אַז פונקט ווי פריער בלייב איך אָנגע-
וויזן בלויז אויף מיינע אייגענע מיטלען.

איך וויל איצט נאָך אויספרוון די ענגלישע קאַמבינאַציע, דירעקט דורך
טשעמבערליינען. עס זענען אמת פאַראַן ווייניק אויסזיכטן, אַז די ענג-
לישע רעגירונג זאָל מיט אונדז עפּעס מאַכן, אויב מיר האָבן נישט מיט
אונדז ראַטשילדן.

אויב עס וועט זיך גאַרנישט לאָזן אויפּטאָן מיט טשעמבערליינען, וויל
איך מאַכן אַ פרוווי אין איטאַליע.

דער ראַבינער פון סאַפּיאַ, ערנפרייז (דר. מרדכי ערנפרייז, סעקרע-
טאַר פון ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס) האָט מיר דערציילט, ווען ער איז
מיטגעפאַרן מיט מיר אַ שטיקל וועג אין באַן-וואַגאַן, אַז דער קעניג פון
איטאַליע האָט זיך אָנגעפרעגט וועגן אונדזער באַוועגונג ביי דעם פריער-
דיקן איטאַליענישן אַטאַשע אין סאַפּיאַ, פּאַלאַקאַ, אַ ייד. נאַטירלעך האָט
דער ייד פּאַלאַקאַ געוואָרט וועגן דעם ווייניקער, ווי דער קעניג. אויך דער
דאָזיקער קליינער יונגער קעניג, וועלכער האָט נאָך גאַרנישט געטאָן פאַר
דער אומשטערבלעכקייט און האָט אינטערעסן אין מיטללענדישן ים,
וואָלט אפשר געקאָנט אויף וועלכן עס איז אופן אויסגענוצט ווערן.
אפשר קאָן געלינגען צו אים צוצוקומען דורך לאַמבראַזאַן*.

* צעזאַר לאַמבראַזאַ, באַרימטער איטאַליעניש-יידישער אַנטראָפּאָלאָג און פּסיכיאַטער,
וועלכער האָט אַרויסגעוויזן אַ שטאַרקן אינטערעס פאַרן ציוניזם.

הערצל ענטפערט פון דעסטוועגן לאַרד נתנאל מאַיר ראַטשילדן.
ער שרייבט אים אַ רירנדיקן בריוו פון זיין אַפּר־אַרט אין אַלט־
אוסזעי, ביי ווין, וווּ הערצל פלעגט פאַרברענגען זומער מיט
זיין משפּחה.

אַלט־אוסזעי, 22סטן אויגוסט, 1902.

פון אַ בריוו צו לאַרד ראַטשילדן:

— — — אייער פריינדלעכן קעגנערישן בריוו האָב איך מיט דאַנק
דערהאַלטן. אויף דעם, אַז דער יידישער יישוב, וועלכן איך וויל אויפ־
שטעלן, זאָל זיין קליין, אַרטאָדאָקסיש און נישט ליבעראַל — קאָן איך
נישט מסכים זיין. איך האָב דריי יאָר לאַנג געאַרבעט איבער אַן אַלץ־
אַרומגענדיקן ענטפער אויף די און ענלעכע פּראַגן. דערפון איז געוואָרן
אַ בוך אונטערן נאָמען "אַלט־ניי־לאַנד", וואָס וועט דערשיינען אין עט־
לעכע וואָכן אַרום. איר וועט זיין צווישן די ערשטע צו וועמען איך וועל
עס שיקן.

אַבער איינס וואָלט איך אייך שוין איצט געוואָלט זאָגן. זענען די באַ־
גרינדער פון די מלוכות, וועלכע זענען איצט גרויס, געווען מעכטיקער,
קליגער, געבילדעטער, רייכער, ווי מיר, די איצטיקע יידן? אַרעמע פּאַס־
טעכער און יעגער האָבן געגרינדעט יישובים, פון וועלכע עס זענען שפּע־
טער אויסגעוואָקסן מלוכות. אין אונדזער אייגענער צייט האָבן גריכן, רו־
מענער, סערבן, בולגאַרן זיך איינגעאַרדנט אַלס מלוכות — און מיר זאָלן
דאָס נישט קאָנען טאָן?

אונדזער ראַסע איז אין אַלעמען טיכטיקער, ווי די מערסטע פעלקער
אויף דער ערד. דאָס איז טאַקע די סיבה פון דער גרויסער שינאה צו אונדז.
מיר האָבן ביז איצט נישט געהאַט קיין צוטרוי צו זיך אַליין. אין דעם טאַג,
ווען מיר וועלן אָנהייבן גלייבן אין אונדז אַליין, וועט אונדזער מאַראַלישע
גויט זיך ענדיקן. נאַטירלעך, וועלן נאָך ווייטער זיין קאַמפּן און שווערי־
קייטן, אינערלעך און אויסערלעך. אַבער וואָס פאַר אַ לאַנד, וואָס פאַר אַ
מדינה האָט זי נישט? מיר וועלן אויך שטענדיק אַרויסגעבן פון זיך די
מענטשן, וועלכע וועלן זיך קאָנען ראַנגלען מיט די שוועריקייטן.
די אַנטשטייונג פון יידישן יישוב, פון דער יידישער קאָלאָניע — רופט

עס אין אנהייב, ווי איר ווילט — וועט פון די מלוכות אויפגענומען ווערן
נישט מיט א קעגנערישן ווילן, אָדער אומצוטרוי. אויף דעם האָב איך אַ
סך און גענוגדיקע באַווייזן“.

אין זיינע אומדערמידלעכע אָנשטרענגונגען צו דערגרייכן כאַטש
דעם אָנהייב פון דער פאַרווירקלעכונג פון דער יידנשטאַט-אידעע,
וועלכע האָט אים שוין געקאָסט אַזוי פיל מי, געזונט און זיין
אייגן פאַרמעגן — פאַלט איין הערצלען אַ נייער געדאַנק: צו
פאַרן צו דעם רוסישן צאַר ניקאָליי דעם 2טן און אויסנוצן דעם
גרויסן איינפלוס, וואָס רוסלאַנד האָט דאָן געהאַט אויף טערקיי.
הערצל ווענדט זיך מיט אַ בריוו צו דער פּוילישער גרעפּין פּאַן
קאַרווין-פּיאַטראַווסקאַ, וועלכע האָט געהאַט איינפלוסן אין צאָ-
רישן הויף און אין די רעגירונגס-קרייזן אין פעטערבורג, וווּ זי
האַט געוווינט. פרוי קאַרווין-פּיאַטראַווסקאַ האָט סימפּאַטיזירט
מיט דער אידעע פון ציוניזם און האָט אַ סך געהאַלפּן הערצלען
אין זיינע שפּעטערדיקע פאַרהאַנדלונגען אין פעטערבורג.
הערצל איז רעקאַמענדירט געוואָרן צו דער פּוילישער גרעפּין
דורך דעם דעמאָליטיקן אָנגעזעענעם ציוניסטישן פירער אין וואַר-
שע, אַדוואַקאַט ישראל יאַסינאַווסקי, הערצלס אַ געטרייער פּריינד
און מיטאַרבעטער.

אַלט-אַזע, 23סטן אויגוסט, 1902.

פון אַ בריוו צו פרוי פּאַן קאַרווין פּיאַטראַווסקאַ:

“ — מיין ליבער און זייער געערטער פּריינד, אַדוואַקאַט יאַסינאַווסקי,
שרייבט מיר, אַז איר זענט געווען אַזוי גוט צו פאַראינטערעסירן דעם
אינערן-מיניסטער מיט אונדזער אידעע. אפשר וואָלט איר געקאָנט באַ-
וועגן זיין עקסעלענץ צו פאַרשאַפּן מיר באַלד אַן אוידיענץ ביי זיין מאַ-
יעסטעט דעם צאַר.

— פאַר אַלץ וואָס איר וועט טאָן פאַר אונדזער גרויסער אידעע,
הויך-געערטע גענעדיקע פרוי, בעט איך אייך צו זיין זיכער אין מיין
טיפּסטער דאַנקבאַרקייט“.

[ה]

דער ראמאן "אלט-ניי-לאנד"

הערצלס טרעפונג מיט דזשאזעף טשעמבערליין

דער פלאן פון ציפערן, על-אריש און סיני-האלב-אינדזל

די ספעציאליסטן קאמיסיע און די אונטערהאנדלונגען מיט לאָרד קראַמער

הערצל אין קאָראַ

טשעמבערליינס פלאן וועגן אוגאנדע

ענדלעך דערזעט הערצל די ערשטע עקזעמפלארן פון זיין ראָ-
מאַן "אַלט-ניי-לאַנד" אין דרוק. ער האָט איבער דעם ווערק גע-
אַרבעט פון אַקטאָבער 1899 ביז סוף אַפּריל 1902. הערצל איז
איבערצייגט, אַז זיין בוך וועט האָבן אַ גרויסע באַדייטונג פאַר
פאַרשפּרייטן די ציוניסטישע אידעע און פאַר פאַרשטאַרקן דעם
גלויבן אין דער מעגלעכקייט פון ווידעראויפּריכטן די יידישע
מדינה. ער שיקט זיין בוך צו אַ ריי פירנדיקע פּערזענלעכקייטן
אין אייראָפּע, צווישן זיי צו די אַנגעזעענסטע שטאַטסלייט, און
אין די בריוו צו זיי באַטאָנט ער, אַז די ווידעראויפּלעבונג פון
יידישן "אַלט-ניי-לאַנד" איז נישט קיין אוטאָפּיע.

זיין, 5טן אַקטאָבער, 1902.

פון אַ בריוו צום גרויסהערצאָג פון באַדען:

— דערמיט דערלויב איך זיך איבערצושיקן אייער קעניגלעכער
הויכקייט מיין ניי בוך "אַלט-ניי-לאַנד". עס איז אַ מעשהלע, וואָס איך
וואָלט פונקט אזוי דערציילט אין אַ לאַגער, אַנוואַרעמענדיק זיך ביים מאַכן
פייער, בכדי אויפצוהאַלטן מיט גוטן מוט מיינע אַרעמע מענטשן אויף דער
וואַנדערונג.

וואַרטן, איבערוואַרטן און אויסוואַרטן איז אַלץ.

אין דעם בוך רעדט זיך וועגן אַ נייער געזעלשאַפט. איך גלייב, אַז אַלע
פּעלקער זענען שטענדיק אויפן וועג צו אַ נייער געזעלשאַפט —

זיין, 5טן אַקטאָבער, 1902.

ליבער לאַרד ראַטשילד!

אין מיין לעצטן בריוו, אויף וועלכן איך האָב נאָך נישט דערהאַלטן

קיין באשטעטיקונג פון אייד, אז איר האט אים באקומען. האב איך אייד צוגעזאגט מיין בוך "אלט-ניי-לאנד". היינט שיק איך עס אייד. עס וועלן נאטירלעך זיין נאראנים, וועלכע וועלן די גאנצע זאך דער-קלערן אלס אן אוטאפיע, דערפאר ווייל איך האב אויסגעקליבן די פארעם פון אן אוטאפיע, וואס איז גענוצט געווארן דורך פלאטא, טאמאס מארוס און אנדערע. בנוגע אייד האב איך נישט קיין מורא פאר אזא מיספאר-שטענדעניש. — — —

ווין, 5טן אקטאבער, 1902.

צו פאן בילאון.

איך האב געבעטן מיין פארלעגער איבערצושיקן אייד מיין ניי בוך "אלט-ניי-לאנד". — איך ווייס, אז א רייכסקאנצלער קומט נישט דערצו, צו לייענען א בוך. דערפאר גיב איך דא איבער קורץ דעם אינהאלט. אין דער פארעם איז עס אן אוטאפיע. אבער אין דער זאך — נישט. איך האב אפילו אנגעשריבן די דאזיקע אוטאפיע נאר דערפאר, בכדי צו ווייזן, אז עס איז נישט קיין אוטאפיע. — — —

הערצלס "אלט-ניי-לאנד" האט זייער א שטארקן אפקלאנג. איי-ראפעישע שטאטסמענער פאראינטערעסירן זיך מיט הערצלס בוך און שטודירן אין איינעם מיט "אלט-ניי-לאנד" די צילן פון ציוניזם. כמעט אין דער זעלבער צייט, ווען "אלט-ניי-לאנד" איז דער-שינען אין דייטשן אריגינאל, ווערט הערצלס ווערק אויך ארויס-געגעבן אין דער מייסטערהאפטער העברעישער איבערזעצונג פון נחום סאקאלאוו, אונטערן נאמען "תל-אביב", און אין דער אויס-געצייכנטער יידישער איבערזעצונג פון דר. איזידאר עליאשעוו (בעל-מחשבות). ביידע ביכער ווערן שטארק געלייענט אין רוס-לאנד און אין גאנץ מזרח-איראפע און העלפן צו פארשפרייטן די ציוניסטישע אידעע צווישן די יידישע פאלקסמאסן.

הערצל בלייבט נישט רוען אויף די לארבער-קרענץ פון זיין גרויס און וויכטיק ווערק. באַלד לאַזט ער זיך אַרויס אויף אַ נייער נסיעה, דאָס מאַל קיין לאַנדאָן, פאַר אַ שטאַרק געוואַנטער און קאָמפּליצירטער פּאָליטישער אַקציע.

הערצלס נאָענטער און געטרייער מיטאַרבעטער, לעאַפּאַלד גרינבערג, רעדאַקטאָר פון לאַנדאַנער "דזשואיש קראַניקל", האָט זיך אונטערגענומען צו פאַרמיטלען צווישן דעם ציוניסטישן פירער און דער ענגלישער רעגירונג וועגן דעם נייעם פלאַן פון אַן אויטאָנאָמען יידישער קאָלאָניע אין על-אַריש, אין סיני-האַלב אינדזל, און מעגלעך אויך אויפן אינדזל ציפּערן. דערביי זאָלן זיין די אויסזיכטן, אַז מיט דער צייט זאָל די קאָלאָניע אויסגעברייטערט ווערן און אַרומגעגעבן אויך די טעריטאָריע פון אַרץ-ישׂראל, ווערנדיק פאַרוואַנדלט אין אַן אומאַפהענגיקער יידישער מדינה.

הערצל האָט געלייגט גרויסע האַפענונגען אויף דעם פלאַן, נאָך דעם ווי פון אַלע זיינע באַמיונגען ביים טערקישן סולטאַן האָט זיך דערווייל ווידער גאַרנישט אויסגעלאָזט, און זיין לעצטע ריזע קיין קאַנסטאַנטינאָפּאל האָט אים אין גאַנצן אַנטוישט.

לעאַפּאַלד גרינבערג האָט אונטערגענומען שריט אין די העכסטע רעגירונגס-קרייזן אין לאַנדאָן, און האָט אויסגעפּוועלט, אַז דער דעמאָלטיקער בריטישער קאָלאָניע מיניסטער, דזשאָזעף טשעמבערליין, זאָל אויפנעמען דר. הערצלען. ענדע סעפטעמבער, 1902, האָט גרינבערג טעלעגראַפירט צו הערצלען קיין ווין, אַז טשעמבערליין איז גרייט אים אויפצונעמען אויף אַ געשפרעך וועגן דעם ציוניסטישן פלאַן.

סוף אַקטאָבער, 1902, פאַרט הערצל קיין לאַנדאָן און לעבט דאָרט איבער גרויסע טעג.

לאַנדאָן, 20סטן אַקטאָבער, 1902, אין דער פרי.

— — — אונטערוועגס האָב איך אַ סך גערעדט (אין מיינע געדאַנקען) מיט טשעמבערליינען. איך מיין, אַז אַלס איינלייטונג זאָל איך אים זאָגן אַט-וואָס :

"איר זענט געוויינט צו זען גרויסע היסטאָרישע פראַבלעמען, ווי זיי שטעלן זיך פלוצעם פאַר אייך —"

איבעריקנס לאָזט זיך אַזאַ געשפרעך גאַרנישט אויסרעכענען פריער. אַלץ איז אינספּיראַציע, דיספּאָזיציע פון אויגנבליק, גייסטיקער צושטאַנד אין דעם געגעבענעם מאָמענט.

לאַנדאָן, 22סטן אָקטאָבער, 1902.

געכטן האָב איך גערעדט מיט דעם באַרימטן הערשער פון ענגלאַנד, דזשאָזעף טשעמבערליין, אַ שעה צייט. איך האָב אים דערקלערט אַלץ, וואָס איך האָב זיך געהאַט פריער צוגעגרייט אים צו זאָגן, און ער האָט זיך גוט צוגעהערט. ליידער האָט מיין שטים אין אָנהייב אַ ביסל געצוי-טערט, פון וואָס איך האָב געהאַט שטאַרק עגמת-נפש, בעת איך האָב גערעדט.

אַבער אין אַ פאַר מינוט אַרום איז עס געוואָרן בעסער. און איך האָב גערעדט רויק און טיף צו דער זאַך, אויף וויפל דאָס איז מעגלעך מיט מיין נישט קלאַרן ענגליש.

איך האָב פאַר דער אומבאַוועגלעכער מאַסקע פון דזשאָזעף טשעמבער-ליין פונאַנדערגעוויקלט די גאַנצע יידן-פראַגע, ווי איך פאַרשטיי זי און ווי איך וויל זי לייזן. איך האָב גערעדט וועגן מיינע באַצונגען מיט טערקיי אאַז"וו.

"איך שטיי אין פאַרהאַנדלונגען מיטן סולטאַן" — האָב איך געזאָגט — אַבער איר ווייסט, וואָס עס זענען טערקישע פאַרהאַנדלונגען. איר ווילט קויפן אַ טעפעך, מוזט איר פריער אויסטרינקען אַ האַלבן טויף טעפלעך קאַפע און אויסרייכערן אַ הונדערט סיגאַרעטן. דאָן דערציילט איר מש-פחה-מעשיות, און פון צייט צו צייט וואַרפט איר אַריין אַ פאַר ווערטער וועגן טעפעך. איז די געשיכטע די, וואָס איך אַליין האָב צייט פאַר פירן אַזעלכע פאַרהאַנדלונגען, אַבער מיין פאַלק האָט קיין צייט נישט. זיי גייען אויס פון הונגער אין תחום-המושב אין רוסלאַנד. איך מוז זיי באַלד העלפן, אאַז"וו.

ביי דער טעפעך-מעשה האָט די מאַסקע געלאַכט.

איך בין דאָן אַריבערגעגאַנגען צו דער פראַגע וועגן דער טעריטאָריע, וואָס איך פאַרלאַנג פון ענגלאַנד: ציפערן, על-אַריש און סיני-האַלב-אינדזל.

אויף דעם האָט ער מיר געענטפערט אין אָנהייב, אַז ער קאַן רעדן בלויז וועגן ציפערן. דאָס איבעריקע געהערט נישט צו אים, נאָר צום אויסערן-מיניסטעריום. אַבער וואָס אַנבעלאַנגט ציפערן, איז די לאַגע

דארט אַזעלכע, אָז עס לעבן דאָרט גריכן און מאַכמעדאַנער, און זיי וואָלט ער נישט געקאָנט אַרויסשטופן פון לאַנד צוליב נייע איינוואַנדערער. להיפּוך — עס וואָלט געווען אַ סך מער זיין פליכט צו שטיין אויף זייער זייט. אויב די גריכן וואָלטן — אפשר מיט דער הילף פון גריכנלאַנד און רוסלאַנד — זיך אַנטקעגנגעשטעלט דער יידישער איינוואַנדערונג, וואָלטן שוין אַלע שוועריקייטן זיך געשטעלט אין וועג. ער פּערזענלעך האָט גאָר-נישט קעגן די יידן. להיפּוך. און ווען ער וואָלט צופּעליק געהאַט אַ טראָפּן יידיש בלוט אין זיינע אַדערן, וואָלט ער מיט דעם שטאַלצירט. אָבער דאָס איז עס, ער האָט נישט קיין איין טראָפּן.

ביז וואָס, ביז ווען — איז ער גרייט צו העלפּן, ווען ער וועט נאָר קאָנען. די ציוניסטישע אידעע איז אים סימפּאַטיש, אַאָזיוו.

“ביי אונדז איז דאָך אַלץ עפּנטלעך” — האָט ער געזאָגט — און ווי נאָר מען וועט אָנהייבן צו רעדן וועגן ציפּערן — וועט גלייך אויסברעכן אַ שטורעם.”

אויף וואָס איך האָב אים געעענטפּערט, אָז אין דער פּאָליטיק מאַכט מען דאָך נישט אַלץ עפּנטלעך. מען פאַרעפּנטלעכט בלויז די רעזולטאַטן און די אַרגומענטן, וואָס מען האָט באַנוצט אין דער דיסקוסיע. און איך האָב אים אַנטוויקלט מיין פּלאַן צו שאַפּן קודם-כל אַ באַוועגונג פאַר אונדז אין ציפּערן. מען דאַרף אונדז איינלאַדן, אָז מיר זאָלן קומען אַהין. דאָס וועל איך צוגרייטן דורך אַ האַלבן טויז עמיסאַרן. ווען מיר וועלן גרינדן די יידיש-מיטל-מיזרח-געזעלשאַפּט מיט פינף מיליאָן פּונט פאַר סיני און על-אַריש, וועלן די איינוווינער פון ציפּערן באַקומען חשק אַריינצוקריגן דעם רעגן פון גאַלד אויך אויף זייער אינדזל.

די מאַכמעדאַנער וועלן זיך אַוועקציען, און די גריכן וועלן גערן און גוט פאַרקויפּן זייערע באַדן-פאַרמעגנס און זיך אַריבערקלייבן קיין אַטען אַדער קרעטע.

די דאָזיקע אידעע איז אים, ווייזט אויס, געפּעלן געוואָרן. אָבער וועגן על-אַריש און סיני וואָלט ער גאַרנישט געקאָנט זאָגן. די רעגירונג וואָלט געוואָלט אויסהערן די מיינונג פון לאָרד קראַמער (ענגלישער וויצע-רע-גענט אין עגיפּטן), צו וועמען זי האָט גרויס צוטרוי.

א שאד, וואס לארד קראמער געפינט זיך שוין נישט אין לאנדאן. ער
איז שוין אוועקגעפארן צוריק קיין עגיפטן.

“איד קאן עמעצן שיקן אהין” — האב איך געזאגט.
“איר דארפט אבער רעדן מיטן אויסערן-מיניסטעריום”.
“העלפט מיר אין דעם, מר. טשעמבערליין. איך פאר אוועק איבער-
מארגן”.

ער האט א טראכט געטאן וועגן דעם און מיר באשטימט א באגעגעניש
אויף היינט, 15 מינוט נאך צוועלף, ווען איך וועל קאנען זען דעם לארד
לאנסדאון (אויסערן-מיניסטער).

איז דאס געווען פריער אדער שפעטער, ווען איך האב אויף א שטיקל
פאפיר, וואס איז געלעגן אויף זיין טיש, אויסגעצייכנט פאר אים על-
אריש? און דערצו — מיין אידעע וועגן חיפה-הינטערלאנד. איך וואלט
באוויגן די טערקן צו קומען גיכער מיט מיר צו אן אפמאך, ווען איך
וועל אויך אויפשווימען ביי די וואסערן פון נילוס. דעמאלט וועל איך
אפשר קריגן ביליקער די געגנט פון חיפה.

דא האט די גלאט-ראוירטע מאסקע ווידער געלאכט און געלאזט פאלן
דעם מאנאקל.

אבער ער האט נישט געוואסט גארנישט, ווו על-אריש געפינט זיך, און
אזוי זענען מיר צוגעגאנגען צו א גרויסן טיש, ווו ער האט צווישן אנדערע
גרויסע ביכער אויסגעזוכט אן אטלאס און געפונען עגיפטן. דערביי האט
ער געזאגט: “אין עגיפטן וואלטן מיר געהאט די זעלבע שוועריקייטן מיט
די ארטיקע איינוווינער”.

דא האט ער ווידער געלאכט, דאס מאל טיף אריבערגעבויגן איבער דעם
בוך. ערשט איצט האט ער אין גאנצן פארשטאנען מיד און מיין פארלאנג
צו קריגן אן איינזאמלונגס-ארט פאר דעם יידישן פאלק בשכנות פון
ארץ-ישראל.

אין על-אריש און אין סיני איז דאס לאנד ליידיק, ענגלאנד קאן עס
אונדז געבן. דערפאר וועט זי באקומען א צוואוקס אין איר מאכט און די
דאנקבארקייט פון צען מיליאן יידן. דאס אלץ האב איך אים געזאגט, און
עס האט געמאכט אויף אים אן איינדרוק, און איך האב אויסגעפירט:

“וועט איר געבן אייער צושטימונג, אז מיר זאלן דא, אויף דעם האלב-אינדול סיני, גרינדן א יידישע קאלאניע?”
“יא!”, האט ער געזאגט, “אויב לאַרד קראַמער וועט זיין פאַר דעם פּלאַן”.

דאָס איז דעריבער די ערשטע זאַך, וואָס איך דאַרף איצט באַזאָרגן.
ער האָט זיך געזענגט מיט מיר, און מיר האָבן אָפּגערעדט צו האָבן ווידער אַ באַגעגעניש היינט.

פון דעם צווייטן געשפרעך מיט טשעמבערליין איז הערצל גע- בליבן גאָר שטאַרק צופרידן. פאַרן אַוועקפאַרן פון לאַנדאָן האָט הערצל אונטערגענומען נאָך אַנדערע וויכטיקע שריט פאַר זיין נייעם פּלאַן.

24סטן אָקטאָבער, 1902, אין באַן-וואַגאָן צווישן לאַנדאָן און פּאַלקסטאָן.
איך גלייב, אז נעכטן איז געווען אַ גרויסער טאָג אין דער יידישער געשיכטע.

24סטן אָקטאָבער, 1902, אויף דער שיף צווישן פּאַלקסטאָן און בולאָן.
אַט אַזוי זענען געווען די געשעענישן פון נעכטן.
פופצן מינוט נאָך צוועלף בין איך אַריינגעקומען אין טשעמבערליינס סאַלאָן. ער האָט זיך אויפגעהויבן מיט אַ מינע, וואָס האָט געדאַרפט אויס- דריקן, אז ער איז זייער באַשעפטיקט. ער האָט בלוז פאַר מיר עטלעכע מינוט. אַבער ער האָט דאָס מיר געזאָגט אין אַ זייער שטאַרק פריינדלעכן טאָן.

“איך האָב איינגעאַרדנט פאַר אייך אַ באַגעגעניש מיט לאַרד לאַנס- דאָן”, האָט ער מיר געזאָגט. “ער דערוואַרט אייך 4.30 נאָך מיטאַג. איך האָב שוין צוגעגרייט פאַר אייך דעם וועג. דערקלערט אים אייער גאַנצן פּלאַן. אַבער רעדט נישט וועגן ציפערן. דער ציפערן-טייל פון דעם פּלאַן גייט מיך אָן”...

מיר האָבן זיך געדריקט די הענט, און איך האָב אים געזאָגט ביים גע- זעגענען זיך, אז איך בין גליקלעך דערפון, וואָס איך האָב געהאַט די געלעגנהייט צו באַקענען זיך מיט אים.

א פערטל צו צוויי בין איך געווען ביי לאַרד ראַטשילדן. מען האָט מיך גלייך אַריינגעפירט אין עס־צימער. מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין דעם צימער, וווּ מיר האָבן געהאַט אונדזער ערשטע באַגעגעניש. איך האָב אים געזאָגט, צו זיין גרויסער דערשטויבונג — וואָס מען האָט געקענט אָפן זען אויף זיין פנים, — אַז איך בין געווען נעכטן און היינט ביי טשעמ־בערליינען. נאָך דעם ווי ער האָט געהערט, אַז טשעמבערליין האָט מיך גוט אויפגענומען, האָט ער געזאָגט, אַז ער וועט קומענדיקע וואָך גיין צו טשעמ־בערליינען און אים אויספרעגן. שפעטער וועט ער מיר שרייבן.

דער פלאַן וועגן ציפערן געפעלט אים בעסער ווי על־אַריש. אָבער מיר מוזן דאָרט אָנהייבן, האָב איך אים דערקלערט.

“ווען מיר וועלן קריגן די קאַנצעסיע, וועט איר מוזן שאַפן די פינף מיליאָן פונט־געזעלשאַפט. אַן אייך וועט עס זיין שווער און אפשר איבער־הויפט אוממעגלעך”, האָב איך געזאָגט לאַרד ראַטשילדן. ער האָט גע־מאַכט אַ מינע, ווי: “מיר וועלן רעדן וועגן דעם שפעטער”...

מיר זענען זיך פונאַנדערגעגאַנגען ווי פריינד.

נאָך האַלב פיר אַ זייער בין איך ווידער געווען אין דאָנינג־סטריט, דאָס מאָל אין די פינע צימערן פון אויסערן־מיניסטעריום... אַרום פינף אַ זייער בין איך ענדלעך אַריינגעקומען אין לאַנסדאָנס קאַבינעט (אַן איידעלער סאַלאַן) און בין פון אים שאַרמאַנט באַגריסט געוואָרן.

... מיין ענגליש האָט פונקציאָנירט שלעכט. עס האָבן מיר אויסגע־פעלט ווערטער אַזױ. ביז איך האָב ענדלעך באַשלאָסן אַריבערצוגיין אויף פראַנצויזיש. און דאָן איז שוין די זאַך “געגאַנגען אויף רעדלעך”... איך האָב אים דערקלערט נאָך אַ מאָל מיין גאַנצן פלאַן, אָבער אַן דעם אינדזל ציפערן. ער האָט זיך זייער פריינדלעך צוגעהערט, האָט געמאַכט ווייניק איינזענדונגען און האָט צום סוף מיך געבעטן צוצושטעלן אים אַ שריפטלעכן מעמאָראַנדום וועגן דעם פלאַן — פאַר דעם מיניסטאַרן־ראַט, ווי עס איז געווען קלאַר צו זען...

אויך דאָס געזעגענען זיך מיטן אויסערן־מיניסטער לאַרד לאַנסדאָן איז געווען זייער פריינדלעך.

איך גלייב, אַז עס איז געווען אַ דערפאַלגרייכער טאַג.

הערצל טרעט צו, מיט זיין אינגעבוירענעם טיפן גלויבן, צו די נייע גרויסע באַמיונגען וועגן דעם נייעם פלאַן, וואָס ער האָט פאַר-געשלאָגן דער ענגלישער רעגירונג. צוריקקומענדיק קיין ווין אַרבעט ער ווידער אומדערמידלעך פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון דעם נייעם פראַיעקט. אָבער אין מיטן פון אַט דער אַנגעשטרענגטער אַרבעט ווערט ער קראַנק און פילט, אַז זיין האַרץ ווערט אַפגעשוואַכט.

ווין, 7טן נאָוועמבער, 1902, פרייטיק.

איך בין אין גאַנצן אויסגעמאַטערט, און האָב זיך געדאַרפט אַפּרוען. ביי דער ציוניסטישער יאַר-קאַנפערענץ און ביי די אַרומיקע ענינים, וואָס זענען געווען פאַרבונדן מיט די באַראַטונגען, בין איך געוואָרן אַזוי אויסגעשעפט, אַז זינט זונטיק האָב איך אַלערליי האַרץ-ווייטיקן. די גאַנצע וואָך האָב איך זיך אַרומגעשלעפט און בין נישט געווען פעיק אַנצושרייבן אַ פאַר שורות. היינט האָב איך ענדלעך געמאַלדן דער "נייע פרייע פרעסע", אַז איך בין קראַנק.

איך האָב געשיקט גרינבערגן קיין עגיפטן. נאָר-וואָס האָב איך פון דעם אויסגעצייכנטן מענטשן דערהאַלטן אַ דעפעשע פון קאַיראָ. ער איז אייער-נעכטן אַהין אַנגעקומען און מאַרגן אין דער פרי פאַרט ער צוריק. "אַלץ איז אין אַרדענונג". מיטוואַך וועט ער זיין דאָ, אין ווין.

איז דאָס מעגלעך, אַז מיר זאָלן שטיין אויף דער שוועל פון אַפּשליסן אַ טשאַרטער אַן ענגלישן — און ערב דער גרינדונג פון אַ יידישער מדינה? ביי מיינע אויסגעשעפטע כוחות זעט עס אויס אַזוי, אַז עס לאַזט זיך גלייבן.

אין זיין אַפהאַנדלונג וועגן "אַלט-ניי-לאַנד" זאָגט דר. גאַנץ (הוגאָ גאַנץ, באַקאַנטער עסטרייכיש-יידישער שריפטשטעלער) זייער ריכטיק. "קיין איין משה קומט נישט אַריין אין צוגעזאַגטן לאַנד".

הערצל מוז אַוועקפאַרן אין דעם קור-אַרט עדלאַך צו היילן זיין קראַנק האַרץ. פון דעמאַלט אַן האָבן אים די דאַקטוירים אַפט באַפוילן צו פאַרן קיין עדלאַך. און פון איינער אַזאַ ריזע, ווינצי-קער ווי אין צוויי יאָר אַרום, איז ער שוין מער נישט צוריק-געקומען.

איצט אַרבעט הערצל פאַרן ציוניזם און פאַר דער יידנשאַט-
אידעע שוין מיט די לעצטע כוחות זיינע — אָבער מיט אַ דאָפּל-
טער אַנשטרענגונג.

עדלאַך, 13טן נאָוועמבער, 1902.

מיין האַרץ קלאַפט ווידער רויקער.

גרינבערג איז צוריקגעקומען פון קאַיראָ מיט אַ פולן דערפאַלג, ווי
ווייט דאָס איז געווען מעגלעך. ער האָט געוווינען פאַר אונדזער זאך לאַרד
קראַמערן, ווי אויך דעם עגיפטישן פרעמיער־מיניסטער בוטראַס גאַלי
פאַשאַ און די וויכטיקע ענגלישע אונטערגעאָרדנטע, מר. בייל, קאַפיטאַן
האַנטער א"א.

וויין, 22סטן דעצעמבער, 1902.

נעכטן האָב איך דערהאַלטן לאַרד לאַנסדאָונס ענטפער, געשריבן דורך
סער ט. ה. סאַנדערסאָן. אַ היסטאָרישער דאָקומענט.
לאַרד קראַמער באַריכטעט, אַז דער פראַיעקט וועגן האַלב־אינדזל סיני
וועט זיין מעגלעך — אויב די קאָמיסיע וועט איינזען די רעאַלע פאַרהעל-
טענישן פאַר מעגלעך. די עגיפטישע רעגירונג וועט פאַרלאַנגען בלויז די
אַטאָמאַנישע אונטערטאָנשאַפט און אַ יערלעכן בייטראַג פאַר אויפהאַלטן
די אָרדענונג אינערלעך און אויסערלעך.

איך וועל שיקן אַהין אַ קאָמיסיע: דעם אַרכיטעקט מאַרמאַרעק, דעם
אינזשעניר קעסלער, דעם פראַפּעסאָר וואַרבורג *; איינעם פון די אַרץ-
ישראַל־אַגראַנאַמען און דעם געאַגראַף דזשענינגס בראַמלי פון סודאַן,
וועלכער ווערט רעקאָמענדירט דורך קראַמערן.

די אַטאָמאַנישע אונטערטאָנשאַפט (אונטער דער ענגלישער גאַראַנטיע)
וועל איך געבן דעם סולטאַן פאַר אַ הויכן פרייז. איך וועל דערפאַר פאַדערן
אַ שטיק פון אַרץ־ישראַל.

דעם יערלעכן שטייער־אַפּצאַל וועל איך פאַרויכערן דער עגיפטישער
רעגירונג, און איך וועל האַלטן דעם צוואַג, אויב דער גווערנאָר פון דער

* אַטאָ וואַרבורג, באַרימטער וויסנשאַפטלער, שפּעטערדיקער פרעזידענט פון דער ציו-
ניסטישער וועלט־אַגראַניזאַציע.

עגיפטישער פראַווינץ יודעאָ וועט געוויילט ווערן דורך די קאַלאַניסטן אויף צען אָדער אויף זיבן יאָר. דער כעדיוו וועט אים דאַרפן בלויז באַ-שעפטיקן. אָדער ער וועט פּרעזענטירט ווערן דורך דער ענגלישער רע-גירונג, און דער כעדיוו וועט אים נאָמינירן.

די פּאָליציי קאָן אָנגעפירט ווערן דורך ענגליש-עגיפטישע אָפיצירן. די פּאָליצייאַנטן וועלן זיין אונדזערע מענטשן.

אויף דער באַזע פון די דאָזיקע דערגרייכונגען מוז לאַרד ראַטשילד מיר פאַרשאַפן דאָס געלט פון דער יק"א — אַמזוינציקסטן צוויי אָדער דריי מיליאָן פונט פאַר דער יידיש-מיטל-מיזרח-געזעלשאַפט. דאָס איבעריקע — דורך אַן עפנטלעכער סובסקריפציע.

וואָס עס אימפּאַנירט מיך אַממייסטן איז די קאַלטקייט און רו, מיט וועלכער דאָס ענגלישע אויסערן-מיניסטעריום באַהאַנדלט ווייטער דעם סיני-פלאַן, אין מיטן די גרויסע פאַרוויקלונגען אין דער וועלט. די דאָזיקע קאַלטקייט און רו דאַרף מען לערנען. דאָס איז דער שליסל צו גרויסקייט.

הערצל איז שוין אַזוי שטאַרק איינגעגלייבט אין זיין נייער אידעע וועגן דער אויטאָנאָמער געגנט "יודעאָ" אויפן האַלב-אינדזל סיני, אַז ער הייבט אָן אויסצואַרבעטן פלענער וועגן דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פון דער גרויסער קאַלאָניע, וועלכע דאַרף שפּעטער אויך אַרומנעמען ארץ-ישראל און פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ יידישער מדינה. הערצל באַטראַכט שוין אַ באַוואַ-סערונגס-פלאַן פאַר דעם מידבר סיני און קלערט אויך וועגן אויס-נוצן די נאַטור-אוצרות, באַזונדערס פאַר פּראָדוצירן פּאַספּאַטן.

וויין, 30סטן דעצעמבער, 1902.

היינט, צווישן נאַכט און באַגינען, איז מיר איינגעפאַלן :
אפשר וועלן מיר קאָנען באַפרוכערן דאָס וויסטע לאַנד דורך דעם טייך נילוס !

אַן איינפאַכע באַוואַסערונג וועט מסתמא נישט זיין מעגלעך צוליב דעם סויען-קאַנאַל. מען וועט דאַרפן אויספאַמפען און אַריבערפירן דאָס וואַסער דורך רערן, וואָס וועלן דורכגעצויגן ווערן, אָדער אין דער הייד, אָדער

אין דער טיפעניש פון דער ערד. דאָס צווייטע ווייזט זיך מיר אויס צו זיין אַ סך לייכטער.

אַזאַ וואַסער־רערן־ליניע קאָן אָפּקאָסטן מיליאָנען און וועט דאָך נישט זיין צו טייער ...

די אויספירונג פון דעם פּלאַן קאָן זיין אויף פאַרשידענע אופנים. דעם דאָזיקן פּלאַן און די פּראָגע וועגן די פּאַספּאַטן וועל איך איבערגעבן מאַר־מאַרעקן און וואַרבורגן (וועלכער האָט אָנגענומען צו זיין אין דער דעלע־גאַציע) אַלס אַ געהיימע אויפגאַבע.

פאַר דער נייער אידעע זיינער פאַרט הערצל ווידער אַ מאָל קיין לאַנדאָן צו פירן ווייטערדיקע אונטערהאַנדלונגען.

הערצל גלייבט שטאַרק אין זיין נייעם פּלאַן וועגן גרינדן אַ גרויסע אויטאָנאָמע יידישע קאָלאָניע אין על־אַריש־סיני, וואָס זאָל שפּעטער אויסגעברייטערט ווערן און אויך אַרומנעמען אַרץ־ישראל. הערצל פירט אַליין אָן מיט דער גאַנצער קאַמפּליצירטער אַרבעט פאַר דער דורכפירונג פון דעם פּלאַן. ער שאַפט אָן עקס־פעדיציע פון עקספּערטן, וואָס זאָל פאַרן אין דער געגנט פון על־אַריש־סיני און אויספאַרשן דאָרט די קאָלאָניזאַציע־מעגלעכקייטן. ער פירט ווייטער די פאַרהאַנדלונגען מיט דער ענגלישער רע־גירונג, וואָס דאַרף געבן איר צושטימונג צו דעם פּלאַן. און ער לאָזט נישט אָפּ לאָרד נתנאל מאיר ראַטשילד אין לאַנדאָן, פאַר־לאַנגענדיק פון אים צוצוגרייטן די גרויסע קאַפיטאַלן, וואָס וועלן זיין נייטיק פאַר פינאַנסירן דעם פּלאַן צו גרינדן די קאָלאָניע. עטלעכע מאָל פאַרט הערצל פון ווין קיין לאַנדאָן און מאַכט גרויסע אָנטערענגונגען פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון זיין נייעם פּראָיעקט. אָנהייב 1903 איז ער ווידער אין דער ענגלישער הויפּט־שטאָט.

לאַנדאָן, 17טן יאַנואַר, 1903.

נעכטן איז געווען אַ גוטער טאָג.

געווען צו מיטאַג ביי ראַטשילדן. איך האָב אים געזאָגט: "דריי אַ זיגער דאַרף איך זיין אין אויסערן־מיניסטעריום. וואָס וועלן מיר טאָן ווען די יק"א־מענטשן וועלן נישט מיטגיין?"

לאַרד ראַטשילד האָט געענטפערט: "דעמאָלט וועלן מיר מאַכן די סוב-סקריפציע. איך זע אָבער נישט, ווי אַזוי זיי קאַנען זיך אָפּזאָגן. — איר וועט שטיין אין שפיץ, דר. הערצל. איך וויל זיך בלויז אייער מיטאַר-בעטער. איך בין צופרידן, וואָס איך קאַן אייך העלפן".

אַזוי ווייט זענען מיר געווען — אויב ער וועט זיך ווידער נישט אַרויס-דרייען. "פאַרלאָז זיך נישט אויף פירשטן (אויך פון דער פינאַנץ). זיי זענען ווי ווינט".

דערנאָך בין איך מיט גרינבערגן געווען ביי סער טאַמאַס סאַנדערסאָן, דעם פערמאַנענטן אונטער-סעקרעטאַר פאַר אויסערן-ענינים, אויף דאָר-נינג-סטריט.

מיד האָבן גערעדט אַהין און אַהער. נישט קיין סך נייעס. עס איז צום שטוינען, וואָס אין דער צייט, ווען אין דער גאַנצער וועלט גלייבט מען, אַז ענגלאַנד איז אַנטשלאָסן צו האַלטן עגיפטן פאַר יעדן פרייז, האָב איך פון סער טאַמאַס רייד אַרויסגעטראָגן דאָס געפיל, אַז זיי באַטראַכטן זיך נישט אַזוי שטאַרק אין זאָטל און קוקן אויף דער גאַנצער זאַך, ווי אויף אַ פראַוויזאָרישער.

איך האָב אים געגעבן דעם מאַרשרוט פון דער קאַמיסיע און איר צוזאַ-מענשטעל. אין די איינצלהייטן פון טשאַרטער האָט ער נישט געוואָלט אַריינגיין. וועגן דעם דאַרפן מיר קומען צו אַ פאַרשטענדיקונג מיט לאַרד קראַמער (ענגלישן וויצע-רעגענט אין עגיפטן). די ענגלישע רעגירונג וועט גיין אַזוי ווייט, ווי קראַמער, נישט ווייטער. סער טאַמאַס האָט אָפן מורא געהאַט פאַר מיר, אַז איך קאַן אים אַריינשלעפן צו ווייט אין אַן אַוואַנטורע.

די עקספעדיציע פאַרלאָזט דעם 29סטן יאַנואַר. מיט קוק האָב איך דערליידיקט אַלע פרטים, וועגן דער גאַנצער באַ-שפייזונג אַזוי.

איך שטודיר איצט די מאַפעס פון לאַנד.

דאָס איז אַ גרויסער אַפּשלוס פון דרייצנטן בוך פון הערצלס טאַג-ביכער.

הערצל הייבט אָן אַ ניי טאַגבוך, נומער 14, פול מיט אַפטימיזם

וועגן זיין פלאן. ער טראָגט זיך שוין אַרום מיט פאַרשידענע מח-
שבות אויסצוברייטערן דעם פּראַיעקט. ער פאַרשרייבט אַלע
פּרטים :

טאָגבוך נומער 14.

אַנגעהויבן אין לאַנדאָן, דעם 18טן יאַנואַר, 1903.
אַ געדיכט פאַרנעפּלטער זונטיק. איך בין אין מיין קליינעם האַטעל-
צימער, ביים קאַמין. איך וויל שרייבן אַ פעליעטאַן פאַר דער "נייע פּרייע
פּרעסע" און אַוועקפּטרן דעם פּוסטן זונטיק.
קעסלערן * האָב איך היינט שוין געגעבן אינסטרקציעס. ער מוז מיר
ברענגען אַ באַריכט וועגן די מעגלעכקייטן צו קאַלאַניזירן דאָס לאַנד,
בכדי איך זאָל באַקומען דעם טשאַרטער און דאָס געלט. איך האָב אים
אויך געזאָגט פאַרטרוילעך, אַז צו על-אַריש וויל איך אויך האָבן דאָס
אינדזל ציפּערן און חיפה מיט דעם הינטערלאַנד. און אַז איך טראַכט
אַנצוהייבן די קאַלאַניזאַציע מיט דעם בעסטן באַדן.

לאַנדאָן, 21סטן יאַנואַר, 1903.

געכטן האָב איך ביז נאָך מיטאַג געאַרבעט מיט דעם גענעראַל-שטאַב
פון מיין עקספּעדיציע. קעסלער געפּעלט מיר זייער גוט מיט זיין רויקייט,
אַלס אַנפירער.

ג. ה. סטיווענס, דער באַוואַסערונג-אינזשעניר, ווייזט מיר אויס צו זיין
אַ דערפאַרענער ענגלענדער, מיט דער קילער באַגייסטערונג פון אַ ריכ-
טיקן אינזשעניר, — ער וואַלט געוואַלט דורכפירן אַ קאַנאַל מיט זיס
וואַסער פון גילוס צום סועץ-קאַנאַל. דער דאָזיקער קאַנאַל האָט געזאָלט
דורכגעפירט ווערן אין די צייטן פון לעסעפּס (בויער פון סועץ-קאַנאַל)
פאַר די קאַנאַל-אַרבעטער. (אַלס צען-יאַריק יינגל האָב איך גערעדט
וועגן דעם, אויפצוטאָן אַזאַ זאַך ווי לעסעפּס — דורכצושטעכן דעם פאַ-
נאַמאָ-קאַנאַל!).

* אַ דרום-אַפריקאַנער ציוניסטישער טוער, אַן אינזשעניר, וועמען הערצל האָט באַשטימט
פאַר דעם אַנפירער פון דער קאַמיסיע, וואָס ער האָט געשיקט קיין על-אַריש.

די קאמיסיע פאָרט אַוועק קיין על־אַריש. הערצל גיט מיט די מיטגלידער פון דער קאמיסיע אַלע נייטיקע מאַטעריאַלן, מאַפעס אאַז״וו. ער נעמט אויך אַרויס אַ פאַרזיכערונג אויף זייער לעבן. ער גיט זיי מיט אַ ״פּאַנאַגראַף צו אַמוזירן די בעדוֹ׳נער״ אין על־אַריש. פון ווין טעלעגראַפירט ער צו די מיטגלידער פון דער קאמיסיע נייע אינסטרומענטן און דערהאַלט פון זיי באַריכטן. הערצל דעלעגירט אויך קיין קאַיראַ זיין נאָענטן מיטאַרבעטער לעאַפּאַלד גרינבערג, צו פירן די פּאַליטישע פאַרהאַנדלונגען מיט דעם ענגלישן וויצע־רעגענט, לאַרד קראַמער, און מיט דער עגיפֿ־טישער רעגירונג. איין טאָג קריגט הערצל פון גרינבערג אַ פּיל־צוזאַגנדיקע ידיעה:

ווין, 23סטן פעברואַר, 1903.

נעכטן שפּעט אין אָונט איז אַנגעקומען פּאַלגנדיקע טעלעגראַמע פון גרינבערג (פון קאַיראַ):

״מזל טוב! דאַקומענט באַקומען מיט אונטערשריפט פון עגיפֿטישער רעגירונג. זייער צופרידנשטעלנדיק. ווייטערדיקע איינצלהייטן וועל שיקן אַזוי גיך ווי מעגלעך דורכן טעלעפּאָן פון ברינדיזי. וועל אַפּפּאַרן מאַרגן פרי״.

אויב איך פאַרשטיי גוט די דאָזיקע דעפּעשע, האָט ער אַ קאַנצעסיע־בריוו, אָבער נישט קיין טשאַרטער. איך מוז זיין געדולדיק ווייניקסטנס נאָך פיר טעג.

ווין, 2טן מערץ, 1903.

היינט איז אַנגעקומען גרינבערגס באַריכט און דער ״דאַקומענט״. דער דאַקומענט איז אַ כמעט גאַרנישט זאָגנדיקער בריוו פון עגיפֿטישן פרע־מיער־מיניסטער בוטראַס צו גרינבערג פאַר אַ יידישער נאַציאָנאַלער קאַלאָניאַציע־געזעלשאַפט, וואָס דאַרף געשאַפן ווערן. דער דאַקומענט באַשטימט פון היפּאַטעטישע צוזאַגן מיט זייער באַשטימטע באַגרענע־צונגען.

איך האָב געשריבן גרינבערג:

״אייער באַריכט גיט מיר אַן אויסגעצייכנט בילד פון דער פּאַקטישער

לאגע. אבער ער באגרינדעט, ליידער, נישט אייער "מזל-טוב"-דעפעשע. איך קאן נישט און טאר נישט זיך אריינלאזן אין קיין שום אילוועס".

הערצל הייבט אן צו פילן, אז אויך אויפן וועג צו דער דורכ-פירונג פון זיין על-אריש-פלאן באווייזן זיך גרויסע שוועריקייטן. די קאמיסיע, וואס ער האט געשיקט קיין על-אריש, באגעגנט שטערונגען אין איר ארבעט. הערצל באשליסט צו פארן אליין קיין קאיראָ און אונטערהאנדלען דירעקט אויפן ארט מיט דער בריי-טישער אדמיניסטראציע און מיט דער עגיפטישער רעגירונג.

ווין, 18טן מערץ, 1903.

היינט אין אַוונט פאַר איך אָפּ קיין עגיפטן דורך טריעסט.

קאיראָ, 24סטן מערץ, 1903.

אַנגעקומען אַהער נעכטן ביי טאָג. אין אַוונט האָב איך באַקומען אַ בריוו פון ביילן (סעקרעטאַר פון ענגלישן וויצע-רעגענט אין עגיפטן, לאַרד קראַמער) קראַמער וויל מיך אויפנעמען מאַרגן, מיטוואַך אין דער פרי.

קאיראָ, 25סטן מערץ, 1903.

11 אַ זייגער אין דער פרי בין איך געקומען צו לאַרד קראַמער. ער (קראַמער) איז מיר אַקעגנגעגאַנגען. דאָס געשפרעך האָט זיך גיך אַנט-וויקלט. איך האָב אין קורצע שטריכן אַנגעצייכנט אונדזער פלאַן. ווען איך האָב דערמאָנט, אַז מיר ווילן בויען באַנען, האָט ער אַריינגעוואָרפן: "וועגן דעם וועלן מיר נאָך רעדן". איך האָב דערמאָנט דעם באַריכט. מיר וועלן דאַרפן וואַסער, און טאַקע פון טייך נילוס. "וועגן דעם וועל איך אייך קאַנען געבן אַן ענדגילטיקן ענטפער, ערשט ווען מיין פאַכמאַן פאַר דער פראַגע וועט צוריקקומען, אין אַ מאָנאַט אַרום" — האָט ער געזאָגט. "מיר פאַרלאַנגען — האָב איך ווייטער גערעדט — נאָר דאָס איבער-פליסיקע וואַסער פון נילוס, פון ווינטער, דאָס וואַסער, וואָס גייט אַריין אַן שום נוצן אין ים. מיר וועלן דערפאַר בויען רעזערוואַרן". דערביי האָב איך דערמאָנט, אַז מיר וועלן דורך שאַפן עפנטלעכע אַרבעטן באַ-

שעפטיקן אַרום צוואַנציק טויזנט מענטשן. איך בין אויך אַריבערגעגאַנגען צו דער פּינאַנץ-פּראָגע און האָב אים געוויזן אַ טעלעגראַמע, וואָס איך האָב נעכטן באַקומען פון ראַטשילדן. ער איז דורכגעלאָפן די טעלעגראַמע, ווי אַ פּריץ, וואָס ווייסט וועגן דער מאַכט, וואָס ער באַזיצט, און האָט מיר געזאָגט: "זייער פּאַרזיכטיק, זייער פּאַרזיכטיק".

ער האָט פּאַרענדיקט די אוידיענץ אויף אַ מין קעניגלעכן אופן. איך מיינ, אַז איך בין אים נישט געפּעלן געוואָרן.

און דאָן בין איך געפּאַרן צו בוטראַסן (עגיפּטישער פרעמיער-מיניסטער). אַן עגיפּטיש מיניסטעריום, אין וועלכן די עגיפּטער האָבן גאַרנישט וואָס צו באַפּעלן. איך בין גלייך אויפגענומען געוואָרן פון בוטראַסן. אין אַנהייב האָבן מיר געפירט אַ טוריסטן-געשפּרעך און זענען אַריבערגע-גאַנגען צו דעם ענין.

"פון וואָנען וועט איר נעמען דאָס וואָסער?" — האָט אויך ער גע-פרעגט.

איך האָב אים אָנגעצייכנט קורץ אונדזערע פּלענער וועגן דער באַוואַ-סערונג. אויך דאָס גאָלד איז באַוואַסערונג. האָב איך געזאָגט. ער האָט מיט מיר איינגעשטימט, בעת מיר האָבן געטרונקען טערקישע קאַפּע אַזוי לאַנג, ביז עס האָט זיך אָנגעמאַלדן דער עסטרייכישער קאַנסול. דאָ האָב איך זיך געזעגנט מיט אים.

איך בין צוריקגעפּאַרן צו קראַמערס הויז, בכדי צו באַזוכן זיין סעק-רעטאָר בייל. ער איז נישט געווען. דאָס הייסט: ער האָט געלאָזט זאָגן, אָו ער איז נישטאָ און האָט זיך אַרויסגעדרייט פון מיין באַזוך. אַ שלעכט-טער סימן. אַזוי, אַז פון היינטיקן פּאַרמיטאָג איז ביי מיר פּאַרבליבן אַ שלעכטער איינדרוק.

וואָס פּאַר אַ פעלער איך האָב געמאַכט, וועל איך ערשט שפּעטער אויסגעפינען.

הערצל פּאַרט אַוועק פון קאַיראַ, נישט האַבנדיק דערגרייכט קיינ קאַנקרעטע רעזולטאַטן. ער טראַגט אַרויס אַ שלעכטן איינ-דרוק פון דעם ענגלישן וויצע-רעגענט, לאַרד קראַמער. די ענג-לישע באַאַמטע אין קאַיראַ מאַכן שטערונגען און פירן נישט אויס

די אינסטרקציעס פון קאלאָניען-מיניסטעריום אין לאַנדאָן.
הערצל באַשליסט איבערצוגעבן זיין פריינד פון די ערשטע צייטן
אין ציוניזם, קאלאָנעל אַלבערט עדוואָרד גאַלדסמיט, צו פירן
ווייטער די פאַרהאַנדלונגען אין קאַיראָ:

7טן אַפּריל, אויפן אַדריאַטישן ים, אויף דער שיף "באַהעמיאַ".
גאַלדסמיט האָט באַקומען פון מיר דעם אויפטראַג צו נעמען פון קראָ-
מערן קודם-כל די קאַנצעסיע אָן דעם וואַסער פון טייך נילוס, אויב דאָס
איז מעגלעך, און די וואַסער-פראַגע איבערלאָזן ביז סער וויליאַם גאַרסטין
(קראַמערס פאַכמאַן) וועט צוריקקומען, אין מיי, ווי באַלד קראַמער וויל
נישט אַנדערש.

איך לייג איצט מיין האַפּענונג אויף טשעמבערליינען, וועלכן איך וויל
זען קומענדיקע וואָך. ער זעט די זאַך ווייטער און דערפאַר אויך העכער.

הערצל פאַרט ווייטער קיין לאַנדאָן און האָט אַ ניי געשפרעך
מיט דעם קאלאָניען-מיניסטער דזשאָזעף טשעמבערליין. צום
ערשטן מאל הערט ער פון דעם ענגלישן קאלאָניען-מיניסטער
וועגן דעם אוגאַנדע-פלאַן, וואָס האָט שפּעטער געברענגט אַזעלכע
טראַגישע אַנטוויקלונגען פאַר הערצלען.

לאַנדאָן, 24סטן אַפּריל, 1903.

נעכטן ביי טאָג האָב איך געזען טשעמבערליינען. ער האָט מיך אויפ-
גענומען ליבנסווירדיק, ווי אַן אַלטן באַקאַנטן. ער האָט מיר אויסגעזען
זייער פאַרעלטערט און באַזאָרגט, אָבער גייסטיק פריש.
"זינט מיר האָבן זיך געזען, בין איך אויסגעפאַרן אַ שיין שטיק וועלט"
— האָט ער אַנגעהויבן, און באַלד זענען מיר געווען אין מיטן פון אונדזער
ענין.

"ווען איך בין געווען אין עגיפטן האָב איך גערעדט מיט לאָרד קראַמער
וועגן אייער פראַיעקט. וואָס האָט איר געטאָן?"
איך האָב אים באַריכטעט און האָב אים אַנגעוויזן אויף דעם ראַפּאָרט
פון דער קאָמיסיע, וואָס איך האָב אים געשיקט אַ טאָג פריער און וואָס
איז געלעגן פאַר אים.

“דאָס איז נישט קיין גינסטיקער ראַפּאָרט” — האָט ער באַמערקט.
“יאָ — האָב איך געזאָגט — עס איז אַ זייער אַרעם לאַנד, מיר ווילן
אַבער עפעס מאַכן פון דעם”.

“איך האָב אויף מיין רייזע געזען אַ לאַנד פאַר אייך — האָט געזאָגט
דער גרויסער טשעמבערליין — דאָס לאַנד איז אַ וואַנדע. ביים ברעג
איז הייס, אַבער וואָס ווייטער אין די אינערלעכע געגנטן ווערט דער
קלימאַט אויסגעצייכנט אויך פאַר איראַפּעער. איר קאָנט דאָרט פּלאַנצן
צוקער און ביינוול. האָב איך מיר געטראַכט, אַז דאָס וואָלט געווען אַ לאַנד
פאַר דר. הערצלען. אַבער ער וויל נאָר פּאַלעסטינע, אַדער אַ שכנותדיק
לאַנד”.

“יאָ, איך מוז — האָב איך געענטפערט — די באַזע מוזן מיר האָבן אין
פּאַלעסטינע, אַדער בשכנות. שפעטער וועלן מיר קאָנען קאָלאָניזירן אויך
אוגאַנדע. ווייל מיר האָבן מאַסן מענטשן, וועלכע זענען גרייט צו עמיגרירן.
מיר מוזן אַבער בויען אויף אַ נאַציאָנאַלער באַזע, און דערפאַר דאַרפן
מיר האָבן די פּאַליטישע אַטראַקציע אין על־אַריש. דאָס פאַרשטייען זיי
אַבער נישט אין עגיפּטן. איך האָב דאָרט אויך נישט געקאָנט רעדן אזוי
קלאָר און דייטלעך, ווי דאָ. דאָרט האָב איך געמוזט פאַרלאַנגען אַ גאַנץ
נישט־גענוגנדיקע קאַנצעסיע, נעמענדיק אין באַטראַכט די פּאַליטישע
פאַרהעלטענישן”.

מיר האָבן גערעדט אַהין און אַהער.

אין קליין־אַזיע — האָט געזאָגט טשעמבערליין — ווערן אונדזערע אינ־
טערעסן וואָס אַ מאָל ווייניקער. דאָרט וועט איין טאַג קומען צו אַ רעגור
לירונג צווישן פּראַנקרייך, דייטשלאַנד און רוסלאַנד, און מיר וועלן וואָס
אַ מאָל מער ווערן אַרויסגעשטויסן צו די ווייטערע פּונקטן. איך פרעג זיך,
וואָס וועט דעמאָלט זיין דער גורל פון אייער יידישער קאָלאָניע אין פאַ־
לעסטינע. אויך ווען עס וועט ביז דעמאָלט זיך אייך איינגעבן צו גרינדן
די קאָלאָניע ?”

איך האָב געזאָגט: “איך גלייב, אַז דעמאָלט וועלן מיר ערשט האָבן די
אַמת־גוטע אויסזיכטן. ווייל דעמאָלט וועלן מיר קאָנען באַנוצט ווערן אַלס
אַ קליינע בופּער־מדינה. מיר וועלן זי באַקומען נישט פון דעם גוטן ווילן,

נאָר פון דער אייפערזוכט פון די מלוכות. און אויב מיר וועלן זיין אין על-אָריש אונטער דער ענגלישער פּאָן, דאַן וועט אויך אונדזער אַרץ־ישׂראל אַרײַנפאַלן אין דער בריטישער איינפלוס־ספּערע״.

הערצל פאַרט אַוועק פון לאַנדאַן מיט דעם געפיל, אַז עס האַלט נישט נענטער, נאָר ווייטער, אויף דעם וועג צו זיין ציל, דורכצו-פירן דעם על־אַריש־פּלאַן. אָנהייב מײ באַקומט ער אין ווײן אַ מיטטיילונג פון קאַלאַנעל גאַלדסמיט פון קאַיראָ, אַז דער גאַנצער על־אַריש־פּראָיעקט איז דורכגעפאַלן. — און באַלד טראַגט ער זיך שוין אַרום מיט אַ נייעם פּלאַן.

ווין, 13טן מײ, 1903.

דערהאַלטן אַ בריוו פון גאַלדסמיטן, פון 6טן מײ, מיט דער מיטטיילונג: ״סער וויליאַם גאַרסטין (לאַרד קראַמערס ספּעציאַליסט) האָט דער-קלערט, אַז מיר וועלן דאַרפן פינף מאַל אַזוי פיל וואַסער, ווי סטיווענס (מיטגליד פון הערצלס קאַמיסיע קיין על־אַריש) האָט אויסגערעכנט. אויך וואַלט דאָס דורכציען רערן געבראַכט דערצו, אַז דער פאַרקער אין סוועץ־קאַנאַל וואַלט געשטערט געוואָרן אויף מערערע וואַכן״.

אין די פּרוכטבאַרע פּרימאַרגן־שעהן, נעכטן און היינט, האָב איך מיר, נאָכן דורכפאַל פון דער דאָזיקער קאַמבינאַציע, געמאַכט אַ נייעם פּלאַן. פון טשעמבערליינט אונגאַנדע־פּלאַן בין איך אַרויסגעגאַנגען און גע-קומען קיין מאַזאַמביק. איך וויל מאַכן אַ פּרווו צו באַקומען דאָס דאָזיקע פּאַסיווע לאַנד פון דער פּאַרטוגעזישער רעגירונג, וועלכע נייטיקט זיך אין געלט, פאַר אַ טשאַרטער־געזעלשאַפּט. איך וועל צוואַנגן צו דעקן דעם דעפיציט און שפּעטער צאַלן אַ יערלעכן בייטראַג. מאַזאַמביק וויל איך אָבער באַקומען בלויז פאַר מאַכן שפּעטער אַן אויסטויש. איך וויל פאַר מאַזאַמביק קריגן שפּעטער פון דער ענגלישער רעגירונג דאָס גאַנצע סיני־האַלב־אינדזל מיט דעם וואַסער פון נילוס פאַר זומער און ווינטער, און עווענטועל אויך אין ציפּערן — און טאַקע אומזיסט!

אָבער הערצלס שטימונג איז זייער אַ געדריקטע צוליב דעם דורכפאַל פון על־אַריש־פּלאַן. און זיין נייער פּראָיעקט וועגן דער

פארטוגעזישער קאלאָניע אין אַפריקע, מאָזאַמביק, איז — וויזט
אויס — פאַר אים אַ גאַנץ קנאַפע טרייסט. ער שרייבט אַריין אין
זיין טאַגבוך זייער אומעטיקע ווערטער :

וויין, 16טן מיי, 1903.

איך האָב געהאַלטן, אַז דער סיני-פלאַן איז שוין אַזוי געזיכערט, אַז
איך דאַרף מער נישט קויפן קיין פאַמיליען-קבר אויף דעם דעבלינגער
בית-עולם, וווּ מיין פאַטער רוט פראַוויזאָריש. איצט האַלט איך אָבער,
אַז דער גאַנצער ענין האָט שוין אַזוי שטאַרק געקראַכט, אַז איך בין אַוועק-
געגאַנגען און האָב געקויפט אַ קבר אויף דעם בית-עולם — דעם קבר
נומער 28.

[7]

הערצלס באזוך אין רוסלאַנד
די פאַרהאַנדלונגען מיטן אינערן־מיניסטער פלעווע
די טרעפונג מיטן פינאַנץ־מיניסטער וויטע
צווישן יידן אין ווילנע
דער זעקסטער ציוניסטישער קאָנגרעס
דאָס פראַבלעם פון אוגאַנדע
די "יאָ־זאַגער" און "ניין־זאַגער"

עס איז דאָס לעצטע יאָר אין הערצלס פּריציטיק אויסגעגאַנגען לעבן. די צייט לויפט, אָבער הערצל נוצט אויס יעדע מינוט צו אַרבעטן ווייטער פאַר דער ציון-אידעע און פאַר זיין פּאַלק — הגם די איבערגעשטרענגטע אַרבעט קאָסט אים געזונט און לעבן. אין לעצטן יאָר פון הערצלס טראַגיש איבערגעריסן לעבן, אין 1903—1904, פאַרנעמט אַ וויכטיק אַרט דאָס קאַפיטל רוסלאַנד. ווען דער גרינדער פון דער ציוניסטישער באַוועגונג איז געווען פאַרנומען מיט זיינע פאַרהאַנדלונגען וועגן דעם על-אַריש-פּלאַן, וואָס איז אין גאַנצן דורכגעפאַלן — האָט פּאַסירט דער שרעק-לעכער פּאַגראַם אין קישינעוו, וועלכער האָט ביים אָנהייב פון אונדזער איצטיקן יאַרהונדערט אויפגערודערט די גאַנצע יידישע וועלט און אויך אַ גרויסן טייל פון דער נישט-יידישער עפנטלעך-כער מיינונג אין דער וועלט.

דער פירער פון ציוניזם, וועלכער איז אַרויסגעקומען אויף דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרענע מיט דער אידעע וועגן באַנייען די יידישע מדינה אַלס לייונג פון דער יידן-פּראַגע, איז באַשטאַנען אויף דעם, אַז עס מוז געפינען ווערן אַן ענטפער אויף קישינעוו. אַלע זיינע דורכפאַלן אין די ביז איצטיקע גרויסע אַנשטרענגונגען און פאַרשידענע פאַרהאַנדלונגען האָבן אין אים נישט אָפּגעשוואַכט זיין טיפע איבערצייגונג און אייזן-פּעסטע אמונה, אַז דער יידן-שטאַט איז דער ענטפער. ער האָט געטראַכט וועגן אַ צייטוויילי-קער יידישער אויטאָנאָמער טעריטאָריע, אַ "נאַכט-אַזיל" — לויט נאָרדויס אויסדרוק — אויפן וועג צו דער יידישער מדינה, בכדי באלד צו ראַטעווען די פאַרפּאָלגטע און געפּלאַגטע יידישע מאַסן. אחוץ דער פאַרטוגעזישער קאָלאָניע מאַזאַמביק — וועלכע איז דערמאָנט געוואָרן אין פּריערדיקן קאַפיטל, האָט ער אויך געהאַט אַ פּלאַן, וואָס איז געווען פאַרבונדען מיט דער בעלגישער קאָנגאַ.

און א סך מער קאנקרעט האָט הערצל באַטראַכט דעם פראַיעקט וועגן אוואַגאָנדע, וואָס דער ענגלישער קאָלאָניע־מיניסטער טשעמ־ בערליין האָט אים פאַרגעשלאָגן, און וואָס האָט געשפּילט אַ פּאַ־ טאַלע ראַלע אין די לעצטע חדשים פון הערצלס לעבן.

און אין דער זעלבער צייט האָט הערצל אין זיין איבערגע־ שטרענגטער אַרבעט אין לעצטן יאָר פון זיין לעבן, באַנייט זיין פּאַליטישע אַקציע, וואָס ער האָט שוין געהאַט אָנגעהויבן פריער, אויסצונוצן דעם איינפלוס פון רוסלאַנד אויף טערקיי פאַר באַ־ קומען סוף־כל־סוף דעם "טשאַרטער" פון טערקיי אויף ווידער־ אויפריכטן די יידישע מדינה אין ארץ־ישראל. הערצל האָט גע־ האַלטן, אַז די לאַגע אין רוסלאַנד נאָך דעם קישינעווער פּאַגראַם, ווען די צאַרישע רעגירונג האָט פאַר דער עפנטלעכער מיינונג פון דער וועלט זיך געמוזט פאַרטיידיקן צוליב די באַגאַנגענע רציחות און רויבערייען אויף די שוואַרצע יידן — קאָן זיין גינסטיק פאַר זיינע פּאַליטישע שריט אין פעטערבורג. ער האָט אויך געגלייבט צו קענען אויספּוועלן אַ בעסערע באַציונג צו די מיליאָנען יידן אין רוסלאַנד גופא דורך זיין פּערזענלעכער אינטערווענץ ביי דער צאַרישער רעגירונג און געשפרעכן מיט די צאַרישע מיניסטאַרן. אַ באַקאַנטער ציוניסטישער עסקן פון וואַרשע אין יענער צייט, אַדוואָקאַט איזידאַר (ישראל) יאַסינאַווסקי, האָט געפונען דורך דער פּוילישער פירשטיין מאַדאַם קאַרווין־פּיאַטראַווסקאַ אַ וועג צו די קרייזן פון דער צאַרישער רעגירונג. אין מיי 1903 האָט זי געלאָזט וויסן, אַז וויאַטשעסלאַוו פּלעווע, דער צאַרישער אינערן־ מיניסטער "וועט זיין צופרידן צו באַקענען זיך מיט אַזאַ אינטע־ רעסאַנטער פּערזענלעכקייט, ווי דר. הערצל, און וועט גערן שטיצן אַ באַוועגונג פון יידישער אויסוואַנדערונג, אַן דעם, אַז די אויס־ געוואַנדערטע זאָלן האָבן דאָס רעכט צוריקצוקומען קיין רוסלאַנד". פּלעווע איז געווען באַקאַנט אַלס אַ פינצטערער אַנטיסעמיט און צורר היהודים. ער איז אויך געווען פאַראַנטוואַרטלעך פאַר דעם יידישן בלוט, וואָס איז פאַרגאַסן געוואָרן אין קישינעוו. אָבער הערצל, דער שטאַטסמאַן, האָט געהאַלטן, אַז פאַר דער טובה פון די גערודפּטע יידן טאָר ער נישט דורכלאָזן קיין איין געלע־ גנהייט, וווּ עס קאָן זיין אַ מעגלעכקייט פון רעטונג. און מיט אַ שווער האַרץ האָט ער געשריבן צום צאַרישן מיניסטער :

וויך, 19טן מיי, 1903.

פון א בריוו צו פלעווען:

אייער עקסעלענץ וועט מעגלעך זיין באקאנט מיין נאָמען, אַלס פירער פון דער ציוניסטישער באַוועגונג.

די געשעענישן פון קישינעוו, וועלכע דאַרפן באַקלאַגט ווערן, דריקן די פעדער אין מיין האַנט — אָבער נישט בכדי צו קלאַגן אויף דעם, וואָס לאַזט זיך שוין נישט ענדערן.

איך הער פון קוועלין, אויף וועלכע מען קאָן זיך פאַרלאַזן, אַז צווישן די יידן אין רוסלאַנד פאַרשפרייט זיך אַ שטאַרקע פאַרצווייפלונג. זיי גלייבן, אַז זיי זענען אויסגעליפערט געוואָרן אַן שום שוץ צו די בייזע אינסטיגקטן פון המון.

עס איז געווען אין די פאַרגאַנגענע יאָרן דער רום פון דער ציוניסטישער באַוועגונג צו געבן די אַלע אומגליקלעכע אַ העכערן אידעאַל, וועלכער זאָל זיי טרייסטן און באַרויקן. דאָס איז זיכער נישט געבליבן אומבאַקאַנט פאַר אייער עקסעלענץ.

איצט בין איך אינפאַרמירט געוואָרן דורך זייער ערנסטע מענטשן, אַז עס איז דאָ אַ מיטל צו באַרויקן באַלד די פאַרצווייפלטע שטימונג פון אונדזערע אַרעמע מענטשן. און דאָס זאָל זיין: אַז זיין מאַיעסטעט דער צאַר זאָל מיר געבן אַן אוידיענץ. דער דאָזיקער פאַקט אַליין וועט שוין האַבן אַלס רעזולטאַט אַן אויגנבליקלעכע איינשטילונג, אויך ווען פון דעם אינהאַלט פון געשפרעך וועט קיין איין וואָרט נישט אַרויסקומען אין דער עפנטלעכקייט.

איך בין געוויינט צו באַרעכטיקן אַזאַ פאַרטרויען. אויף דעם איז פאַראַן דער באַווייז, אַז דער אינהאַלט פון מיינע עטלעכע געשפרעכן מיט זיין מאַיעסטעט דעם דייטשן קייזער און מיט דעם סולטאַן פון טערקיי איז קיין מאָל נישט אַרויסגעקומען אין דער עפנטלעכקייט. די געלעגנהייט פון מיין אוידיענץ, אויב זי זאָל מיר געגעבן ווערן, וואָלט איך געקאַנט באַנוצן צו געבן דער רעגירונג פון זיין מאַיעסטעט דעם צאַר די פאַרלאַנגטע אינפאַרמאַציע וועגן אונדזער באַוועגונג און בעטן די ווייטערדיקע הילף פון זיין מאַיעסטעט רעגירונג.

מיט עטלעכע יאָר צוריק האָב איך שוין געשילדערט דעם צאָר די צוועקן פון אונדזער ציוניסטישער באַוועגונג אין אַ מעמאַראַנדום, גע- שריבן אין פראַנצויזיש, וועלכן זיין קעניגלעכע הויכקייט, דער גרויס- הערצאָג פון באַדען, איז געווען אַזוי גענעדיק איבערצוגעבן. און איך האָב באַקומען דערפאַר דעם דאַנק פון זיין מאַיעסטעט.

איך בין גרייט, אויב מעגלעך, נאָך היינטיקע וואָך צו פאַרן קיין פעטערבורג.

פון הערצלס האַפענונג צו האָבן אַן אוידיענץ ביים צאָר לאַזט זיך גאַרנישט אויס. ער קריגט אַבער די מעגלעכקייט צו ווערן אויפגענומען דורך פלעווען און באַשליסט צו מאַכן די רייזע קיין רוסלאַנד. עטלעכע ציוניסטישע פירער אין רוסלאַנד, מיטגלידער פון אַקציאָנס-קאָמיטעט, פרווון אים שטאַרק אַפרעדן פון דער רייזע און פון זיין באַשלוס צו פאַרהאַנדלען מיט דעם בלוטיקן אַנטיסעמיט און פינצטערן רעאַקציאָנער פלעווע. הערצל בלייבט אַבער ביי זיין באַשלוס, זעענדיק פאַר זיך אַ הויכן ציל. עס שאַפט זיך אַ פיינלעכער ריס צווישן הערצלען און די דאָזיקע ציוניס- טישע פירער אין רוסלאַנד. דער ריס, וועלכער איז נאָך שאַרפער געוואָרן שפעטער, ווען עס איז אויפגעשווומען די אוגאַנדע-פראַגע. גרייטנדיק זיך צו זיין רייזע קיין פעטערבורג שרייבט הערצל אַ פאַרטרוילעכן בריוו צו לאָרד נתנאל מאיר ראַטשילד אין לאַנדאָן :

אַלט אַוסזעי (ביי ווין), 30סטן יולי, 1903.

איך טיפסטן פאַרטרויען טייל איך אייך מיט, אַז איך פאַר קומענדיקע וואָך קיין פעטערבורג, בכדי דאָרט עפעס דורכצוועצן לטובת די יידן און אויספועלן אַ פאַרבעסערונג פון זייער לאַגע. עס איז מיר שוין פאַר- זיכערט געוואָרן, אַז איך וועל אויפגענומען ווערן דורך די הויפט-פער- זאָנען, אַבער איך וואָלט געוואָלט אייך בעטן מיר צו געבן אַן אַפענעם רעקאָמענדאַציע-בריוו צום פינאַנץ-מיניסטער וויטע. איך ווייס פון אַ גוטע קוועלע, אַז ער רעספעקטירט אייך שטאַרק, און אייערס אַזאַ בריוו וואָלט דעריבער געהאַט אַ גרויסן ווערט.

פארן אפפאר קיין רוסלאַנד שליסט אָפּ הערצל דאָס טאַגבוך 16 פון זיינע טאַג-ביכער. ער הייבט אָן אַ ניי בוך, דאָס 17טע פון זיינע טאַג-ביכער, אַנקומענדיק קיין פעטערבורג — מיט דער האַפענונג, אַז ער הייבט אויך אָן אַ ניי וויכטיק קאַפּיטל אין זיין קאַמף פאַר דעם יידנשטאַט און פאַר לייון די יידן-פּראַגע.

בוך 17, אַנגעהויבן אין פעטערבורג דעם 7טן אויגוסט 1903. מיין רייווע איז פאַרשוויגן געוואָרן פאַר די חברים, דאָך, וווּ נאָר זיי האָבן זיך דערוויסט, האָט מען מיך אָפּגעוואָרט: אין וואַרשע, ווילנע, עס גייט זיי אַזוי שלעכט, אַז איך — דער אַרעמער טייוול — זע אויס צו זיין פאַר זיי, ווי אַ באַפרייער... אין האַטעל האָט נישט געוואָרט אויף מיר קיין רעקאַמענדאַציע-בריוו פון ראַטשילדן. דער לאָרד אַנטשולדיקט זיך מיט "די איצטיקע אומשטענדן". איז עס אַפּאַרטוניזם, אָדער פּח-דנות? אָדער האָט ער מורא, איך וועל ווערן צו גרויס? איך וועל מוזן גיין ווייטער אָן אים, ווי ביז איצט.

פעטערבורג, 8טן אויגוסט, 1903. די גוטע אַלטע פרוי קאַרווין-פּיאַטראָוסקאַ האָט שוין אַ בריוו פון פּלעווען, וועלכער האָט זי געבעטן צו באַשטעלן מיך צו אים אויף היינט 9.30 פאַר מיטאַג.

הערצל האָט צוגעגעבן אַ באַזונדערע באַדייטונג זיין געשפרעך מיט דעם צאַרישן איבערן-מיניסטער וויאַטשעסלאָוו פּלעווע. אין זיינע טאַג-ביכער האָט הערצל פאַרשריבן זייער אויספירלעך דעם וויכטיקן געשפרעך, וואָס ער האָט — אין זיין הערצלישן סטיל — באַצייכנט אַלס אַן "אומשטערבלעכע שאַך-פאַרטיע".

פעטערבורג, 10טן אויגוסט 1903. ערשט היינט, נאָכן דערליידיקן די דרינגענדיקסטע ענינים, קום איך צו דעם, צו קאַנען פאַרשרייבן מיינע באַגעגענישן מיט די וויכטיקסטע מענטשן פון היינטיקן רוסלאַנד. אייערנעכטן אין דער פּרי האָב איך געזען פּלעווען. ער רעדט פּראַג-

צווייט נישט גלענצנד, אבער אויך נישט שלעכט. ער האט אָנגעהויבן מיט אַפרייניקן דאָס פעלד :

“אויך האָב איינגעשטימט אויף דעם דאָזיקן געשפרעך, וואָס איר האָט מיך געבעטן, הער דאָקטאָר, בכדי צו פאַרשטענדיקן זיך מיט אייך וועגן דער ציוניסטישער באַוועגונג, פון וועלכן איר זענט דער אָנפירער. די באַציונגען, וואָס וועלן זיך איינשטעלן צווישן דער אימפעריאַלער רע- גירונג און דעם ציוניזם, און וועלכע קאָנען ווערן, איך וויל נישט זאָגן פריינדלעכע, אָבער קאָנען זיך אַנטוויקלען אין אַ פאַרשטענדיקונג — וועלן זיין אָפהענגיק פון אייך.”

אויך האָב אַריינגעוואָרפן: “אויב זיי וועלן זיין אָפהענגיק בלויז פון מיר, אייער עקסעלענץ, וועלן זיי זיין אויסגעצייכנטע.”

פלעווע האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ און ווייטער גערעדט: “די יידן-פּראָגע איז נישט פאַר אונדז קיין לעבנסוויכטיקע, אָבער דאָך האָט זי פאַר אונדז אַ גאַנץ גרויסע באַדייטונג, און מיר באַמיען זיך צו ווערן פאַרטיק מיט איר אויף דעם אַממעגלעכסטן גוטן אופן. איך האָב אייך באַוויליקט דאָס דאָזיקע געשפרעך, בכדי מיט אייך צו רעדן וועגן דעם נאָך פאַר אייער קאָנגרעס אין באַזעל, ווי עס איז געווען אייער ווונטש. איך פאַרשטיי, אַז איר נעמט אָן אין דער דאָזיקער פּראָגע אַן אַנדערן שטאַנדפּונקט, ווי די רוסישע רעגירונג, און איך וויל אייך פריער דער- קלערן אונדזער שטאַנדפּונקט. דער רוסישער שטאַט מוז פאַרלאַנגען אַ האַמאָגעניטעט פון זיין באַפעלקערונג. זיכער באַגרייפן מיר, אַז מיר קאָנען נישט מאַכן פאַרשווינדן אַלע פאַרשידנקייטן פון רעליגיעס און שפּראַכן.

מיר מוזן, צום ביישפּיל, צוגעבן, — האָט פּלעווע ווייטער געזאָגט, — אַז די עלטערע סקאַנדינאַווישע קולטור האַלט זיך אויף אין פינלאַנד, ווי עפּעס אַזעלכעס, וואָס עקזיסטירט, — וואָס מיר מוזן אָבער פאַדערן פון אַלע פעלקער אין אונדזער לאַנד, און דאָס מיינט אויך פון די יידן, איז — אַז זיי זאָלן אויפפאַסן דעם רוסישן שטאַט פאַטריאַטיש, ווי עפּעס, וואָס איז אַן אינטערגראַלער טייל פון זייער לעבן. מיר ווילן זיי אַסימילירן צו אונדז און מיר האָבן פאַר דעם צוועק צוויי וועגן: די העכערע

בילדונג און דאָס אויפשטייגן עקאָנאָמיש. ווער עס האָט דערפילט גע-
וויסע באַדינגונגען אויף די דאָזיקע צוויי געביטן, און דער, וועגן וועלכן
מיר קאָנען דעריבער אָננעמען, אַז דורך זיין בילדונג אָדער דורך זיין
ווילשטאַנד איז ער געוואָרן אַן אָנהענגער פון דער באַשיידענער אַר-
דענונג, דעם גיבן מיר די בירגערלעכע רעכט. אָבער די דאָזיקע אַסי-
מילירונג, וואָס מיר פאַרלאַנגען, גייט צו זייער פאַמעלעך“.

דאָ האָב איך אים געבעטן אַ שטיק פאַפיר, אַז איך זאָל מיר קאָנען
מאַכן נאָטיצן, בכדי אים נישט איבערצורייסן און דאָך אים ענטפערן
אויף אַלעם. ער האָט אַרויסגעריסן אַ בלעטל פון אַ בלאַק, און פון דעם
בלעטל האָט ער אָפגעריסן דעם געדרוקטן “קאַפּ”, איידער ער האָט
דאָס מיר געגעבן, ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אַז איך זאָל זיך באַנוצן
מיט דעם בלעטל פאַר עפעס אַ פעלשונג. אַזוי קליינגלעך האָט ער גע-
האַנדלט. מיין ליבער גאַט, וואָס וואָלט איך שוין געקאָנט אויפמאַכן מיט
איין אַזאַ פאַפירל ?

איין ווייטערדיקן טייל פון געשפרעך האָט ער מיר געזאָגט: “איך האָף,
אַז איר וועט נישט מאַכן קיין שום אומאַנגענעמען נוצן פון אונדזער
געשפרעך”.

“איך וועל קיין שום נוצן נישט מאַכן, סיידן אייער עקסעלענץ וועט
מיר זאָגן”, האָב איך געענטפערט.

איך גלייב, אַז דאָס איז געווען דער הויפט-צוג פון דער דאָזיקער אומ-
שטערבלעכער שאַך-פאַרטיע, ווייל איך האָב פון אָנהייב אַן פאַרשטאַנען,
אַז אים גייט אָן זייער אַ סך דער קומענדיקער קאָנגרעס, אויף וועלכן
עס וועט אומפאַרמיידלעך אויפגעוויקלט ווערן נאָך אַ מאָל די גאַנצע גע-
שיכטע וועגן קישינעוו.

ווי ער וואָלט אַרויסגעפילט, וואָס איך טראַכט, אָדער ווייל ער איז
אַזאַ שטאַרקער לאַגישער קאַפּ, האָט פלעווע גלייך צוגעגעבן:

“מיר קאָנען, זעלבסטפאַרשטענדלעך, דערלויבן בלויז אַ באַגרענעצט-
טער צאָל יידן צו געניסן פון דעם נוצן פון העכערער דערציִונג, ווייל
אַנדערש וועלן מיר באַלד נישט האָבן מער קיין פאַסטנס פאַר די
קריסטן. איך קאָן אויך נישט פאַרהוילן דעם אמת, אַז די עקאָנאָמישע

לאגע פון די יידן אין דער "משערטאָ אַסיעדלאַסטי" (תחום המושב) איז אַ שלעכטע. איך גיב צו, אַז זיי לעבן דאָרט, ווי אין אַ געטאָ, אָבער עס איז דאָך אַ גרויסער געביט. דאָס זענען דרייצן גובערניעס. די לאַגע האָט זיך אין דער לעצטער צייט נאָך פאַרערגערט צוליב דעם, ווייל די יידן גייען אַריבער צו די רעוואָלוציאָנערע פאַרטייען. אייער ציוניסטישע באַוועגונג איז געווען פריער פאַר אונדז סימפּאַטיש, אַזוי לאַנג ווי זי האָט געהאַלפּן צו אַ ווייטערדיקער עמיגראַציע. איר דאַרפט מיר ערשט נישט באַגרינדן אייער באַוועגונג. איר רעדט צו איינעם, וועלכער האָלט פון איר. אָבער זינט דעם מינסקער קאָנגרעס * באַמערקן מיר אַן ענדע־רונג ביי די "קעפּ" פון אייער אַרגאַניזאַציע. מען רעדט שוין ווייניקער וועגן אַרץ־ישראַליקן ציוניזם און מער וועגן קולטור, אַרגאַניזאַציע און יידישן נאַציאָנאַליזם. דאָס פאַסט אונדז נישט. מיר האָבן באַמערקט באַזונדערס, אַז אייערע וויכטיקסטע מענטשן אין רוסלאַנד — וועלכע ווערן זייער רעספּעקטירט אין זייערע קרייזן — זענען נישט קיין אמתע אָנהענגער פון אייער ווינער קאַמיטעט. איר האָט אייגנטלעך בלוזן דעם איינעם אויסשיקן, וועלכער האָלט מיט אייך אין רוסלאַנד."

(איך האָב געשטוינט איבער זיין קענטעניש פון אונדזערע מענטשן. דאָס האָט מיר באַוויזן, ווי ערנסט ער האָט שטודירט אונדזער באַווע־גונג. און פאַקטיש האָט ער זיך אויפּגעהויבן און גענומען אַ שיינעם, גרויסן באַנד, בריוו מיט גאַלד־דרוק, פול מיט צייכנס פון לייענען. דאָס איז געווען דער באַריכט פון זיין מיניסטעריום וועגן דער ציוניסטישער באַוועגונג).

איך האָב אָפּגעווענדט זיינע ווערטער: "עקסעלענץ, זיי האַלטן אַלע מיט מיר, די פירער פון רוסלאַנד, אַפילו ווען זיי מאַכן מיר אַפּאָזיציע ביי אַ געלעגנהייט. דער וויכטיקסטער איז דאָך פּראַפּעסאָר מאַנדעל־שטאַם אין קיעוו."

און ווידער האָב איך געמוזט שטוינען, ווען ער האָט געזאָגט:
"אָבער כּה־נ־בערנשטיין! ער איז דאָך אַנטשידן קעגן אייך!"

* די ציוניסטישע קאָנפּערענץ, וועלכע איז פאַרגעקומען אין מינסק, אין סעפטעמבער 1902, מיט דער דערלויבעניש פון דער צאָרישער רעגירונג.

צום סוף האָבן מיר זיך פאַרשטענדיקט וועגן דעם, אַז איך זאָל אים צושטעלן אַן עקספּאָזע וועגן אונדזערע פּאָדערונגען.

דאָן האָב איך אים געבעטן וועגן אַ רעקאָמענדאַציע צו וויטען*. ער האָט זיך גלייך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבן אַנדערהאַלבן זייטן צו וויטען, און ער האָט פאַרקלעפט דעם קאַנווערט איידער ער האָט מיר אים געגעבן. איך האָב אים אויך געבעטן צו באַשטעטיקן די סטאַטוסן פון אונדזערע ציוניסטישע פאַראייניגען, און ביז דער באַשטעטיקונג, האָב איך אים גע- בעטן, אַז ער זאָל געבן אַן אַנווייזונג די גובערנאַטאָרן צו טאָלערירן אונ- דזער באַוועגונג, ווייל איך האָב זיך דערוואַסט, אַז דאָ און דאָרט זענען דורך זיינע אונטערגעאָרדנטע געמאַכט געוואָרן שיקאַנעס קעגן אונדז.

אויף דעם האָט ער מיר געענטפּערט: "איך קאָן נישט באַפעלן קיין טאָלעראַנץ. אָבער גיט מיר איבער אַ פּראַיעקט פון אייערע סטאַטוסן". ווען איך האָב געפילט, אַז מיר האָבן שוין נישט מער וואָס צו זאָגן איינער דעם אַנדערן, און ווען ער האָט שוין געהאַט באַשטעלט ביי מיר אַן עקספּאָזע וועגן אונדזערע פּאָדערונגען, האָב איך זיך אויפגעהויבן און אים געבעטן צו געבן מיר נאָך אַן אוידיענץ נאָך דעם ווי ער וועט האָבן באַטראַכט מיין עקספּאָזע. ער האָט מיר צוגעזאָגט דאָס צו טאָן. איך האָב זיך געזעגנט. ער האָט מיר געדריקט די האַנט.

"איך בין זייער גליקלעך, וואָס איך האָב זיך באַקענט מיט אייך פּער- זענלעך. און נעמט דאָס נישט אַן בלויז פאַר אַ פּראַזע" — האָט ער מיר געזאָגט.

"און איך אויך, עקסעלענץ, בין גליקלעך וואָס איך האָב געקאַנט זען ה' פּלעזוען, וועגן וועלכן מען רעדט אַזוי פיל אין אייראָפּע".

ער האָט געשמייכלט :

"וועגן וועלכן מען רעדט אַזוי פיל שלעכטס!"

"וועגן וועלכן מען רעדט אויף אַזאַ אנפן, אַז איך האָב זיך געטראַכט, אַז דאָס דאַרף זיין אַ גרויסער מענטש".

ער האָט מיך באַגלייט ביז צום פּאָדערצימער, וווּ עס האָבן שוין גע- וואָרט אויף אים גענעראַלן.

* גראַף סערגעיַ ויליעוויטש וויטע, צאַרישער פינאַנץ-מיניסטער אין יענער צייט.

נאך דער אוידיענץ ביים צארישן אינערן-מיניסטער וויאטשעס-לאוו פלעווע, ווערט הערצל אויפגענומען דורך דעם פינאנץ-מיניסטער גראף סערגעי יוליעוויטש וויטע, וועלכער האָט געהאַט זייער אַ שטאַרקן איינפלוס אין צארישן הויף. וויטע שטעלט זיך פאַר פאַר הערצלען אַלס אַ "יידן-פריינד", אָבער דאָס געשפרעך מיט אים נעמט אָן אַ גאַנץ אומאַנגענעמען כאַראַקטער פאַר דעם ציוניסטישן פירער.

פעטערבורג, 10טן אויגוסט, 1903.

זונטיק, דעם 9טן, בין איך געפאַרן אויף די "אינדזלען" צו וויטען. ער האָט מיך באַלד אויפגענומען, אָבער גאַרנישט מיט קיין אָנגענעמער מינע. אַ גרויסער, העסלעכער, אָנגעשטאַפּטער, ערנסטער מענטש. בערך אַ זעכציק-יאַריקער. ער רעדט זייער שלעכט פראַנצויזיש. ער האָט אָנגעהויבן מיט דער פראַגע, ווער איך בין (נישט געקוקט אויף דעם, וואָס איך בין געווען רעקאַמענדירט צו אים דורך פלעווען). און נאָך דעם ווי איך האָב זיך פאַרגעשטעלט און האָב אים אויך אין קורצע ווערטער איבערגעגעבן וועגן אונדזער אידעע פון אַ רעגירונגס-שטאַנדפונקט — האָט ער גענומען דאָס וואָרט פאַר אַ לאַנגער רעדע: "זאָגט נישט, אָ דאָס איז די אויפפאַסונג פון דער רעגירונג. דאָס איז דער שטאַנדפונקט בלויז פון איינצלע מענטשן אין דער רעגירונג. איר ווילט אוועקפירן די יידן? זענט איר אַ העברעער? איבערהויפט, מיט וועמען רעד איך?"

"איך בין אַ העברעער און דער פירער פון דער ציוניסטישער באַ-וועגונג".

"און אַלץ, וואָס מיר רעדן, וועט בלייבן צווישן אונדז?"

"אַבסאָלוט!" — האָב איך אים געזאָגט אַזוי ענערגיש, אָז פון דעם מאַמענט אָן האָט ער אָנגעהויבן רעדן אין גאַנצן פריי. ער האָט אָנגעהויבן מיט פאַרשטעלן די יידן-פראַגע אין רוסלאַנד.

"עס זענען פאַראַן ערלעכע פאַראורטיילן. דער צאַר האָט ערלעכע פאַר-אורטיילן קעגן די יידן. אין דעם צאַרס ערלעכקייט קאָן מען נישט צווייפֿלען, ווייל ער שטייט איבער אַלעם. די יידן-פיינדלעכע פאַראורטיילן פון

צאר זענען הויפטזעכלעך פון רעליגיעזן כאראקטער. דאָ זענען אויך פאַראַן פאַראורטיילן, וואָס קומען פון מאַטעריעלע מאַטיוון און זענען אַרויסגערוּפן געוואָרן פון דער קאַנקורענץ, וואָס יידן מאַכן. ס'זענען אויך דאָ מענטשן, וועלכע זענען אַנטיסעמיטן, ווייל עס איז איצט אַזאַ מאַדע. ענדלעך זענען אויך פאַראַן אַזעלכע, וואָס זענען אַנטיסעמיטן צוליב גע-שעפט. צו זיי געהערן די זשורנאַליסטן, דער שמוציקסטער פון זיי איז אַ געוויסער ג. וועלכער גיט אַרויס אַ צייטונג אין מאַסקווע. ער איז טאַקע אַ געשמדטער ייד, אַבער ער איז געבליבן מיט אַלע יידישע אייגנשאַפטן. איך מייך, מיט די שלעכטע — און ער שעלט די יידן. אַ גאַנץ געוויינלעכער פאַרשוין. — — — איך — (נאָך אַזאַ אַריינפיר איז עס געקומען גאַנץ אומ-דערוואַרט) — בין אַ פריינד פון די יידן.

איך האָב זיך געטראַכט שטילערהייט : ווי אַזוי רעדן שוין די שונאים ? "עס איז שווער — האָט ער ווייטער גערעדט — זיך איינצושטעלן פאַר די יידן, ווייל עס הייסט גלייך, אַז מען איז אַפגעקויפט. איך מאַך מיר אַבער דערפון גאַרנישט. איך האָב גענוג מוט. אויך איז מײן רעפוטאַציע אַלס אַן אַנשטענדיקער מענטש אַ צו שטאַרקע, אַז מען זאָל מיר קאַנען אַנ-גרייפן. אַבער שוואַכע נאַטורן און אַזעלכע, וואָס רייסן זיך צו קאַריערעס, לאָזן זיך לייכט באַאיינפלוסן און האַלטן, אַז עס וועט זיין בעסער פאַר זיי אַרויסצוטרעטן קעגן די יידן. לעצטנס איז צוגעקומען נאָך עפעס, וואָס וועגט שטאַרק איבער : דער אַנטייל פון די יידן אין דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג. אין דער צייט, ווען פון די הונדערט און זעקס און דרייסיק מיליאָן פון אונדזער באַפעלקערונג זענען בלויז זיבן מיליאָן יידן, איז זייער באַטייליקונג אין די רעוואָלוציאַנערע פאַרטייען אומגעפער פופציק פראָצענט".

"וועלכע אומשטענדן, מיינט איר, האָבן געבראַכט דערצו, אייער עק-סעלענץ" — האָב איך געשטעלט די פראַגע.

"איך גלייב, אַז דאָס איז די שולד פון אונדזער רעגירונג. מען דריקט צו פיל די יידן, איך פלעג זאָגן דעם פאַרשטאַרבענעם קייזער אַלעקסאַנ-דער דעם דריטן : "מאַיעסטעט, אויב עס וואַלט געווען מעגלעך די זעקס אַדער די זיבן מיליאָן יידן אַריינצוואַרפן אין שוואַרצן ים, וואַלט איך

דערמיט געווען אין גאנצן איינשטימיק, אויב אבער דאס איז נישט מעגלעך, מוז מען זיי לאזן לעבן. דאס איז אויך געבליבן מיין מיינונג. איך בין קעגן ווייטערדיקע אונטערדריקונגען.

“אבער דער איצטיקער צושטאנד? גלייבט איר, אז דער איצטיקער צושטאנד קאן ווייטער אָנגעהאלטן ווערן?”

“געוויס — האָט וויטע געענטפערט — רוסלאַנד האָט אַ ווידערשטאַנד־קראַפט, וועגן וועלכער מען האָט נישט קיין שום באַגריף אין אויסלאַנד. מיר קאָנען אויסהאַלטן די גרעסטע אומגליקן זייער אַ לאַנגע צייט.”

“איך רעד נישט וועגן רוסלאַנד, נאר וועגן די יידן. גלייבט איר, אז די יידן וועלן קאָנען נאָך לאַנג אויסהאַלטן די דאָזיקע פאַרצווייפלטע לאַגע?”

— האָב איך אים ווייטער געפרעגט.

“ווי איז דער אויסוועג?”

דאָ האָב איך אָנגעהויבן צו דערקלערן, ענטפערנדיק אויף אַלע זיינע איינווענדונגען מיט מיינע אַרגומענטן, וועלכע איך האָב שוין לאַנג געהאַט צוגעגרייט. אבער אויף זיינע טענות האָב איך זיך שוין אָנגעשטויסן פריער צווישן די אַנטיציוניסטישע רייכע יידישע פינאַנסיסטן, וועלכע זענען זיכער געווען זיינע רביים אין ציוניזם, ווי מען האָט עס געקאָנט קלאַר זען. עס האָט אַפילו נישט געפּעלט דער אַלטער אַנעקדאָט וועגן אַמבאַסאַ־דאָרן־אַמט. ער האָט געזאָגט: “מיט צוואַנציק יאָר צוריק בין איך געווען אין מאַריענבאָד צוזאַמען מיט אַ יידישן דעפּוטאַט פון אונגאַרן. זוי האָט ער געהייסן?”

“וואַרמאַן?”

“יאָ. — מען האָט שוין דעמאָלט גערעדט וועגן גרינדן אַ יידישן שטאַט אין פּאַלעסטינע, און הער וואַרמאַן האָט געזאָגט, אז ווען עס וועט קומען צו דעם, וואָלט ער געוואָלט זיין דער עסטרייכישער אַמבאַסאַדאָר אין ירושלים.”

עס איז קלאַר, אז וואַרמאַן האָט געזאָגט: “דער יידישער אַמבאַסאַדאָר אין בודאַפּעסט.”

הער וויטע האָט שלעכט דערציילט דעם דאָזיקן אַנעקדאָט.

דאָן האָב איך גענומען ביים גאַרגל זיינע קעגן־אַרגומענטן, אין דער

ריי ווי ער האָט זיי אַרויסגעבראַכט, און האָב זיי פאַרניכטעט. וואָס אַ מאָל האָט ער מיר מער צוגעגעבן, אַז איך בין גערעכט. נאָר ביי דער פּראָגע וועגן די הייליקע ערטער האָט ער זיך איינגעשפּאַרט (ווי אַלע יידישע באַנקירן).

קיין איין אַנטיסעמיט האָט זיך ביז איצט צו דעם נישט צוגעטשעפעט, און נאָר ער, דער "יידן־פּריינד", האָט עס נישט אָפּגעלאָזט. ענדלעך האָט ער מיך געפּרעגט, וואָס איך פאַרלאַנג פון דער רוסישער רעגירונג.

"געוויסע דערמוטיקונגען".

"אָבער מען גיט דאָך די יידן דערמוטיקונגען פאַר אויסוואַנדערן. צום ביישפּיל — מיט אַ בריק אין פּוס".

אויף דער דאָזיקער ממשותדיקער ברוטאַליטעט האָב איך געענטפּערט, איינהאַלטנדיק מיין רויקייט און אַנשטרענגנדיק זיך צו בלייבן קאַלט. איך האָב אים געענטפּערט מיט אַן אייז־קאַלטן טאָן:

"דאָס איז נישט דער סאַרט פון דערמוטיקונגען, וועגן וועלכע איך וויל רעדן. זיי זענען באַקאַנט".

און איך האָב פאַר אים אַנטוויקלט דריי פּונקטן פון מיין מעמאַראַנדום צו פּלעווען.

צום סוף האָט וויטע צוגעגעבן, אַז מיין לייזונג וואָלט געווען אַ גוטע, ווען מען וואָלט זי געקאַנט דורכפירן. איך האָב פאַרלאַנגט פון אים, אַז ער זאָל אַלס שטיצע פאַר אונדזער באַוועגונג אָפּשאַפן דעם פאַרבאַט צו פאַרקויפן די אַקציעס פון דער יידישער קאַלאָניאַל־באַנק. ער האָט צוגעזאָגט דאָס צו טאָן מיט דעם באַדינג, אַז מיר וועלן גרינדן אַן אַפ־טיילונג פון דער באַנק אין רוסלאַנד (וואָס מיר האָבן אַליין געוואָלט טאָן) אַזוי, אַז מען זאָל קאַנען האָבן אַ קאַנטראָל איבער דער זיכערקייט פון די אַקציעס. איך האָב דעם דאָזיקן באַדינג גלייך אַנגענומען.

אַזוי האָב איך פון דעם דאָזיקן אומאַנגענעמען מענטשן דאָך דערהאַלטן דעם צוואַג, וואָס איך האָב געוואָלט. אַ שעה מיט אַ פּערטל האָט געדויערט דאָס דאָזיקע געשפּרעך. איך האָב זיך אויפּגעהויבן. ער האָט מיר נאָך מערערע מאָל געגעבן די האַנט און האָט מיך באַגלייט ביז צו די טרעפּ,

וואָס איז, ווי עס ווייזט אויס, ביי דעם דאָזיקן גראַבן פאַרשוין זייער אַ סך, ווייל ער פלעגט אָפּפאַרטיקן עקסעלענצן שטייענדיקערהייט.

פעטערבורג, 11טן אויגוסט, 1903.

צוגאַב צום געשפרעך מיט וויטען.

צו דער פראַגע וועגן די הייליקע ערטער אין ארץ־ישׂראל האָט וויטע באַמערקט:

“ווי ווייט פון די הייליקע ערטער רעכנט איר דען צו גרינדן קאָל לאַגנעס? איך מייך, אַז עס וועט אַרויסרופן אַ באַאומרויקונג, ווען מען וועט וויסן, אַז די יידן געפונען זיך אַזוי נאָענט צו די הייליקע ערטער.”
“און דער איצטיקער צושטאַנד, ווען טערקישע סאַלדאַטן שטייען אויף דער וואַך ביי דעם הייליקן קבר?” — האָב איך געשטעלט די פראַגע.
“דאָס איז נישט אַזוי שווער צו פאַרטראַגן, ווי עס וואָלטן דאָרט גע־שטאַנען יידן — האָט געזאָגט דער “יידן־פריינד”, — ווען עס זאָלן גלייך קומען אַהין עטלעכע הונדערט טויזנט יידן, מיט יידישע האַטעלן, יידישע געשעפטן, וואָלט דאָס געקאָנט אַנרירן די קריסטלעכע סענטימענטן.”

דאָס איז די באַקאַנטע טענה פון די יידישע באַנקירן.

איך האָב געזאָגט: “מיר ווילן אונטערנעמען די קאָלאָניאַזאַציע מער אין טייל פון לאַנד, ווייט פון ירושלים. ערגעץ וווּ מוז מען דאָך סוף־כל־סוף געפינען אַ פלאַץ פאַר די יידן. מען קאָן זיי דאָך נישט אַריינוואַרפן אין ים, ווי אייער עקסעלענץ האָט אַזוי ריכטיק באַמערקט.”

הערצל האָט אַ צווייט געשפרעך מיט פלעווען, נאָך דעם ווי דער צאַרישער אינערן־מיניסטער האָט אים צוגעשיקט אַ פאַר־מעלן בריוו אין נאָמען פון דער רעגירונג. הערצל האָט באַטראַכט דעם דאָזיקן בריוו ווי אַ וויכטיקן דאָקומענט. אין דעם בריוו האָט פלעווע דערקלערט, אַז די ציוניסטישע באַוועגונג קאָן רעכענען “אויף דער מאַראַלישער און מאַטעריעלער הילף” פון דער רוסי־שער רעגירונג פאַר די מיטלען, וואָס די ציוניסטישע באַוועגונג וועט אָננעמען צו פאַרקלענערן די יידישע באַפעלקערונג אין רוסי־לאַנד. די דאָזיקע הילף וועט באַשטיין פון דעם, וואָס די רוסישע

רעגירונג וועט געבן איר שוץ פאר די ציוניסטישע פארשטייער ביי דער טערקישער רעגירונג; וועט פארלייכטערן די ארבעט פון די יידישע עמיגראציע הילפס-געזעלשאפטן און וועט אויך זען צו שאפן די נייטיקע מיטלען פאר די געזעלשאפטן. דערביי דארף פארשטאנען ווערן — האט פלעווע באטאנט אין זיין בריוו — אז די מיטלען וועלן קומען נישט פון רוסישע רעגירונגס-פאנדן, נאר פון שטייערן, וואס וועלן ארויפגעלייגט ווערן אויף די יידן. צוזאמען מיט די דאזיקע פארזיכערונגען איז אין פלעוועס בריוו אויך געווען א ווארענונג, אז אויב אנטשטאט דעם ציוניס-טישן פראגראם פון עמיגראציע וועט קומען אין רוסלאנד א פארשטארקונג פון יידישן נאציאנאליזם, וועט די רוסישע רעגירונג נישט קאנען מער טאלערירן די ציוניסטישע באוועגונג. פלעווע האט אין זיין צווייטן געשפרעך מיט הערצלען גאר שטארק ארויסגעהויבן די באדייטונג פון זיין בריוו און האט געזאגט, אז ער האט אויף אים באקומען די צושטימונג פון זיין מאיעסטעט, דעם צאר-אימפעראטאר אליין.

פעטערבורג, 11טן אויגוסט, 1903, אין אונט.

נאר-וואס האב איך געטראפן פלעווען אויף נעווסקי-פראספעקט. איך האב אים דערמאנט וועגן מיר אין א שטומען גרוס. א פאר דעטעקטיוו, וועלכע זענען געגאנגען הינטער אים, האבן מיך באטראכט מיט א "ליבלעכער" איינדרינגלעכקייט.

פעטערבורג, 14טן אויגוסט, 1903.

מיין צווייטער שמועס נעכטן מיט פלעווען איז פארלאפן נאך א סך גינסטיקער ווי דער ערשטער.

ער האט מיך אויפגענומען מיט פריינדשאפטלעכער ליבנסווירדיקייט, און נאך דעם ווי איך האב אים געדאנקט פאר זיין בריוו, האט ער געזאגט: "איך האב אייך געלאזט א ביסל ווארטן אויף מיין בריוו. אבער איך האב נישט געקאנט ארויסגעבן פון מיינע הענט א דאקומענט אין אזא וויכטיגער קער אָנגעלעגנהייט. איידער איך האב געהאט פארגעשטעלט די זאך פאר זיין מאיעסטעט דעם אימפעראטאר. זיין מאיעסטעט דער אימפעראטאר, דער הויפט פון לאנד, דער הויפט פון דער רעגירונג און אויטאקראטישער

סווערען. עס איז מיר געגאנגען וועגן דעם, אָז די דערקלערונג, וואָס
איך האָב אייך געוואָלט געבן, זאָל זיין נישט פון קיין פּאַראַיבערגייענ-
דיקן מענטש. נישט פון אַ מיניסטער, וועלכער קאָן שוין מעגלעך מאַרן
נישט זיין... *

“לאַמיר האַפּן, אַז ניין!” — האָב איך אַריינגעוואָרפּן.
“נאָר די דערקלערונג פון דער רעגירונג. איך קאָן אייך דעריבער זאָגן
פאַרטרוילעך, אַז איך האָב צוגעגרייט מיין בריוו, ווי דעם אויספיר פון
מיין באַריכט צום אימפעראַטאָר, און האָב פון אים באַקומען די צושטי-
מונג. ביי דער געלעגנהייט האָט זיין מאַיעסטעט דער אימפעראַטאָר גע-
רעדט וועגן די אַנגריפּן, אויף וועלכע רוסלאַנד איז אין דער לעצטער
צייט אויסגעשטעלט צוליב די יידן. עס האָט אים זייער שטאַרק ווי געטאָן,
וואָס מען וואָגט צו באַהויפטן, אַז די רוסישע רעגירונג זאָל האָבן מיט-
געווירקט אין דער דורכפירונג פון די עקסצעסן, אָדער זאָל זיך אויך האָבן
צוגעקוקט צו זיי בלויז פאַסיוו.”

“נו, וויל איך געוויס נישט לייקענען — האָט פלעווע ווייטער געזאָגט —
אַז די לאַגע פון די יידן אין רוסלאַנד איז נישט קיין גליקלעכע. יאָ, ווען
איך וואָלט געווען אַ ייד, וואָלט איך וואַרשיינלעך אויך געווען אַ פיינד פון
דער רעגירונג.”

“אַבער פאַקטיש קאָנען מיר זיך נישט העלפּן אַנדערש, ווי מיר האָבן
עס ביז איצט געטאָן. און אונדז וואָלט דעריבער געווען אַמליבסטן, ווען
מען גרינדעט אַן אומאָפּהענגיקן יידנשטאַט, וואָס זאָל קאָנען אויפנעמען
עטלעכע מיליאָן יידן. מיר ווילן אָבער צוליב דעם נישט פאַרלירן אַלע
אונדזערע יידן. די שטאַרקע אינטעליגענטע כוחות — און איר אַליין זענט
דער בעסטער ביישפּיל, אַז עס זענען פאַראַן אַזעלכע — ווילן מיר איבער-
לאָזן ביי זיך. פאַר די שטאַרקע אינטעליגענטע כוחות איז נישט פאַראַן
קיין אונטערשייד פון רעליגיע אָדער נאַציאָנאַליטעט.
אַבער פון די שוואַכע אינטעליגענטן און פון די קבצנים וואָלטן מיר

* פלעווע האָט געהאַט אַ ריכטיקן פאַרגעפּיל. ווייניקער ווי אין אַ יאָר אַרום, דעם 15טן
יולי, 1904, האָט דער רוסישער רעוואָלוציאָנער סאַזאַנאָו געוואָרפּן אויף אים אַ באַמבע
און דער צאַרישער מיניסטער איז אומגעקומען.

גערן געוואלט פטור ווערן. ווער עס קאן זיך אסימילירן, דעם וואלטן מיר געוואלט האלטן ביי זיך. מיר האבן נישט קיין פיינדלעכע שטימונג קעגן יידן אַלס אַזעלכע, און איך וויל אייך אָן אויף דעם אין מיין בריוו צו אייך". — — —

פלעווע האָט ווייטער גערעדט :

"איר דאַרפט וויסן, אַז איך האָב איבערגענומען די רעגירונג אַלס אַ פריינד פון די יידן. איך קען די יידן זייער גוט. איך האָב מיין יוגנט פאַר-בראַכט צווישן זיי. דאָס איז געווען אין וואַרשע, וווּ איך האָב געלעבט, ווען איך בין געווען אַ יינגל פון פינף יאָר, ביז איך בין אַלט געוואָרן זעכצן יאָר. איך האָב געווינט מיט מיינע עלטערן, וועלכע האָבן געלעבט אין זייער באַשיידענע באַדינגונגען, אין אַ גרויס הויז. מיר האָבן דאָרט געהאַט אַ קליינע וווינונג. און מיר, די קינדער, האָבן געמוזט זיך שפּילן אין דעם ווייטן הויף. איך האָב זיך דאָרט געשפּילט בלויז מיט יידישע קינדער. מיינע יוגנט-פריינדשאַפטן זענען געווען יידישע. איר זעט דע-ריבער, אַז איר געפינט ביי מיר אַ געוויסע פרעדיספּאָזיציע צו טאָן עפעס פאַר די יידן" — — —

הערצל ווענדט זיך טאַקע גלייך צו פלעווען אין ווייטערדיקן טייל פון דעם געשפרעך, מיט עטלעכע פאַדערונגען וועגן אויס-בעסערן די לאַגע פון די יידן אין רוסלאַנד. ער רעדט מיט דעם צאַרישן אינערן-מיניסטער וועגן פאַרלייכטערן פאַר יידן צו וווינען אין ריגע און אין גאַנצן קורלענדישן געביט. ער פאַרלאַנגט אויך צו דערלויבן די יידן, וועלכע פאַרנעמען זיך מיט לאַנדווירט-שאַפט, צו באַזיצן מער באַדן, ביז צו צען דעסיאַטין. פלעווע דער-קלערט, אַז ער וועט די פאַדערונגען פאַרשלאַגן פאַרן צאַר און מיט אים דורכרעדן.

הערצל שרייבט ווייטער אין זיין טאַגבוך וועגן געשפרעך מיט פלעווען :

"אַבער דאָס וויכטיקסטע איז און בלייבט די אינטערווענץ ביים סול-טאַן" — האָב איך צוריקגעפירט דאָס געשפרעך אויף ציוניסטישע ענינים.

פלעווע האָט מיר דערקלערט, אַז ער וועט זיך דורכרעדן מיט דעם
צאַר אויך וועגן דעם דאָזיקן ענין און אים ענערגיש פאַרטיידיקן — — —
ווען איך האָב אַ טאַפּ געטאַן, ווי עס האַלט איצט וועגן אַן אוידיעניץ
פאַר מיר ביים צאַר, האָט ער געזאָגט: "מיר וועלן זען — נאָכן קאַנגרעס".
דערמיט האָט ער נאָך אַ מאָל געוויזן, אַז דער פאַרלויה פון קומענדיקן
ציוניסטישן קאַנגרעס איז פאַר אים באַזונדערס וויכטיק. — — —
ענדלעך האָב איך אַרויסגענומען די סטאַטוטן פון די ציוניסטישע
פאַראיינען, וואָס איך האָב געבעטן אַ רוסישן מיטגליד פון אַקציאָנס-
קאָמיטעט אויסצואַרבעטן.

ער איז זיי גיך דורכגעפלוין:

"מיט אַזעלכע סטאַטוטן וועט איר האַלטן אין איין האַבן קאַנגרעסן אין
רוסלאַנד, און דאָס, וואָס וועט נישט זיין דערלויבט פאַר קריסטן, וועט
זיין דערלויבט פאַר יידן".

"איך וועל זאָגן אונדזערע מענטשן נישט צו מאַכן קיין קאַנגרעסן".
ער האָט זיך איינגעבויגן צו דעם דיקן באַנד, אין ברוין און אין גאַלד,
וואָס איז מיר שוין געווען באַקאַנט:

"איר פאַרלאַנגט פון מיר פונקט דאָס פאַרקערטע פון דעם, וואָס עס
איז פאַראַן אין אַט דעם ראַפּאָרט. איך האָב געוואַלט קומען צום מיניס-
טאַרן־ראַט אין אַקטאַבער מיט דעם פאַרשלאַג אונטערצודריקן די ציו-
ניסטישע באַוועגונג".

"איר וועט באַשליסן" — האָב איך געזאָגט.

נאַטירלעך איז עס קלאַר, אַז ער מאַכט אויך דאָס אָפּהענגיק פון קאַנ-
גרעס. די לאַגע איז אַ קלאַרע:

אָדער הילף פאַר אונדז, אַדמיניסטראַטיווע און אויך פינאַנציעלע, ווי
אויך די אינטערווענץ ביים סולטאַן.

אָדער דער פאַרבאַט פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. — — —

איך האָב זיך געזעגנט מיט אים, און ער איז געווען זייער, זייער נעט.

הערצלס באַזוך אין פעטערבורג האַלט זיך ביים פאַרענדיקן. די
"אומשטערבלעכע שאַך־פאַרטייע", וואָס ער האָט געשפילט מיט
די צאַרישע מיניסטאַרן, מיט פלעווען און וויטען, לאַזט אים איבער

אין א געמישטער שטימונג. דער ביטערער טעם, וואָס איז אים געבליבן נאָך דעם געשפרעך מיט וויטען, איז נישט געמילדערט געוואָרן דורך די פאַרויכערונגען, וואָס פלעווע האָט אים געגעבן אין איינעם מיט די אָפענע סטראַשוּנקעס, אַז ער וועט אין גאַנצן אונטערדריקן די ציוניסטישע באַוועגונג אין רוסלאַנד. דאָך האָט הערצל נאָך געהאַפּט, אַז עפעס וועט אַרויסקומען פון זיינע פאַר- האַנדלונגען אין פעטערבורג, עפעס אַזעלכעס, וואָס וועט זיין אַ טובה סיי פאַר די יידן אין רוסלאַנד און סיי פאַרן ציוניזם. ער האָט דאָס פּאָליטישע שפּיל מיט די צאַרישע מיניסטאַרן נישט איבערגעריסן, ווען ער האָט זיך געקליבן אַוועקצופאַרן פון פע- טערבורג.

דר. ניסן קאַצענעלסאָן, איינער פון די פּראָמינענטסטע ציוניסטן אין צאַרישן רוסלאַנד און הערצל פאַרטרויונגס-מאַן אין פעטער- בורג, האָט אים צונויפגעפירט מיט נאָך אַנדערע פיגורן אַרום צאַרישן הויף, וואָס האָבן געדאַרפט האָבן אַן איינפלוס. דר. ניסן קאַצענעלסאָן — וועגן וועמען עס וועט נאָך אַ סך דערמאָנט ווערן אין די ווייטערדיקע קאַפיטלען — האָט צווישן אַנדערע געהאַלטן פאַר נייטיק, אַז הערצל זאָל זיך באַקענען מיט דעם אַלטן גענע- ראַל קירעיעוו, און ער האָט אים געבראַכט קיין פּאַוואָוסק צו רעדן מיט דעם גענעראַל.

פעטערבורג, 10טן אויגוסט, 1903.

שבת, דעם 8טן אויגוסט נאָך מיטאַג, בין איך געפאַרן מיט מאַקסי- מאַוו און קאַצענעלסאָנען קיין פּאַוואָוסק — אַ מין רוסישער פּאַטסדאָם, וווּ עס וווינט אין שלאָס גענעראַל קירעיעוו, אַלס הויף-מאַרשאַל פון אַ גרויסער פירשטיין. קירעיעוו, דער נאַכפּאָלגער פון אַקסאַקאָוו, איז דער פירער פון די סלאַוואַפּילן. אָבער בעת איך האָב זיך ביז איצט פאַרגע- שטעלט צו האָבן פאַר מיר אַ ווילדן בער, האָב איך זיך געפונען אין דער אַנוועזנהייט פון אַ שאַרמאַנטן אַלטן קאַוואַליר, עלעגאַנט און ליבנסוויר- דיק, מאַדערן און געבילדעט, וועלכער רעדט אויסגעצייכנט דייטש, פּראַג- ציוניש און ענגליש און ווייסט אויך אַחוץ דעם אַ סך. ווען איך האָב גערעדט מיט אים, האָב איך געקוקט אין זיינע שיינע

בלויע אויגן. מיט זיינע זוייסע רייטער-וואַנצעס האָט ער אויסגעזען רייצנד. איך האָב אים געווונען פֿאַר אונדזער אידעע.

גענעראַל קירעיעוו האָט שפעטער נישט אָפּגעלאָזט הערצלען אין די טעג, וואָס ער איז געווען אין פעטערבורג. ער האָט אים געגעבן רעקאָמענדאַציע־בריוו צו הויכע באַאָמטע אין די צאַרישע מיניסטעריומס און פלעגט אויך קומען צו הערצלען אין האַטעל מיט פֿאַרשידענע עצות איידער הערצל איז אַוועקגעפֿאַרן. גענע־ראַל קירעיעוו האָט אים אויך געוואָרנט, אַז ער זאָל זיך נישט פֿאַרלאָזן אויף די פֿאַרזיכערונגען, וואָס ער האָט געקראָגן, באַ־זונדערס האָט ער אים באַטאָנט, אַז ער זאָל נישט רעכענען אויף דעם, אַז די פעטערבורגער רעגירונג וועט אינטערווענירן ביים סולטאַן לטובת די ציוניסטישע פֿאַדערונגען.

הערצל פֿאַרט אַוועק פֿון פעטערבורג און ער קלייבט זיך צו מאַכן אַ באַזוך, וואָס האָט אים באַזונדערס אינטערעסירט. ער פֿאַרט קיין ווילנע, אויף דער איינלאַדונג פֿון די דאָרטיקע ציר־ניסטן. הערצלס באַזוך אין ווילנע איז פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויס היסטאָריש געשעעניש.

16טן אויגוסט, 1903, אין באַן־וואַגאַן צווישן דווינסק און ווילנע. מיין לעצטן טאָג אין פעטערבורג האָט מיר שטאַרק פֿאַרביטערט דער מיטגליד פֿון ציוניסטישן אַקציאָנס־קאָמיטעט פֿון וויטעבסק, דר. צבי ברוקס. אַ שטאַרק אויפגערעגטער איז ער געקומען צו מיר און האָט מיך געוואַלט אַפֿרעדן דערפֿון, אַז איך זאָל מאַכן די נסיעה קיין ווילנע. מען קאָן מיר דאָרטן אָפּטאָן אַ מיאוס שטיקל, האָט ער מיר געזאָגט. ווילנע זאָל זיין דאָס זיץ־אַרט פֿון דער פֿירערשאַפֿט פֿון "בונד", אַ גע־היימע רעוואָלוציאָנערע געזעלשאַפֿט, און די מענטשן פֿון "בונד" זענען אויף מיר גאָר שטאַרק אין כּעס : 1. ווייל איך בין געקומען צו פלעווען, 2. ווייל איך האָב ביים פעטערבורגער באַנקעט גערעדט קעגן זיי. אין אַ סך שטעט פֿון רוסלאַנד האָט זיך איבעריקנס פֿאַרשפּרייט דער קלאַנג, אַז איך בין טויט. עס איז נישט געווען מעגלעך צו דערקענען דיטלעך, צי מען האָט געמיינט, אַז די רעגירונג אָדער די סאָציאַליסטן האָבן מיך אומגעבראַכט.

איך האָב דערקלערט, אַז איך וועל זיך נישט מאַכן אַזוי לעכערלעך, נישט צו פאַרן איצט קיין ווילנע, נאָך דעם זוי איך האָב איין מאָל שוין געגעבן מיין צוזאָג. אָבער בכדי פטור צו ווערן פון דר. ברוקסן, האָב איך אים געשיקט פאַרויס, "צוליב פאַרזיכטיקייט" קיין ווילנע, צו דערוויסן זיך וועגן די דאָרטיקע פאַרהעלטענישן.

הערצל האַלט זיין וואָרט און פאַרט קיין ווילנע. דער באַזוך אין ווילנע מאַכט אויף אים אַן אומגעהייער שטאַרקן רושם. אין משך פון פיל חדשים שפעטער האָט הערצל געהאַלטן כסדר אין איין איבערחזון: "אַך, וואָס איך האָב געזען אין ווילנע!" אין די דאָזיקע ווערטער איז געלעגן הערצלס טיפע דערשיטערונג דערפון, וואָס ער האָט געזען און איבערגעלעבט אין ווילנע. כמעט צום ערשטן מאָל האָט ער זיך באַגעגנט פנים אל פנים מיט דער טראַגעדיע פון רוסישן יידנטום, מיט דער שרעקלעכער נויט און מיט דער טיפער בענקשאַפט נאָך אויסלייזונג אין ציון. אין אַוונט איז איינגעאַרדנט געוואָרן לכבוד הערצלען אַ געהייער מער באַנקעט אין דער זומער־וווינונג פון דעם באַקאַנטן ציוניסט־טישן טוער און העברעישן שריפטשטעלער־ביבליאָגראַף יעקב בן־יעקב. הערצל האָט אין דעם אַוונט איבערגעלעבט שטאַרק אומפאַרגעסלעכע מאַמענטן.

הערצל איז געפאַרן איבער די גאַסן פון ווילנע אין דער באַגלייטונג פון דעם שוין אויבן־דערמאַנטן דר. ניסן קאַצענעלסאָן און יצחק לייב גאַלדבערג, איינע פון די שענסטע פּערזענלעכקייטן פון אַמאָליקן רוסישן יידנטום און פון רוסישן ציוניזם. הערצל האָט געבעטן זיינע באַגלייטער צו ווייזן אים די וווינונג פון אַרעמע ווילנער יידן. ווען ער האָט צוגעזען די ווילנער יידישע אַרעמקייט, האָט הערצל זיך נישט געקאַנט איינהאַלטן פון אויס־ברעכן אין אַ געוויין.

איינעם פון די אַרעמע ווילנער יידן האָט הערצל געפרוווט געבן אַ נדבה, אַ גאַלדענע מטבע, אָבער דער ווילנער ייד האָט געזאָגט, אַז עס איז גענוג פאַר אים, וואָס ער האָט זוכה געווען צו זען הערצלען, און ער האָט צוריקגעגעבן די נדבה. זיינע איבערלעבענישן אין ווילנע האָט הערצל געשילדערט

אין זיין טאגבוך אויספירלעך, און אויף אַ דראַמאַטיש־רירנדיקן
אופן :

17טן אויגוסט, 1903, אין וואַגאַן צווישן טאַרן און פּוּזן.
דער נעכטיקער טאָג, דער טאָג פון ווילנע, וועט מיר פאַרבלייבן אומ־
פאַרגעסלעך. דאָס איז נישט קיין באַנקעט־פּראָזע.
דאָס אַנקומען אַליין אין דער רוסיש־פוילישער שטאָט ביי מיטאָג איז
שוין באַצייכנט געוואָרן דורך אַוואַציעס. איך האָב דאָס נישט ליב.
עס איז פאַראַן אין אַזעלכע קבלת־פּנימס שוישפּילעריי פון איין זייט און
אַ מין נאַרישע התפּעלות פון דער אַנדערער זייט.
אַבער די זאָך איז געוואָרן ערנסטער, געפּערלעכער, ווייל די פּאַליציי,
וועלכע האָט מיר גלייך געשענקט די גרויסע אויפּמערקזאַמקייט, האָט
פאַרבאַטן אַלערליי פאַרזאַמלונגען און אַפילו פאַרווערט מיר צו פאַרן
אין דער שול.

איך בין אַבער געפאַרן דורך די אויפּגערודערטע יידישע גאַסן אין דער
קהילה, וווּ עס האָט מיך אַפּגעוואַרט אַ גרויסע מאַסע פאַרשטייער און
דעפּוטאַציעס, ביי אַ שטאַרקן געדראַנג. אין די באַגריסונגען, וועלכע זענען
לכבוד מיר געהאַלטן געוואָרן, איז געווען אַ טאָן, וועלכער האָט מיך אויף
אַזאַ אופן גערירט, אַז איך האָב געקאַנט צוריקהאַלטן מיינע טרערן, נאָר
דורך דעם, וואָס איך האָב געטראַכט וועגן די באַריכטן, וועלכע מען וואַלט
שפּעטער וועגן דעם געשריבן אין די צייטונגען.
אין די פּיל פאַרשידענע רעדעס, האָט מען מיך געוואַלדיק איבערגע־
שאַצט. אַבער דאָס אומגליק פון די שווער געדריקטע מענטשן איז געווען
עכט.

דערנאָך זענען געקומען אַלערליי דעפּוטאַציעס מיט מתנות צו מיר
אין האַטעל, פאַר וועלכן עס האָט זיך כּסדר צונויפּגעזאַמלט אַ גרויסער
עולם, וואָס איז פּונאַדערגעטריבן געוואָרן דורך דער פּאַליציי. איז איין
גרופּע צעטריבן געוואָרן, האָט זיך באַלד באַוויזן אַ צווייטע.
די פּאַליציי האָט מיר אויך געגעבן צו וויסן, אַז איך זאָל נישט אַרומ־
פאַרן איבער דער שטאָט.

ווען עס איז צוגעפאלן דער אַוונט, זענען מיר געפאָרן קיין ווערק, אַ שעה פון דער שטאָט, וווּ יידן טאָרן אין אַלגעמיין נישט וווינען. דאָרט האָט אונדזער פריינד בן-יעקב געדונגען אַ זומער-דירה. ביי די באַדינ-גונגען פון פארקער אין דער דאָזיקער רוסישער פראָווינץ-שטאָט, איז עס גאַנץ ווייט פון ווילנע.

ער האָט דאָרט איינגעלאָדן אַרום 50 געסט. ס'איז געווען געטאָ מיט גוטע געטאָ-שמועסן. דער טיש איז געווען פּרעכטיק. זיי האָבן מיר גע-וואַלט פאַרשאַפן דעם גרעסטן נחת, וואָס זיי האָבן נאָר געקאָנט.

און דער בעל-הבית האָט צווישן די פיל באַגריסונגען פון די אַנדערע, געהאַלטן אַ שיינע רעדע פון אַ גאַסט-געבער מיט אמתער אַלטיידישער איידלקייט. ער האָט געזאָגט: "מיר זענען דאָ אַלע היינט גליקלעך, אָבער איך בין דער גליקלעכסטער, ווייל איך האָב דעם גאַסט אונטער מיין דאָך."

ווייזט אויס, אַז אים, דעם גאַסט-געבער יעקב בן יעקב, האָבן נאָך איבערגעשטיגן די נישט-געבעטענע געסט, וועלכע האָבן זיך באַוויזן פלוג-צעם אין דרויסן ביי נאַכט, פאַר דער וועראַנדע, וואָס איז געווען פאַר-שטעלט מיט פאַרהאַנגען, — אַרעמע יינגלעך און מיידלעך פון ווילנע, וועלכע זענען געגאַנגען צוויי שעה צו-פּוס, בכדי מיך צו זען ביים טיש.

זענען זיי געשטאַנען אין דרויסן, האָבן אונדז געזען ביים עסן און האָבן זיך צוגעהערט צו די רעדעס. און זיי האָבן באַזאָרגט די מוזיק פאַר דעם מאַלצייט, זינגענדיק העברעישע לידער. בן יעקב, דער אמתער איידעלער בעל-הבית, איז געווען אַזוי גוט צו געבן עסן אויך די דאָזיקע נישט-גערופענע געסט.

און איינער פון די יונגע אַרבעטער, אין אַ בלויער בלוזע, וועלכער איז מיר געוואָרן באַזונדערס אויפפאַלנדיק מיט די האַרטע אַנטשלאָסענע אויסדרוקן פון זיין פנים, אַזוי אַז איך האָב אים געהאַלטן פאַר איינעם פון די רעוואָלוציאָנערע בונדיסטן, האָט מיך איבערראַשט, ווען ער האָט מאַכנדיק אַ "לחיים", אויפגעהויבן זיין כּוס און האָט געטרונקען פאַר דער תקופה, ווען "המלך הערצל וועט הערשן". די דאָזיקע לעכערלעכקייט האָט אָבער מערקווערדיק אויסגענומען אין דער דאָזיקער פינצטערער רוסי-שער נאַכט.

מיר זענען צוריקגעפארן. און איינס א זייגער ביי נאכט זענען מיר פון האטעל געפארן צו דער באן. די שטאט איז געווען וואך, ווייל זי האט אפגעווארט מיין אוועקפארן. אויף די גאסן, דורך וועלכע מיר האבן גע- מוויט דורכפארן, זענען געשטאנען און געגאנגען מענטשן, וועלכע האבן אויסגערופן "הידד", ווען זיי האבן מיך דערקענט. אזוי אויך פון די באל- קאנען. אבער נאענט פון וואקזאל, ווו די מאסע איז געווארן געדיכטער, איז ליידער געקומען צו א צוזאמענשטויס מיט דער ברוטאלער פאליציי, וועלכע האט געהאט א באפעל אפצורייניקן דעם צופאר צום וואקזאל. דאס איז געווען א געוויינלעכער רוסישער פאליציי-מאנעווער, וואס איך האב צוגעזען מיט עקל, ווען מיין קארעטע איז גיכער צוגעפארן צום וואקזאל. אויף די "הידד"-אויסרופן זענען געקומען אלס ענטפער ברוטאלע אויס- געשרייען פון די פאליציאנטן, וואס האבן זיך ארויפגעווארפן אויף די מאסן, וועלכע האבן זיך געשטופט צו מיר. און מיין קוטשער האט אונ- טערגעטריבן די פערד.

דריי פאליציי-אפיצירן זענען געשטאנען ביים אפגעשלאסענעם אריינ- גאנג צום וואקזאל. דער עלטסטער, מיט א וויסער בארד, האט מיך בא- גריסט מיט אן אונטערטעניקער העפלעכקייט.

א קליינע גרופע פון ארום פופציק-זעכציק פריינד, האט זיך פון דעסט- וועגן אריינגעשמוגלט אין וואקזאל. מיט זיי בין איך געשטאנען און האב געפירט א שטילן געשפרעך, ווען א פאליציי-אפיציר איז אריינגעקומען פון בופעט-זאל, קלינגענדיק מיט זיין שווערד. הינטער אים איז נאכגע- גאנגען א סערזשאנט. ער האט זיך אוועקגעשטעלט ביים טיש הינטער אונדז ווי אויף אן אבסערוואציע-פאסטן און אונדז נאכגעקוקט, ווען איך האב זיך דאן געזעגנט מיט מיינע פריינד און אראפגענומען דעם הוט, האט ער זיך אויך פארנייגט מיט רעספעקט.

איז עס געווען א באפעל פון פעטערבורג מיך צו באשיצן, אדער דאס אלץ איז געשען צוליב דער געהיימער שרעק פון די פאליציי-אפיצירן פאר די מאסן ?

אין דער פרי האט אין איידקונען מיך אפגעווארט א גרופע ציוניסטן פון דער רוסישער גרענעץ.

נאך א רעדע און א בוקעט.
דאס איז געווען רוסלאַנד.

הערצל איז געווען בלייך, ווי די וואַנט, ווען ער האָט זיך גע-
זעגנט מיט זיינע פריינד אויפן ווילנער וואַקזאַל — האָבן שפעטער
דערציילט די עדי-ראיה. אַזוי טיף איז ער געווען דערשיטערט
פון די לעצטע סצענעס, וואָס ער האָט צוגעזען אין ווילנע, ווען די
פאָליציי האָט ברוטאַל צעטרעבן און געשלאָגן די יידן, וואָס האָבן
זיך געהאַט פאַרוואַמלט אויף די גאַסן אים צו באַגלייטן. די עט-
לעכע צענדליק ווילנער יידן, וועלכע האָבן זיך אַריינגעקראָגן אין
וואַקזאַל צו געזעגענען זיך מיט הערצלען, זענען דורכגעלאָזן גע-
וואָרן דורך דער פאָליציי, נאָר צוליב דעם, וואָס זיי האָבן געמאַכט
דעם אַנשטעל, אַז זיי פאַרן אויך מיט דעם זעלבן צוג. זיי האָבן
געטראָגן ליידיקע וואַליזעס און קלימעקלעך, אַז עס זאָל הייסן,
אַז זיי זענען פאַסאַזשירן.

הערצל האָט געבעטן די עטלעכע צענדליק ווילנער יידן אויפן
וואַקזאַל צו האַלטן זיך רויק און נישט מאַכן קיין שום דעמאָנ-
סטראַציעס לכבוד אים. ער האָט נישט געוואָלט, אַז די צאָרישע
פאָליציי זאל זיך שפעטער אַפּרעכענען מיט די יידן. זיינע לעצטע
ווערטער צו זיינע באַגלייטער אויפן וואַקזאַל זענען געווען: "מיינע
פריינד, פאַרלירט נישט דעם מוט! עס קומען אָן בעסערע צייטן.
זיי מוזן קומען. מיר אַרבעטן פאַר דעם, אַז זיי זאָלן קומען".

הערצל איז פון ווילנע געפאַרן צו זיין פאַמיליע, וואָס האָט,
ווי אַלע יאָרן, פאַרבראַכט דעם זומער אין אַלט-אַוסזעי, ביי ווין.
הערצל האָט זיך דאַרט אַפּגערוט פון זיין דערשיטערנדיקער
נסיעה קיין רוסלאַנד קיום איין-איינציקן טאָג. ער האָט גלייך צו-
מאַרגנס זיך אַרויסגעלאָזט ווייטער אין וועג — צום זעקסטן צו-
ניסטישן קאַנגרעס אין באַזעל, דעם דראַמאַטישן אונגאַנדע-קאַנ-
גרעס, און דעם לעצטן ציוניסטישן קאַנגרעס, אין וועלכן עס איז
אים געווען באַשערט זיך צו באַטייליקן אין זיין פריצייטיק אויס-
געלאָשענעם לעבן.

הערצל איז געפאַרן צום זעקסטן ציוניסטישן קאַנגרעס, אין
אויגוסט 1903 אין באַזעל, מיט געמישטע געפילן. ער האָט געהאַט
הינטער זיך אַ יאָר פון אַנגעשטרענגטער פאָליטישער אַרבעט.

וועלכע האָט לויט זיין טיפּסטער איבערצייגונג געבראַכט עטוואָס רעזולטאַטן און נאָך מער האָפּענונג, אַז די ציוניסטישע אידעע איז פון דעסטוועגן, נישט געקוקט אויף אַלע שוועריקייטן און אַני טוישונגען אַרויפגעגאַנגען אויפן וועג פון דער פאַרווירקלעכונג. און דאָך האָט הערצל געפילט, אַז די אַלע אויפטוען, מיט וועלכע ער קומט צו דעם קאָנגרעס, זענען ווייט צו ווייניק. זיין באַזוך אין ווילנע האָט אויף אים געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן רושם. ער האָט דערזען מיט זיינע אייגענע אויגן, ווי שרעקלעך גרויס עס איז די נויט פון די יידישע מאַסן און ווי דרינגענד מען דאַרף ברענגען די לייזונג פון דער יידן־פּראָגע דורך אויפשטעלן דעם יידנשאַט.

הערצל האָט אין זיין פאַרטפּעל געפירט מיט זיך צום קאָנגרעס דעם בריוו פון צאַרישן אינערן מיניסטער פּלעווע. אָפּגעזען פון אַלע אַנדערע טעמים, וועלכע ער האָט גוט געוויסט, האָט ער דעם בריוו באַטראַכט פאַר אַ וויכטיקן דאָקומענט, אין וועלכן עס איז פון דעסטוועגן געווען אַ האָפּענונג אויף געוויסע פאַרלייכטערונג־גען אין דער שוידערלעכער לאַגע פון די יידן אין רוסלאַנד.

און דאָן — וואָס עס איז געווען דער עיקר — האָט הערצל געהאַט מיט זיך דעם אָפיציעלן און פאַרמעלן פאַרשלאַג פון דער ענגלישער רעגירונג וועגן שאַפן אַן אויטאָנאָמע יידישע געגנט אין אוגאַנדע, מיזרח־אַפריקע, מיט אַ יידישן גווערנאָר, וואָס זאָל שטיין אין שפיץ פון דער לאַקאַלער זעלבסט־פאַרוואַלטונג. הערצל האָט באַקומען דעם באַריכט וועגן דעם פאַרשלאַג אין מיטן אוי־גוסט, ווען ער איז נאָך געווען אין רוסלאַנד. דער דאָקומענט איז אויפן אויפּטראַג פון דער ענגלישער רעגירונג אויסגעאַרבעט גע־וואָרן דורך אַ פּערציק־יאָריקן אַדוואָקאַט, אַ מיטגליד פון בריטישן פאַרלאַמענט מיט דעם דעמאָלט נאָך ווייניק באַקאַנטן נאָמען לאַיד דזשאָרדזש, וועלכער איז 14 יאָר שפּעטער געווען דער פּרעמיער־מיניסטער פון דער ענגלישער רעגירונג, וואָס האָט געגעבן דעם יידישן פּאָלק די באַלפור־דעקלאַראַציע מיט דער פאַרפליכטונג צו העלפן אין דער ווידעראויפריכטונג פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ־ישׂראל.

אַבער איצט האָט הערצל נישט געהאַט קיין דעקלאַראַציע וועגן אַלט־נייעם יידישן היימלאַנד ארץ־ישׂראל. ער האָט געהאַט אַ דאָ־

קומענט מיט דעם פארשלאג וועגן אוגאנדע. דער דאקומענט איז באוויליקט געווארן דורך דעם אויסערן-מיניסטער לארד לאנסדאון פון דעם דעמאלטיקן בריטישן רעגירונגס-קאבינעט, פון וועלכן דער פרעמיער-מיניסטער איז געווען ארטור דזשיימס באלפור — דער זעלבער, וואס האט 14 יאר שפעטער זיך בארימט געמאכט אויף אייביק אין דער יידישער געשיכטע מיט זיין דעקלאראציע וועגן ארץ-ישראל.

אט די אוגאנדע-דעקלאראציע האט דעם זעקסטן ציוניסטישן קאנגרעס פארוואנדלט אין דעם טראגישן אוגאנדע-קאנגרעס, ווי ער איז אונטער דעם נאמען אריין אין דער געשיכטע פון ציוניזם. הערצל האט געהאלטן אין איין באטאנען אין זיינע דערקלערונג גען און אין זיינע ארויסטריטן ביי דעם קאנגרעס, אז אוגאנדע איז נישט ציון, אז דער ענד-ציל בלייבט ארץ-ישראל, און אז דער פראיעקט וועגן קאלאניזאציע אין אוגאנדע טראגט בלויז דעם כח-ראקטער פון באדליקער הילף פאר די יידישע מאסן, וואס זענען אין גרויס נויט. און נאָרדוי, וועלכער האט געוואלט ארויסהעלפן הערצלען, איז געקומען מיט דעם נישט-איבעריק געלונגענעם אויסדרוק "נאכט-אזיל", אלס אַ באַצייכענונג און באַרעכטיקונג פאַר דעם אוגאנדע-פראיעקט — אן אַרט, וווּ הונדערטער טויזנטער יידן וועלן אויף דערווייל קאנען לעבן אַ פריי לעבן, אונטער אַן אייגענער מלוכהשער פארוואלטונג.

הערצל האט אויך נישט פארלאנגט פון דעם קאנגרעס אַנצונעמען באַלד אַ באַשלוס וועגן דעם אוגאנדע-פראיעקט. אַלץ וואָס ער האָט פאַרגעשלאָגן איז געווען, אַז דער זעקסטער קאָנגרעס זאָל באַשליסן צו שיקן אַ קאָמיסיע קיין אוגאנדע, וואָס זאָל אויספאַרשן די מעג-לעכקייטן און די באַדינגונגען פאַר שאַפן אַן אויטאָנאָמע יידישע קאָלאָניע און זאָל צושטעלן איר באַריכט צום קומענדיקן קאָנגרעס פאַר אַ ווייטערדיקער דיסקוסיע און באַשלוס.

מיטוואך, דעם 26סטן אויגוסט, 1903, שפּעט נאָך מיטאַג, האָט הערצל געבראַכט צום קאָנגרעס זיין אוגאנדע-פאַרשלאָג מיט דער דערקלערונג, אַז "עס איז די פליכט פון אַ פירער נישט אויסצומידן קיין פאַראַנטוואָרטלעכקייט, נאָר אָננעמען אַן ענדגילטיקע שטע-לונג". דער פאַרשלאָג איז אָפּגעשטימט געוואָרן דורך אויסרופן די נעמען פון אַלע דעלעגאַטן, דער רעזולטאַט איז געווען: 295 שטימען

פאר און 177 קעגן. אין דער געשיכטע פון ציוניזם זענען זיי אריינ-
געגאנגען אונטער דער באצייכענונג: 295 "יא-זאגער", און 177
"ניין-זאגער". די מערסטע פון די "ניין-זאגער" זענען געווען רב-
שישע ציוניסטן.

דער רעזולטאט איז געווען א קלארער נצחון פאר הערצלען.
אבער נאך דעם, ווי עס איז באקאנט געווארן דער אויסגאנג פון
דער אפשטימונג, האט זיך אין זאל אפגעשפילט א דראמאטיש-ריי-
רנדיקע סצענע, וואס אזעלכע האט מען שפעטער נישט געזען אויף
די ווייטערדיקע ציוניסטישע קאנגרעסן: די "ניין-זאגער" זענען
ארויסגעגאנגען דעמאנסטראטיוו פון זאל מיט א געווייך, ווי אבליים.
עס איז געווען א סטיכישער אויסברוך פון ווייטיק און צער. די
"ניין-זאגער", וועלכע האבן זיך שפעטער אנגערופן "ציוני-ציון",
האבן געהאלטן, אז דער אלטער צווייטויזנט-יאריקער אידעאל פון
ציון איז פארראטן געווארן דורך דער אפשטימונג.

הערצל איז דערנאך אליין אוועק צו דער באראטונג פון די "ניין-
זאגער", וואס האבן זיך פארזאמלט אין דעם קליינעם קאזינא-זאל
אין באזעל, דארט ווו עס איז פארגעקומען דער ערשטער ציוניס-
טישער קאנגרעס. הערצל האט בארויקט די אפאזיציאנערן. ער האט
זיי געזאגט: אז ער איז געבליבן געטריי, ווי פריער, דעם באזעלער
פראגראם פון ערשטן קאנגרעס, און האט זיי ווידער פארזיכערט,
אז דער ציוניזם האלט ווייטער אויפגעשריבן אויף זיין פאן: ציון.
צומארגנס, דאנערשטיק דעם 27טן אויגוסט, זענען די "ניין-
זאגער" צוריקגעקומען צום קאנגרעס, און אין זייער נאמען האט
דר. שמריהו לעווין אפגעגעבן א דערקלערונג, אז "זייער ארויסגיין
פון זאל איז נישט געווען געצילט אלס דעמאנסטראציע, נאר איז
ארויסגערופן געווארן פון א טיפער גייסטיקער דערשיטערונג".

אין די ווייטערדיקע פארהאנדלונגען, וואס זענען שוין דורכגע-
גאנגען אן אינצידענטן, האט דער קאנגרעס אנגענומען א באשלוס
צו שיקן א קאמיסיע פון ספעציאליסטן קיין ארץ-ישראל צו ברענ-
גען א באריכט וועגן די מעגלעכקייטן פאר א גרעסערער קאלאני-
זאציע-ארבעט. אין דער קאמיסיע זענען געוויילט געווארן דריי פון
די אנגעזעענסטע פערזענלעכקייטן ביים קאנגרעס: פראפעסאר אטא
ווארבורג, פראפעסאר פראנץ אפענהיימער, דר. זעליג סאסקין.
ווען הערצל האט פרייטיק דעם 28סטן אויגוסט 1903 געשלאסן

דעם דראמאטישן אוגאנדע־קאנגרעס, האָט ער טיף גערירט אַלע דעלעגאַטן מיט אויסרופן אויף דער טריבונע פון קאָנגרעס די אַלטע שבועה: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני!". דאָס זענען שוין געווען די געזעגענונגס־ווערטער פון דעם גרויסן אומשטערבלעכן מנהיג פאַר דעם ציוניסטישן קאָנגרעס, וועלכן ער האָט געשאַפן.

הערצל אַליין איז געווען צו פיל דערשיטערט און אויך צו שוואַך אין געזונט, אַז ער זאָל אין זיין טאָגבוך קאָנען פאַרשרייבן אַ סך וועגן דעם שווערן און טראַגישן קאָנגרעס, בעת וועלכן ער האָט אויך אַ סך געליטן פון זיינע האַרץ־ווייטיקן. אין די קורצע פאַר־צייכענונגען, וואָס ער האָט אַריינגעטראָגן אין זיין טאָגבוך וועגן דעם קאָנגרעס, פילט זיך אַרויס זיין טיפער און ביטערער עגמת־נפש:

באָזעל, 22סטן אויגוסט, 1903.

דער זעקסטער קאָנגרעס.

דער אַלטער הויז און טומל.

איך האָב שווערע האַרץ־ווייטיקן פון פאַרמאַטערונג.

ווען איך וואָלט געטאָן דאָס אַליין, וואָס איך טו, בכדי צו קריגן אַ דאַנק,

וואָלט איך געווען אַ גרויסער נאַר.

נעכטן האָב איך איבערגעגעבן מיין באַריכט דעם גרויסן אַקציאָנס־

קאָמיטעט. איך האָב גערעדט וועגן ענגלאַנד און רוסלאַנד. און עס איז ביי

קיינעם פון זיי אַפילו אויף אַ רגע נישט דורכגעלאָפן די מחשבה, אַז עס

קומט מיר אַ וואָרט פון דאַנק, זאָל זיין בלויז אַ שמיכל, פאַר די גרעסטע

פון אַלע ביז־איצטיקע אויפטוען.

להיפוך, די הערן יאַקאַבסאָן, בעלקאָוסקי און טשלענאַוו (ציוניסטישע

פירער אין רוסלאַנד) האָבן מיר געמאַכט פאַרשידענע פאַרווורפן.

31סטן אויגוסט, 1903.

קאָנסטאַנץ ביי באַדענזעי.

דער שווערער, אַבער גרויסער זעקסטער קאָנגרעס איז אַריבער.

ווען איך בין צוריקגעקומען פון קאָנגרעס־הויז אין גאַנצן אָן אויסגע־

מאטערטער, צוזאמען מיט די פריינד זאנגוויל, נאָרדוי און קאווען, און מיר זענען געזעסן אין קאווענס צימער ביי אַ פּאַלש מינערעאַל-וואַסער, האָב איך געזאָגט צו זיי:

“איך וויל אייך איצט זאָגן, וואָס עס וועט זיין מיין רעדע אויפן זיבעטן קאָנגרעס, אויב איך וועל דערלעבן”.

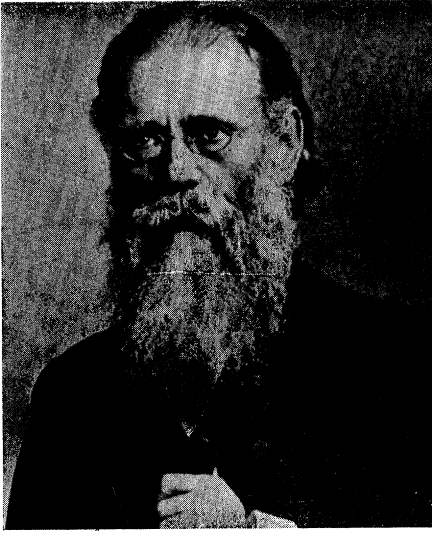
ביז דעמאָלט וועל איך אָדער האָבן אַרץ-ישראל, אָדער איך וועל שוין האָבן איינגעזען, אַז יעדע ווייטערדיקע באַמיונג מייע וועט שוין זיין אין גאַנצן איבעריק, אַן שום אויסזיכטן.

אין לעצטן פּאַל וועט מיין רעדע קלינגען אַט ווי אַזוי:

“עס איז נישט געווען מעגלעך. דער ענד-ציל איז נישט דערגרייכט גע- וואָרן און קאָן נישט דערגרייכט ווערן אין משך פּון אַ צייט, וואָס עס זאַל זיין מעגלעך פּאַרויסצווען. אָבער אַ צווישן-רעזולטאַט ליגט פּאַר אונדז: דאָס לאַנד אויף וועלכן מיר קאָנען באַזעצן אונדזערע ליינדיקע מאַסן, אויף אַ נאַציאָנאַלער באַזע און מיט זעלבסטפּאַרוואַלטונג. איך גלייב נישט, אַז צוליב אַ שיינעם חלום אָדער צוליב אַן אמתער פּאַן זאָלן מיר האָבן דאָס רעכט צוריקצוהאַלטן די דאָזיקע פּאַרלייאַמענטערונג פּאַר די אומ- גליקלעכע.

אָבער איך פּאַרשטיי, אַז אין אונדזער באַוועגונג איז דורך דעם אַריינגע- טראָטן אַן אַנטשיידנדיקע שפּאַלטונג. און דער דאָזיקער ריס גייט אויך דורך מיר אַליין. הגם אין אָנהייב בין איך געווען בלויז אַ יידנשטאַטלעך — אומאַפּהענגיק דערפּון וווּ דער שטאַט זאַל נישט זיין — האָב איך שפּעטער דאָך אויפּגעהויבן די ציון-פּאַן, און איך אַליין בין געוואָרן אַ חובב-ציון. אַרץ-ישראל איז דאָס איינציקע לאַנד, וווּ אונדזער פּאַלק קאָן קומען אל המנוחה ואל הנחלה. אָבער פּאַר הונדערטער טויזנטער איז נייטיק צו געבן באַלדיקע הילף.

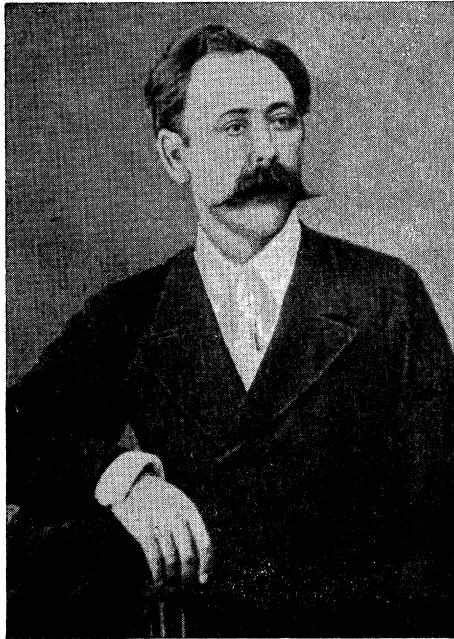
בכדי צו לייזן דעם דאָזיקן קאָנפּליקט איז פּאַראַן נאָר איין אויסוועג: איך מוז זיך צוריקציען פּון דער פּירערשאַפט. איך וועל, אויב איר וועט דאָס פּאַרלאַנגען, נאָך אָנפירן מיט די פּאַרהאַנדלונגען פּון דעם קאָנגרעס. און צום סוף וועט איר וויילן צוויי אַקציאָנס-קאָמיטעטן, איינעם פּאַר מיזרח-אַפּריקע (אוגאַנדע), און איינעם פּאַר אַרץ-ישראל. איך וועל זיך



פראַפּ' הערמאַן שאָפּיראַ



דוד וואָלפּסאָן



דער באַראָן מאַרייץ פאַן הירש



הערצל מיט דער ציוניסטישער דעלעגאציע אין ירושלים
פון רעכטס אויף לינקס:
דר. שנרער, אינזש. זיידענער, דר. הערצל, דוד וואלפסאן, דר. באדענהיימער

נישט לאָזן אויסוויילן אין קיין איינעם פון די צוויי. אָבער איך וועל קיין
מאַל נישט אָפּזאָגן מיין עצה צו די, וואָס וועלן זיך ווידמען דער אַרבעט —
ווען זיי וועלן פאַרלאַנגען פון מיר אַן עצה. און איך וועל באַגלייטן מיט
מיינע בעסטע ווונטשן די, וועלכע וועלן זיך אָפּגעבן מיט דעם שיינעם
חלום.

דורך דעם, וואָס איך האָב געטאָן, האָב איך דעם ציוניזם נישט געמאַכט
אַרעמער, אָבער דאָס יידנטום האָב איך געמאַכט רייכער.
"אָדיע!"

הערצל האָט געהאַט אַ טראַגישן פאַרגעפיל מיט זיין געזעגענען
זיך. ער האָט שוין אָט די אומעטיקע רעדע נישט געהאַלטן ביים
זיבעטן ציוניסטישן קאָנגרעס. ער האָט נישט דערלעבט דעם
קאָנגרעס.

אָבער נישט געקוקט אויף דער שווערער, ביטערער שטימונג
זיינער איז הערצל ווייטער אָנגעגאַנגען פיבערהאַפט מיט זיין אַר-
בעט פאַר דער יידנשטאַט־אידעע, און טאַקע פאַר ווידעראויפריכטן
די יידישע מדינה אין ארץ־ישׂראל. הערצל אַרבעט מיט די לעצטע
כוחות און ביי אַ געוואַלדיקער אָנשטרענגונג:

1טן סעפטעמבער, 1903.

אין באַן־וואַגאָן צווישן אישׂל און אָסנעזי.

אין אַקציע־אָנס־קאָמיטעט האָבן זיי געשטימט קעגן דער פאַרעפנטלעכונג
פון דעם בריוו פון פלעווען. אָבער איך האָב עס דאָך דורכגעזעצט מיט
געוואַלד.

אַלט־אָסנעזי, 23סטן סעפטעמבער, 1903.

אייערנעכטן איז ביי מיר געווען שטיינער וועמען איך שיק אַלט פאַר-
וואַלטער פון דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק קיין ניו־יאָרק. איך האָב
דעם באַשלוס וועגן דער אָפטיילונג (פון דער קאָלאָניאַל־באַנק אין ניו-
יאָרק) און וועגן שטיינערן דורכגעזעצט קעגן אַלעמען, ווייל איך האָלט
אים פאַר זייער אַ טיכטיקן מענטש.

הערצל זוכט אַ נייעם אויסוועג פון זיינע גרויסע שוועריקייטן.
ער וויל זען דעם איטאַליענישן קעניג און ווירקן אויף אים, אַז
ער זאָל אויסנוצן זיין איינפלוס ביים סולטאַן אין קאַנסטאַנטינאָפּל
נאַפּאַל :

אַלט-אַוסזעי, 19טן אַקטאָבער, 1903.

צוליב דער קראַנקייט פון מיין פרוי, מוז איך דאָ נאָך ווייטער בלייבן.
דר. מאַרגוליעס * איז געווען ביים קעניג פון איטאַליע און האָט אים גע-
בעטן מיך אויפצונעמען (דער קעניג האָט שוין געוווּסט אַלץ וועגן קאַנ-
גרעס פון די צייטונגען). דר. מאַרגוליעס האָט באַקומען דעם ענטפער :
"אויב ער וועט קומען קיין רוים, וועל איך אים גערן זען".
איך וויל באַוועגן דעם קעניג פון איטאַליע זיך אַרויסצוזאָגן קודם-כל
לטובת דעם ציוניזם, ד"ה, דערלויבן מיר צו פאַרעפנטלעכן אונדזער גע-
שרעך, און דאָן צונויפּרופּן אַ קאַנפערענץ וועגן טערקיי.
ווען איך וועל קומען קיין ווין, וועל איך מאַכן אַ פרווו צו זען גאַלד-
באַווסקיין (אויסערן-מיניסטער פון דער עסטרייכיש-אונגאַרישער מאַ-
נאַרכיע) און פאַרלאַנגען פון אים, אַז ער זאָל מיר געבן אַ רעקאַמענדאַציע
צום פּויפּסט.

ווין, 4טן דעצעמבער, 1903.

דער רוסישער אַקציאָנס-קאָמיטעט, אוסישקין, יאַקאָבסאָן און די אַנ-
דערע זענען אין אַן אַפּענעם רעוואָלט.
זיי ווילן מיר שטעלן אַן אולטימאַטום, אַז איך זאָל אַוועקגיין פון (דעם
פלאַץ) מיזרח-אַפריקע (אוגאַנדע). זיי האָבן באַקומען אַלע שלעכטע אייגנ-
שאַפטן פון פראַפּעסיאָנעלע פּאַליטיקער.
איך וועל מאַביליזירן די מאַסן קעגן די דאָזיקע אויפּרודערער. איך
האַב געשיקט אַן אינסטרוקציע צו אַווינאַוויצקין ** אין אַדעס.

* ראַבינער דר. שמואל מאַרגוליעס, וועלכער האָט געשטאַמט פון גאַליציע און איז
געווען רב אין פלאָרענץ. אַ הייסער ציוניסט.
** דר. אַווינאַוויצקי, איינער פון די געציילטע אַנהענגער פון הערצלען צווישן די רוסישע
ציוניסטן בעת דעם אוגאַנדע-קריזיס.

ווין, 16טן דעצעמבער, 1903.

היינט מעלדעט מיר (ראבינער) מאַרגוליעס, פון פלאָרענץ, אַז ער האָט באַקומען אַ בריוו פון גענעראַל-אַדיוטאַנט פון איטאַליענישן קעניג: דער קעניג וועט מיך גערן אויפנעמען, ווען איך וועל נאָר קומען. גענעראַל-אַדיוטאַנט ברוסאַטי שלאָגט אָבער פאַר, אַז איך זאָל קומען אין מאַנאַט יאַנואַר.

מיר געפעלט דאָס זייער, ווייל ווידער אַ מאָל האָט זיך נאָר-וואָס גע-שאַפן אַן אויסזיכט, אַז איך זאָל ווערן דער שעף פון אַ צייטונג, און עס איז נייטיק, אַז איך זאָל זיין אין ווין אַרום ניי-יאָר.

דערווייל מאַכט הערצל נייע באַמיונגען ביים צאַרישן אינערן-מיניסטער וויאַטשעסלאָוו פלעווע. ער האָפט נאָך אַלץ עפעס אַרויסצוקריגן פון אים. דר. ניסן קאַצענעלסאָן איז דער פאַר-מיטלער.

ווין, 27סטן דעצעמבער, 1903.

פון אַ בריוו צו פלעווען:

דערלויבט מיר אייך צו דאַנקען אויפריכטיק פאַר אויפנעמען אַזוי גוט מיין פריינד דר. נ. קאַצענעלסאָן. ער האָט מיר אָפגעגעבן אַ באַריכט פון זיין געשפרעך מיט אייער עקסעלענץ. דר. קאַצענעלסאָן שרייבט מיר, אַז אייער עקסעלענץ ווונדערט זיך פאַר וואָס איך בין נישט געפאַרן קיין קאַנסטאַנטינאָפּאָל. איך קאָן נישט פאַרן אַהין אָן אַן איינלאַדונג פון סול-טאַן, ווייל דריי מאָל בין איך געקומען אַהין בלויז אויף זיין איינ-לאַדונג. עס וואָלט אויסגעזען, ווי איך וויל זיך אַנצווינגען, און דאָס וואָלט געשטערט דער גאַנצער זאַך באַלד פון אָנהייב.

איך וויל דאַנקען אייער עקסעלענץ פאַר דער צוגעזאַגטער הילף אין דער פראַגע פון דער רוסישער אָפטיילונג פון אונזער יידישער קאָלאַ-ניאַל-באַנק. אַלס רעפרעזענטאַנטן האָב איך דעם כבוד פאַרצושלאָגן:

דר. נ. קאַצענעלסאָן פון ליבוי.

ה' ל. שאַליט, סוחר אין ריגע.

ה' בן-יעקב, סוחר אין ווילנע.

ה' לואי לעווי, אינזשעניר אין קורסק.
ה' ריינעס, רב אין לידע.

דער לעצטער רעפרעזענטירט דעם אַרטאָדאָקסישן עלעמענט. אַלע
זענען ערלעכע מענטשן און פאַרדינען דעם אַבסאָלוטן צוטרוי.

אין מיטן פון אַלע זיינע דאגות און עגמת-נפשן שרייבט אָן
הערצל אַ כאַראַקטעריסטישן בריוו צו זיין נאָענטן פריינד דזשאַ-
זעף קאָווען, איינעם פון די ערשטע ציוניסטן אין ענגלאַנד און
פאַר פיל יאָרן פרעזידענט פון דער ענגלישער ציוניסטישער
פעדעראַציע.

ווין, 31סטן דעצעמבער, 1903.

פון אַ בריוו צו דזשאַזעף קאָווען אין לאַנדאָן.

”נאַטירלעך וואָלט עס געווען גוט, ווען איך וואָלט געהאַט דעם צענטער
פון דער ציוניסטישער באַוועגונג אין לאַנדאָן. אָבער דאָס וואָלט געווען
מעגלעך בלויז דאָן, ווען איך וואָלט דאַרט געהאַט מיין עקזיסטענץ. אַז
איך זאָל ווען עס איז זיך לאַזן אויסהאַלטן פון אונדזער באַוועגונג, אין
וועלכער עס איז פאַרעם — איז די לעכערלעכסטע אידעע.

ערשטנס, האָב איך נישט דעם נייטיקן כאַראַקטער.

צווייטנס, ווען איך וואָלט שוין געהאַט דעם כאַראַקטער, טאָ זאָל מיך
גאָט דערפון שומר ומציל זיין.

ווין, 4טן יאנואר, 1904.

פון אַ בריוו צו פלעווען:

”איך האָב דעם כבוד אייך איבערצוגעבן די ידיעות, וועלכע איך האָב
באַקומען פון קאָנסטאַנטיןאַפּאַל.

דער פאַרטרויונגס-מענטש, וועלכן איך האָב באַאויפּטראַגט איבער-
צוגעבן מיין בריוו צו זיין עקסעלענץ ה' זינאָויעווי, דעם רוסישן אַמ-
באַסאַדאַר, האָט באַקומען פּאָלגנדיקן ענטפער: ”מען האָט מיר געשריבן
וועגן דעם (וועגן אַן אינטערוויען ביים סולטאַן) פון פעטערבורג, אָבער

ביו איצט האָב איך נאָך גאַרנישט געטאָן. און עס זועט נישט זיין לייכט צו טאָן וואָס עס איז".

דער ענטפער פון זיין עקסעלענץ ה' זינאוועוו באַווייזט איבעריקנס די ריכטיקייט פון די באַמערקונגען, וועלכע איך האָב זיך דערלויבט איבערצוגעבן אייער עקסעלענץ. אַ געוויינלעכער שריט ביים סולטאָן האָט אַזוי ווייניק אויסזיכטן, אַז דער אַמבאַסאַדאָר האָט אפילו אים נישט גע-וואָלט אונטערנעמען.

דערמיט פאַרענדיקט זיך דאָס "רוסישע קאַפיטל" אין הערצלס אַרבעט. אַלע זיינע באַמיונגען ביי פלעווען וועגן הילף פון דער צאַרישער רעגירונג ביים סולטאָן האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט גאַרנישט.
הערצל הייבט אָן אַ ניי קורץ קאַפיטל: איטאַליע. ער פאַרט קיין רוים צום קעניג און צום פּויפּסט.

[ז]

הערצלס טרעפונג מיטן איטאליענישן קעניג
די בעגאטיווע שטעלונג פון פויפסט פיוס דעם צענטן
די באמיונגען צו געווינען יעקב שיף
דער לעצטער בריוו
הערצלס טויט

20סטן יאנואר, 1904, אין באן-וואגאן.

דערנענטערנדיק זיך צו פלארעניץ.

אין ווין בין איך ביז צו דער לעצטער מינוט געווען זייער באשעפטיקט.
דאן האב איך זיך אָפּגערוט פיר און צוואַנציק שעה אין ווענעציע.
אַ זייער בלויער מאַנטיק.

אין אַוונט האָב איך געפילט, אַז עס וועט זיין אַ נאַרישקייט אַנצוטאָן
מיין סמאָקינג פאַר די אַנדערהאַלבן ענגלענדער אין גראַנד-האַטעל, און
איך בין דעריבער אַוועקגעגאַנגען אין באַוערס עסטרייכישן ביר-הויז.
ווען איך בין אַריינגעקומען, האָט זיך עמעצער אַ בייג געטאָן צו מיר
פון אַ ווינקל, וווּ עס איז געזעסן אַ געזעלשאַפט. איך האָב אים נישט גלייך
דערקענט. דאָן איז צוגעקומען צו מיר אַ קעלנער און מיך געפרעגט, צי
איך בין הערצל פון ווין.

בכדי צו האָבן מנוחה האָב איך אין אַנהייב געוואַלט זאָגן, אַז ניין, אָבער
איך האָב נישט געלייקנט.
דאָן איז צוגעקומען צו מיין טיש דער מאַלער און פויפסטלעכער גראַף
ליפּאַי.

אויף דעם דאָזיקן אופן האָט זיך אַנגעהויבן עפעס אַזעלכעס, וואָס וועט
אפשר האָבן גרויסע קאָנסעקווענצן.
נאָך פינף מינוטן האָט ליפּאַי מיר געזאָגט: "קומט קיין רוים, איך וועל
איך פאַרשטעלן פאַרן פויפסט".

ער האָט דאָס זיכער געטאָן פון פּוסטער באַרימערין.
איך האָב אים נישט געענטפערט, אַז "איך האָב איך טאַקע נאָר-וואָס
געוואַלט בעטן וועגן דעם", נאָר "אַ, יא, קען זיין, עס לאַזט זיך רעדן".

איך האָב אין די יאָרן געלערנט צו באַהערשן מיינע ערשטע באַ-
וועגונגען.

הערצל קומט קיין רוים, ווערט אויפגענומען פון איטאַליענישן
קעניג וויקטאָר עמאַנועל דעם דריטן און האָט מיט אים אַ ווייניג
דערלעך-אינטערעסאַנטן געשפרעך. דער גאַלאַנטער קעניג — ווי
הערצל האָט אים שפעטער אַנגערופן — ווייזט אַרויס אַ שטאַרקע
קענטעניש פון די יידישע פראַבלעמען. ער איז אויך גוט באַהאַוונט
אין דער אַרץ-ישראל-פראַגע און ווייסט וועגן די פּאָליטישע שרייט
פון דער ציוניסטישער וועלט-אַרגאַניזאַציע. דער קעניג דריקט
אויס אָפן זיין סימפּאַטיע צום ציוניזם און דערקלערט, אַז ער
גלייבט אין דעם ענדגילטיקן זיג פון דער ציוניסטישער אידעע:
"אַרץ-ישראל וועט און מוז געהערן צו אייך. דאָס איז נאָר אַ
פראַגע פון צייט" — זאָגט דער קעניג צו הערצלען.

דער קעניג האָט געוויסט וועגן אַלע אַנטוויקלונגען פון דער
ציוניסטישער באַוועגונג. אויך דער אוגאַנדע-קאָנפליקט איז אים
געווען באַקאַנט. ער האָט אויסגעדריקט הערצלען זיין קעגנער-
שאַפט צום אוגאַנדע-פלאַן און האָט געזאָגט, אַז ער סימפּאַטיזירט
מיט דעם אַטענטאַט, וואָס איז אין ווינטער נאָכן אוגאַנדע-קאַנ-
גרעס, געמאַכט געוואָרן אויף נאָרדוין אין פאַריז דורך אַ "נייך-
זאָנער". אַ פאַנאַטישער רוסישער ציוניסט האָט אין דעצעמבער
1903 געפרוווט שיסן אויף נאָרדוין אויף אַ ציוניסטישן באַל אין
פאַריז. דער אַטענטאַט איז נישט געווען קיין ערנסטער, און נאָר-
דוי איז אָפּגעקומען מיט אַ מינוט שרעק. אָבער דער איטאַליע-
נישער קעניג, וועלכער האָט זיך פאַראינטערעסירט אויך מיט
דער דאָזיקער געשעעניש אין דער ציוניסטישער וועלט, האָט
געזען אין דעם אַ באַזונדערע באַדייטונג.

רוים, 23סטן יאַנואַר, 1904.

היינט האָב איך געהאַט מיין אוידיענץ ביים קעניג.

ביז 10.30 האָב איך געפטרט מיין צייט אין האַטעל. דאָן האָב איך באַ-
פוילן מיין קוטשער צו פאַרן פאַמעלעך און פינף מינוט נאָך עלף מיך
אַראַפלאָזן ביים קווירינאַל.

אונטערוועגס, אין אַלט-נייעם רוים, איז מיר איינגעפאַלן אַ געדאַנק

צו בויען אין ירושלים א גאס, וועלכע זאל הייסן "די גאס פון גלות" און זאל האבן די ארכיטעקטור־סטילן פון אלע צייטן און פעלקער, דורך וועלכע מיר זענען דורכגעגאנגען. עס זאלן ארויסגעגעבן ווערן באשטיי־מונגען וועגן בויען פאר די איינצלנע טיילן פון דער גאס, און עס וועט באקומען א פלאץ (אומזיסט?) נאָר דער, וועלכער וועט זיך פארפליכטן צו בויען אין דעם סטיל פון זיין טייל גאס.

פינף מינוט נאָך עלף בין איך אַריינגעפאָרן אין קווירינאַל, ביים פּאַלאַץ פון קעניג.

דער אַרויפגאַנג איז עלעגאַנט, אָבער נישט גרויסאַרטיק. נאָך דעם לאַנגן אַרויפגיין אויף די טרעפּ האָב איך איבערגעכאַפט דעם אַטעם אין דעם צימער פון די אַדיוטאַנטן, אַ גענעראַל און אַ קאַפיטאַן, וועלכע האָבן זיך פאַרגעשטעלט פאַר מיר און זענען געווען זייער העפֿ־לעך. מיר האָבן לעבּהאַפט געשמועסט — אין איטאַליעניש, אויף וויפל מיינע מיטלען האָבן מיר נישט אויסגעפעלט.

צוואַנציק מינוט נאָך עלף איז פון דעם צימער פון קעניג אַרויסגעקומען אַ גייסטלעכער, וואָס האָט געטראָגן דעם הוט פון אַ קאַרדינאַל, און גלייך נאָך דעם בין איך אַריינגערופן געוואָרן.

אין אוידיענץ־זאַל איז דער קעניג, אין מונדיר פון אַ גענעראַל, אַן אַ שווערד, אַנטקעגנגעקומען און מיר אויסגעשטרעקט די האַנט, ווי צו אַן אַלטן באַקאַנטן, שמייכלענדיק פריינדלעך. ער האָט מיר אַנגעוויזן אויף אַ פּאַטעל: "לייגט אַוועק אייער הוט". דאַן האָט ער זיך געזעצט ענג נעבן מיר אויף דער סאַפּע, דאָס, וואָס ער איז קליין אין וווקס, ווייזט מיר אויס צו זיין דער ווייטיק פון דעם דאָזיקן קעניג. ער איז קלוג, זייער געבילדעט, זייער ליבנסווירדיק און זייער באַשיידן. ווען ער זעצט זיך אַוועק, וויל ער גאַרנישט מער אימפּאַנירן. ער האָט מיך געמאַכט זיך פילן זייער באַקוועם און איך האָב טאַקע געפּלוידערט מיט אים אַ גאַנצע שעה לאַנג אויף דעם בעסטן אופן. אַפט האָבן מיר גערעדט ביידע גלייכצייטיק. אַזוי לעבֿ־האַפט איז געווען אונדזער געשפרעך (אין פּראַנצויזיש).

איך האָב אים דערציילט אַלץ, וואָס איך האָב געדאַרפט, און ער האָט גערעדט וועגן אַלע מעגלעכע זאַכן, צום ביישפּיל:

“ביי אונדז איז נישט פאראן קיין אונטערשייד צווישן יידן און קריסטן. די יידן קאנען ווערן אלץ. זיי ווערן אויך אלץ. די ארמיי, די רעגירונגס-אמטן, אויך די דיפלאמאטיע — אומעטום האבן זיי א צוטריט. אין פארהאנענע זענען דא אכצן יידן, כאטש לויט דער צאל פון דער באפעלקערונג, וואלט זיי געקומען בלויז איינער, אפשר נאָר אַ האַלבער. אין יעדן קאָבינעט זיצט אַ ייד — איצט לוצאטי. פריער זענען געווען גענעראל אַטאַלענגי און וואַלעמבאַרג. פון די נידעריקערע פּאַסטנס איז גאָר נישט וואָס צו רעדן. מיר זענען די איינציקע, וועלכע לאָזן צו יידן צו דער דיפלאמאטיע.”

“אויך אמעריקע, סער!”

“איך מיינ די אייראָפּעיִשע מאַנאַרכיעס. ביי אונדז זענען די יידן אין גאַנצן איטאַליענער (דער קעניג האָט אַנגערופֿן אַ גרויסע צאַל נעמען). “מען מאַכט אויך אין ערגעץ נישט קיין אונטערשייד. נאָר אין איין שטאַט: אין ליוואַרנאָ, ווייל דאָרט זענען די יידן צו רייך. אָבער מיט רעליגיע און דאָס גלייכן האָט דאָס נישט צו טאָן. דאָס אלץ זענען נאַרישקייטן. דער הער, וועלכן איר האָט געזען אַרויסגיין, איז דער צווייטער, וועלכער איז מיך געקומען זען אין פיר יאָר.”

דאָן זענען מיר אַריבערגעגאַנגען — איך ווייס נישט, ווי אזוי — צו דער פּראַגע וועגן ארץ-ישראל.

“איך קען זייער גוט פאַלעסטינע” — האָט ער געזאָגט — “איך בין דאָרט געווען פיל מאל. אויך גראַד דעמאָלט, ווען מיין פּאַטער איז אומ-געבראַכט געוואָרן. דאָס לאַנד איז שוין זייער ייִדיש. עס וועט און עס מוז געהערן צו אייך. דאָס איז נאָר אַ פּראַגע פון צייט. ווען איר וועט האָבן דאָרט אַ האַלבן מיליאָן יידן.”

“מען לאָזט זיי נישט אַריין, סער!”

“איי, וואָס רעדט איר. מיט באַקשיש וועט אלץ גיין.

“איך וואַלט דאָס גאַרנישט געוואַלט טאָן. אונדזער פּלאַן באַדייט: אונ-וועסטיציעס, אויסבעסערונגען. איך וואַלט עס אָבער נישט געוואַלט אונ-טערנעמען אזוי לאַנג, ווי דאָס לאַנד געהערט נישט צו אונדז.”

ער האָט געלאַכט און באַנוצט אַן איטאַליענישן אויסדרוק — עפעס

אזעלכעס, וואָס האָט געמיינט צו זאָגן, אַז דאָס וואָלט געהייסן צו רעכט מאַכן יענעמס הויז.

“פריער וואָלט איך געוואָלט האָבן דעם סולטאַן פאַר דעם פראַיעקט”.
“דאָס איינציקע, וואָס ווירקט אויף אים — האָט דער קעניג געזאָגט —
איז געלט. ווען איר וועט אים צוזאָגן פאַר דעם ירדן־טאַל אַ העלפט
דערפון, וואָס ער וועט אַרײַנברענגען, וועט ער אים איך אַוועקגעבן”.
“יא, מיר דאַרפן אָבער האָבן אויטאָנאָמיע”.

“וועגן דעם וועט ער גאַרנישט וועלן הערן. ער האָט פיינט דאָס וואַרט”.
“פאַר מיר וועט זײַן גענוג די זאַך אַליין, סער. מען קאַן דאָס אַנרופן,
ווי מען וויל. איך וועל זיך ענדלעך דערלויבן צו זאָגן, וואָס איך וויל
בעטן פון איך, סער!”.

ער האָט געלאַכט: “גוט, איך הער!”.
איך האָב אים געוויזן די בריוו פון פלעווען און פון גרויסהערצאָג
פון באַדען, בכדי אים צו איבערצייגן, אַז אונדזער פלאַן איז שוין אויף
אַ וועג.

ווען ער איז ביים לייענען פלעוועס בריוו צוגעקומען צו דעם פאַר-
טרוילעכן אַרט, האָט ער געזאָגט שמייכלענדיק:
“איך וועל גאַרנישט אויסזאָגן”.

ווען ער האָט איבערגעלייענט דעם גאַנצן בריוו, האָט ער זיך אָב-
גערופן:

“דאָס איז אַ גרויסער דערפאַלג. עס ווונדערט מיך, וואָס מען האָט
איך אַזאַ דאַקומענט געגעבן אין האַנט אַריין”.

דעם אינהאַלט פון גרויסהערצאָגס בריוו האָט ער זיך געלאָזט איבער-
זעצן, ווייל עס איז אים צוגעגאַנגען אַ ביסל שווערלעך מיט דער דייט-
שער שפראַך. ער האָט זי געלערנט בלויז פון זײַן גווערנאַנטיק, און
נישט באַזונדערס גענוג.

איך האָב אים אַלץ דערקלערט און האָב אים ענדלעך געבעטן:
סער, אייער פערזענלעכע אינטערוויען ביים סולטאַן וואָלט אונז
געקאָנט אַ סך העלפן. שרייבט אים אָן אַ בריוו!.
ער האָט געזאָגט: “איך וואָלט עס גערן געוואָלט טאָן, אָבער איך קאַן

נישט טאן אליק, וואס איך וויל. ווען איך זאל אייך איצט עפעס צוזאגן
און דאן נישט האלטן דעם צוזאג — וואלט איך דאך נישט געהאנדלט
זוי אן אַנשטענדיקער מענטש. איך מוז זיך פריער באַראַטן. רעדט אויך
מיט טייטאַנין (דעם אויסערן־מיניסטער). איך זע אים היינט אין אַונט,
וועל איך אים צוגרייטן פאַר אייער באַזוך. איך זאָג אייך צו נאָר מײן
גוטן ווילן, נישט מײן טאַט”.

דאן זענען מיר ווידער אַריבערגעגאַנגען צו ארץ־ישׂראל. איך האָב
אים דערציילט וועגן מײנע פּלענער אויף דער צוקונפּט, וועגן “אַלט־
ניי־לאַנד”. ער האָט פאַרלאַנגט דאָס בוך, אויב מעגלעך נישט אין דײַטש.
אויב ער זאל עס דאַרפן לײענען אין דײַטש, וואָלט עס געווען פאַר אים
אַ שווערע אַרבעט. מיר האָבן גערעדט וועגן ירדן, וועגן ים־המלח־קאַ־
נאַל. ער האָט באַמערקט ריכטיק: “ווי וועט אַבער אַהינגומען דאָס זאַל?”
איך האָב געזאָגט: “טעכניקער האָבן שוין פאַרויסגעזען די גאַנצע
זאַך”.

דאן האָבן מיר ווײַטער געהאַלטן ביים סולטאַן.
ער האָט געזאָגט: “איך קען אים. ער איז אַ כײַטערער”.
איך: “אַבער פול מיט פאַרדאַכט! ער האָט מורא פאַר אַלעמען”.
ער: “ער האָט מורא, אַז מען זאל אים נישט אומברענגען. ער גע־
טרויט נישט קײנעם”.

און פּלוצעם האָבן מיר דאן גאָר אַנגעהויבן רעדן וועגן שבתי צבי,
וועמענס געשיכטע ער האָט געקענט. ער האָט מיר דערביי דערציילט
אַט וואָס:

“אײנער פון מײנע עלטער־עלטער־זיידעס, מיט עלף אָדער צוועלף
דורות צוריק, אַ קאַרל־עמאַנועל, האָט קאַנספּירירט מיט שבתי צבי.
ער האָט געוואָלט זוערן קעניג פון מוקדון, פון ציפּערן, און ווײַס־איך־
נאָך־פון־וואָס, קורץ — ערגעץ וווּ אַ קעניג. ער איז געווען אַ ביסל אַ
משוגענער, אַבער ער האָט געהאַט גרויסע אידעען”.

דאן האָט ער גערעדט וועגן משיחים אין אַלגעמײן (מיט אַ פאַרשטענד־
לעכן חזוק) און האָט געפּרעגט, צי עס זענען נאָך פאַראַן יידן, וועלכע
וואַרטן אויף משיח.

“נאטירלעך, מאַיעסטעט, אין די רעליגיעזע קרייזן אין אונדזערע. אין די שטודירטע און אויפגעקלערטע איז נישט פאַראַן. דערביי האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז ער האָט לכתחילה געמיינט, אַז איך בין אַ ראַבינער.

“ניין, ניין, סער, די באַוועגונג איז אַ נאַציאָנאַלע. און צו זיין גרויסן פאַרגעניגן האָב איך אים נאָך דערציילט, ווי אַזוי איך האָב אין אַרץ־ישׂראל אויסגעמיטן נישט צו רייטן אויף אַ ווייסן אייזל אָדער אויף אַ ווייסן פערד, בכדי מען זאָל מיך נישט אַריינשלעפן אין משיחשע חלומות. ער האָט געלאַכט.

וואָס נאָך? ער האָט מיר דערציילט, ווי גענעראַל אַטאַלענגי האָט אַ מאָל געוואָלט צוזאַמענברענגען אין נעאַפּאַל אַ מנין צו דאַוונען, און עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן.

ער האָט גערעדט וועגן יידן אין עריטריע, אין כינע א״א. ער האָט מיר געזאָגט, ווי שטאַרק אונדזער אַלטע ראַסע אינטערעסירט אים. “אַבער עס קומען אַהער אויך יידן, וועלכע ווערן אויפגערעגט דער־פון, אויב מען דערמאָנט בלויז דאָס וואָרט ייד. אַזעלכע יידן האָב איך נישט ליב. צו זיי רעד איך ערשט אויף אַן אמתן וועגן יידן. איך האָב גערן נאָר אַזעלכע מענטשן, וועלכע ווילן נישט אויסזען אַנדערש, ווי זיי זענען.”

וואָס נאָך? איך האָב אים דערקלערט מיין ערשטן סיני־פלאַן. און דאָן — וועגן אוגאַנדע.

ער האָט מיר געזאָגט: “איך בין צופרידן, וואָס איר האָט אויפגעגעבן אוגאַנדע. די דאָזיקע ליבע צו ירושלים געפעלט מיר. מיר געפעלט אפילו דער אַטענטאַט אויף נאַרדוין, כאַטש ער איז דאָך געמאַכט גע־וואָרן פון אַ פאַרברעכער און פון אַ נאַר. אַבער עס ווייזט דאָך אַרויס די ליבע צו אַן אידעע. איך אליין האָב יידן געזען וויינען ביים כותל מערבי. איך האָב עס געהאַלטן פריער פאַר אַ קאַמעדיע, ביז איך האָב עס אליין נישט געזען. נישט קיין בעטלער, נאָר מענטשן ווי איר אליין האָבן געוויינט.”

דאָן האָט ער גערעדט וועגן נאַפּאַלעאַנס סנהדרין, אין 1806 (איך

גלייב, אז אין 1804), איינער און אטאלענגי, משה, פון פאדוא, האט זיך באטייליקט אין סנהדרין.

“נאפאלעאן האט געהאט די אידעע צוריקצושטעלן די יידישע נאציע, סער !”

“ניין, ער האט בלויז געוואלט די צעזייטע און צעשפרייטע יידן איי-בער דער גאנצער וועלט מאכן פאר זיינע אגענטן”.

“דעם דאזיקן געדאנק האב איך אויך געפונען ביי טשעמבערליינען.”
“דער דאזיקער געדאנק ליגט אויף דער האנט” — האט געזאגט דער קעניג.

און ענדלעך האב איך אויך אנגעריירט מיין פלאן וועגן טריפאלי: “צו שיקן דעם איבערפלוס פון דער יידישער עמיגראציע קיין טריפאלי, אונטער די ליבעראלע געזעצן פון די רעגירונגס-אינסטיטוציעס פון איטאליע”.

“נאך אַ מאָל אין יענעם הויז” — האט ער געזאגט.

“אבער די טיילונג פון טערקיי, מאיעסטעט”.

“ווען? עס איז ריכטיק, אז אַזאַ פאַלק ווי אייערס קאַן וואַרטן אויך הונדערט יאָר. אָבער איר און איך, מיר וועלן שוין דעמאָלט נישט לעבן.”
און אזוי האָבן מיר נאָך גערעדט וועגן אַ סך פאַרשידענע זאַכן, וואָס זענען מיר שוין אַרויס פון זכרון, ווייל מיר זענען אין דעם געשפרעך גע-שפרונגען פון איין טעמע צו דער אַנדערער. פופצן מינוט נאָך צוועלף האָט ער זיך געזעגנט מיט מיר. ער האָט מיך געבעטן, אז איך זאָל נישט פאַר-געסן אים צו שיקן מיין בוך. “און ווען איר וועט צוריקקומען קיין רוים, לאָמיר אייך ווידער אַ מאָל זען”.

ער האָט מיך באַגלייט ביז צו דער טיר און מיר געגעבן די האַנט. ביים געזעגענען זיך האָב איך געזאָגט נאָך אַ מאָל “איטאַליע קאַן אַ סך טאָן פאַר אונדז, ווייל דער סולטאַן האָט מורא פאַר איטאַליע”.

ער איז געבליבן שטיין פאַרטראַכט: “איר מיינט אזוי? מעגלעך, אז מיר שטערן אים. — נו רעדט מיט טיטאַנין. איך קאַן אייך נישט צוזאָגן קיין באַשטימטעס. אָבער מיט אַלע טערקן, וועלכע איך וועל זען, וועל איך רעדן וועגן אייער אידעע”.



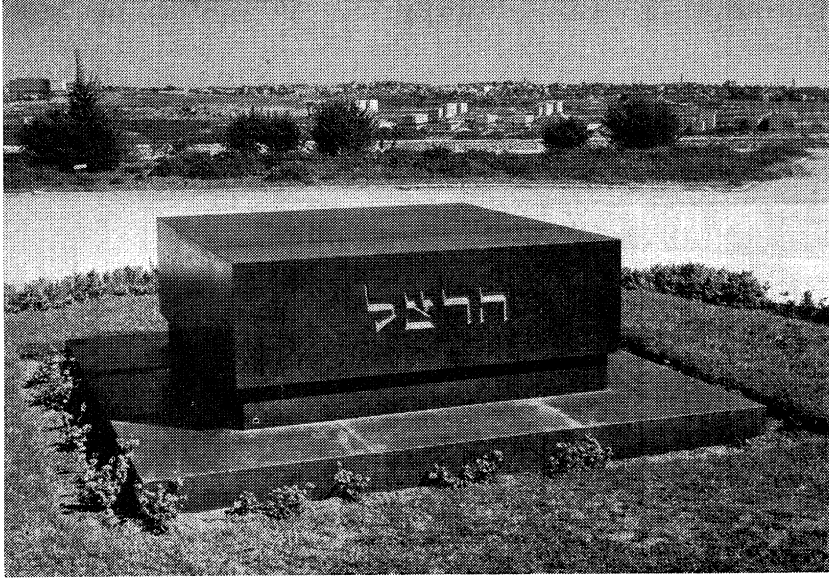
נחום סאָקאלאָוו



נחמן סירקין



חיים ווייצמאַן צווישן ציוניסטישע עסקנים
ס'שטייען: לעאָ מאַצקין, חיים ווייצמאַן, אפרים משה ליליען
ס'זיצן: מאָרטין בובער, בערטאַלד פייול



ביים קבר הרצל אין ירושלים

נאך אַ מאָל האָט ער מיר געדריקט די האַנט און געשמייכלט — און איך האָב זיך געפונען אין דרויסן.

צוויי טעג שפעטער, דעם 25טן יאנואַר 1904, איז הערצל אויפֿ־גענומען געוואָרן דורכן פּויפּסט פּיוס דעם צענטן. אָבער דאָס גע־שפרעך מיטן הויפט פון דער קאַטוילישער קירך איז שוין צוגע־גאַנגען אין גאַנצן אַנדערש. הערצל איז אַוועקגעגאַנגען פון פּויפּסט אַ שטאַרק אומצופרידענער.

רוים, 26סטן יאנואַר, 1904.

נעכטן בין איך געווען ביים פּויפּסט, דער וועג איז מיר שוין באַקאַנט, ווייל איך בין עטלעכע מאָל אים שוין דורכגעפאַרן צוזאַמען מיט ליפּאַין. איך בין געקומען צען מינוט פאַר דער צייט און האָב נישט געדאַרפט וואַרטן.

דורך פיל קליינע סאַלאַנען בין איך אַריינגעפירט געוואָרן צום פּויפּסט. ער האָט מיך אויפגענומען שטייענדיק און האָט מיר דערלאַנגט די האַנט, וועלכע איך האָב נישט געקושט. ליפּאַי האָט מיר געזאָגט, אַז איך מוז דאָס טאָן, אָבער איך האָב דאָס נישט געטאָן.

איך מיין, אַז דורך דעם האָב איך פאַרלוירן די גאַנצע זאַך ביי אים, ווייל יעדער וועלכער קומט צו אים, פאַלט פאַר אים אויף די קני און קושט אים, מינדסטנס, די האַנט.

דער דאָזיקער האַנט־קוש האָט מיר פאַרשאַפט אַ סך זאַרגן. איך בין געווען זייער צופרידן, ווען איך בין ענדלעך פטור געוואָרן דערפון. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ פּאַטעל, אַ מין טראָן פאַר קלענערע ענינים. מיך האָט ער אַיינגעלאָדן צו זעצן זיך נאָענט לעבן אים, און ער האָט געשמייכלט מיט אַ מינע, זוי ער וואָלט געוואַרט פריינדלעך, איך זאָל שוין אָנהייבן דאָס געשפרעך.

איך האָב זיך אַנטשולדיקט פאַר מיין שלעכטן אַיטאַליעניש, אָבער ער האָט געזאָגט :

”נאַ, סעניאָר קאַמענדאַטאַרע, איר רעדט זייער גוט.”

צום ערשטן מאל האב איך — לויט דער עצה פון ליפאין — אָנגעטאָן מײן טערקישע אויסצייכענונג. דערפאַר האָט מיך דער פּױפּסט כּסדר טײַטל-לירט: "קאַמענדאַטאַרע" (קאַמאַנדיר).

איך האָב אים קורץ איבערגעגעבן מײן ביטע. אָבער ער — אפּשר אויפֿ-גערייצט צוליב דעם, וואָס איך האָב זיך אָפּגעזאָגט צו קושן אים די האַנט — האָט מיר געענטפּערט שטרענג און קאַטעגאָריש:

"מיר קאַנען זיך נישט באַציען גינסטיק צו אייער באַוועגונג. מיר קאַנען נישט פאַרהיטן דערפּון, אַז די יידן זאָלן גיין קיין ירושלים — אָבער מיר וואַלטן קיין מאל דאָס נישט סאַנקציאָנירט. די ערד פון ירושלים, אויב זי איז נישט אַלע מאל געווען הייליק, איז געוואָרן געהייליקט דורך דעם לעבן פון יעזוס קריסטוס. אַלס דער הויפט פון דער קירך, קאָן איך איך נישט ענטפּערן אַנדערש. די יידן האָבן נישט אָנערקענט אונדזער האַר, דערפאַר קאַנען מיר נישט אָנערקענען דאָס יידישע פּאַלק".

דער קאַנפּליקט צווישן רוים, וואָס ער האָט פאַרטראָטן, און ירושלים, וואָס איך האָב פאַרטראָטן — איז דעריבער פון דאָס ניי אויפגעוויקלט געוואָרן.

איך האָב געפרווט אָננעמען אַ מילדערן טאָן. איך האָב אים געזאָגט מײן באַקאַנט וואָרט וועגן עקטעריטאַריאַליזאַציע פון די הייליקע ערטער. עס האָט נישט געמאַכט קיין שטאַרקן איינדרוק. "דזשערוואַלעמע" טאַר נישט אַריינקומען אין יידישע הענט — האָט ער זיך געהאַלטן ביים זייניקן. "און דער איצטיקער צושטאַנד, הייליקער פּאַטער?"

"איך ווייס, אַז עס איז נישט אָנגענעם, אַז די טערקן באַזיצן אונדזערע הייליקע ערטער, דאָס מוזן מיר פאַרטראָגן. אָבער באַגינסטיקן, אַז די יידן זאָלן באַקומען די הייליקע ערטער — דאָס קאַנען מיר נישט".

"אָבער, הייליקער פּאַטער, די לאַגע פון די יידן איז אַ שרעקלעכע. איך ווייס נישט, צי אייער הייליקייט איז באַקאַנט מיט דעם גאַנצן בילד פון דער טרויעריקער לאַגע. מיר מוזן האָבן אַ לאַנד פאַר די פאַרפּאָלגטע יידן".

"מוז דאָס זיין "דזשערוואַלעמע"? — מיר קאַנען נישט זיין דערפאַר. גראַף ליפּאי האָט זיך געלאָזט אָנמעלדן. דער פּױפּסט האָט אים דער-

לויבט אריינצוקומען. דער גראף איז געפאלן אויף די קני, האט געקושט דעם פויפסט די האנט און האט אים דערציילט וועגן אונדזער ווונדער- באַרער באַגעגעניש אין באַוערס ביר-הויז אין ווענעציע. ביז דער פויפסט האט זיך געזעגנט מיט אונדו. ליפאי האט געקניט אַ לענגערע צייט פאַר אים און האט זיך גאַרנישט געקאַנט אַנזעטיקן פון קושן דעם פויפסט די האנט. דעמאַלט האב איך געזען, אַז דער פויפסט האט דאָס ליב. איך האב אים אַבער אויך ביים געזעגענען בלויז געדריקט די האנט און האב זיך פאַרביגן. די אוידיענץ האט געדויערט אַרום פינף און צוואַנציק מינוט.

רוים, 27סטן יאנואַר, 1904.

געכטן בין איך געווען ביים אויסערן-מיניסטער טיטאני. דאָס געשפרעך האט געדויערט בלויז צען מינוט, און איז אַבער געווען אויסגעצייכנט. דער גאַלאַנטער קעניג האט שוין אַליי אינגעאַרדנט. דער קעניג איז פונקט אַזוי קלוג און ריטערלעך, ווי קליין געוואַקסן. ער האט מיר נישט צוגעזאָגט קיין באַשטימטעס. אַבער טיטאני האט זיך דער- קלערט פאַר גרייט צו טאָן אַליי, וואָס איז נאָר מעגלעך. — זיכער האט אים דער קעניג אַזוי אַנגעזאָגט. ער וועט שרייבן דעם אַמבאַסאַדאָר אין קאַנסטאַנטינאָפּאָל, אַז ער זאָל מאַכן אַ געמיינזאַמען שריט מיט דעם רוסישן פאַרשטייער. די פּערזענלעכע אינטערוויענץ פון קעניג קאָן מען אַבער ריזיקירן, נאַטירלעך, ערשט דעמאַלט, ווען מען וועט זיך האַבן פאַרויס פאַרזיכערט, אַז זי וועט אַנגענומען ווערן.

28סטן יאנואַר, אין באַן-וואַגאָן הינטער פּיסטאָיאַ.

— דער סך-הכל פון רוים איז דאָך אַ גוטער.

הערצל קומט צוריק קיין ווין און פירט ווייטער אַ גרויסע קאָ- רעספּאַנדענץ מיט די שטאַטסלייט פון איטאַליע, טערקיי, ענגלאַנד. ער פרווט אויך נאָך אַ מאָל זיך ווענדן צום צאַרישן מיניסטער פלעווע. ער ווערט נאָך לאַנגע באַמיונגען אויפגענומען דורכן אוי- סערן-מיניסטער פון דער עסטרייכיש-אונגאַרישער אימפעריע, גראַף אַגענאַר פאַן גאַלוקאַווסקי. אין די אַלע שריט באַמיט זיך

ווייטער הערצל צו געפינען אַ וועג, ווי אַזוי צו באַוועגן דעם סול-טאָן איינצוגיין אויף דעם פאַרשלאָג וועגן אַ יידישער מדינה אין ארץ-ישראל. מיט דעם פּראָיעקט פון אוגאַנדע פאַרנעמט זיך שוין הערצל כמעט אין גאַנצן נישט. ער אַרבעט טאָג און נאַכט צו דער-גרייכן עפעס אויפן וועג צו דער פאַרווירקלעכונג פון דער יידי-שטאַט-אידעע.

אַבער ביי דעם אַלעם מוז הערצל שוין זיין פאַרויכטיקער מיט זיין אַנגעשטרענגטער אַרבעט. זיין געזונט-צושטאַנד ווערט ערגער פון טאָג צו טאָג.

נישט געקוקט אויף זיין שווערן און געפערלעכן געזונט-צו-שטאַנד, מאַכט הערצל נייע אַנשטרענגונגען און באַמיונגען. אין אַפּריל 1904 הייבט ער אָן איינעם פון די לעצטע שריט זיינע. ער בינדט אָן אַ קאַרעספּאַנדענץ מיט דעם באַרימטן אַמעריקאַנער יידישן פּילאַטראַפּ און באַנקיר יעקב שיף וועגן אַ וויכטיקן ענין. ליידער איז הערצלס אַ בריוו צו יעקב שיף געבליבן איבערגער-ריסן אין מיטן — אין איינעם מיט הערצלס לעבן.

פון זיין ריזע קיין איטאַליע איז הערצל צוריקגעקומען אין אַ גוטער שטימונג. נאָך זיינע פאַרהאַנדלונגען מיטן קעניג און מיט דער רעגירונג. אַבער זיין געזונט-צושטאַנד איז פון דער נסיעה שטאַרק פאַרערגערט געוואָרן. זיין פריינד, דער ווינער שריפט-שטעלער היינריך יאַרק-שטיינער, וועלכער האָט אים געזען אין דער צייט, איז דערשראָקן געוואָרן פון די ענדערונגען, וואָס ער האָט געפונען אין הערצלען. עס איז אים נישט צו דערקענען — האָט יאַרק-שטיינער דערקלערט — "זיינע אויגן, אַט די שפּיגלען פון זיין פיינער נשמה, זענען פינצטער געוואָרן". אַבער הערצל אַליין האָט זיך געהאַלטן מוטיק און בראַוו און האָט געקעמפט מיט זיך, נישט אַרויסצווייזן דעם מינדסטן אויסדרוק פון די שווערע ווייטיקן, וואָס האָבן אים געפייניקט.

און גראַד אין דער דאָזיקער צייט, ווען הערצל האָט זיך אַזוי שלעכט געפילט, האָט ער באַשלאָסן צונויפצורופן דעם גרויסן אַקציאָנס-קאָמיטעט און מאַכן אַ סוף צו דעם אינערלעכן קאַנ-פליקט אין דער באַוועגונג, וואָס איז אויסגעבראַכן און האָט וויי-טער אַנגעהאַלטן צוליב דעם אוגאַנדע-פּראָיעקט. דער אַקציאָנס-קאָמיטעט האָט זיך פאַרזאַמלט אין ווין, אָנהייב אַפּריל 1904, און

האָט אָנגעהאַלטן צוויי טעג. הערצלען האָט זיך איינגעגעבן צו געפינען אַ פּשרה מיט די רוסישע ציוניסטן, די "ניין־זאָגער". כמעט איינשטימיק איז אָנגענומען געוואָרן אַ רעזאָלוציע אין וועל־כער עס איז אויסגעדריקט געוואָרן צופרידנקייט מיט הערצלס ווייטערדיקע שריט פאַר ארץ־ישׂראל. די פּראָגע וועגן אוגאַנדע איז פּאַקטיש אָפּגעלייגט געוואָרן ביז צום שפּעטערדיקן, זיבעטן קאַנגרעס. דער פירער פון דער אָפּאָזיציע, דר. יחיאל טשלענאָוו, האָט דערקלערט, אַז די "ניין־זאָגער" קאַנען איצט פאַרן רויק אַהיים און צוטערעטן צו דער ווייטערדיקער ציוניסטישער אַרבעט מיט אַ באַנייטן מוט. און שליסנדיק די סעסיע פון אַקציאָנס־קאַמיטעט, האָט הערצל זיך אויסגעדריקט: "איך האָף, אַז ביי אונדזער קומענדיקער סעסיע, וועל איך אייך קאַנען מיטטיילן וועגן אַ גרויסן פאַרשריט אין אונדזער באַוועגונג".

אַבער דאָס איז שוין געווען דאָס לעצטע מאָל, וואָס הערצל האָט גערעדט פאַר די פירער פון ציוניזם. ער האָט מיט גרויסע אַנשטרענגונגען דערגרייכט זיין ציל ביי דער דאָזיקער סעסיע פון אַקציאָנס־קאַמיטעט, אַבער ער האָט באַצאָלט דערפאַר אַ טיי־ערן פרייז מיט זיין געזונט.

נישט געקוקט אויף זיין שרעקלעכער אויסמאַטערונג און אויף זיינע ווייטיקן, וואָס האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט, האָט ער אונטער־גענומען נייע שריט. ער האָט פאַרבונדן אַ קאַרעספּאַנדענץ מיט דעם גרויסן אַמעריקאַנער יידישן באַנקיר און פּילאַנטראָפּ יעקב שיף, זוכנדיק צו פאַראינטערעסירן אים מיט די פּלענער, וואָס זאָלן דערנענטערן די גרינדונג פון ייִדנשאַט. ער האָט זיך אפילו געקליבן צו פאַרן קיין פאַריז און פּערזענלעך פאַרהאַנדלען מיט יעקב שיף, וועלכער האָט זיך דעמאָלט געפונען אויף אַ רייזע איבער אייראָפּע.

וויך, 10טן אפריל, 1904.

צו יעקב שיף, פראַנקפורט.

זייער געערטער ה' יעקב שיף!

דורך ה' טה. ה. שלעזינגער אין פראַנקפורט, האָב איך געהערט, אַז איר געפינט זיך אין אייראָפּע, איך האָב אים געבעטן צו פאַרמיטלען זעגן אַ באַגעגעניש צווישן אונדז.

אין פארגאנגענעם יאר, ווען איך האָב פאַרהאַנדלט וועגן פּלאַן פון דער קאַלאָניזירונג פון על-אַריש (צפון-טייל פון סיני-האַלב-אינדזל) האָט מיר לאָרד ראַטשילד געזאָגט, אַז ער האָט צו אייך געשריבן וועגן דעם. און אפשר האָט ער מיר געזאָגט, אַז ער וויל צו אייך וועגן דעם שרייבן, און שפעטער האָט ער עס אָפּגעלאָזט, ווען פון דער זאַך איז גאַרנישט געוואָרן. מיין זכרון קאָן מיך דאָ האָבן פאַרפירט.

בכל אופן וואָלט איך געוואָלט מיט אייך רעדן וועגן די ענינים פון יידי-שער עמיגראַציע. איך האָב געהערט זייער אַ סך גוטס וועגן אייערע באַ-מינגען לטובת אונדזערע אַרעמע ברידער. אַ ריזע קיין פאַריז, וואָס איך האָב געפּלאַנט, וועל איך דעריבער מאַכן פריער, ווי איך האָב גערעכנט, בכדי זיך קאַנען צונויפטרעפן מיט אייך. איך האָף צו פאַרן קיין פאַריז אין משך פון דער קומענדיקער וואָך און וועל זיך אָפּשטעלן אין האַטעל שאַטאַן, רי דאָגו.

אויב אָבער איך וועל נישט קאַנען פאַרן אין דער קומענדיקער וואָך, וועל איך אפשר דעם 10טן מיי קומען קיין לאַנדאָן, וווּ איר זאָלט בלייבן — ווי איך הער — ביז דעם 10טן מיי. מיר וועלן זיך דאָן צוזאַמענקומען ביי לאָרד ראַטשילד. איך וואָלט אייך געווען דאַנקבאַר פאַר אַ גאַנץ גענויער מיטטיילונג, ווי לאַנג און אין וועלכן האַטעל איר וועט בלייבן אין פאַריז און אין לאַנדאָן.

הערצל האָט אָבער באַלד איינגעזען, אַז די ריזע קיין פאַריז אָדער קיין לאַנדאָן קאָן ער שוין נישט מאַכן. ער ווענדט זיך דעריבער צו לאָרד ראַטשילד אין לאַנדאָן און בעט אים דורכצו-רעדן מיט שיף: "איך בין פּלוצעם געשטערט געוואָרן צוליב אַ וויכטיקער זאַך פון פאַרן קיין לאַנדאָן" — שרייבט הערצל, פאַר-דעקנדיק די אמתע סיבה — זיין שווערן געזונט-צושטאַנד.

ווין, 29סטן אַפּריל, 1904.

פון מיין בריוו צו ראַטשילדן אין לאַנדאָן :

"איר האָט מיר געזאָגט אין פאַרגאנגענעם יאר, ווען איך האָב געפּלאַנט די קאַלאָניזאַציע אויפן סיני-האַלב-אינדזל, אַז איר ווילט שרייבן צו ה' "

יעקב שיף אין ניו־יאָרק, אַז ער זאָל זיך באַטייליקן אין דער פינאַנצירונג, אויב עס וועט דערפון עפעס ווערן. דער סיני־פלאַן איז דאָן דורכגעפאַלן. אָבער ווען איך האָב מיט אַ קורצער צייט צוריק געהערט, אַז ה' שיף איז אין אייראָפּע, האָב איך אים געלאָזט וויסן, אַז איך וואָלט געוואָלט מיט אים רעדן. איך וואָלט אים געוואָלט אויף יעדן פאַל אויפקלערן וועגן מיינע באַשטרעבונגען, וואָס זענען אין דער עפנטלעכקייט פיל מאָל שלעכט פאַרשטאַנען געוואָרן, בכדי מען זאָל אים עווענטועל דאָך קאַנען קריגן, ווען איין טאָג וועט ווערן מעגלעך דורכצופירן אַ גרעסערן פלאַן. ה' שיף האָט מיר געענטפערט אין אַ פאַרהעלטענישמעסיק ברייטוויליקן טאָן און איך האָב געהאַט בדעה מיט אים זיך איצט צוזאַמענצוקומען אין פאַריז אָדער אין לאַנדאָן. ליידער בין איך אָבער פלוצעם געשטערט געוואָרן, צוליב אַ וויכטיקער זאַך, צו פאַרן קיין לאַנדאָן. איך ווענד זיך דעריבער צו אייך מיט דער ביטע צו געווינען קודם־כּל שיפּן, — אויב ער וועט אייך באַזוכן — פאַר אַ צוזאַמענאַרבעט אין פרינציפּ אין די יידי־שע ענינים. די פּראַקטישע פרטים וועט ער שפעטער, אין דער געהעריקער צייט, זיך דערוויסן דורך אייך אָדער דורך מיר."

צוויי טעג פריער האָט הערצל געענטפערט יעקב שיפּן און אים געשריבן, אַז ליידער קאָן ער נישט אַוועקפאַרן פון ווין צוליב זיינע "פּראַפעסיאָנעלע פליכטן". דאָס איז געווען אַן אַנדערער אויסרייד פאַר פאַרדעקן זיין קראַנקייט. הערצל האָט געשיקט צו שיפּן זיין געטרייען פאַרטרוינגס־מאַן דר. ניסן קאַצענעלסאָן און האָט אים געשריבן:

ווין, 27סטן אַפּריל, 1904.

זייער געערטער הער שיף!

איינער פריינדלעכן בריוו פון בערלין, פון 21סטן אַפּריל, האָב איך מיט דאַנק באַקומען. איר זאָגט, אַז "מיט אייער גאַנצער יכולת" זענט איר גרייט פּראַקטיש צו העלפן אונדזערע אונטערדריקטע און אומגליקלעכע מענטשן. דאָס איז אין אייער מויל אַ גרויס וואָרט. און איך בין זייער צופרידן, וואָס איך האָב עס באַקומען. גלייבט אָבער נישט, אַז איך וויל

מאכן עפעס אַ נאַרישן פרווון אַרױפצופירן אייך אויף אַלע מיינע וועגן.
אייך וואָלט בלױז געוואָלט האָבן אייער הילף, וואָס איך שאַץ זייער הויך
אויף דעם געביט, אין וועלכן מיר זענען צוזאַמען פאַראינטערעסירט.
טראַכט נישט למען השם, אַז איך וויל ביי אייך שנאָרן פאַר אונדזער
אידעע. ניין, מיט נדבות קאָן מען דאָ בכלל גאַרנישט אויפמאַן. וואָס איך
וואָלט געוואָלט אייך בעטן, איז צו קריגן אייער מיטוויקרונג פון פאַל
צו פאַל, וועלכן איר וועט שטענדיק פריער אַליין אונטערזוכן.

מיינע פראַקטישע פאַרשלאַגן האָבן איך געוואָלט אייך מאַכן פערזענלעך.
ליידער האָבן איך מורא, אַז נישט אין דער לויפנדיקער וואָך און אין די
קומענדיקע וואָכן וועל איך קאָנען פון דאַנען אַוועקפאַרן. מיינע פראַפעס-
יאַנעלע פליכטן פאַרהאַלטן מיך .

דערפאַר אַבער, וואָס איך וואָלט געוואָלט אייך גרינדלעך אינפאַרמירן,
איידער איר וועט צוריקפאַרן קיין אַמעריקע, שיק איך צו אייך איינעם פון
מיינע בעסטע פאַרטרויונגס־מענטשן, דר. קאַצענעלסאָן פון ליבױ, און
אייך בעט אייך צו זיין אַזױ פריינדלעך און אים אויפנעמען דעם 2טן מײ
אין לאַנדאָן.

ביי דער אומגעוויינלעכער באַשיידנקייט פון דעם מאַן, און ווייל איר
וועט אים זען צום ערשטן מאַל, איז עס אפשר נישט איבעריק צו מאַכן
אייך אויפמערקזאַם אויף זיין ווערט. ער איז אַ געלערנטער און האָט
פריער געאַרבעט אַלס אַסיסטענט ביי העלמהאַלצן. נאָכן טױט פון זיין
פאַטער האָט ער איבערגענומען דעם פאַטערס גרויסע געשעפטן. זיין
אייגענע גינסטיקע לאַגע האָט אים נישט געמאַכט טעמפּ, אַז ער זאָל
נישט פילן די ליידן פון אונדזערע אומגליקלעכע ברידער, און איך שאַץ
אים אַלס איינעם פון אונדזערע בעסטע מענטשן. דעריבער האָבן איך אים
אויך נאָמינירט אַלס מיין פאַרטרעטער ביי דער רוסישער רעגירונג, ווען
מיניסטער פלעווע האָט מיך אויפגעפאַדערט צו באַשטימען אַ פאַרטרעטער.
מיט דר. קאַצענעלסאָן קאָנט איר זיך דורכשמועסן פאַרטרוילעך וועגן
אַלעם. איך האָבן אים איבערגעגעבן אַלע אינפאַרמאַציעס.

אייך באַדױער איצט בלױז, געערטער ה' שיק, וואָס איך האָבן נישט
קיין מעגלעכקייט צו באַקענען זיך מיט אייך פערזענלעך. דאָך וויל איך

האָפּן, אַז מיר וועלן זיך דערנענטערן איינער מיטן אַנדערן אין אַן אַרבעט, וואָס וועט זיין פּונקט אַזוי גרויס, ווי גרויס עס איז די מאַראַלישע און מאַטעריעלע נויט, וואָס מען דאַרף העלפּן.

הערצלס געזונט-צושטאַנד פאַרערגערט זיך פון טאַג צו טאַג. אַ קאַנסיליום פון דאַקטוירים פאַראַרדנט אים אַוועקצופאַרן אויף זעקס וואָכן אין דעם קור-אַרט פּראַנצעסבאַד. זיין האַרץ איז זייער אָפּגעשוואַכט. אָבער אויך איז דעם דאַזיקן מצב זיינעם רוט ער נישט. ער האָט אַ נייעם איינפאַל און שרייבט צום צאַרישן מיניסטער פּלעווע. אין זיין טאַגבוך גיט ער צו אַ באַמערקונג, אַריינשרייבנדיק דעם בריוו. די באַמערקונג לייענט זיך קורץ: "צוזאַמענגעבראַכן":

פּראַנצעסבאַד, 13טן מיי, 1904. (צוזאַמענגעבראַכן).

פון אַ בריוו צו פּלעווען:

איך האָב דעם כבוד איך מיטצוטיילן פּאַלגנדיקע פּאַקטן.

גאַר לעצטנס האָב איך מיין פּריינד דר. קאַצענעלסאַן פון ליבוי, גע- שטעלט אין פאַרבינדונג, אין אַ ציוניסטישער אַנגעלעגנהייט, מיט זייער אַ וויכטיקן אַמעריקאַנער באַנקיר. ביי דער געלעגנהייט האָט ה' קאַצע- נעלסאַן זיך דערוווסט געוויסע זאַכן, וועלכע וואַלטן, לויט מיין באַשיידע- נער מיינונג, געווען גענוג אינטערעסאַנט פאַר דער אימפּעריאַלער רעגיר- רונג. איך האָב געראַטן מיין פּריינד, וועלכער איז פון לאַנדאָן געקומען אַהער אָפּגעבן אַ באַריכט פון דעם געשפּרעך, אַז ער זאָל אויפן אַרט בעטן אַן אוידיענץ ביי אייער עקסעלענץ. ה' קאַצענעלסאַן — ווי איר זויסט, עקסעלענץ — איז זייער אַ באַשיידענער מענטש, און ער האָט מורא איך צו באַלעסטיקן. וואַלט מיין געזונט נישט געווען זייער דערשיטערט, וואַלט איך טעלעגראַפּיש געבעטן ביי אייער עקסעלענץ אַן אוידיענץ פאַר מיר אַליין. אַזוי שטאַרק גלייב איך אין דעם, אַז די זאַך קאָן ווערן זייער וויכ- טיק, ווען זי וועט אַריינקומען אין אייערע הענט.

ווען איר וועט באַווייליקן די אוידיענץ פאַר ה' קאַצענעלסאַן, וועט ער איך אין דער זעלבער צייט דערקלערן די אורזאַכן, פאַר וואָס איך האָב

נאך נישט געקאנט פארן קיין קאנסטאנטינאפאל צו פארהאנדלען מיט דער
אטאמאנישער רעגירונג.

הערצל גיט צו אין זיין טאגבוך א באמערקונג, וואס דערקלערט
די מאטיוון פון זיין בריוו צו פלעווען :

גלייכצייטיק האב איך געשריבן צו קאצענעלסאָנען, וועלכער וואקלט
זיך נאך און שלעפט אפ דעם ענין.

קאצענעלסאָן האָט מיר געהאַט מיטגעטיילט, אַז יעקב שיף וואָלט גע-
ווען גרייט צו פארהאנדלען וועגן אַ רוסישער הלוואה (אויפן ווונטש פון
ענגלישן אויסערן-מיניסטער לאָרד לאַנסדאָן און פון דער ענגלישער
רעגירונג — זוי ווונדערלעך דאָס זאָל נישט זיין), אויב מען וועט עפעס
טאָן אין רוסלאַנד לטובת די יידן.

קאצענעלסאָן האָט אויף דעם געענטפערט : וואָס מיר דאַרפן, האָט דר.
הערצל שוין פאַרמולירט פלעווען. ער האָט פאַרלאַנגט מיינע "פונקטן",
ווייל ער האָט זיי געוואָלט פאַרלייגן דעם קעניג פון ענגלאַנד, ביי וועמען
ער האָט געהאַט אַן אוידיענץ. קאצענעלסאָן האָט אים געגעבן די פונקטן
און האָט מיר געבראַכט אַהער אַ קאַפּיע.

און דאָן נאָך אַ בריוו צו יעקב שיף, אַ בריוו, וואָס האָט געהאַט
אַ טראַגישן גורל. מיט דעם בריוו רייסן זיך איבער — אין מיטן
און נישט פאַרענדיקט — הערצלס אַלע זעכצן פאַרשריבענע
טאַג-ביכער :

פראַנצעסבאָד, 16טן מיי, 1904.

אַ בריוו צו שיפן.

זייער געערטער ה' שיף !

מיין פריינד דר. קאצענעלסאָן איז געקומען אַהער פון לאַנדאָן און האָט
מיר אָפגעגעבן אַ באַריכט וועגן דעם אומגעוויינלעך פריינדלעכן קבלת-
פנים, וואָס ער האָט געפונען ביי אייך. דערלויבט מיר צו דאַנקען אייך
דערפאַר אַמוואַרעמסטן. דר. קאצענעלסאָן האָט מיר אויך געזאָגט, אַז ער
האָט אייך געגעבן אַ קאַפּיע פון מיינע פאַרטרוילעכע אינסטרוקציעס. איך

האב שפעטער באוויליקט זיין האַנדלונג, ווייל איך פאַרלאָז זיך אַבסאָלוט אויף אייער דיסקרעציע.

דאָס אַלץ איז און בלייבט געהיים, באַזונדערס פאַר די הערן פון דער יק"א. פון דער דאָזיקער זייט קאָן מען דערוואַרטן גיכער אַלץ, אַחוץ אַ ברייטוויליקייט. געוויס זענען פאַראַן צווישן די פאַרוואַלטער פון דער יק"א אויך אויסגעצייכנטע מענטשן. אַבער אַלס אַ קאָלעקטיווע פּערזאָן האָבן זיי זיך ביז איצט אַרויסגעוויזן פּינדלעך. ווען עס איז פון אונדזער זייט געקומען אַן אַנרעגונג וועגן אַ באַמח גרויסער אַקציע קעגן אַ באַמח גרויסער נויט. איך ווייס נישט פאַר וואָס די הערן פון הירשס געלטער האָבן בעסער ליב אַריינצולאָזן זיך אין קליינע צוועקלאָזע אונטערנעמונגן גען, וועלכע שטעלן מיט זיך פאַר אַלץ, און נאָר נישט קיין יידישע קאָ-לאַניזאַציע... וואָלט נישט געווען אַזאַ לאַגע, אַז אונדזערע מאַסן גייען אויס אין עלנט און אין שמוץ, בעת אַ מיטל זיי צו העלפן בלייבט נישט באַנוצט, וואָלט מען געקאָנט וועגן דעם מאַכן גאַנץ הומאַריסטישע באַ-טראַכטונגען, צום ביישפּיל: דער גרעסטער פּינד פון אַ צוואַה איז איר אויספירער. אַדער: די קרובים פון הירש האָבן איצט ווייניקסטנס די נחמה, אַז אויך די אַרעמע יידן האָבן גאַרנישט פון דעם געלט.

איבעריקנס האָב איך שוין לאַנג אויפגעהערט פאַרלירן מיין צייט וועגן דער יק"א און אירע פעלערן. די מענטשן וועלן קומען און נאַכלויפן נאָך אונדז, ווען מיר וועלן זיי שוין מער נישט דאַרפן.

וועגן מיין געדאַנקען-גאַנג ווייסט איר פון דר. קאַצענעלסאַנען און פון מיין בריוו.

דאָ רייסן זיך איבער די טאַג-ביכער.

הערצלס קוראַציע אין פראַנצענסבאָד האָט אים נישט קיין סך געהאַלפן. ער איז צוריקגעקומען קיין ווין און האָט זיך ווייטער געפילט שלעכט. דעם 3טן יוני 1904, איז ער מיט זיין פרוי און מיט זיין נאָענטן פריינד יוחנן קרעמענעצקי, מיטגליד פון ענגן אַקאַיאַנס-קאָמיטעט, געפאַרן קיין עדלאַך, אין די זעמערינג-בערג. ער האָט געוואוסט, אַז דאָס איז זיין לעצטע רייזע. אויף זיין שרייב-טיש אין דער היים איז געבליבן ליגן אַ זייטל פאַפּיר, אויף וועלכן

ער האָט געהאַט אַנגעשריבן אויף ענגליש: "אין מיטן פון לעבן קומט דער טויט".

דעם 1טן יולי האָט זיך הערצלס קראַנקייט פאַרשאַרפט. ער האָט אַנגעהויבן הוסטן מיט בלוט. זיין דאָקטער, זיגמונט ווערנער, איז שוין כמעט נישט אָפּגעטראָטן פון הערצלס קראַנק-בעט. אין זיינע אַנפאַלן פון היץ האָט מען געקאָנט אַרויספילן ווי הערצלען ווייזט זיך אויס, אַז ער פרעזירט דעם ציוניסטישן קאַנגרעס, וועלכן ער האָט געשאַפן. מען האָט געהערט פון אים אויסרופן: "אַרדענונג, אַרדענונג!"

צו זיין האַרץ-קראַנקייט איז צוגעקומען אַ לונגען-אַנצינדונג. זיין מוטער און זיינע קינדער זענען אַרויסגערופן געוואָרן קיין עדלאָך.

קורץ נאָך זייער אַנקומען, דעם 3טן יולי 1904, נאָך מיטאַג, האָט הערצל אויסגעהויכט דעם לעצטן אַטעם — אין עלטער פון פיר און פערציק יאָר און צוויי חדשים.

אין זיין צוואה האָט ער געבעטן, אַז מען זאָל אים קובר זיין אין ווין געבן זיין פּאָטער "צו בלייבן דאָרט ביז דאָס יידישע פּאָלק וועט אַריבערפירן מיינע ביינער קיין ארץ-ישראל".

אין דער אויסגעקעמפטער און באַפרייטער מדינת ישראל איז הערצלס צוואה געטריי און מיט טיפער פאַרערונג אויסגעפירט געוואָרן. כמעט צוויי און פופציק יאָר נאָך דעם ווי הערצל האָט אַנגעשריבן זיינע נביאישע ווערטער "אין באַזעל האָב איך גע-גרינדעט די יידישע מדינה" איז דער ארון מיט זיינע ביינער — דעם 16טן אויגוסט 1949 געבראַכט געוואָרן קיין ישראל. דער פּאָטער פון דער יידישער מדינה רוט זיין אייביקע רו אין ירו-שלים, אין דער אייביקער הויפט-שטאָט פון ישראל, אויפן "הר הרצל".

הערצלס ווערטער

נאָר איצט הייבן מיר אָן זיך אויסצוהיילן פון דעם פאַלשן מין, אַז מיט דעם פאַרשריט פון דער מענטשהייט וועט ממילא געלייזט ווערן די יידן־פּראָגע.

יעדע פאַרבסערונג אין דער לאַגע פון די יידן איז איצט אויסגע־שלאָסן. אויב עמעצער זאָל מיך פרעגן, פון וואַנען איך ווייס דאָס, וועל איך אים זאָגן, אַז איך ווייס אויך, ווהיין עס פאַלט סוף־כל־סוף אַ שטיין, וועלכער גליטשט זיך איבער אַ משופּעדיקן פעלדן.

מיר האָבן ביז איצט נישט געהאַט קיין צוטרוי צו זיך אליין. אין דעם טאָג, ווען מיר וועלן אָנהייבן גלייבן אין אונדז אליין, וועט אונדזער מאַ־ראַלישע נויט זיך ענדיקן.

דער ציל צו וועלכן מיר שטרעבן — אויספירן די דערהויבענע באַרופן פון אונדזער פּאָלק.

*

דער ציוניזם — איז דאָס יידישע פּאָלק אונטערוועגנס.

אין באַזעל האָב איך געגרינדעט די יידישע מדינה. ווען איך זאָל דאָס זאָגן היינט אויף אַ הויכן קול, וואַלטן מיר אויף דעם אַלע געענטפערט מיט אַ געלעכטער. אפשר אין פינף יאָר אַרום, בכל אופן אין פופציק יאָר אַרום, וועט דאָס יעדער איינזען.

איך בין פאַר אַזאַ ציוניזם, וואָס בויט.

*

די אַרבעט וועט אונדז געבן דאָס ברויט פאַר אונדזער מאַרגן, די ערע פאַר אונדזער מאַרגן, די פרייהייט פאַר אונדזער מאַרגן.

גליק וועלן מיר געפינען אין געזונטער אַרבעט אויף אונדזער געליב-
טער ערד.

אין טאָג, ווען דער יידישער פויער וועט ווידער נעמען דעם אַקער
אין זיין פעסטער האַנט — וועט געלייזט ווערן די יידן-פראַגע.

איך האָב געטראַכט וועגן דער פאַן. אפשר אַ ווייסע פאַן מיט זיבן
גאַלדענע שטערן. דאָס ווייסע וועט זיין אַ צייכן פון אונדזער ניי, ריין
לעבן, און די שטערן וועלן סימבאָליזירן דעם זיבן-שעהדיקן אַרבעטס-
טאָג, וואָס מיר וועלן איינפירן. אונטער דעם צייכן פון אַרבעט וועלן מיר
אַריינגיין אין דעם צוגעזאַגטן לאַנד.

*

די פרייהייט פאַרפליכטעט אונדז. מיר מוזן זיין אַ פאַלק פון דערפרינד-
דער, קעמפער, קינסטלער, געלערנטע, ערלעכע סוחרים און פאַרגע-
שריטענע אַרבעטער.

דער הויפט-כלל פון מיין לעבן: ווער עס וויל ענדערן מענטשן, מוז
ענדערן די באַדינגונגען פון זייער לעבן.

מאָכט אייער מדינה אַזוי, אַז דער פרעמדער זאָל זיך פילן גוט ביי אייך.

אונדזער עקספערימענט איז פאַר דער גאַנצער מענטשהייט. מיר ווילן
זיין די ערשטע מיט אונדזער הומאַניטעט. אַ לאַנד פון נייע פרווון זאָל
עס זיין און אַ מוסטערלאַנד.

*

דער ציוניזם איז געווען דער שבת פון מיין לעבן.

בלייבן דאָ — ביז דאָס יידישע פאַלק וועט אַריבערפירן מייענע ביינער
קיין אַרץ-ישראל.